

Osallisena Suomessa
Kokeiluhankkeiden satoa

Delaktig i Finland
Skörden från försöksprojekten

Osallisena Suomessa
Kokeiluhankkeiden satoa

Delaktig i Finland
Skörden från försöksprojekten

Toimittaneet/Redaktörer

Mirja Tarnanen

Sari Pöyhönen

Maija Lappalainen

Sari Haavisto

Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Suomen Kulttuurirahasto

Svenska kulturfonden

Jyväskylä & Helsinki/Helsingfors, 2013

Osallisena Suomessa

Kokeiluhankkeiden satoa

Delaktig i Finland

Skörden från försöksprojekten

Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Jyväskylän yliopisto

PL 35

40014 Jyväskylän yliopisto

<http://www.jyu.fi/solki>

solki-info@jyu.fi

© kirjoittajat, valokuvaajat ja Jyväskylän yliopisto/Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Undervisnings-
och kultur-
ministeriet

SISÄASIAINMINISTERIÖ
INRIKESMINISTERIET

Kuntaliitto
Kommunförbundet

**OSALLISENA SUOMESSA
DELAKTIG I FINLAND**

taitto Sinikka Lampinen

kannen kuva Shutterstock

ISBN 978-951-39-5483-3 (nid.)

ISBN 978-951-39-5484-0 (PDF)

Kirjapaino Kari, Jyväskylä 2013

ESIPUHE

Tämän julkaisun sisällöstä kuuluu kiitos Osallisena Suomessa -kehittämistyötä tehneille ihmisille ympäri Suomen. Hankkeen aikana on syntynyt mittava määrä kokemuksia ja oppeja, joista kehittämistyöhön osallistuneet kertovat julkaisussa omalla äänellään. Julkaisu tarjoaa ideoita ja uusia toimintatapoja käytännön tekemisen tueksi, mutta myös käytännön työstä nousevia näkökulmia hallinnollisen työn kehittämiseksi.

Osallisena Suomessa -hanketta toteutettiin vuosina 2011–2013. Hanke on valtakunnallisesti yksi suurimmista maahanmuuttajien kotoutumista ja osallisuutta edistävästä hankkeista. Kunnissa on hankkeen aikana toteutettu lähes 30 kokeiluhanketta, joissa on etsitty uudenlaisia keinoja tukea eri-ikäisten ja eri elämäntilanteissa olevien maahanmuuttajien hyvää elämää Suomessa: lasten, nuorten, aikuisten ja ikääntyneiden.

Hanketta on toteutettu laajassa yhteistyössä valtion, kuntien, Suomen Kulttuurirahaston ja Svenska kulturfondenin välillä. Järjestöt ovat olleet eri tavoin mukana hankkeen toteutuksessa, ja verkostoja on luotu myös työnantajien suuntaan. Yhteinen, tärkeäksi koettu tavoite on tuonut eri tahot toimimaan yhdessä, joskin hankkeen aikana erilaisten hallinnollisten käytäntöjen ja toimintatapojen yhteensovittaminen on vienyt aikansa. Hankkeen merkittävimmät tulokset ovat kuitenkin syntyneet uudenlaisten verkostojen ja poikkihallinnollisen yhteistyön kautta.

Koulutus on keskeisessä asemassa suomalaisen yhteiskuntaan kotoutumisessa. Kielen oppiminen ja yhteiskunnan tuntemus toimivat polkuina uuteen yhteiskuntaan. Aikuisten kokeiluhankkeiden kertomusten kautta haluamme tarjota uudenlaisia näkökulmia kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen ja toteuttamiseen. Koulutus on hankkeessa haluttu nähdä laadukkaana opetuksena, mutta myös polkuna luokkahuoneen ulkopuolelle. Koulutus ei ole alku eikä loppu. Vapaa-ajan toiminta ja työ tukevat kotoutumista, miksi ne eivät siis olisi myös osa koulutusta?

Jokaisella maahanmuuttajalla on oma yksilöllinen historiansa ja taustansa – kuten meillä kaikilla. Elämäntilanteet vaihtelevat. Kokeiluhankkeiden artikkelit kertovat esimerkkejä siitä, miten erilaisia tarpeita voidaan huomioida kotouttamistyössä ja koulutuksessa. Kotona lapsia hoitavien vanhempien ja erityistä tukea tarvitsevien koulutusta on toteutettu menestyksekkäästi eri puolilla Suomea. Ruotsinkieliselle kotoutumiselle on kehitetty omia malleja. Yhdenvertaisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon näkökulmasta ei ole pieni kysymys, miten kaikille Suomessa asuville voidaan tarjota perusedellytykset toimia yhteiskunnassa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa tulee tukea siellä, missä tuetaan muidenkin lasten ja nuorten osallisuutta: varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa. Yksilölliset tarpeet huomioimalla luodaan kaikille lapsille parempi kasvun ja oppimisen perusta. Koulutuksellisen tasa-arvon takaamiseksi toisen asteen opintojen ja korkeakouluopintojen tulee olla yhdenvertaisesti myös maahanmuuttajanuorten ulottuvilla.

Lasten ja nuorten kokeiluhankkeita koskevissa teksteissä hankkeiden toimijat kertovat ajatuksistaan siitä, miten maahanmuuttajat voitaisiin huomioida paremmin osana varhaiskasvatusta ja koulutusjärjestelmää. Maahanmuuttajataustaisten lasten lukumäärän kasvaessa kieli- ja kulttuuritietoisien toiminnan merkitys tulee entistä tärkeämmäksi. Koulutusjärjestelmämme ei vielä täysin tunnista perusopetuksen loppuvaiheessa tai sen jälkeen muuttaneiden maahanmuuttajanuorten tarpeita ja potentiaalia. Kokeiluhankkeet ovat tuottaneet toimintamalleja ja käytänteitä näiden nuorten tukemiseksi samalla kun kysymykseen etsitään valtakunnallisia ratkaisuja. Lukiokoulutusta koskevissa artikkeleissa kysytään, milloin maahanmuuttajanuorten vahvuudet tunnistetaan myös lukioissa. Kysymys on ajankohtainen, sillä maahanmuuttajien lukioon valmistavan koulutuksen lainsäädäntö astuu voimaan vuoden 2014 alkupuolella.

Kokeiluhankkeet ovat luoneet uudenlaisia toimintatapoja ja osaamista. Tätä kehitystä on usein vaikea piirtää paperille näkyväksi – toivomme kuitenkin, että tämä välittyy teille artikkeleiden kautta. Maahanmuuttajat ovat normaali osa suomalaista yhteiskuntaa, sen palveluita ja koulutusjärjestelmää. Yhteiskunnallisten palveluiden ja koulutusjärjestelmän kehittäminen kaikkia Suomessa asuvia huomioiviksi ja maahanmuuttajien potentiaalın tunnistaminen on kotoutumisen edistämisen kannalta mitä tärkein tehtävä.

Tämän loppujulkaisun lisäksi hankkeesta on tehty ulkopuolinen arviointi (Ramboll 2013). Loppuarvioinnissa on tarkasteltu maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta valtakunnallisten rakenteiden ja rahoitusjärjestelmien näkökulmasta sekä pohdittu vaihtoehtoja nykyjärjestelmälle. Erillisessä selvityksessä on kartoitettu myös järjestöjen erilaisia rooleja kotoutumisen edistämässä sekä esimerkkejä viranomaisten ja järjestöjen välisestä yhteistyöstä (Lautiola 2013).

Hanketta on toteutettu vaikeassa taloustilanteessa. Merkillä pantavaa on, että taloudellisista haasteista huolimatta monet kokeiluhankkeissa toteutetut toimet jäivät elämään myös hankkeen päättymisen jälkeen. Uudenlainen osaaminen ja toimintakulttuurit eivät katoa hankerahoituksen päättyessä. Monin paikoin uudet koulutus- ja toimintamallit ovat myös löytäneet kunnassa uuden toteuttajatahon hankkeen päättymisen jälkeen. Jatkuvuus kertoo kehitetyn toiminnan onnistumisesta ja tarpeesta. On kuitenkin todettava, että kotoutumisen hyvä alku edellyttää riittävää ja jatkuvaa kotouttavien toimenpiteiden rahoitusta.

Paljon tarinoita jää kerrottavaksi myös tämän julkaisun ulkopuolelle. Ne toivottavasti välittyvät muun yhteistyön kautta vastaavia kysymyksiä pohtivien avuksi. Maailmaa ei tehdä valmiiksi yhdessä hankkeessa – kehittämistyö jatkuu ja sen onkin tarkoitus jatkoa. Toivomme, että tämä julkaisu tuottaa lukijoilleen ajatuksia oman työn tueksi ja kipinöitä uusien ideoiden synnylle.

Kristina Stenman
Johtoryhmän puheenjohtaja
Maahanmuuttojohtaja
Työ- ja elinkeinoministeriö

Riitta Pyykkö
Kehittämissryhmän puheenjohtaja
Suomen Kulttuurirahasto

FÖRORD

Bakom innehållet i denna publikation står alla personer runt om i Finland som har arbetat med utvecklingsprojektet Delaktig i Finland. Under projektets gång har en hel del erfarenheter och insikter formats som utvecklingsprojektets deltagare själva berättar om i den här publikationen. Publikationen innehåller idéer och nya tillvägagångssätt som stöd för den praktiska tillämpningen, men även synpunkter som framkommit under det praktiska arbetet på hur det administrativa arbetet kunde utvecklas.

Projektet Delaktig i Finland genomfördes 2011–2013. Projektet är ett av de största riksomfattande projekten som främjar invandrades integration och delaktighet. Inom projektet har nästan 30 försöksprojekt genomförts i kommunerna, där man har försökt ta fram nya sätt för att stöda ett bra liv i Finland för invandrare i olika åldrar och livssituationer: barn, unga, vuxna och äldre personer.

Projektet har genomförts i samarbete med staten, kommunerna, Suomen Kulttuurirahasto och Svenska kulturfonden. Organisationerna har på olika sätt deltagit i projektet och nätverk har bildats även med arbetsgivare. Den gemensamma, viktiga målsättningen har fått olika aktörer att samarbeta, även om föreningen av olika administrativa handlingsmönster och tillvägagångssätt under projektet har tagit sin tid. Projektets mest betydande resultat har man dock fått fram genom nya nätverk och tväradministrativt samarbete.

Utbildning spelar en avgörande roll för integration i det finländska samhället. Språkinläring och samhällskänedom fungerar som en fil in till det nya samhället. Genom att berätta om försöksprojekten för vuxna vill vi erbjuda nya synpunkter på ordnande och genomförande av integrationsutbildning. Inom projektet har man velat se på utbildning som kvalitativ undervisning, men även som en väg till världen utanför klassrummet. Utbildning är varken början eller slutet. Fritidsaktiviteter och arbete stöder integrationen, så varför skulle de då inte även kunna vara en del av utbildningen?

Varje invandrare har sin egen personliga historia och bakgrund – liksom vi alla. Livssituationerna växlar. Artiklarna om försöksprojekten innehåller exempel på hur man kan beakta olika behov i integreringsarbetet och utbildningen. Utbildning för föräldrar som vårdar barn hemma och personer som behöver särskilt stöd har framgångsrikt genomförts på olika håll i Finland. För den svenskspråkiga integrationen har egna modeller utarbetats. Ur jämställdhetssynpunkt och gällande jämlikhet mellan könen är det inte en lätt fråga, hur man ska erbjuda alla som bor i Finland grundläggande förutsättningar för att verka i samhället.

Barn och unga med invandrabakgrunds delaktighet i det finländska samhället ska stödas där var man även stöder andra barn och ungas delaktighet: inom småbarnsfostran och i förskole- och grundundervisningen. Genom att beakta individuella behov skapar man en bättre grund för tillväxt och inläring för alla barn. För att garantera utbildningsmässig jämställdhet bör studier på andra stadiet och högskolestudier även vara inom räckhåll för invandrare.

I texterna om försöksprojekten för barn och unga delar aktörerna inom projekten med sig av sina tankar om hur man bättre skulle kunna beakta invandrarna som en del av småbarnsfostran och utbildningssystemet. I takt med att antalet barn med invandrabakgrund växer ökar även betydelsen av språk- och kulturmedveten verksamhet. Behoven och potentialen hos invandrarunga som flyttat i slusket av grundundervisningen eller därefter identifieras fortfarande inte till fullo i vårt utbildningssystem. Försöksprojekten har gett upphov till verksamhetsmodeller och tillvägagångssätt för att stöda dessa unga samtidigt som man letar efter riksomfattande lösningar på problemet. I artiklarna om gymnasieutbildning frågar man sig i vilket skede de unga invandrarnas styrkor identifieras även i gymnasiet. Det är en aktuell fråga, eftersom lagstiftningen om förberedande gymnasieutbildning för invandrare träder i kraft i början av 2014.

Försöksprojekten har gett upphov till nya verksamhetsätt och kunskaper. En sådan utveckling är ofta svår att skriva ner på papper, men vi hoppas ändå att ni får en uppfattning om den via artiklarna. Invandrare är en normal del av det finländska samhället, dess tjänster och utbildningssystem. Att utveckla samhällstjänsterna och utbildningssystemet så att de beaktar alla som bor i Finland och att identifiera invandrarnas potential är ytterst viktigt med tanke på främjandet av integration.

Utöver den här slutrapporten har en extern bedömning av projektet genomförts (Ramboll 2013). I slutbedömningen har integrationsutbildningen för invandrare granskats ur de riksomfattande strukturernas och finansieringssystemens synvinkel och alternativ till det aktuella systemet har framförts. I en separat utredning har man även kartlagt organisationernas olika roller i främjandet av integration samt olika exempel på samarbete mellan myndigheter och organisationer (Lautiola 2013).

Projektet har genomförts under ett svårt ekonomiskt läge. Observeras bör dock att trots de ekonomiska utmaningarna fortsätter många av åtgärderna som förverkligats i försöksprojekten även efter att projektet har avslutats. En ny typ av kunskap och nya verksamhetskulturer försvinner inte med projektfinsieringen. På många ställen har även de nya utbildnings- och verksamhetsmodellerna hittat nya aktörer som förverkligar dem efter att projektet avslutats. Fortsatt verksamhet vittnar om att utvecklingsverksamheten har lyckats och om ett fortsatt behov. Konstateras bör dock, att en bra start på integrationen förutsätter tillräcklig och ständig finansiering av integrationsåtgärder.

Det finns många historier att berätta utöver den här publikationen. De förmedlas förhoppningsvis via annat samarbete så att de kan hjälpa de som funderar på motsvarande frågor. Världen förändras inte med ett projekt – utvecklingsarbetet fortsätter, vilket det även ska göra. Vi hoppas att den här publikationen ger läsarna nya tankesätt som stöd för sitt eget arbete och tändar gnistan för nya idéer.

Kristina Stenman
Ledningsgruppens ordförande
Migrationsdirektör
Arbets- och näringsministeriet

Riitta Pyykkö
Utvecklingsgruppens ordförande
Suomen Kulttuurirahasto

SISÄLLYS

INNEHÅLL

Esipuhe Förord

1	Hankkeen tausta	15
	Projektets bakgrund	33
	Kotoutumislaki ja kokeilu: kattavammin ja asiakaslähtöisesti	17
	Monen toimijan yhteishanke	18
	Hankkeen tavoitteet	18
	Kokeiluhankkeet	20
	Kokeiluhankkeet kunnittain	22
	Integrationslagen och försöket: heltäckande och med kunden som utgångspunkt	34
	Ett gemensamt projekt med många aktörer	35
	Projektets målsättningar	36
	Försöksprojekt	37
	Försöksprojektens kommunvis	39
2	Lasten kotoutuminen: kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta	51
	Integration av barn: språklig och kulturell mångfald	55
	Kokeiltua, kehitettyä ja toimivaksi todettua	58
	Pedagoginen osaaminen ja ajattelu	58
	Moniammatillinen yhteistyö ja kasvatuskumppanuus	73
	Opetuksen jatkumo ja nivelvaiheet	82
3	Myöhään maahan tulleet nuoret – kohti mielekästä opiskelupolkua ja työelämää	91
	Unga som har invandrat sent – mot en ändamålsenlig studieväg och ett ändamålsenligt arbetsliv	95
	<i>Marja Huttunen</i> : Uusia koulutusmahdollisuuksia maahanmuuttajanuorille	98
	<i>Aino-Marja Kairamo</i> : Perusopetuksen opiskelijoiden tukeminen Espoon aikuislukiossa	102
	<i>Eeva-Maria Rantala</i> : Miksi aikuisten perusopetuksessa opiskelevan maahanmuuttajan ohjaamisessa tarvitaan runsaasti resursseja?	108
	<i>Mia Snellman</i> : Nuorten maahanmuuttajien opintopolut – kokemuksia ja huomioita opintojen järjestämisestä	113
	<i>Minna Hassinen, Kirsi Helén, Eija Jokinen ja Marjukka Mattila</i> : Kokonaisvaltaista tukea opiskeluun Mahis- ja Avoin mava -hankkeissa	120

	<i>Annukka Böisinger ja Katja Mannerstöm: Lukiokoulutukseen valmistava koulutus: missiota etsimässä</i>	130
	<i>Hoda Shabrokh: Maahanmuuttajat tukemassa suomalaista koulutusjärjestelmää</i>	136
	<i>Päivi Ranjesh: Nuorisoluokan opettaja äänessä</i>	142
4	Aikuisten maahanmuuttajien kotoutuminen ja kotouttaminen	151
	Vuxna invandrades integration och integrering	156
	<i>Esther Leander ja Tarja Helanen: Työllistymistä tukevat kokeilut Hämeenlinnassa</i>	160
	<i>Heidi Välimäki, Marianne Halonen ja Juha Lampi: Portfoliokoulutus työllistymistä edistämässä</i> .	170
	<i>Sinikka Miettinen ja Kirsi-Maria Siltanen: Työelämän suomea Kuopiossa</i>	174
	<i>Elina Mäntylä ja Riina Humalajoki: Toiminnalliset menetelmät kotoutumiskoulutuksessa – kokemuksia Turusta</i>	178
	<i>Oili Huusko-Tuohino: Kotoutumiskoulutuksen kieli- ja työpajatoimintaa Meri-Lapissa</i>	182
	<i>Anne Juntunen: Kannattelulla tukea kotoutumiskoulutuksessa opiskeluun</i>	190
	<i>Elina Mäntylä: Turun kaupungin ohjauspysäkkitoiminta räätälöityä polkua varmistamassa</i>	198
	<i>Virpi Harilahti-Juola ja Katja Ruunaniemi: Kunta kotouttajana ja kouluttajana – kokemuksia ja näkemyksiä Pudasjärveltä</i>	202
	<i>Heli Mäkeläinen ja Pirkko Matkaselkä: Suomea, yhteiskuntatietoutta ja ystäviä – pääkaupunkiseudun kotivanhemmat kursseilla</i>	208
	<i>Anna-Maria Koivistoinen: Suomea senioreille -koulutus Kuopion kansalaisopistossa</i>	222
	<i>Maarit Rönkönharju, Eija Teerineva ja Tsega Kiflie: Tervetuloa Suomeen! Kolmannen sektorin toimija kotoutumiskouluttajana</i>	226
	<i>Elina Mäntylä: Maahanmuuttajajärjestöjen kanssa tehty yhteistyö – kunnan näkökulma</i>	231
5	Integration på svenska	237
	Kotoutuminen ruotsiksi	241
	<i>Ann-Jolin Grüne, Gunborg Gayer, Lilian Ivars, Börje Mattsson, Camilla Mäki-Hokkonen och Anita Sahlström: Integration på svenska i Finland kräver en helhetssyn</i>	244
	<i>Ann-Jolin Grüne: Vad kräver integration på svenska i huvudstadsregionen?</i>	252
	<i>Börje Mattsson: Maahanmuuttajatyö Raaseporissa ja Länsi-Uudellamaalla</i>	261
	<i>Lilian Ivars: Integrationssamarbete i Kust-Österbotten</i>	264
	<i>Ulrica Taylor: Goda modeller från den svenskspråkiga fria bildningen</i>	269
6	Asiantuntijoiden osaamisen kehittäminen	281
	Utveckling av experternas kunnande	287
	Asiantuntijuus lisääntyy tavoitteellisesti kokeilemalla	282
	Eväitä Specimasta	283
	Kelpoisuuksia opettajan työhön ja osaamisen täydentämistä	285
	Ökning av expertis genom målinriktade försök	288
	Stöd från Specima	289
	Behörighet för arbete som lärare och komplettering av kunskaper	290

<i>Tuula Pantzar, Juha Merta ja Outi Stüber: Kuulumisia Tampereelta – pätevöittävää koulutusta maahanmuuttajataustaisille opettajille</i>	292
<i>Samran Khezri: Mielenpiteeni maahanmuuttajataustaisten opettajien koulutus- ja pätevyitysohjelmasta</i>	297
<i>Epp Eskelinen: Tieni opettajaksi</i>	300
<i>Krisztina Possuth: Liikunnanopettajasta erityisluokanopettajaksi</i>	303
<i>Eija Aalto, Maisa Martin ja Minna Suni: Suomea kaiken ikää – kotouttamistyötä tukevaa täydennyskoulutusta</i>	304
7 Lopuksi – kokeiluhankkeista opittua	309
Till slut – lärdomar av försöksprojekten	326
Osallisena neuvolassa, varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa	311
Maahanmuuttajanuoret ja koulutuksellinen tasa-arvo	312
Aikuiset maahanmuuttajat eri elämäntilanteissa	316
Asiantuntijoiden osaamisen kehittäminen	323
Loppusanat	324
Delaktig på rådgivningen, inom småbarnsfostran, i förskole- och grundundervisningen	326
Invandrarungdomar och utbildningsmässig jämlikhet	327
Vuxna invandrare i olika livssituationer	331
Utveckling av expernernas kunnande	338
Slutord	340
8 Lähteet	343
Källor	343
9 Liite	349
Bilaga	349
Lisätietoa Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeista	350

1

HANKKEEN TAUSTA

PROJEKTETS BAKGRUND

Osallisena Suomessa -hankkeen kehityskaari

Maahanmuuttopoliittinen ministeriryhmä (helmikuu 2009): asetetaan kokeilulain tavoitteeksi uudenlaisten lähestymistapojen kehittäminen sekä valtion ja kuntien eri hallintokuntien toimenpiteiden yhdistämisestä saatava lisäarvo.

Kataisen I hallituksen ohjelman puolivälitarkastelu (helmikuu 2009): päätetään kokeilulakiesityksen laatimisesta maahanmuuttajien kotouttamisen edistämiseksi.

Sisäasiainministeriön strategiatyöryhmän ehdotus kokeilun linjauksiksi (marraskuu 2009): "Maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua – Kokeilulla toteutettava alkuvaiheen ohjauksen malli Osallisena Suomessa".

Yhteistyöpöytäkirja valtion, Suomen Kulttuurirahaston, Svenska kulturfondenin ja Suomen Kuntaliiton välillä (helmikuu 2010): sovitaan hankkeen rahoituksesta.

Osallisena Suomessa -hanke perustetaan (maaliskuu 2010).

Osallisena Suomessa -kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi: konkretisoidaan kokeiluhankkeiden tavoitteita ja esitetään suosituksia valtakunnalliseen kehittämiseen (joulukuu 2010).

Laki kotoutumisen edistämiseksi, jonka osana luku 9 "Osallisena Suomessa" -kokeilu (2011).

Kuntien Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeet käynnistyvät (kevät 2011).

Osallisena Suomessa -hankkeen siirto sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriöön (tammikuu 2012).

Valtion kotouttamisohjelma hyväksytään (helmikuu 2012): sisältää monia Osallisena Suomessa -hankkeen toimenpiteitä.

Kuntien kokeiluhankkeet päättyvät (kesä 2013).

Osallisena Suomessa – Kokeiluhankkeiden satoa -julkaisu, ulkoinen arviointi ja järjestöselvitys julkaistaan (joulukuu 2013).

Osallisena Suomessa -hanke päättyy (joulukuu 2013): hanke antaa suositukset jatkotyölle.

Kotoutumislaki ja kokeilu: kattavammin ja asiakaslähtöisesti

Laki kotoutumisen edistämiseksi uudistui vuonna 2011. Laki uudistettiin vastaamaan paremmin nykyistä toimintaympäristöä, erityisesti Suomeen suuntautuvan muuton syiden moninaistumista. Lain soveltamisalaa laajennettiin kattamaan kaikki maahanmuuttajat, ja laissa korostettiin muun muassa:

- kotoutumisen alkuvaiheen palveluita ja jokaisen maahanmuuttajan oikeutta saada perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta,
- koko perheen huomioimista toimenpiteissä sekä nuorten ja naisten asemaa,
- maahanmuuttajien työllistymisen edistämistä ja
- moniammatillista ja poikkihallinnollista yhteistyötä.

Osallisena Suomessa -hanke sai kotoutumislakiin oman luvun. Näin lainsäädännössä luotiin pohja kuntakokeiluille, joiden avulla haluttiin hankkia käytännön kokemusta erilaisten koulutusmallien toimivuudesta ja mahdollisesta hyödyntämisestä valtakunnallisesti. Tavoitteena oli myös tunnistaa mahdollisia lainsäädännöllisiä ja rakenteellisia esteitä sekä esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja esteiden poistamiseksi.

Hanke sai selkeän koulutuksellisen luonteen. Hankkeen tavoitteeksi määriteltiin maahanmuuttajien osallisuuden tukeminen suomalaisessa yhteiskunnassa lisäämällä heidän kielellisiä ja yhteiskunnallisia valmiuksiaan, mikä osallisuuden lisäksi parantaisi heidän edellytyksiään työllistyä ja/tai opiskella. Hankkeen avulla haluttiin tehostaa suomen ja ruotsin kielen opetusta, yhteiskuntaan perehdyttävää opetusta sekä työllistymistä ja työelämään osallistumista. Nämä tavoitteet näkyvät myös hankkeen aikana uudistuneissa Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa. Hankkeen tavoitteena oli myös parantaa kotoutumiskoulutuksen saatavuutta eri maahanmuuttajaryhmille.

Osallisena Suomessa -hankkeen idea oli siis kokeilla käytännössä, mikä toimii ja mikä ei. Hankkeeseen valituille kunnille luotiin mahdollisuus kokeilla uusia aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen järjestämis- ja toteuttamistapoja. Kuntien kanssa yhteistyöhön toivottiin TE-toimistoja ja järjestöjä. Lisäksi kunnille avattiin kokeiluhankkeiden kautta mahdollisuus etsiä ja kokeilla parhaita käytäntöjä ja ohjausmalleja myös lasten ja nuorten kotoutumisen edistämiseen.

Hankkeen tavoitteet ja toimenpiteet määriteltiin maahanmuuttajien erilaiset taustat ja elämäntilanteet huomioivien polkujen mukaisesti:

Polku 1. Työmarkkinoille suuntaavat maahanmuuttajat

- henkilöt, joilla on työllistymisen edellytykset, mutta ei työpaikkaa
- henkilöllä työpaikka Suomessa

Polku 2. Erityistä tukea tarvitsevat maahanmuuttajat

- kotiäidit, vähäisen koulutustaustan omaavat, luku- ja kirjoitustaidottomat, oppimisvaikeuksiset, iäkkäät, muut erityistä tukea tarvitsevat

Polku 3. Lapset ja nuoret

- varhaiskasvatukseen lapset
- oppivelvolliset lapset ja nuoret
- oppivelvollisuusiän ylittäneet

Monen toimijan yhteishanke

Kotoutumisen edistämiseen tarvitaan koko yhteiskunnan panosta kaikilla elämän alueilla. Näiden periaatteiden mukaisesti Osallisena Suomessa -hanketta on ollut toteuttamassa ja tukemassa laaja-alainen verkosto. Hanketta on toimeenpantu eri hallinnonalojen, valtion ja kuntien sekä järjestöjen välisellä yhteistyöllä. Rahoituksesta ovat vastanneet valtio (työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö) ja säätiöt (Suomen Kulttuurirahasto ja Svenska kulturfonden). Kokonaisrahoitukseksi arvioitiin 9–10 miljoonaa, ja hankkeen rahoittivat puoliksi valtio ja säätiöt.

Kokeilulain täytäntöönpanoa on tukenut työ- ja elinkeinoministeriössä koordinoitu Osallisena Suomessa -hanke. Hankkeen päättävänä elimenä on toiminut johtoryhmä (TEM, OKM, SM, Suomen Kulttuurirahasto, Svenska kulturfonden, Suomen Kuntaliitto). Hankkeen kehittämisryhmä on vastannut kehittämistyön ohjaamisesta ja tulosten valmistelusta. Kehittämisryhmän jäsenenä on ollut johtoryhmässä edustettujen tahojen lisäksi Opetushallitus, ELY-keskuksia ja järjestöjä.

Hankkeen tavoitteet

Osallisena Suomessa -hankkeen asettamispäätöksessä hankkeen tavoitteiksi yksilöitiin:

1. Kehittää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukselle selkeä ja johdonmukainen malli, jonka kehittämisen pohjana ovat Osallisena Suomessa -kokeilussa

- tunnistetut kotoutumisen kolme polkua 1) nopeasti työmarkkinoille suuntaavien polku, 2) erityistä tukea tarvitsevien polku ja 3) lasten ja nuorten polku. Tavoitteena on luoda edellytykset kaikkien maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukselle.
2. Kokeilla vaihtoehtoisia ja joustavia tapoja kotoutumiskoulutuksen järjestämiseksi kokeilukunnissa. Tarvittaessa selvitetään, edellyttääkö tämä lainsäädäntömuutoksia ja miten opetus ja lasten varhaiskasvatus, päivähoito mukaan lukien, voivat olla joustavasti yhdistettävissä kotoutumiskoulutukseen.
 3. Arvioida kehittämistyön tuloksena saatujen vaihtoehtoisten mallien vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta suhteessa nykyisen kotoutumiskoulutuksen järjestelmään.
 4. Kehittää kotoutumiskoulutuksen seuranta- ja vaikuttavuuden arviointia.
 5. Kehittää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta antavien opettajien, ohjaushenkilöstön ja muiden kotoutumiskoulutuksen parissa toimivien osaamista.

Hankkeen tavoitteena oli etsiä keinoja kotoutumiskoulutuksen järjestämiseksi nykyistä joustavammin ja nopeammin. Tavoitteena oli sekä tiivistää koulutuksen työelämäyhteyksiä että mahdollistaa myös työvoiman ulkopuolella olevien pääsy koulutuksen piiriin. Kokeilulakihankkeella haluttiin tavoittaa niitä ryhmiä, jotka ovat vaarassa jäädä palveluiden ulkopuolelle. Esimerkiksi kotona lapsia hoitaville vanhemmille haluttiin tarjota mahdollisuus osallistua kotouttamistoimenpiteisiin ja näin lisätä vuorovaikutusta yhteiskuntaan. Vanhempien kielenoppiminen ja yhteiskunnan tuntemuksen lisääminen nähtiin tärkeänä myös lapsen kielenkehityksen ja yhteiskuntaan osalliseksi kasvamisen kannalta.

Kokeiluhankkeissa haluttiin kehittää uusia opetussisältöjä, opetuksen käytännönläheisyyttä ja opetusmenetelmiä. Tavoitteena oli myös arvioida kolmannen sektorin toimintaa ja merkitystä maahanmuuttajien opetuksessa sekä opetuksen ja ohjauksen tuessa.

Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten koulutus rakentuu kaikille yhteisestä koulutuspolusta sekä erityisesti maahanmuuttajataustaisille suunnatusta opetuksesta ja tukitoimista. Tavoitteeksi asetettiin uusien toimintamallien kehittäminen jo olemassa olevien toimenpiteiden hyödyntämiseksi tehokkaasti. Kokeilun tavoitteissa korostettiin poikkihallinnollista yhteistyötä ohjaus- ja neuvontapalveluista vastaavien henkilöiden sekä hankekoordinaattoreiden kesken. Etenkin oppivelvollisuusiän ylittäneet ilman peruskoulun päättötodistusta olevat nuoret nähtiin tärkeänä kohde-ryhmänä. Lisäksi tavoitteena oli kehittää toimenpiteitä maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrän kasvattamiseksi ja oppimisen tukemiseksi lukiokoulutuksessa.

Kokeiluhankkeet

Viisi teesiä kokeiluhankkeiden työtä tukemassa

Valtakunnallisen hankkeen tavoitteita konkretisoitiin edelleen Osallisena Suomessa -kehittämissuunnitelmassa, jonka laati Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Kehittämissuunnitelma toimi kuntien kokeiluhankkeiden suunnittelun pohjana, ja siinä ehdotettiin toimenpiteitä myös valtakunnalliseen kehittämiseen. Kehittämissuunnitelmaa luotsasi seuraava visio onnistuneesta kotoutumisesta ja kotoittamisesta:

Kehittämissuunnitelman visio

Maahanmuuttajat kotoutuvat Suomeen yhdenvertaisesti maahanmuuton syystä tai asuinpaikasta riippumatta. Ohjaus, neuvonta ja koulutus muodostavat tehokkaan ja eheän jatkumon, jossa otetaan joustavasti huomioon kotoutujan yksilölliset tarpeet. Kokonaisvaltaista kotouttamistyötä tekevät viranomaiset yli hallintokuntien yhteistyössä kolmannen sektorin sekä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Kokonaisvaltainen kotouttamistyö edistää kaksisuuntaista kotoutumista: maahanmuuttajien ja valtaväestön suhteiden syventymistä. Kotouttamistyön kehittäminen lähtee toimintakulttuurien muutoksesta.

Kehittämissuunnitelmassa esitettiin myös viisi teesiä kehittämistyölle:

- ennakoiva ohjaus ja neuvonta
- asiakaslähtöisyys
- joustavat ja vaihtoehtoiset tavat tehdä toisin
- moniammatillinen yhteistyö
- toimintakulttuurin muutos

Osallisena Suomessa -hankkeeseen valittiin avoimen haun pohjalta sellaisia kuntien (tai kuntien ja TE-toimistojen) esityksiä, jotka edistävät kokeilun valtakunnallisia tavoitteita. Hankkeiden valinnassa painotettiin suunniteltujen toimien innovatiivisuutta ja toteutettavuutta, muun kehittämistoiminnan hyödyntämistä hankkeessa, osaamisen kehittämistä, toimien jatkuvuutta ja arvioitua vaikuttavuutta. Rahoitetta-

vilta hankkeilta edellytettiin myös käytännön yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Keskeisiä yhteistyökumppaneita kokeiluhankkeissa olivat kolmannen sektorin toimijat, TE-toimistot, oppilaitokset sekä työ- ja elinkeinoelämän edustajat. Hankkeeseen valittiin hakemusten pohjalta kymmenen hankekokonaisuutta, jotka toteutettiin 17 kunnassa. Näissä hankkeissa toteutettiin lähes 30 kokeilua. Kuntien kokeiluhankkeet käynnistyivät pääosin keväällä 2011.

Polun 1 kokeiluhankkeissa luotiin malleja koulutuksen työelämäyhteyksien tiivistämiseksi. Lisäksi luotiin toimintamalleja ja verkostoja maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen edistämiseksi. Polun 1 kokeiluhankkeissa kehitettiin myös ruotsinkielisen ja kaksikielisen kotoutumisen malleja.

Polulle 1 valittiin 8 kokeiluhanketta (Hämeenlinnan ARTTU-hanke, Kuopion Tervetuloa Suomeen! -hanke, Kuopion Työelämän suomea -hanke, pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland -hanke, Raaseporin Delaktig i Finland -hanke, Rannikko-Pohjanmaan Delaktig i Finland -hanke, Vaasan Kesäkoulu-hanke ja Vaasan Portfoliotyöskentely ja alkukartoituksen kehittäminen -hanke).

Polun 2 kehittämistyössä keskeisessä roolissa oli poikkihallinnollisten verkostojen, ohjauksen ja monipuolisten opetusmenetelmien luominen. Kokeilujen avulla on tavoitettu maahanmuuttajia, jotka ovat nykyjärjestelmässä ajoittain jääneet kotouttamistoimien ulkopuolelle tai eivät ole eri syistä pystyneet hyötymään niistä täysin: lapsia kotona hoitavia vanhempia, vähäisen koulutustaustan omaavia, oppimisvaikeuksia, luku- ja kirjoitustaidottomia, ikääntyneitä, vammaisia tai muutoin erityistä tukea tarvitsevia maahanmuuttajia.

Polulla 2 toteutettiin 8 kokeiluhanketta (Espoon Vanhemmat mukaan -hanke, Kuopion Kotoa mukaan -hanke, Meri-Lapin kotokoulutuskokeilu, Pudasjärven Osallisena Suomessa -hanke, Tampereen Osallisuuden avain -hanke, Turun Osallisena Suomessa -hanke, Vaasan OKAY-hanke ja Vantaan Osaava vanhempi -hanke).

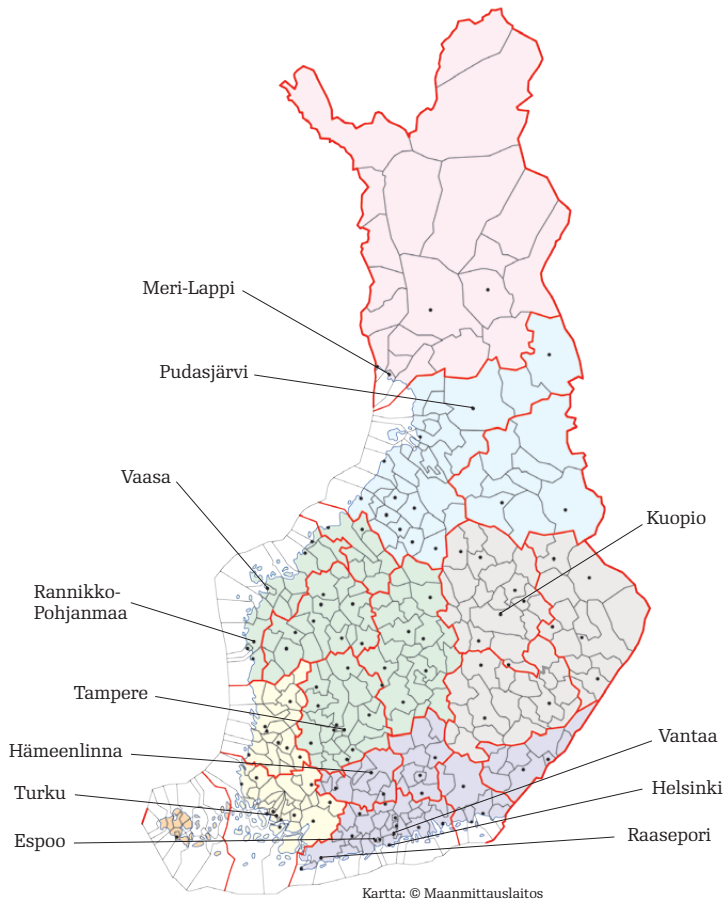
Polun 3 hankkeissa luotiin kieli- ja kulttuuritietoisia toimintatapoja ja -käytäntöjä varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja perusopetukseen sekä vahvistettiin henkilöstön osaamista. Nuorten hankkeissa pääpaino oli koulutus- ja ohjausmallien luomisessa perusopetuksen loppuvaiheessa tai oppivelvollisuusiän jälkeen Suomeen saapuneille nuorille. Lukiohankkeissa kehitettiin lukiokoulutukseen valmistavaa koulutusta ja luotiin tukitoimia lukiossa opiskelevien tueksi.

Polulle 3 valittiin 10 kokeiluhanketta (Helsingin Ota Koppi! -hanke, Vaasan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön osaamisen kehittämisen hanke, Vantaan Kieli- ja kulttuuritietoisen kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa -hanke, Espoon Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke, Helsingin Avoin mava -hanke, Helsingin Lukioon valmistava koulutus -hanke, Kuopion Polku ammatillisiin opintoihin -hanke, Vaasan Nuorisoluokka -hanke, Vantaan MAHIS-

hanke ja Vantaan Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa -hanke).

Lisäksi Tampereen yliopiston Kuulumisia-hankkeessa kehitettiin maahanmuuttajataustaisten opettajien täydennyskoulutusta.

Kokeiluhankkeet kunnittain

Pääkaupunkiseutu

Pääkaupunkiseudun hankkeen kokeilut keskittyivät poluille 2 ja 3 ja niiden tavoitteena oli tukea lapsia, nuoria sekä perheitä. Hankkeessa keskityttiin kohderyhmiin ja toimintoihin, jotka ovat aiemmin viranomaistyössä jääneet kotouttamistyön katveisiin, esimerkiksi koulutuksen nivelvaiheisiin tai hallinnollisesti ei-kenenkään-maalle.

Varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen hankkeiden tavoitteena oli kehittää siirtymävaiheiden tukea sekä vahvistaa kieli- ja kulttuuritietoisuutta. Nuorten ja nuorten aikuisten hankkeiden tavoitteena oli luoda kohderyhmälle koulutusmahdollisuuksia perusopetuksen loppuunsaattamiseksi sekä tukea nivelvaihetta toisen asteen koulutukseen ja työelämään etenemiseksi. Nuorten osalta kehitettiin myös lukioon valmistavaa koulutusta ja tukitoimia lukiossa.

Kotona lapsia hoitaville vanhemmille luotiin koulutusmalleja, joissa opiskelu mahdollistettiin järjestetyn lastenhoidon avulla. Koulutuksen järjestämisessä keskeistä oli poikkihallinnollisten verkostojen luominen sekä kotoutumispolkujen räätälöinti. Lisäksi Helsingin kaupunki kehitti kotivanhempien ja heidän lastensa kotoutumista omarahoitteisesti.

Pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland -hankkeen tavoitteena oli kehittää ruotsinkielistä kotoutumista kaikilla kolmella polulla.

Polku 2

- *Vanhemmat mukaan (Espoo)*
Espoon työväenopistossa järjestettiin suomen kielen kursseja tasoryhmissä. Koulutuksen yhteydessä kokeiltiin alkutestausta. Pienten lasten vanhempien opiskelu mahdollistettiin eri ryhmissä eri tavoin: osassa lastenhoito järjestettiin erikseen, osassa luokkahuoneen yhteydessä. Hankkeen aikana kursseille osallistui yhteensä noin 160 henkilöä lapsineen.
- *Osaava vanhempi (Vantaa)*
Vantaan kaupungin aikuiskoulutuksen, varhaiskasvatuksen ja aikuissosiaalityön yhteistyönä järjestettiin kotivanhempien suomen kielen opetusta. Järjestämällä opetus avoimessa päiväkodissa pystyttiin tukemaan yhteisöllisyyttä. Hankkeessa luotiin myös monitoimijainen kotoutumista edistävä malli, jossa eri tahot työskentelivät yhdessä yhteisten asiakasperheiden kanssa. Hankkeen eri palveluihin ja ryhmätoimintoihin osallistui yhteensä noin 200 kotivanhempaa perheineen.

Polku 3

- *Ota Koppi! Lapsen kielitaitoa tukeva ohjelma (Helsinki)*
Helsingin varhaiskasvatuksen, opetustoimen alkuopetuksen sekä terveystoimen neuvolatyön hankkeessa kehitettiin osaamista ja työkaluja lasten kaksi- ja monikielisuuden tukemiseksi neuvolassa, varhaiskasvatuksessa, esi- ja alkuopetuksessa. Lisäksi kehitettiin materiaalia vanhempien tueksi, jotta he voisivat tukea paremmin lasten kielen kehitystä.
- *Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa (Vantaa)*
Vantaan kaupungin sivistystoimen hankkeessa vahvistettiin varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kieli- ja kulttuuritietoisuutta järjestämällä henkilöstölle koulutusta sekä luomalla uusia toimintamalleja. Kodin ja päiväkodin/koulun välistä yhteistyötä tiivistettiin muun muassa päiväkotien ja koulujen vanhempainryhmien avulla. Lisäksi tuettiin lasten ja nuorten kerho- ja harrastusmahdollisuuksia.
- *Nuorten maahanmuuttajien opintopolut (Espoo)*
Espoon aikuislukion Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hankkeessa järjestettiin koulutusta myöhään Suomeen muuttaneille nuorille. Koulutuksen tavoitteena oli perusopetuksen oppimäärän suorittaminen sekä jatkokoulutuksen kannalta riittävien suomen kielen, kulttuurin ja yhteiskunnallisten valmiuksien saavuttaminen. Koulutuksessa keskeisessä asemassa oli oppilaille tarjottava ohjaus ja tuki.
- *MAHIS – Myöhään maahan muuttaneiden nuorten koulutusmallin kehittäminen (Vantaa)*
Vantaan aikuisopiston MAHIS-hankkeessa kehitettiin perusopetuksen päätösvaiheessa Suomeen tulleille nuorten koulutuspolkuja. Vaikeasti palvelujen piiriin pääsevien nuorten vaihtoehtoisia jatkopolkuja kartoitettiin muun muassa henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien ja ohjauksen avulla. MAHIS-toimintaan osallistui hankkeen aikana noin 35 opiskelijaa.
- *Avoin maahanmuuttajien valmistava koulutus, avoin MAVA (Helsinki)*
Stadin ammattiopisto (ent. Helsingin sosiaali- ja terveysalan oppilaitos ja Helsingin tekniikan alan oppilaitos) järjesti Avoin mava -koulutusta oppivelvollisuusiän loppupuolella Suomeen muuttaneille nuorille. Opiskelun tavoitteita olivat suomen kielen taidon sekä opiskelu- ja arkielämän taitojen vahvistami-

nen, yhteiskunta- ja kulttuurituntemuksen lisääminen, yleissivistävien sisältöjen opiskelu, omien vahvuuksien löytäminen, työelämään ja eri koulutuksiin tutustuminen sekä joustavan polun löytäminen ammatillisiin tai muihin opintoihin. Ryhmissä toimivat sekä opettaja että kokopäiväinen ohjaaja, joiden yhteistyön tueksi hankkeessa kehitettiin työparityöskentelyn mallia. Avoimessa maahanmuuttajien valmistavassa koulutuksessa opiskeli hankkeen aikana noin 50 opiskelijaa.

- *Lukioon valmistava koulutus maahanmuuttajataustaisille nuorille (Helsinki)*
Vuosaaren lukiossa kehitettiin mallia maahanmuuttajille suunnattuun lukio-koulutukseen valmistavaan koulutukseen. Tavoitteena oli luoda sisältö ja rakenne valmistavalle koulutukselle sekä integroida se osaksi lukion toimintaa. Koulutuksen aikana opiskelijat harjaantuivat lukion käytänteisiin ja vahvistivat lukiossa tarvittavia opiskeluvalmiuksia sekä saivat tehostettua S2-opetusta ja ohjausta. Opintokokonaisuuksien ja ohjauksen sisältöjä kehitettiin hankkeen aikana tavoitteena yksilön tarpeita tukeva opintopolku. Opiskelijoilla oli mahdollisuus korottaa peruskoulun arvosanoja ja suorittaa joustavasti lukion kursseja. Opiskelijaryhmän tukena toimivat hankkeen aikana S2-opettaja ja kokopäiväinen ohjaaja työparina. Lukioon valmistavaan koulutukseen osallistui hankkeen aikana 28 opiskelijaa.
- *Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa (Vantaa)*
Vantaalla Tikkurilan ja Lumon lukioissa pilotoitiin uudenlaisia toimintatapoja, jotka muodostavat kokonaisvaltaisen toimintamallin maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukemiseen lukio-opinnoissa. Hankkeessa kehitettiin tukitoimista koostuva suunnitelma lukioden monikulttuuriseen opetukseen ja ohjaukseen.
- *Pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland*
Pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland -hankkeessa rakennettiin ruotsinkielistä kotoutumispolkua pääkaupunkiseudulla. Polun rakentamiseen sisältyi uuden maahanmuuttajakoordinaattorin toimen perustaminen Helsingfors arbikseen, tiedon kehittäminen ruotsinkielisestä kotoutumismahdollisuudesta, työ maahanmuuttajien henkilökohtaisen neuvonnan turvaamiseksi kunnan ruotsinkielisistä palveluista, ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen suunnittelu ja aloitus, sekä kohderyhmän tarpeiden esille tuominen. Helsingfors arbiksen kielikoulutukseen sisältyivät myös suomen kielen alkeet. Koulutuksessa panostettiin vahvasti sosiaalisten verkostojen vahvistamiseen.

Ura- ja opintoneuvontaa sekä harjoittelupaikkojen etsintää toteutettiin yhteistyössä Luckanin kanssa.

Raasepori

Raaseporin Delaktig i Finland -hanke sijoittui polulle 1 ja sen tavoitteena oli luoda yhteyksiä sekä alueen yrityksiin, joilla olisi kiinnostusta palkata maahanmuuttajia, että maahanmuuttajiin, jotka voisivat työllistyä alueen yrityksiin. Hankkeessa järjestettiin maahanmuuttajille kuusi koulutusta, joissa valmentauduttiin tuleviin työtehtäviin. Koulutuksiin osallistui yhteensä 56 henkilöä ja työharjoitteluun kymmenen henkilöä. Koulutukselliset tukitoimet tähtäsivät mahdollisimman nopeaan työllistymiseen.

Turku

Osallisena Suomessa Turun hankkeessa kehitettiin eri maahanmuuttajaryhmien tarpeet huomioivaa suomen kielen alkeisopetusta siten, että koko prosessi koulutuksen hankinnasta pedagogisiin käytänteisiin huomioidaan. Hankkeen tavoitteena oli myös koulutuksellisesti tukea kotona lapsia hoitavia vanhempia sekä 15–25-vuotiaita nuoria, joilla on hyvin vähäinen koulutustausta. Kolmannen sektorin roolia koulutuksen tarjoajana vahvistettiin. Lisäksi kehitettiin asiantuntijoiden osaamista.

Polut 1, 2 ja 3

- Hankkeessa laadittiin kotoutumiskoulutuksen laatukriteerit ja järjestettiin täydennyskoulutusta suomen kielen opettajille, ohjaaville opettajille sekä muille maahanmuuttajien parissa työskenteleville toimijoille. Hankkeessa pyrittiin edistämään toiminnallisten menetelmien käyttöä suomen kielen koulutuksessa ja kehitettiin alkuvaiheen omakielisiä yhden opintoviikon koulutuskokonaisuuksia osana kotoutumiskoulutuksia. Omakielisten koulutuskokonaisuuksien toteuttajina toimivat järjestöt.
- Kaupungin vapaa-aikatoimiala toteutti Suomi tutuksi -palveluja, jossa muun muassa vierailtiin kaupungin kulttuurikohteissa ja vapaa-aikapalveluissa. Suomi tutuksi -palveluista tiedotettiin kaikkiin alueen oppilaitoksiin. Hankkeessa kokeiltiin myös ohjauspysäkkitoimintaa Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Braheassa sekä jaettiin Tervetuloa Turkuun! -lehteä alkuinformaation antamiseksi uusille turkulaisille maahanmuuttajille.

Polut 2 ja 3

- Turun kaupunki kehitti yhteistyössä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen kanssa yhteishankinnan avulla kielikoulutusta, joka on kohdistettu luku- ja kirjoitustaidottomille nuorille asiakkuuden sijainnista riippumatta. Koulutuksia han-

kittiin neljä: yksi primaariluku- ja kirjoitustaidottomille, yksi semilukutaitoisille ja kaksi sekundaariluku- ja kirjoitustaidottomille.

Polku 2

Kotona lapsia hoitavat vanhemmat

- Turun kaupunki kehitti kotoutumiskoulutusta kotona lapsiaan hoitaville vanhemmille. Opetuksessa käytettiin toiminnallisia menetelmiä ja suomen kielen opettajien työparina toimivat ulkomaalaistoimiston koto-ohjaajat. Koulutuksessa oli järjestetty lastenhoito. Koulutuksia toteutettiin kahdeksan ja niihin osallistui noin 60 henkilöä.

Hämeenlinna

Hämeenlinnan ARTTU – arvioinnin tukemana työelämään -hankkeessa luotiin nopeaa työllistämistä edistävä pysyvä ja asiakaslähtöinen toimintamalli polulla 1. Toimintamallissa ovat osallisina yritykset ja työnantajat, keskeiset palvelutoimijat ja kouluttajat sekä työnhakijat. Tavoitteena oli edistää työllistymistä työelämäyhteyksiä rakentamalla ja kytkemällä koulutustarpeita työelämää vastaaviksi. Hankkeessa otettiin huomioon maahanmuuttajien osaamisen hyödyntäminen ja sen kehittäminen suomalaista työelämää vastaavaksi, mutta kuitenkin siten, että maahanmuuttajalle pyrittiin etsimään ensisijaisesti hänen osaamistaan vastaava työharjoittelupaikka. Maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseksi kokeiltuja toimenpiteitä olivat muun muassa työnhakuklubi-toiminta, Melba-kartoitukset sekä Vanajaveden Opiston ja Ammattiopisto Tavastian Nopeasti työhön -koulutus. Työnhakuklubilla palveltiin hankkeen aikana 119 henkilöä ja Nopeasti työhön -koulutukseen osallistui 37 henkilöä. Hankkeessa oli yhteydessä 142 yritykseen.

Tampere

Tampereen Osallisuuden avain -hankkeessa kehitettiin koulutusmalleja heikon koulutustason omaaville oppivelvollisuusiän ylittäneille maahanmuuttajanuorille polulla 2, ja rakennettiin samalla koulutuspolku luku- ja kirjoitustaidon koulutuksesta perusopetuksen päättötodistukseen. Hankkeessa kehitettiin myös opetushenkilöstön osaamista luku- ja kirjoitustaidottomien opetuksessa sekä aikuisten perusopetuksen järjestämisessä etäopetusmenetelmiä käyttäen. Myös moniammatillisen yhteistyön kehittäminen oli hankkeen painopisteenä. Hankkeen koulutuksiin ja kartoituksiin osallistui 92 henkilöä.

Tampereen seudun ammattiopisto kehitti luku- ja kirjoitustaidottomien nuorten koulutukseen kartoitus- ja koulutusmallin, joka koostuu osaamis- ja tarvekartoituksesta

ta sekä kaksivuotisesta alkuvaiheen kotoutumiskoulutuksesta luku- ja kirjoitustaidotomille sekä heikosti lukeville ja kirjoittaville oppivelvollisuusiän ylittäneille nuorille.

Tampereen aikuislukio kehitti Perusopetuksen päättötodistus etäopetuksen avulla -hankkeessa perusopetuksen koulutusmallia ja kokeili aikuisten perusopetuksen järjestämistä etäopetuksen avulla.

Kuopio

Kuopion Osallisena Suomessa -hankkeen tavoitteena oli luoda kotoutumista tehostava kokonaisvaltainen malli, jossa eri toimijat yhteistyössä tuottavat kotoutumispalveluja asiakaslähtöisesti. Hankkeen lähtökohtana oli kehittää kotoutumispalveluja siten, että palvelujen ulkopuolelle ei jää henkilöitä ja että kotoutumiskoulutuksessa otetaan paremmin huomioon kolmannen sektorin asiantuntemus ja alueen työnantajat.

Keskeistä kaikelle toiminnalle oli eri toimijoiden tiivis yhteistyö. Alkuvaiheen perehdyttävää koulutusta kokeiltiin järjestön toteuttamana, jotta mahdollistettaisiin nopea koulutukseen pääsy. Työvoimakoulutuksena toteutettiin erityisesti työelämäyhteyksiä painottava Työelämän suomea -kurssi. Työmarkkinoiden ulkopuolella oleville, kotona lapsia hoitaville ja ikääntyneille järjestettiin palveluja, muun muassa suomen kielen koulutusta.

Myöhään tulleille nuorille kehitettiin koulutusta, jossa oli mahdollisuus suorittaa peruskoulun päättötodistus ja kehittää ammatillisessa koulutuksessa tarvittavia valmiuksia.

Polku 1 ja 2

- *Tervetuloa Suomeen!*

Kuopion Setlementti Puijola ry järjesti Tervetuloa Suomeen! -intensiivikursseja maahanmuuttajille, jotka muuten joutuisivat odottamaan varsinaista kotoutumiskoulutukseen pääsyä. Kurssi koostui suomen kielen perusteista sekä suomalaisen yhteiskuntaan liittyvistä arjen asioista. Yhdeksälle kursseille osallistui 113 henkilöä.

- *Työelämän Suomea*

Savon ammatti- ja aikuisopisto toteutti Työelämän suomea -koulutusta koulutetuille maahanmuuttajille. Tavoitteena oli pilotoida kohderyhmälle nopeaan työllistymiseen tähtäävä kotoutumiskoulutus, jossa osa opetuksesta on siirretty työpaikoille. Koulutukseen osallistui 14 opiskelijaa.

Polku 2

- *Kotoa mukaan (mm. iäkkäät maahanmuuttajat, kotivanhemmat)*

Kuopion kansalaisopistossa toteutettiin kurseja kotona lapsia hoitaville vanhemmille ja iäkkäille maahanmuuttajille. Tavoitteena oli saada kotiin jääneet maahanmuuttajat osallistumaan kaikille avoimiin palveluihin, luomaan kodin ulkopuolisia kontakteja ja opiskelemaan.

Polku 3

- *Polku ammatillisiin opintoihin*

Savon ammatti- ja aikuisopistossa pilotoitiin Polku ammatillisiin opintoihin -koulutusta myöhään tulleille maahanmuuttajanuorille. Koulutuksessa painotettiin suomen kielen opetusta, oppimistaitoja ja yhteiskuntavalmiuksia, tutustumista eri ammattialoihin ja koulutuksiin ja työelämään. Koulutuksen tavoitteena oli saavuttaa ammatillisissa opinnoissa tarvittavat perusvalmiudet ja siirtyä valmistavaan koulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen. Koulutuksessa opiskeli hankkeen aikana 26 nuorta.

Rannikko-Pohjanmaan K5-kunnat

Rannikko-Pohjanmaan kuntien (Närpiö, Maalahti, Korsnäs, Kaskinen ja Kristiinankaupunki) Delaktig i Finland -hankkeen tavoitteena oli kehittää selkeä ja johdonmukainen malli maahanmuuttajien kotouttamiseen polulle 1. Hanke keskittyi kehittämään virtuaalista ruotsin kielen ja yhteiskuntataitojen oppimisympäristöä erityisesti työssä olevien maahanmuuttajien tarpeisiin. Lisäksi hankkeessa kehitettiin seudullista kotouttamistoimintaa.

Vaasa

Polku 1

- *Portfoliotyöskentely ja alkukartoituksen kehittäminen*

Vaasan aikuiskoulutuskeskus kehitti alkukartoitusmallia ja kokeili portfolio-työskentelyä nopeasti etenevien maahanmuuttajien oppimistaitojen kehittämisen, tiedonhaun oppimisen ja itseohjautuvuuden lisäämiseksi. Kokeiluhankkeessa luotiin moduulipohjainen nopeasti etenevien koulutusmalli, jossa otettiin huomioon opiskelijoiden yksilölliset opiskelutarpeet. Portfolio-koulutukseen osallistui 39 opiskelijaa.

- *Kesäkoulu*
Vaasan ammattikorkeakoulu järjesti ulkomaalaistaustaisille korkeakouluopiskelijoille kesäkoulukokeiluja, joissa yhdistettiin työharjoittelua ja suomen kielen opintoja. Kesäkouluun osallistui 34 opiskelijaa.

Polku 2 (ja 3)

- *OKAY-koulutus*
Vaasan kaupungin ulkomaalaistoimisto kokeili alkuvaiheen perehdyttäviä koulutuskokonaisuuksia, joiden tavoitteena oli antaa kielen ja suomalaisen yhteiskunnan tietouden perusteet. Kohderyhmä olivat erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat maahanmuuttajat ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat. Koulutusta järjestettiin muun muassa naisten, miesten ja nuorten ryhmissä. OKAY-koulutuksiin osallistui 221 opiskelijaa.
- *Nuorisoluokka*
Vaasan kaupungin kasvatus- ja opetusvirasto pilotoi yhteistyössä Vaasa-opiston kanssa perusopetuksen järjestämistä Suomeen myöhään tulleille 17–25-vuotiaille nuorille. Opetusmenetelmät valittiin monipuolisesti kunkin opiskelijan henkilökohtaista opiskelusuunnitelmaa lähtökohtana käyttäen. Opinnot painottuivat S2:n, englannin ja matematiikan opetukseen. Opetus sisälsi lähiopetusta, opintokäyntejä, vierailuja ja käytännön sovelluksia. Nuorisoluokassa opiskeli hankkeen aikana 25 opiskelijaa.

Polku 3

Vaasan kaupungin kasvatus- ja opetusviraston tavoitteena oli tehostaa varhaiskasvatuksen eri toimintamuotoja ja esiopetuksen merkitystä kotouttamiskoulutuksen tukena. Tavoitetta edistettiin muun muassa kehittämällä maahanmuuttajataustaisten lasten suomen ja ruotsin kielen oppimista kielikylpymenetelmän malleja käyttäen. Lisäksi kehitettiin valmistavan esiopetuksen menetelmiä. Henkilöstön osaamista kehitettiin koulutuksen avulla. Koulutuksiin osallistui 200 varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa työskentelevää henkilöä. Vanhempien osallisuutta vahvistettiin avoimen päiväkotitoiminnan kautta.

Perusopetuksen henkilöstöä koulutettiin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetukseen ja kohtaamiseen. Opetuspalveluja alueellistettiin varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Ruotsinkielisessä perusopetuksessa kehitettiin oppilaille toimivia polkuja edetä opinnoissaan ja lopulta työelämään.

Perusopetuksen henkilöstölle suunnattuihin koulutuksiin osallistui noin 250 henkilöä.

Pudasjärvi

Polku 2

- *Moniammatillinen maahanmuuttotyön verkosto*

Pudasjärven Osallisena Suomessa -hankkeen tavoitteena oli kehittää jo olemassa olevia kaupungin peruspalveluja sekä luoda aivan uusia palveluja, jotka vastaavat maahanmuuton mukanaan tuomiin tarpeisiin. Hankkeen kautta haluttiin luoda verkostomainen malli maahanmuuttotyön koordinoimiseen osana kunnan keskushallintoa. Moniammatillisen verkoston tehtävänä oli havainnoida maahanmuuttoa kokonaisuutena ja kehittää palveluja siten, että niissä otetaan huomioon kaikki maahanmuuttajat heidän maahanmuuton syystään riippumatta.

- *Suomistartti*

Hankkeessa luotiin Suomistartti-koulutusmalli. Koulutuksessa yhdistettiin alkuvaiheen ohjaus ja neuvonta suomen kielen opetukseen. Pedagogisiksi tavoitteiksi koulutusmallille asetettiin moniammatillisuus ja suomen kielen opettaminen erilaisissa oppimisympäristöissä toiminnallisuuden ja arkielämälähtöisyyden kautta. Koulutuksessa tehtiin tiiviisti yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa. Suomistartti-koulutukseen osallistui noin 30 henkilöä.

Lisäksi Pudasjärven hankkeessa tehtiin yhteistyötä Tampereen Osallisena Suomessa -hankkeen kanssa muun muassa Suomeen myöhään tulleiden nuorten perusopetuksen kehittämiseksi.

Meri-Lappi (Kemi ja Tornio)

Meri-Lapin kotokoulutuskokeilussa kehitettiin ja kokeiltiin vaihtoehtoisia ja joustavia tapoja erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen polulla 2. Kemin lyseon lukion maahanmuuttajakoulutuksen hallinnoiman hankkeen kohderyhmään kuuluivat muun muassa vähäisen koulutustaustan omaavat, kotoutumiskoulutuksen ”rajapinnalla” olevat, oppimisvaikeuksiset, aisti- ja kehitysvammaiset, vajaakuntoiset ja yksinäiset.

Hankkeen aikana etsittiin toiminnallisuuteen perustuvia ja opiskelijan oman osaamisen huomioon ottavia menetelmiä. Kolmannen sektorin ja viranomaisten yhteistä toimintamallia kehitettiin siten, että alueen kolmannen sektorin toimijat voisivat tukea mahdollisimman hyvin erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien

kotoutumista jo maahanmuuton alkuvaiheessa. Kieli- ja työpajatoiminnassa, johon osallistui hankkeen aikana 22 maahanmuuttajaa, tehtiin tiivistä yhteistyötä työnantajien kanssa.

Polku 2

- Kieli- ja työpajatoiminnan avulla kehitettiin uusi, toiminnallinen kotoutumiskoulutuksen malli Kemi-Tornio-alueen erityistä tukea tarvitseville maahanmuuttajille.
- Kehitettiin järjestöjen ja viranomaisten yhteinen toimintamalli erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien alkuvaiheen kotouttamiseen Kemi-Tornio-alueella.
- Kehitettiin aktiiviseen kansalaistoimintaan osallistumisen toimintamalli, järjestöjen kotouttamistyön nelikenttä, erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisyyn.
- Kehitettiin erityisopetuksen käytäntöjä kotoutumiskoulutuksen rajapinnalla oleville ja erityistä tukea tarvitseville maahanmuuttajille.

Delaktig i Finland projektets utvecklingsgång

Invandrapolitisk ministergrupp (februari 2009): utveckling av nya förhållningssätt och ett mervärde i form av en förening av statens och kommunernas olika förvaltningsnämnders åtgärder ställs upp som målsättningar för försökslagen.

Mellangranskning av Katainens I regeringsprogram (februari 2009): beslut fattas om sammanställning av ett förslag till försökslag om främjande av invandrades integrering.

Inrikesministeriets strategiarbetsgrupps förslag till försökets linjedragningar (november 2009): "Tre vägar för effektiv integration av invandrare – Modellen Delaktig i Finland för vägledning i invandringens första skede".

Samarbetsprotokoll mellan staten, Suomen Kulttuurirahasto, Svenska kulturfonden och Finlands Kommunförbund (februari 2010): beslut fattas om finansieringen av projektet.

Projektet Delaktig i Finland grundas (mars 2010).

Delaktig i Finland-utvecklingsplan för främjande av invandrades integration: konkretisering av försöksprojektets målsättningar och presentation av rekommendationer för riksomfattande utveckling (december 2010).

Lag om främjande av integration, vars kapitel 9 utgörs av försöket Delaktig i Finland (2011).

Kommunernas Delaktig i Finland-försöksprojekt startar (våren 2011).

Projektet Delaktig i Finland flyttas från inrikesministeriet till arbets- och näringsministeriet (januari 2012).

Statens integrationsprogram godkänns (februari 2012): innehåller många åtgärder från projektet Delaktig i Finland.

Kommunernas försöksprojekt avslutas (sommaren 2013).

Publikationen Delaktig i Finland – skörden från försöksprojekten, en extern utvärdering och en organisationsutredning publiceras (december 2013).

Projektet Delaktig i Finland avslutas (december 2013): projektet ger rekommendationer för fortsatt arbete.

Integrationslagen och försöket: heltäckande och med kunden som utgångspunkt

Lagen om främjande av integration reviderades 2011. Lagen förnyades för att bättre motsvara den aktuella verksamhetsmiljön, och särskilt orsakerna till varför folk flyttar till Finland som blivit mer varierande. Lagens tillämpningsområde utvidgades till att omfatta alla invandrare och i lagen betonas bland annat följande:

- tjänster i det inledande skedet av integrationen och varje invandrades rätt att få grundläggande information om det finländska samhället,
- beaktande av hela familjen i åtgärderna samt ungas och kvinnors ställning,
- främjande av invandrades sysselsättning och
- yrkesövergripande och tväradministrativt samarbete.

Projektet Delaktig i Finland har fått ett eget kapitel i integrationslagen. På så sätt har man i lagen skapat en grund för kommunförsöken, med vars hjälp man ville skaffa praktiska erfarenheter av funktionaliteten hos olika utbildningsmodeller och deras eventuella nationella användbarhet. Målet var även att identifiera eventuella lagstadgade och strukturella hinder samt presentera alternativa lösningar för att undanröja hindren.

Projektet fick en klar utbildningsmässig karaktär. Som projektets målsättning fastställdes stöd av invandrades delaktighet i det finländska samhället genom att öka deras språkliga och samhällsliga färdigheter, vilket utöver delaktigheten skulle förbättra deras förutsättningar för att få ett arbete och/eller studera. Med hjälp av projektet ville man effektivisera inläringen av finska och svenska, inskolningen i samhället samt sysselsättningen och deltagandet i arbetslivet. Dessa målsättningar återspeglas även i grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare som förnyats under projektets gång. Projektets mål var även att förbättra tillgången på integrationsutbildning för olika invandrargrupper.

Idén med projektet Delaktig i Finland var alltså att testa vad som i praktiken fungerar och inte fungerar. Kommunerna som valts ut för projektet gavs möjlighet att pröva nya sätt att ordna och genomföra integrationsutbildning av vuxna invandrare. Man hoppades att arbets- och näringsbyråer och organisationer skulle samarbeta med kommunerna. Dessutom öppnade försöksprojekten upp en möjlighet för kommunerna att utarbeta och testa bästa praxis och handledningsmodeller för att främja även barns och ungas integration.

Projektets målsättningar och åtgärder fastställdes enligt olika stigar som beaktar invandrarnas olika bakgrund och livssituationer.

Stig 1. Invandrare med sikte på arbetsmarknaden

- Personer som har alla förutsättningar för sysselsättning men inget arbete.
- Personer med ett arbete i Finland.

Stig 2. Invandrare som behöver särskilt stöd

- Hemmamammor, personer med svag utbildningsbakgrund, personer utan läs- och skrivfärdigheter, personer med inlärningssvårigheter, äldre personer och andra som behöver särskilt stöd.

Stig 3. Barn och unga

- Barn i småbarnsfostransåldern.
- Barn och unga som omfattas av läroplikten.
- Unga som är äldre än läropliktsåldern.

Ett gemensamt projekt med många aktörer

För att främja integrationen behövs en satsning av hela samhället inom alla livsområden. I enlighet med dessa principer har ett vidsträckt nätverk varit med och förverkligat och stött Delaktig i Finland-projektet. Projektet har genomförts som ett samarbete mellan olika förvaltningsområden, staten, kommunerna och organisationer. Staten (arbets- och näringsministeriet samt undervisnings- och kulturministeriet) och stiftelser (Suomen Kulttuurirahasto och Svenska kulturfonden) har stått för finansieringen. Den totala finansieringen uppskattades uppgå till 9–10 miljoner och finansieringen delades lika mellan staten och stiftelserna.

Projektet Delaktig i Finland har samordnats av arbets- och näringsministeriet och har fungerat som stöd för verkställandet av försökslagen. En ledningsgrupp (ANM, UKM, IM, Suomen Kulttuurirahasto, Svenska kulturfonden, Finlands Kommunförbund) har fungerat som projektets beslutande organ. Projektets utvecklingsgrupp har ansvarat för ledningen av utvecklingsarbetet och för beredningen av resultat. Utöver representanter för aktörerna i ledningsgruppen har Utbildningsstyrelsen, NTM-centraler och organisationer ingått i utvecklingsgruppen.

Projektets målsättningar

I samband med beslutet om grundande av Delaktig i Finland-projektet fastställdes följande målsättningar:

1. Utveckla en tydlig och ändamålsenlig modell för integrationsutbildningen av invandrare som baseras på de tre stigarna som specificerats i Delaktig i Finland-projektet 1) stigen för invandrare med sikte på arbetsmarknaden, 2) stigen för de som behöver särskilt stöd och 3) stigen för barn och unga. Målet är att skapa förutsättningar för integrationsutbildning av alla invandrare.
2. Pröva alternativa och flexibla sätt att ordna integrationsutbildning i försökskommunerna. Vid behov utreds om detta kräver lagändringar och hur undervisning och barns småbarnsfostran, inklusive dagvård, flexibelt kan kombineras med integrationsundervisningen.
3. Bedöma effektiviteten och kostnadseffektiviteten hos de alternativa modeller som fåtts som resultat av projektet i förhållande till det aktuella systemet för integrationsutbildning.
4. Utveckla uppföljning och bedömning av integrationsutbildningens effektivitet.
5. Utveckla kunnandet hos lärare, handledningspersonal och andra som arbetar med integrationsutbildning av invandrare.

Projektets målsättning var att utarbeta sätt för att ordna integrationsutbildning mer flexibelt och snabbare än i nuläget. Målet var både att intensifiera utbildningens kopplingar till arbetslivet och göra det möjligt för personer som inte anses som arbetskraft att delta i utbildningen. Med försökslagsprojektet ville man nå sådana grupper som riskerar att hamna utanför tjänsterna. Man ville till exempel ge föräldrar som sköter sina barn hemma en möjlighet att delta i integrationsåtgärder och på så sätt öka interaktionen med samhället. En ökning av föräldrarnas språkkunskaper och kännedom om samhället ansågs viktigt även med tanke på barnets språkutveckling och delaktighet i samhället.

Inom försöksprojekten ville man utveckla nytt undervisningsinnehåll, undervisningens praktiska aspekter och undervisningsmetoderna. En målsättning var även att utvärdera tredje sektorns verksamhet och betydelse för undervisningen av invandrare och för stödet av undervisning och handledning.

Utbildningen av barn och unga med invandrarbakgrund bygger på en gemensam utbildningsväg för alla och på undervisning och stödverksamhet inriktad särskilt på personer med invandrarbakgrund. Utveckling av nya verksamhetsmodeller och effektivt utnyttjande av befintliga åtgärder sattes även upp som mål.

Tvåadministrativt samarbete mellan personerna som ansvarar för handlednings- och rådgivningstjänsterna och projektsamordnarna betonades också i målsättningarna. Särskilt unga som är äldre än läropliktsåldern men inte har något avgångsbetyg från grundskolan ansågs som en viktig målgrupp. Dessutom var en målsättning att utveckla åtgärder för att öka antalet studerande med invandrarbakgrund i gymnasieutbildningen och för att stöda deras inläring.

Försöksprojekt

Fem teser som stöd för försöksprojektens arbete

Det riksomfattande projektets mål konkretiserades vidare i Delaktig i Finland-utvecklingsplanen som utarbetats av Jyväskylän universitets Centralen för tillämpad språkforskning. Utvecklingsplanen fungerade som grund för planeringen av kommunernas försöksprojekt, och i den föreslogs även åtgärder för riksomfattande utveckling. Utvecklingsplanen lotsades av följande vision om lyckad integration och integrering:

Utvecklingsplanens vision

Invandrare integreras likvärdigt i Finland oberoende av orsaken till invandringen eller av bostadsorten.Handledning, rådgivning och skolning skapar en effektiv och enhetlig räckvidd där man på ett flexibelt sätt tar i beaktande integrationsdeltagarnas personliga behov. Myndigheterna gör heltäckande integreringsarbete över förvaltningsgränserna i samarbete med tredje sektorn samt arbets- och näringslivet. Ett heltäckande integreringsarbete främjar dubbelriktad integration: en fördjupning i förhållandena mellan invandrare och majoritetsbefolkningen. Att utveckla integreringsarbetet börjar med att förändra verksamhetskulturen.

I utvecklingsplanen presenterades även fem teser för utvecklingsarbetet:

- föregripande handledning och rådgivning
- klienten i fokus
- flexibla och alternativa sätt att göra på ett annorlunda sätt
- yrkesövergripande samarbete
- förändring av verksamhetskulturen

I Delaktig i Finland-projektet valdes genom öppen ansökan sådana kommuners (eller kommuners och arbets- och näringsbyråers) framställningar som främjar försökets riksomfattande mål. I valet av projekt betonades de planerade åtgärdernas innovativitet och genomförbarhet, utnyttjande av annan utvecklingsverksamhet i projektet, utvecklande av kunnande, åtgärdernas varaktighet och den beräknade effekten. Av de projekt som finansierades förväntades även praktiskt samarbete med andra aktörer. De centrala samarbetspartnerna i försöksprojekten var tredje sektorns aktörer, arbets- och näringsbyråer, läroanstalter samt representanter för arbets- och näringslivet. Av ansökningarna valdes tio projekthelheter som genomfördes i 17 kommuner att delta i projektet. Inom dessa projekt genomfördes nästan 30 försök. Kommunernas försöksprojekt startades i huvudsak på våren 2011.

I försöksprojekten inom stig 1 skapades modeller för att intensifiera undervisningens arbetslivskontakter. Dessutom skapades verksamhetsmodeller och nätverk för att främja invandrades sysselsättning och integration. I försöksprojekten inom stig 1 skapades även modeller för svenskspråkig och tvåspråkig integration.

För stig 1 valdes 8 försöksprojekt (ARTTU-projektet i Tavastehus, Tervetuloa Suomeen-projektet i Kuopio, Työelämän suomea-projektet i Kuopio, Delaktig i Finland-projektet i huvudstadsregionen, Delaktig i Finland-projektet i Raseborg, Delaktig i Finland-projektet i Kust-Österbotten, Kesäkoulu-projektet i Vasa och Portfoliotyöskentely ja alkukartoituksen kehittäminen-projektet i Vasa).

I försöksprojekten inom stig 2 hade skapandet av tväradministrativa nätverk, handledning och mångsidiga undervisningsmetoder en central roll. Med hjälp av försöken har man nått invandrare som i det nuvarande systemet tidvis hamnat utanför integreringsåtgärderna eller som av olika skäl inte helt kunnat utnyttja dem: föräldrar som tar hand om sina barn hemma, personer med svag utbildningsbakgrund eller inlärningssvårigheter, analfabeter, föräldrade, handikappade eller invandrare som behöver någon annan typ av specialstöd.

Inom stig 2 genomfördes 8 försöksprojekt (Vanhemmat mukaan-projektet i Esbo, Kotoa mukaan-projektet i Kuopio, integrationsutbildningsförsöket i Havslapland, Delaktig i Finland-projektet i Pudasjärvi, Osallisuuden avain-projektet i Tammerfors, Delaktig i Finland-projektet i Åbo, OKAY-projektet i Vasa och Osaava vanhempi-projektet i Vanda).

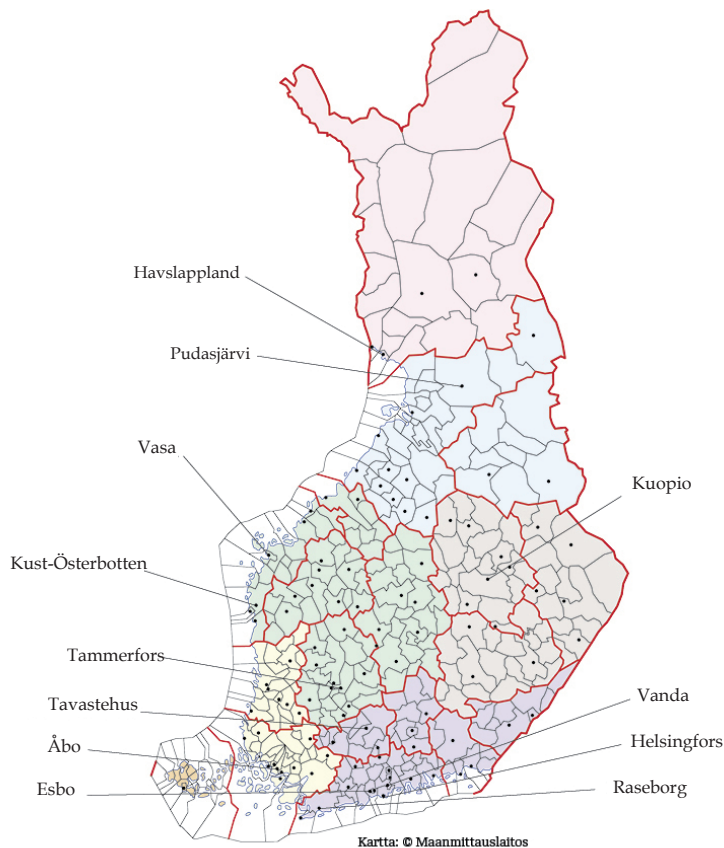
I projekten inom stig 3 skapades språk- och kulturmedvetna verksamhetsmodeller för småbarnsfostran, förskoleundervisningen och grundundervisningen, samt förstärktes personalens kompetenser. I ungdomsprojekten låg tyngdpunkten på att skapa skolnings- och handledningsmodeller för de ungdomar som anlät i Finland i slutet av grundundervisningen eller efter läropliktsåldern. I gymnasieprojekten

utvecklades skolning som förbereder för gymnasieutbildning och skapades stödåtgärder för dem som studerar på gymnasium.

För stig 3 valdes 10 försöksprojekt (Ota Koppi!-projektet i Helsingfors, Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilöstön osaamisen kehittäminen-projektet i Vasa, Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvu ympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa-projektet i Vanda, Nuorten maahanmuuttajien opintopolut-projektet i Esbo, Avoin mava-projektet i Helsingfors, Lukioon valmistava koulutus-projektet i Helsingfors, Polku ammatillisiin opintoihin-projektet i Kuopio, Nuorisoluokka-projektet i Vasa, MAHIS-projektet i Vanda och Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa-projektet i Vanda).

Dessutom utvecklades påbyggnadsutbildningen för lärare med invandrarbakgrund i Kuulumisia-projektet vid Tammerfors universitet.

Försöksprojekten kommunvis

Huvudstadsregionen

Försöken i huvudstadsregionens projekt koncentrerade sig på stig 2 och 3, och deras mål var att stöda barn, unga och familjer. Inom projektet fokuserade man på målgrupperna och verksamhet som tidigare inom myndighetsarbetet lämnats i skuggan av integreringsarbetet, till exempel i undervisningens övergångsfaser eller i ett administrativt ingenmansland.

Projektet inom småbarnsfostran, förskoleundervisningen och grundundervisningen hade som mål att utveckla stödet under övergångsfaserna samt förstärka språk- och kulturmedvetenheten. Målen för projekten för ungdomar och unga vuxna var att skapa skolningsmöjligheter för målgruppen för att slutföra grundundervisningen och stöda övergången till en utbildning på andra stadiet eller till arbetslivet. För ungdomarnas del skapades även gymnasieförberedande utbildning och stödåtgärder i gymnasiet.

För föräldrar som skötte om barnen hemma skapades skolningsmodeller där studier gjordes möjliga med hjälp av att ordna barnvård. Centralt i att ordna skolningen var att skapa tväradministrativa nätverk samt att skraddarsy integrationsstigar. Dessutom utvecklade Helsingfors stad hemmaföräldrarnas och deras barns integration med egen finansiering.

Målet för huvudstadsregionens svenskspråkiga Delaktig i Finland-projekt var att utveckla svenskspråkig integration inom alla tre stigar.

Stig 2

- *Vanhemmat mukaan (Esbo)*
På Esbo arbetarinstitut ordnades finskakurser i olika nivågrupper. I samband med skolningen prövades inledande testning. Småbarnsföräldrarnas studier möjliggjordes på olika sätt i olika grupper: i en del ordnades barnvården skilt, i andra i samband med klassrummet. Under projektets gång deltog sammanlagt ca 160 personer med barn på kurserna.
- *Osaava vanhempi (Vanda)*
Som samarbete mellan Vanda stads vuxenutbildning, småbarnsfostran och det sociala arbetet för vuxna ordnades undervisning i finska för hemmaföräldrar. Genom att ordna undervisningen på ett daghem kunde man stöda samhällsligheten. Inom projektet skapades även en modell som främjar integrationen där olika instanser samarbetade med gemensamma klientfamiljer. I projektets olika tjänster och gruppaktiviteter deltog sammanlagt cirka 200 hemmaföräldrar med familj.

Stig 3

- *Ota Koppi! Lapsen kielitaitoa tukeva ohjelma (Helsingfors)*
Inom projektet för Helsingfors småbarnsfostran, undervisningsväsendets elementarundervisning samt hälsovårdsväsendets rådgivningsarbete utvecklades kunskaper och verktyg för att stödja barnens två- och mångspråkighet på rådgivningen, inom småbarnsfostran samt i förskole- och elementarundervisningen. Dessutom utvecklades material till stöd för föräldrarna så att de bättre kunde stödja barnens språkliga utveckling.
- *Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa (Vanda)*
Inom Vanda stads bildningsväsendes projekt förstärktes språk- och kulturmedvetenheten inom småbarnsfostran och grundundervisningen genom att ordna skolning för personalen och skapa nya verksamhetsmodeller. Samarbetet mellan hemmet och dagvården/skolan intensifierades bland annat genom daghemmens och skolornas föräldragrupper. Dessutom stöddes barnens och ungdomarnas klubb- och hobbymöjligheter.
- *Nuorten maahanmuuttajien opintopolut (Esbo)*
I Esbo vuxengymnasiums Nuorten maahanmuuttajien opintopolut-projekt ordnades skolning för ungdomar som kommit sent till Finland. Målet med skolningen var att genomgå grundskolans lärokurs samt att uppnå tillräckliga färdigheter i det finska språket, kulturen och samhället med tanke på fortsatt utbildning. Centralt i skolningen var att erbjuda eleverna handledning och stöd.
- *MAHIS – Myöhään maahan muuttaneiden nuorten koulutusmallin kehittäminen (Vanda)*
I Vanda vuxenutbildningsinstitutets MAHIS-projekt utvecklades studiestigar för de ungdomar som kommit till Finland i slutet av grundundervisningen. För de ungdomar som hade svårt att komma åt tjänster kartlades alternativa studiestigar bland annat med hjälp av personliga studieplaner och handledning. Under projektets gång deltog cirka 35 studeranden i MAHIS-verksamheten.
- *Avoin maahanmuuttajien valmistava koulutus, avoin MAVA (Helsingfors)*
Stadin ammattiopisto (f.d. Helsingin sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitos och Helsingin tekniikan alan oppilaitos) ordnade Avoin mava-skolningar

för ungdomar som flyttat till Finland mot slutet av läroplikten. Studiernas mål var att förstärka kunskaperna i det finska språket samt i studie- och vardagsfärdigheter, att öka samhälls- och kulturkännedomen, studera allmänbildande innehåll, hitta sina egna styrkor, bekanta sig med arbetslivet och olika skolningar samt att hitta en flexibel stig till yrkes- eller annan utbildning. I grupperna fanns både en lärare och en heltidshandledare, och för att stöda deras samarbete utvecklade man inom projektet en modell för pararbete. I den öppna förberedande utbildningen för invandrare studerade cirka 50 studeranden under projektets gång.

- *Lukioon valmistava koulutus maahanmuuttajataustaisille nuorille (Helsingfors)*
I Vuosaaren lukio utvecklades en modell för en utbildning som förbereder invandrare för en gymnasieutbildning. Målet var att skapa innehåll och en struktur för en förberedande utbildning och integrera den i gymnasiets verksamhet. Under utbildningen övade studerandena sig i gymnasiets seder och förstärkte de studiefärdigheter som behövs i gymnasiet, samt fick effektiverad finska som andraspråk-undervisning och handledning. Studiehelteternas och handledningens innehåll utvecklades under projektets gång med målet att skapa en studiestig som stöder individens behov. Studerandena hade möjlighet att höja sina vitsord från grundskolan och flexibelt avlägga gymnasiekurser. Under projektets gång stöddes studerandegruppen av en finska som andraspråk-lärare och en heltidshandledare som arbetade som ett par. Under projektets gång deltog 28 studeranden i den gymnasieförberedande utbildningen.
- *Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa (Vanda)*
I Tikkurilan lukio och Lumon lukio i Vanda piloterades nya handlingssätt som utgör en heltäckande verksamhetsmodell för att stöda studeranden med invandrarbakgrund i gymnasiestudierna. Inom projektet utvecklades en plan som utgjordes av stödåtgärder för gymnasiernas mångkulturella undervisning och handledning.
- *Delaktig i Finland i huvudstadsregionen*
I huvudstadsregionens svenskspråkiga Delaktig i Finland-projekt byggdes en svenskspråkig integrationsstig i huvudstadsregionen. I utformandet av stigen ingick att instifta en invandrarkoordinator-tjänst i Helsingfors arbis, att utveckla informationen om svenskspråkiga integrationsmöjligheter, arbete för att garantera invandrades personliga rådgivning om kommunens

svenskspråkiga tjänster, planering och inledning av svenskspråkig integrationsutbildning, samt att föra fram målgruppens behov. I språkundervisningen på Helsingfors arbis ingick även grunderna i finska. I skolningen satsades det starkt på att stärka de sociala nätverken. Yrkes- och studiehandledning samt att söka praktikplatser utfördes i samarbete med Luckan.

Raseborg

Delaktig i Finland-projektet i Raseborg placerade sig inom stig 1, och dess mål var att skapa kontakter både till sådana företag i området som var intresserade av att anställa invandrare, och till invandrare som kunde få arbete i företagen i området. Inom projektet ordnades sex skolningar för invandrare där de förberedde sig för de kommande arbetsuppgifterna. I skolningen deltog sammanlagt 56 personer och i arbetspraktiken tio personer. De utbildningsmässiga stödåtgärderna siktade på att snabbt få sysselsättning.

Åbo

Inom Delaktig i Finland-projektet i Åbo utvecklades elementarundervisningen i finska som tar i beaktande olika invandrargrupperns behov så att hela processen, från att upphandla utbildningen till pedagogisk praxis, beaktas. Projektets mål var även att utbildningsmässigt stöda föräldrar som tar hand om sina barn hemma samt 15–25-åriga ungdomar som har en mycket svag utbildningsbakgrund. Tredje sektorns roll i att erbjuda skolningar stärktes. Dessutom utvecklades experternas kunnande.

Stig 1, 2 och 3

- Inom projektet utarbetades kvalitetskriterier för integrationsutbildningen och ordnades fortbildning för finskalärare, handledande lärare samt andra som arbetar med invandrare. Inom projektet försökte man främja användningen av funktionella tillvägagångssätt i undervisningen av det finska språket, och utvecklade inledande undervisningshelheter om en studievecka på det egna språket som en del av integrationsutbildningen. De inledande undervisningshelheterna ordnades av föreningar.
- Stadens fritidssektor genomförde Suomi tutuksi-tjänster där man bland annat besökte stadens kulturella mål och fritidstjänster. Information om Suomi tutuksi-tjänsterna gavs ut till alla läroanstalter på området. Inom projektet testades även hållplatsen för vägledning-verksamheten i Åbo universitets utbildnings- och utvecklingscenter Brahea, och man delade

också ut tidningen Tervetuloa Turkuun för att ge de nya invandrarna i Åbo inledande information.

Stig 2 och 3

- Åbo stad utvecklade tillsammans med NTM-centralen i Egentliga Finland med hjälp av gemensam upphandling sådan språkundervisning som riktas till unga analfabeter oberoende av vilken myndighets klienter de är. Fyra utbildningar upphandlades: en för primäranalfabeter, en för semiläskunniga och två för sekundäranalfabeter.

Stig 2

- *Föräldrar som är hemma med barnen*
Åbo stad utvecklade integrationsutbildningen för föräldrar som är hemma med barnen. I undervisningen användes funktionella tillvägagångssätt, och utlänningsbyråns koto-handledare fungerade som finskalärarnas arbetspar. Barnvård ordnades inom skolningarna. I de åtta skolningar som genomfördes deltog cirka 60 personer.

Tavastehus

I ARTTU – arvioinnin tukemana työelämään-projektet i Tavastehus skapade man en bestående och klientorienterad verksamhetsmodell inom stig 1 som främjar snabb sysselsättning. I verksamhetsmodellen ingår företag och arbetsgivare, centrala tjänsteaktörer och utbildare samt arbetssökande. Målet var att främja sysselsättningen genom att bygga upp kontakter till arbetslivet och koppla skolningsbehoven till arbetslivet så att de motsvarar varandra. Inom projektet togs det i beaktande att utnyttja invandrarnas kunnande och utveckla det så att det motsvarar det finländska arbetslivet, dock på ett sådant sätt att man i första hand försökte hitta invandraren en praktikplats som motsvarar hans eller hennes kunnande. Åtgärder som prövades för att främja invandrarnas sysselsättning var bland annat arbetssökarklubbverksamhet, Melba-kartläggningar samt Vanajaveden Opistos och Ammattiopisto Tavastias Nopeasti työhön-skolning. I arbetssökarklubben betjänade man under projektets gång 119 personer, och 37 personer deltog i Nopeasti työhön-skolningen. Under projektet kontaktade man 142 företag.

Tammerfors

Inom Osallisuuden avain-projektet i Tammerfors utvecklades skolningsmodeller för invandrarungdomar som har en svag skolbakgrund och som passerat läropliktsåldern inom stig 2, och man byggde även samtidigt upp en studiestig från undervisning i att

läsa och skriva till grundundervisningens avgångsbetyg. Inom projektet utvecklades även undervisningspersonalens färdigheter i att undervisa analfabeter samt att ordna grundundervisning för vuxna med hjälp av distansundervisningsmetoder. En tyngdpunkt för projektet var att utveckla yrkesövergripande samarbete. I projektets skolningar och kartläggningar deltog 92 personer.

Tampereen seudun ammattiopisto utvecklade en kartläggnings- och skolningsmodell för undervisningen av unga analfabeter som består av en kartläggning över färdigheter och behov samt en tvåårig inledande integrationsutbildning för unga analfabeter och sådana ungdomar som har svaga färdigheter i att läsa och skriva som passerat läropliktsåldern.

På Tampereen aikuislukio utvecklade man inom Perusopetuksen päättötodistus etäopetuksen avulla-projektet grundundervisningens skolningsmodell och prövade man på att ordna grundundervisning för vuxna genom distansundervisning.

Kuopio

Målet för Delaktig i Finland-projektet i Kuopio var att skapa en heltäckande modell för att effektivera integrationen, där olika aktörer tillsammans skapar integreringstjänster utifrån klienternas behov. Projektets utgångspunkt var att utveckla integreringstjänsterna så att inga personer lämnas utanför tjänsterna, och så att man inom integrationsutbildningen bättre tar tredje sektorns sakkännedom och områdets arbetsgivare i beaktande.

Centralt för all verksamhet var det intensiva samarbetet mellan olika aktörer. Man prövade att ordna en inledande inskolning genom en förening vilket gjorde det möjligt att komma in på skolningen snabbt. Som arbetskraftsutbildning genomfördes Työelämän Suomea-kursen som särskilt betonar kontakter till arbetslivet. Även för dem som är hemma med barnen och de äldre, som alltså ligger utanför arbetsmarknaden, ordnades tjänster, bland annat undervisning i finska.

För ungdomar som anlänt sent utvecklades en utbildning där det var möjligt att avlägga grundskoleexamen och utveckla färdigheter som behövs i yrkesutbildningen.

Stig 1 och 2

- *Tervetuloa Suomeen!*

Setlementti Puijola ry i Kuopio ordnade Tervetuloa Suomeen!-intensivkurser för invandrare som annars vore tvungna att vänta på att komma in på den egentliga integrationsutbildningen. I kursen ingick grunderna i det finska språket och vardagliga ämnen som berör det finska samhället. I nio kurser deltog 113 personer.

- *Työelämän Suomea*
Savon ammatti- ja aikuisopisto genomförde Työelämän Suomea-skolningar för utbildade invandrare. Målet var att för målgruppen pilotera en integrationsutbildning som siktar på snabb sysselsättning, där en del av undervisningen flyttats över till arbetsplatserna. I skolningen deltog 14 studerande.

Stig 2

- *Kotoa mukaan (bl.a. åldrade invandrare, hemmaföräldrar)*
I Kuopion kansalaisopisto genomfördes kurser för föräldrar som är hemma med barnen och för åldrade invandrare. Målet var att få de invandrare som stannat hemma att ta del av de tjänster som är öppna för alla, skapa kontakter utanför hemmet och studera.

Stig 3

- *Polku ammatillisiin opintoihin*
I Savon ammatti- ja aikuisopisto piloterades Polku ammatillisiin opintoihin-skolningen för sent anlända invandrarungdomar. I skolningen betonades undervisningen i finska, inlärnings- och samhällsfärdigheter, samt att bekanta sig med olika yrken, skolningar och arbetslivet. Skolningens mål var att nå de basfärdigheter som behövs i yrkesutbildningen och att övergå till en förberedande utbildning eller yrkesutbildning. Under projektets gång deltog 26 ungdomar i skolningen.

Kust-Österbottens K5-kommuner

Målet för Delaktig i Finland-projektet i Kust-Österbottens kommuner (Närpes, Malax, Korsnäs, Kaskö och Kristinestad) var att utveckla en klar och konsekvent modell inom stig 1 för att integrera invandrare. Projektet fokuserade på att utveckla en virtuell inlärningsmiljö för det svenska språket och samhällsfärdigheter särskilt för de invandrades behov som är ute i arbetslivet. Dessutom utvecklade man inom projektet regional integreringsverksamhet.

Vasa

Stig 1

- *Portfoliotyöskentely ja alkukartoituksen kehittäminen*
Vasa vuxenutbildningscenter utvecklade modellen för inledande kartläggning och prövade på portföljarbete för att öka utvecklingen av inlärningsfärdigheter, inlärnigen av informationssökning och

självstyrningen hos snabbt framskridande invandrare. I försöksprojektet skapades en modulbaserad, snabbt framskridande undervisningsmodell där man tog i beaktande studerandenas individuella studiebehov. I skolningen deltog 39 studerande.

- *Kesäkoulu*
Vasa yrkeshögskola ordnade sommarskoleförsök för utländska högskolestuderande där man kombinerade arbetspraktik och undervisning i finska. I sommarskolan deltog 34 studerande.

Stig 2 (och 3)

- *OKAY-koulutus*
Vasa stads utlänningsbyrå prövade på inledande inskolningshelheter vars mål var att lära ut grunderna i språket och kunskap om det finska samhället. Målgruppen var de invandrare som är i en särskilt sårbar ställning och invandrare utanför arbetskraften. Skolningen ordnades bland annat i grupper för kvinnor, män och ungdomar. I OKAY-skolningarna deltog 221 studerande.
- *Nuorisoluokka*
Verket för fostran och utbildning i Vasa stad piloterade i samarbete med Vaasa-opisto att ordna grundundervisning för 17–25-åriga ungdomar som anlant sent i Finland. Undervisningsmetoderna valdes mångsidigt, med varje studerandes personliga studieplan som utgångspunkt. Studierna fokuserade på undervisningen av finska som andraspråk, engelska och matematik. I undervisningen ingick närundervisning, studie- och andra besök samt praktiska tillämpningar. Under projektets gång studerade 25 ungdomar i ungdomsklassen.

Stig 3

Verket för fostran och utbildning i Vasa stad hade som mål att effektivera småbarnsfostrans olika verksamhetsformer och förskoleundervisningens betydelse som stöd för integrationsutbildningen. Målet främjades bland annat genom att utveckla inläringen av finska och svenska hos barn med invandrabakgrund genom att använda språkbadsmetodens modeller. Dessutom utvecklades metoder för den förberedande förskoleundervisningen. Personalens kompetens utvecklades genom skolning. I skolningarna deltog 200 personer som arbetar inom

småbarnsfostran och förskoleundervisningen. Föräldrarnas delaktighet förstärktes genom öppen dagvårdsverksamhet.

Personalen inom grundundervisningen skolades i att undervisa och möta elever med invandrarbakgrund. Undervisningstjänsterna regionaliserades från småbarnsfostran till grundundervisningen. Inom den svenskspråkiga grundundervisningen utvecklade man fungerande vägar för eleverna att avancera i sina studier och slutligen till arbetslivet. I skolningarna som riktades till personalen inom grundundervisningen deltog cirka 250 personer.

Pudasjärvi

Stig 2

- *Moniammatillinen maahanmuuttotyön verkosto*

Målet för Delaktig i Finland-projektet i Pudasjärvi var att utveckla stadens existerande basservice samt skapa helt nya tjänster som motsvarar de behov som invandring medför. Genom projektet ville man skapa en nätverksliknande modell för att koordinera invandrararbetet som en del av kommunens centralförvaltning. Det yrkesövergripande nätverkets uppgift var att iakttä invandringen som en helhet och utveckla tjänsterna så att de tar i beaktande alla invandrare, oberoende av orsaken för invandringen.

- *Suomistartti*

I projektet skapades Suomistartti-skolningsmodellen. I skolningen kombinerades inledande handledning och rådgivning med undervisning i det finska språket. Skolningsmodellens pedagogiska mål var att den skulle vara yrkesövergripande och att undervisa finska i olika inlärningsmiljöer genom funktionalitet och med en grund i vardagslivet. I skolningen samarbetade man intensivt med tredje sektorn. I Suomistartti-skolningen deltog cirka 30 personer.

Dessutom samarbetade man i Pudasjärvis projekt med Delaktig i Finland-projektet i Tammerfors bland annat i att utveckla grundundervisningen för ungdomar som anlänt sent i Finland.

Havslappland (Kemi och Torneå)

I integrationsutbildningsförsöket i Havslappland utvecklade och prövade man alternativa och flexibla sätt att ordna integrationsutbildning inom stig 2 för invandrare som behöver särskilt stöd. Projektet, som administrerades av Kemin lyseon lukios invandrarutbildning, hade som målgrupp bland annat personer med

svag utbildningsbakgrund, de som låg "på gränsytan" av integrationsutbildningen, personer med inlärningssvårigheter, sinneshandikapp, utvecklingsstörningar eller dålig hälsa, och de ensamma.

Under projektets gång sökte man metoder som grundade sig på funktionalitet och som tog studerandens egna färdigheter i beaktande. Tredje sektorns och myndigheternas gemensamma verksamhetsmodell utvecklades så att tredje sektorns aktörer i området så bra som möjligt kunde stöda integrationen av de invandrare som behöver särskilt stöd redan i början av invandringen. I språk- och arbetsverkstadsverksamheten, där 22 invandrare deltog under projektets gång, samarbetade man intensivt med arbetsgivare.

Stig 2

- Med hjälp av språk- och arbetsverkstadsverksamheten utvecklade man en ny, funktionell modell för integrationsutbildningen för de invandrare på Kemi-Torneå-området som behöver särskilt stöd.
- Man utvecklade en gemensam verksamhetsmodell för föreningar och myndigheter för den inledande integreringen av invandrare som behöver speciellt stöd på Kemi-Torneå-området.
- Man utvecklade en verksamhetsmodell för aktivt deltagande i medborgarverksamhet, en modell för föreningarnas integreringsarbete, för att förebygga utslagning bland invandrare som behöver särskilt stöd.
- Man utvecklade praxis för specialundervisningen för invandrare som ligger på integrationsutbildningens gränsyta och som behöver särskilt stöd.

2

LASTEN KOTOUTUMINEN:
KIELELLISTÄ JA
KULTTUURISTA
MONIMUOTOISUUTTA

INTEGRATION AV BARN:
SPRÅKLIG OCH KULTURELL
MÅNGFALD

Maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumiseen on kiinnitetty huomiota ja sitä on kehitetty jo vuosikymmenien ajan niin valtakunnallisesti kuin paikallisestikin. Osallisen Suomessa -kokeiluhankkeet kuitenkin osoittavat, että vaikka päiväkotit ja koulut tarjoavatkin lapsille luontaisen paikan integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan, työtä vieraskielisten ja eri kulttuuritaustaisten lasten huomioimiseksi on jatkettava. Kokeiluhankkeiden vahvana viestinä on, että ottamalla huomioon lasten erilaiset tarpeet ja sitouttamalla kaikki lasten kanssa työskentelevät kehittämissuunnitelmaan tehdään kaikille lapsille parempaa varhaiskasvatusta, esi- ja perusopetusta.

Vieraskielisten lasten määrän kasvaessa on tärkeää, että heidän erityistarpeensa otetaan järjestelmällisesti huomioon neuvolassa, varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa. Lapsille voidaan luoda hyvän elämän edellytykset Suomessa huomioimalla myös heidän vanhempiensa tarpeet (ks. luku aikuisten kotoutumisesta).

Taulukko 1. Vieraskieliset eri koulutusmuodoissa 2011.

Koulutusmuoto	Vieraskieliset (n)	Vieraskieliset (%)
Päivähoito (kunnallinen)*	12 000–12 500	n. 6
Esiopetus (perusopetuksen yhteydessä)**	398	3,2
Perusopetukseen valmistava koulutus*	2 147	
Perusopetus*	20 801	3,9
Lukiokoulutus, yhteensä	4 200	3,9
Nuorten koulutus	3213	3,2
Aikuisten koulutus	987	10,1
Ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus	1 616	
Ammatillinen koulutus, yhteensä	15 396	5,5
Ammatillinen perustutkinto	11 747	5,8
Ammatti- ja erikoisammattitutkinto	3 649	4,7
Ammattikorkeakouluihin valmentava koulutus	116	
Ammattikorkeakoulut, yhteensä	10 721	7,7
Perustutkinto	10 343	7,8
Ylempi korkeakoulututkinto	378	5,2
Yliopistoihin valmentava koulutus***	0	
Yliopistot, yhteensä	10 734	6,4
Perustutkinto	7 548	5,2
Jatkotutkinto	3 186	13,3

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Opetushallitus, Tilastokeskus, Opetushallinnon tilastopalvelu
Vipunen.

* Tieto vuodelta 2010.

** Tieto vuodelta 2012, päivähoitoon yhteydessä järjestettävä esiopetus ei mukana.

*** Yliopistoihin valmentavaa koulutusta ei järjestetä.

Kunnalliseen päivähoitoon osallistuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen arvion mukaan vuosittain yli 12 000 vieraskielistä lasta, mikä on noin kuusi prosenttia kaikista päivähoitoon osallistuvista lapsista (ks. taulukko 1). Vuonna 2012 esiopetuksessa oli noin 59 600 lasta, joista esikoulua perusopetuksen yhteydessä kävi noin 12 200 lasta ja päivähoidon yhteydessä noin 47 400 lasta. Perusopetuksen yhteydessä järjestettävään esiopetukseen osallistui 398 lasta, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Vieraskielisten lasten määrästä päivähoidon yhteydessä järjestettävissä esiopetuksessa ei ole saatavissa tilastotietoa. Perusopetuksen yhteydessä järjestettävään esiopetuksen lukujen perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että päivähoitossa vieraskielisiä esikoululaisia on noin 1 500–1 600. Näin vieraskielisiä lapsia olisi esiopetuksessa yhteensä noin 1 800–2 000, ja määrän ennustetaan kasvavan.

Perusopetukseen osallistuu vuosittain yli 20 000 vieraskielistä oppilasta ja perusopetukseen valmistavaan opetukseen yli 2 000 oppilasta. Määrät ovat kasvaneeet vuosi vuodelta; vielä vuonna 2005 vieraskielisten oppilaiden määrä perusopetuksessa oli vajaa 16 000 ja maahanmuuttajien perusopetukseen valmistavaan opetukseen osallistui alle 1 500 oppilasta.

Vieraskielisten lasten määrän kasvaessa valtion ja kuntien on kehitettävä tapoja vastata heidän tarpeisiinsa. Siten lasten kotoutumisen edistäminen on yksi osa Osallisuutta Suomessa -hankkeen kehittämistyötä. Hankkeen kehittämissuunnitelmassa tärkeinä maahanmuuttajataustaisia lapsia koskevinä kysymyksinä nähtiin valmistavan opetuksen kehittäminen, kohdekielen (suomi tai ruotsi) ja äidinkielen oppimisen tukeminen sekä moniammatillisen yhteistyön edistäminen. Kehittämistyöhön tartuttiin Helsingin, Vantaan ja Vaasan lasten kokeiluhankkeissa, joissa kehitettiin tapoja huomioida paremmin eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten tarpeita osana varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta. Hankkeissa etsittiin ratkaisuja kielitietoisuuden ja kulttuurisen monimuotoisuuden edistämiseksi. Tavoitteena oli kehittää opetuksen toimintatapoja, lasten kanssa toimivan henkilökunnan osaamista sekä yhteistyötä kotien kanssa siten, että maahanmuuttajataustaisten lasten kielen kehitystä, oppimista ja osallisuutta voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin.

Helsingin Ota koppi! -hankkeessa luotiin eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kielen kehityksen ja osallisuuden vahvistamisen ohjelma. Varhaiskasvatustieteiden tutkimuskeskuksen, opetusviraston ja sosiaali- ja terveysviraston yhteisen ohjelman tavoitteena on lasten yhdenvertaiset edellytykset oppimiseen ja osallisuuteen sekä toimiva kaksikielisyys. Suomen kielen oppimisen tuen lisäksi neuvolassa ja varhaiskasvatuksessa panostetaan vanhemmille annettavaan tietoon lapsen oman äidinkielen tukemisesta.

Vantaalla kaupungin varhaiskasvatus ja perusopetus työskentelivät yhdessä Kieli- ja kulttuuritietoisuuden kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa -hankkeessa. Tavoitteena oli vahvistaa kasvattajayhteisön kieli- ja

kulttuuritietoisuutta, tukea päiväkodin/koulun ja vanhempien välistä yhteistyötä sekä edistää maahanmuuttajataustaisten lasten harrastusmahdollisuuksia.

Vaasan Osallisena Suomessa -hankkeen lasten kokeiluhanke ulottui varhaiskasvatuksesta suomenkieliseen ja ruotsinkieliseen esi- ja perusopetukseen. Varhaiskasvatuksessa koulutettiin henkilökuntaa kielikylpymenetelmästä mukautettujen toimintatapojen käyttöönottamiseksi suomen kielen oppimisen tukena sekä kehitettiin valmistavan esiopetuksen menetelmiä. Suomenkielisessä perusopetuksessa henkilöstölle tarjottiin koulutusta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetukseen ja kohtaamiseen sekä edistettiin lähikouluperiaatetta palveluja alueellistamalla. Ruotsinkielisessä perusopetuksessa pyrittiin kehittämään oppilaille toimivia polkuja edetä opinnoissaan ja lopulta opinnoista työelämään. Lapset olivat tärkeä kohderyhmä myös kokeiluhankkeissa, joissa etsittiin vaihtoehtoisia tapoja kotona lapsiaan hoitavien vanhempien koulutuksen kehittämiseksi (ks. luku 4).

Integration av barn med invandrarbakgrund har uppmärksammats och utvecklats redan under flera årtionden både på nationell och på lokal nivå. Försöksprojekten inom Delaktig i Finland-projektet visar dock att även om daghemmet och skolan är naturliga platser för integrering i det finländska samhället måste arbetet med att uppmärksamma barn med främmande språk och annan kulturell bakgrund fortsätta. Försöksprojektens starka budskap är att en bättre småbarnsfostran samt förskole- och grundundervisning skapas för alla barn genom att beakta barns olika behov och förankra utvecklingsarbetet hos alla som arbetar med barn.

I takt med att antalet barn med främmande språk växer är det viktigt att deras särskilda behov systematiskt beaktas på rådgivningen, i småbarnsfostran, förskole- och grundundervisningen. Man kan skapa förutsättningar för ett bra liv i Finland för barnen genom att även beakta deras föräldrars behov (se kapitlet om integrering av vuxna).

Tabell 1. Personer med främmande språk i olika utbildningsformer 2011.

Utbildningsform	Personer med främmande språk (antal)	Personer med främmande språk (%)
Dagvård (kommunal)*	12 000–12 500	n. 6
Förskoleundervisning (i samband med grundundervisning)****	398	3,2
Undervisning som förbereder för grundundervisning*	2 147	
Grundundervisning*	20 801	3,9
Gymnasiutbildning, totalt	4 200	3,9
Utbildning för unga	3 213	3,2
Vuxenutbildning	987	10,1
Yrkesförberedande utbildning (MAVA)	1 616	
Yrkesinriktad utbildning, totalt	15 396	5,5
Yrkesinriktad grundexamen	11 747	5,8
Yrkes- och specielyrkesexamen	3 649	4,7
Yrkehögskoleförberedande utbildning	116	
Yrkehögskolor, totalt	10 721	7,7
Grundexamen	10 343	7,8
Högre högskoleexamen	378	5,2
Universitetsförberedande utbildning***	0	
Universitet, totalt	10 734	6,4
Grundexamen	7 548	5,2
Påbyggnadsexamen	3 186	13,3

Institutet för hälsa och välfärd, Utbildningsstyrelsen, Statistikcentralen, Undervisningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen.

* Uppgifter från 2010.

** Uppgifter från 2012, förskoleundervisning som ordnas i samband med dagvård är inte medräknad.

*** Universitetsförberedande utbildning ordnas inte.

Enligt Institutet för hälsa och välfärds uppskattning deltar årligen över 12 000 barn med främmande språk i den kommunala dagvården, vilket är cirka sex procent av alla barn som deltar i dagvård (se tabell 1). År 2012 deltog cirka 59 600 barn i förskoleundervisning, varav cirka 12 200 barn gick i förskolan i samband med grundundervisning och cirka 47 400 barn i samband med dagvård. 398 barn med ett annat modersmål än finska, svenska eller samiska deltog i förskoleundervisningen som ordnas i samband med grundundervisning. Det finns inga statistiska uppgifter om antalet barn med främmande språk i förskoleundervisningen som ordnas i samband med dagvård. På basis av uppgifterna för förskoleundervisningen som ordnas i samband med grundundervisning kan man dock anta, att det finns cirka 1 500–1 600 förskolebarn med främmande språk inom dagvården. Därmed finns det totalt cirka 1 800–2 000 barn med främmande språk inom förskoleundervisningen, och antalet förväntas stiga.

Över 20 000 elever med främmande språk deltar varje år i grundundervisningen och över 2 000 elever i den förberedande grundundervisningen. Antalet har växt från år till år: 2005 var antalet elever med främmande språk i grundundervisningen drygt 16 000 och mindre än 1 500 elever deltog i utbildningen som förbereder för grundläggande utbildningen.

I takt med att antalet barn med främmande språk ökar måste staten och kommunerna utveckla metoder för att svara på deras behov. Därför är främjandet av barns integration en del av utvecklingsarbetet inom projektet Delaktig i Finland. I utvecklingsprojektet ansågs utveckling av den förberedande undervisningen, stöd för inläring av målspråket (finska eller svenska) och modersmålet samt främjande av det yrkesövergripande samarbetet som viktiga frågor gällande barn med invandrarbakgrund. I försöksprojekten med barn i Helsingfors, Vanda och Vasa tog man itu med utvecklingsarbetet, och utvecklade sätt att bättre beakta behoven hos barn med olika språk och kulturell bakgrund som en del av småbarnsfostran och förskole- och grundundervisningen. Inom projektet letade man efter lösningar för att främja språkkunskaperna och den kulturella mångfalden. Målsättningen var att utveckla verksamhetssätten inom undervisningen, kunnandet hos personalen som arbetar med barnen och samarbetet med hemmen, så att man kan stöda barn med invandrarbakgrunds språkutveckling, inläring och delaktighet så bra som möjligt.

Inom projektet Ota koppi! i Helsingfors skapades ett program för förstärkning av språkutvecklingen och delaktigheten hos barn med olika språk och kulturell bakgrund. Målsättningen för Verket för småbarnsfostrans, Utbildningsverkets och Social- och hälsovårdsverkets gemensamma program är jämlika förutsättningar för barns inläring och delaktighet samt fungerande tvåspråkighet. Utöver stöd för

inläring av finska bör man på rådgivningen och inom småbarnsfostran satsa på information till föräldrarna om stöd för det egna modersmålet.

I Vanda samarbetade stadens småbarnsfostran och grundutbildning med projektet Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa (Förstärkning av en språk- och kulturmedveten uppväxtmiljö inom småbarnsfostran och grundundervisningen). Målsättningen var att förstärka språk- och kulturmedvetenheten inom fostrargemenskapen, stöda samarbetet mellan daghemmet/skolan och föräldrarna samt främja möjligheterna till fritidsaktiviteter för barn med invandrabakgrund.

Vasas försöksprojekt för barn inom Delaktig i Finland-projektet sträckte sig från småbarnsfostran till finsk- och svenskspråkig förskole- och grundundervisning. Inom småbarnsfostran utbildades personalen i att ta i bruk verksamhetssätt som anpassats från språkbadsmetoden som stöd för inläring av finska. Tillvägagångssätt för förberedande förskoleundervisning utvecklades även. I den finskspråkiga grundundervisningen utbildades personalen i att undervisa och möta elever med invandrabakgrund, och principen om närliggande skola främjades genom att regionalisera tjänster. Inom den svenskspråkiga grundundervisningen strävade man efter att utveckla fungerande vägar för eleverna att avancera i sina studier och slutligen från studierna till arbetslivet. Barnen var en viktig målgrupp även i de försöksprojekt, där man letade efter alternativa sätt för att utveckla utbildningen av föräldrar som vårdar sina barn hemma (se kapitel 4).

KOKEILTUA, KEHITETTYÄ JA TOIMIVAKSI TODETTUA

Helsingin, Vaasan ja Vantaan kokeiluhankkeiden lähestymistavat varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja niiden välisen nivelvaiheen kehittämiseen ovat hyvin moninaisia ja osittain toisistaan poikkeavia. Tästä huolimatta hankkeista nousee useita yhteisiä teemoja. Tällaisia teemoja ovat pedagoginen osaaminen ja ajattelu, moniammatillinen yhteistyö ja kasvatuskumppanuus sekä opetuksen jatkumo ja nivelvaiheet.

Kokeiluhankkeiden kehittämistyötä käsitellään seuraavassa edellä mainittujen teemojen mukaisesti hankkeissa tehtyjen haastattelujen, opettajien kirjoitelmien¹ ja muun kirjallisen materiaalin avulla. Vantaan kokeiluhankkeesta kertovat Pakkalanrinteen päiväkodinjohtaja Krista Olkinuora sekä Rautpihan päiväkodin lastentarhanopettaja Jaana Sarell. Olkinuora kertoo johtamansa päiväkodin toiminnasta maahanmuuttajalapsia koskevien toimintatapojen sopimiseksi, kehittämiseksi ja juurruttamiseksi. Sarell kuvaa puolestaan omaa rooliaan suomi toisena kielenä -lastentarhanopettajana. Helsingin kolmen viraston yhteisen Ota koppi! -hankkeen sisältöä valottavat varhaiskasvatuksen asiantuntija Nina Onufriew sekä puheterapeutti Laura Aaltio-Kostet. Lastentarhanopettaja Tiina Sorri kertoo, miten Vaasan varhaiskasvatuksessa hyödynnetään kielikylpymenetelmän toimintatapoja maahanmuuttajalasten suomen kielen kehityksen tukemisessa. Haastatteluista ja toimitustyöstä on vastannut tutkimusavustaja Maija Lappalainen Soveltavan kielentutkimuksen keskukselta.

Pedagoginen osaaminen ja ajattelu

Yksi meidän keskeinen tavoite on ollut se, että eri kieli- ja kulttuuritaustaiset lapset integroituvat meidän yksikköön sillä tavalla, että he eivät ole mikään juttu vaan he ovat yksittäisiä lapsia siinä missä kuka tahansa. Se on ehkä sellainen asia, missä minun mielestäni me olemme tällä hetkellä erittäin hyvin onnistuneet.

Krista Olkinuora

¹ Valmistavan luokan opettajan Tiina Elosen, valmistavan opetuksen 1.–2.-luokkien opettajan Julia Mikkolan ja vara-rehtori Maiju Tykkyläisen kirjoitukset on julkaistu aiemmin *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* -lehdessä (maaliskuu 2013). Kirjoitukset ovat luettavissa kokonaisuudessaan www.kieliverkosto.fi.

Maahanmuuttajalasten tuleminen osaksi päivähoidon tai perusopetuksen arkea vaatii koko yksikönlaajuista pedagogista kehittämistä. Kokeiluhankkeissa painotettiin suuresti sitä, että maahanmuuttajalapsen ei saa olla ”mikään juttu”, vaan he ovat kuten kaikki muutkin lapset omine tarpeineen, joihin pyritään vastaamaan erilaisilla pedagogisilla ratkaisuilla. Näitä pedagogisia ratkaisuja kehitettiin kaikissa kokeiluhankkeissa kiinnittämällä huomiota niin peruspedagogiikkaan kuin kieli- ja kulttuuritieteiseen toimintaan ja lapsen oman äidinkielen tukemiseen.

Peruspedagogiikkaa kehittämässä

Vantaan kokeiluhankkeen alkaessa vasta perustettu Pakkalanrinteen päiväkoti sai tehtäväkseen yksikönsisäisten maahanmuuttajalapsia koskevien toimintatapojen sopimisen, kehittämisen ja juurruttamisen. Päiväkodinjohtaja Krista Olkinuora kuvaa maahanmuuttajalapsen huomioonottavan toimintakulttuurin rakentamista päiväkodin peruspedagogiikan kehittämisenä. Työ lähti liikkeelle päiväkodin peruspedagogiikassa määritellyistä kolmesta tavoitteesta: laadukkaasta vuorovaikutuksesta, lapsen osallisuudesta ja turvallisesta oppimisympäristöstä. Näitä tavoitteita pohdittiin maahanmuuttajataustaisen lapsen näkökulmasta.

Me halusimme tarjota kenelle tahansa lapselle sitä, mitä hän sillä hetkellä tarvitsee. Siksi me päädyimme siihen, että me rupesimme tarkastelemaan lasten olemista meidän yksikössä meidän pedagogisten tavoitteiden kautta, mitä meillä on koko yksikössä tehty. Meillä on kolme keskeistä nostoa. Meillä on nosto laadukkaasta vuorovaikutuksesta, nosto osallisesta lapsesta ja nosto turvallisesta oppimisympäristöstä. Nämä ovat helppoja termejä, mutta todella vaikeita ymmärtää, ja on erittäin vaikeaa sitouttaa sitä toimintaa sillä tavalla, että jokainen meidän henkilökunnasta oikeasti ymmärtää, mistä on kysymys. Me olemme kaksi ja puoli vuotta tiukasti avanneet termejä, eli meillä on määritely, mitä meillä tarkoittaa laadukas vuorovaikutus. Ihan nopeilla esimerkeillä, että se tarkoittaa esimerkiksi vastavuoroisuutta, katsekontaktin säilymistä, kuulemistä, rauhallisuutta. Jotta vuorovaikutus olisi yleensä mahdollista, se ei ole pelkästään aikuisen ohjaamaa, vaan se on osallistavaa ja erinäköisiä juttuja.

Krista Olkinuora

Olkinuora kuvaa, että laadukkaaseen vuorovaikutukseen päästään muun muassa vastavuoroisuudella, katsekontaktilla, kuuntelemisella ja rauhallisuudella. Lapsen osallisuuden Olkinuora määrittelee kokemukseksi ryhmään kuulumisesta. Kasvattajien on toimittava eri tilanteissa ja ryhmissä siten, että lapsi tuntee itsensä tervetulleeksi. Tätä edesauttaa muun muassa pienryhmätyöskentely, jossa lapsi saa aikuiselta enemmän huomiota ja paremman mahdollisuuden aktiiviseen toimintaan. Turvallista oppimisympäristöä tarkastellaan Olkinuoran mukaan usein fyysisenä ympäristönä, mutta hän korostaa, että fyysisen oppimisympäristön lisäksi myös sosiaalinen ja psyykinen ympäristö ovat tärkeitä. Fyysistä oppimisympäristöä tulee muokata niiden tavoitteiden pohjalta, joita on asetettu sosiaaliselle ja psyykkiselle oppimisympäristölle.

Meillä on järjestetty ympäristöjä sillä tavalla, että kun sinä avaat oven, niin ensimmäisenä siellä odottaa pehmeä nurkkaus tai sohva, mikä on kutsuva. Aikuinen istuu siellä alhaalla, että sitä ei voi ohittaa. Oikeasti on pohdittu sitä, että meidän fyysinen ympäristö toimii sen mukaisesti, mitkä meillä on keskeisiä nostoja sieltä sosiaaliselta ja psyykkiseltä puolelta.

Krista Olkinuora

Krista Olkinuora painottaa, että pedagoginen keskustelu on erittäin tärkeää, ja käsitteiden (kuten laadukas vuorovaikutus, lapsen osallisuus ja turvallinen oppimisympäristö) avaaminen ja niiden ymmärtäminen samansuuntaisesti henkilökunnan keskuudessa on välttämätöntä, jotta toiminnalle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Päiväkodin toimintaa ja henkilökunnan tekemiä valintoja arvioidaan pedagogisten tavoitteiden pohjalta. Pakkalanrinteen päiväkodissa on työtehtävien ja -ajan suunnitteluun panostettu siten, että lasten ollessa päivähoidossa myös henkilökunta keskittyy perustehtäväänsä lasten parissa ja kirjalliset ja suunnittelutyöt ajoitetaan muihin sopiviin ajankohtiin.

Pedagogiseen osaamiseen ja opetushenkilökunnan tekemien valintojen arviointiin liittyy myös huomio lasten erilaisuuden tunnistamisesta, josta Krista Olkinuora ja Jaana Sarell kertovat seuraavassa:

Koko ajan on toimintatapoja jotka toimivat ja niitä, jotka eivät toimi. Yksi meidän perustehtävän toteutumisen mahdollisuudesta on se, että me arvioimme sitä, mikä toimii ja mikä ei toimi kenenkin lapsen kohdalla. Meillä tämä katsantokanta on sillä tavalla vähän erilainen, että minä en voi sanoa, että tämä ainakaan ei meillä toiminut ja tämä meillä toimi.

Krista Olkinuora

Se riippuu aina myös lapsiryhmästä. Joidenkin kanssa jokin toimii kuin juna, menee eteenpäin ja on helppo tehdä. Sitten on ryhmiä, joiden kanssa sitä täytyy muuttaa aivan täysin. Se on juuri sitä tietoisena olemista, että ei yritä vängällä väöntää vaan on valmis muuttamaan niitä toimintatapoja ja tekemistä.

Jaana Sarell

Sekä Vantaan, Helsingin että Vaasan kokeiluhankkeissa on havaittu, että kasvattajien ja opettajien on panostettava lasten erilaisten tarpeiden huomioimiseen ja tarpeisiin vastaamiseen. Heidän on testattava erilaisia menetelmiä nähdäkseen, millaisin tavoin eri lapset omaksuvat asioita parhaiten. Kuten lastentarhanopettaja Tiina Sorri toteaa, yksi lapsi haluaa opetella asioita katselemalla kirjoja, toinen taas liikkumalla.

Kieli- ja kulttuuritietoinen toiminta ja opetus sekä suomi toisena kielenä -opetus

Kaikkia lasten kokeiluhankkeita läpäisee ajatus kieli- ja kulttuuritietoisesta toiminnasta ja opetuksesta. Tätä kehittämistyötä on tehty kokeiluhankkeissa niin varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa kuin perusopetuksessakin.

Henkilökunnan kouluttaminen on ollut yksi merkittävimmistä tavoista tuoda kieli- ja kulttuuritietoista opetusta päiväkoteihin ja kouluihin. Helsingin neuvolan, varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen henkilökuntaa on koulutettu ja koulutetaan Ota koppi! -ohjelman käyttöönottamiseksi. Vantaalla varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen henkilökunta on saanut hankkeen myötä uusia ajatuksia ja virikkeitä suomi toisena kielenä -opetukseen Jyväskylän yliopiston Kielikampuksen Specima-rahoitteisesta Suomea kaiken ikää -koulutuksesta. Vantaalla opettajille tarjottiin koulutusta myös genrepedagogiikan käyttöönottamiseksi. Vaasan kokeiluhankkeessa varhaiskasvatushenkilökuntaa koulutettiin kielikylpymenetelmästä mukautettujen toimintatapojen hyödyntämiseen maahanmuuttajalasten kielen kehityksen tukemiseksi Vaasan yliopiston ja Åbo Akademin LingVaCity-keskuksen Varhaisen monikielisyyden toimintamalleja -koulutuksessa. Suomea kaiken ikää -koulutusta käsitellään laajemmin asiantuntijoiden osaamisen kehittämistä koskevassa luvussa.

Hyvä käytäntö: genrepedagogiikka ja Reading to Learn -ohjelma

Genrepedagogiikka tarkoittaa tekstilajipohjaista pedagogiikkaa, joka keskittyy erityisesti lukemisen ja kirjoittamisen taitojen tietoiseen opettamiseen. Reading to Learn -ohjelma sisältää systemaattiset opetusstrategiat, joiden avulla lukemisen ja kirjoittamisen taitoja voidaan opettaa kaikkien aineiden opetuksessa. Menetelmää voidaan soveltaa joka ikäryhmään. Opetusstrategiat tukevat jokaisen oppijan oppimisprosessia ja takaavat ryhmän jokaiselle oppijalle pääsyn niin opiskeltaviin teksteihin kuin opittaviin tietoihin ja taitoihinkin. Genrepedagogiikkaa hyödyntävässä opetuksessa edetään ryhmän edistyneimpien oppijoiden mukaan. Ryhmän heikommin menestyvien oppimista tuetaan tarkoin suunnitellun tuetun ohjauksen (engl. scaffolding) avulla, jolloin heillä on mahdollisuus saavuttaa samat tavoitteet.

Lisätietoja:

Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa -hanke, Vantaan kaupunki

Kokeiluhankkeiden päiväkodeissa suomi toisena kielenä -opetuksen perusajatuksena on maahanmuuttajalasten integroiminen osaksi koko päiväkotiryhmää. Lasten kielen kehittyminen otetaan siis huomioon kaikissa perustoiminnoissa, kuten kielitietoiseen ajatteluun kuuluu. Helsingissä, Vantaalla ja Vaasassa päiväkotien henkilökunta saa ohjausta kielitietoiseen toimintaansa (kiertäviltä) suomi toisena kielenä -lastentarhanopettajilta. Näin vahvistetaan koko henkilökunnan suomi toisena kielenä -osaamista.

Osaamisen täytyy olla niin meidän lastenhoitajilla kuin lastentarhanopettajillakin ja ymmärrys siitä, että suomi toisena kielenä -opetus tapahtuu osana päivähoidon arkea. Me haluamme pois niistä tilanteista, että kerätään kaikki muuta kuin suomea puhuvat lapset johonkin toiseen huoneeseen ja sitten ruvetaan katsomaan kuvia läpi. Me emme halua enää senkaltaista suomi toisena kielenä -opetusta, vaan tämä ohjelma tuo toivottavasti lisää ammatillista osaamista siihen, että opitaan viemään suomi toisena kielenä -opetus toimintaan, mitä muutenkin lapsen kanssa tehdään.

Nina Onufriew

Suomen kielen oppimisen tulisi siis olla maahanmuuttajalapsen päivähoitoryhmään yhdistävää, ei ryhmästä eriyttävää. Jaana Sarell huomauttaa, että varsinkin maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa kieltä on käytettävä jatkuvasti tilanteiden selittämiseen ja sanoittamiseen, jotta lapset oppisivat kielellistämään asioita ja tilanteita, joita he kohtaavat.

Vinkkejä lapsen kielen oppimisen tukemiseen

(Ota Koppi! Monikulttuurisuus Helsingissä -opas, 2012, mukailtu)

- keskustele lapsen kanssa päivittäin eri tilanteissa
- ilmeet, eleet ja kuvat auttavat puheen ymmärtämisessä ja tuottamisessa
- on hyvä sopia yhdessä käytettävät käsitteet lapsen aloittaessa päivähoiton, esimerkiksi käytetäänkö sanaa näkkäri, näkkileipä vai leipä
- aikuisen esittämät avoimet kysymykset mahdollistavat kielen prosessoinnin (avoin kysymys: mitä söit aamulla? suljettu kysymys: söitkö aamulla puuroa?)
- muistathan antaa lapselle aikaa prosessoida vastausta
- liikunta, taiteilu, sääntöleikit ja pelit tukevat lapsen osallisuutta, koska ne eivät vaadi samanlaista kielellistä osaamista kuin mielikuvitusleikit
- sadutus kuvien avulla tukee kertovan puheen kehittymistä (huomioi kuvat eri kulttuureista)
- aloitteleva kielenoppija voi kertoa omin sanoin aikuisen lukeman lyhyen kertomuksen

Kaikissa lasten kokeiluhankkeissa kuvien käyttö nousi yhdeksi merkittävimmistä tavoista tukea maahanmuuttajataustaisten lasten suomen kielen kehitystä. Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa kuvien käyttö on yksi kaikkia lapsia koskeva yleisen tuen muoto. Maahanmuuttajalasten määrän lisääntyessä on huomattu, että kuvat ovat tehokas keino myös heidän opettamisessaan. Vaasassa kuvien käyttöön on panostettu kielikylpymenetelmäkoulutuksen myötä. Seuraavassa Tiina Sorri kertoo, miten kuvat näkyvät eräässä päiväkotiryhmässä:

Värit näkyvät päivissä, jokaisella viikonpäivällä on oma väri. Sitten meillä on kuukaudet kuvina ja eteisessä meillä on, mitä puetaan ulos. Niissä me käytämme aina kuvia. Niille lapsille, joilla on vaikeaa ymmärtää puhetta, tekeminen, esimerkiksi askartelu, voidaan tehdä kuvilla. Olemme käyttäneet kuvia myös niin, että niiden avulla on ohjeistettu toimintatuokio: sakset, haetaan liima, haetaan alusta. Sitten vaikka leikataan ympyrä, mitä me piirretään, kaikki näytettiin kuvina.

Tiina Sorri

Kuvilla voidaan siis kertoa päivän lukujärjestyksestä, viikonpäivistä ja vuodenaajoista sekä muun muassa antaa lapselle vaihteittaisia toimintaohjeita. Kuvat auttavat myös kommunikoinnissa, jos yhteinen kieli lapsen ja vanhempien kanssa puuttuu kokonaan.

Vaikka kuvat ovat osa kaikkien lasten saamaa yleistä tukea, niitä voidaan käyttää myös erityisesti maahanmuuttajalasten tarpeisiin soveltaen.

Vantaan yleisen tuen valikossa kuvia käytetään kaikkien lasten kanssa. Mutta kyllä me sitä kehitimme esimerkiksi sillä tavalla, että kun käydään läpi jotain tiettyä sanastoa niin minulla on ollut tapana, että minä annan eskareille sellaisen kotitehtävän eli blankkoja kuvia, missä on kuvia niistä sanoista, joita käydään läpi lasten kanssa pienryhmässä. He käyvät ne läpi sitten omalla kielellä kotona. Tällä tavalla sidotaan suomen kielen sana omaan tuttuun sanaan. Kaikki kuitenkin tietää pullan ja uunin ja tällaiset omalla kielellään niin sitten, kun lähdetään leipomaan, ne on helppo sitoa suomen kieleen.

Jaana Sarell

Helsingin Ota koppi! -hankkeessa on kehitetty toiminnallisia menetelmiä varhaiskasvatukseen ja alkuopetuksen tarpeisiin. Menetelmät perustuvat leikkimiseen, liikumiseen, tutkimiseen ja taiteilemiseen, jotka ovat varhaiskasvatussuunnitelman perusteissakin mainittuja lapselle ominaisia tapoja toimia ja oppia. Jokaisessa menetelmässä (toisin sanoen tehtävässä) on pohdittu kieli- ja kulttuuritietoisesta näkökulmasta 1) toiminnan kielellistä sisältöä ja tavoitteita, 2) keskeistä sanastoa, 3) aikuisen roolia, 4) toisten lasten merkitystä, 5) lapsen kielitaidon huomioimista sekä 6) vanhempien osallisuutta.

TOIMINNALLISET MENETELMÄT ALKUOPETUKSESSA: TORNILEIKKI

Alkuopetuksen toiminta: Tornileikkiin tarvitaan Mula-rakennuspalikat (Ikean tuote, korkeus 34 cm) tai muu palikkasarja. Leikin avulla opitaan keskittynyttä kuuntelua ja toimimista ohjeiden mukaan. Mula-purkkilelusarja jaetaan oppilaille esim. yksi sarja / pari tai neljän hengen ryhmä. Oppilaat kokoavat tornin kuulemiensa ohjeiden mukaan. Samalla havainnoidaan kunkin purkin kokoa, muotoa, väriä ja kuviointia sekä opitaan käsitteitä ja vertailumuotoja. Sen jälkeen opettaja voi pyytää oppilaita etsimään palikan, joka on tietyn värinen tai tietyssä kohtaa tornia.

Toiminnan kielellinen sisältö ja tavoitteet: (lasten välinen, aikuisen ja lapsen välinen)

Tutkiminen, ominaisuuksien havainnointi ja niistä kertominen, kysymyksiä tekeminen, ohjeiden antaminen ja niiden noudattaminen, käsitteiden omaksuminen.

Keskeistä sanastoa

Värit, muodot (kolmio, ympyrä, suorakulmio), koko, vertailumuodot (suurempi – suurin, pienempi – pienin), matala – korkea, järjestysluvut, yksi / kaksi ylempänä / alempana, yksi enemmän / vähemmän / lisää, ylin, alin, keskimäinen, kolmas ylhäältä jne.

Opettajan rooli

Opettaja tekee kysymyksiä, ohjaa havainnointia ja käyttää tietoisesti opetettavia käsitteitä. Opettaja voi rajata käsitteiden määrää esimerkiksi väreihin. Opettaja seuraa oppilaiden kielenkäyttöä ja huolehtii siitä, että kaikki oppilaat ymmärtävät, osallistuvat ja omaksuvat sanastoa. (Jos opettaja olettaa, ettei ohjeiden antaminen vielä luonnistu oppilailta, hän voi itse toimia tornin rakentamisen ohjaajana ja sanella ohjeet.)

Opettaja voi kirjoittaa ennen leikin alkua keskeiset avainsanat taululle tai näyttää ne kuvina.

Toisten oppilaiden merkitys

Oppilaat oppittelevat ja käyttävät käsitteitä, muodostavat käsky- ja kysymyslauseita, harjoittelevat vuorovaikutusta ja neuvottelevat merkityksistä.

Lapsen kielitaito

Ei yhteistä kieltä

Opettaja havainnollistaa kuvien avulla, millainen kuvio, millainen alareuna tai mikä väri palikasta tulisi löytyä.

Alkeiskielitaito

Oppilas toimii ohjeen mukaan mutta ei itse muodosta käskyjä.

Peruskielitaito

Oppilas antaa itse ohjeita. Hän voi kuvailla palikkaa, ja muut arvaavat, mitä palikoista hän tarkoittaa. Esim. Se on yksi alempana. Siinä on kolmio. Siinä on sahalaitainen alareuna.

Vanhempien osallisuus

Keskeisten käsitteiden avaaminen omalla kielellä (Google-kääntäjän avulla).

Rakennelmasta viedään kuva kotiin: kotiläksynä oppilas kertoo, miten torni on koottu, minkä värisiä palikoita siinä on käytetty ja mitä muotoja (kolmio, neliö, suorakulmio) on opiskeltu.

(www.otakoppi-ohjelma.fi, mukailtu)

Varhaiskasvatuksessa suomi toisena kielenä -opetus on integroituna päivähoiton arjen toimintoihin. Perusopetuksessa kielitietoisuuden opetuksen ajatus, ja siten kaikkien opettajien näkeminen kielenopettajina, on tullut koko ajan yhä tutummaksi viimeaikaisen pedagogisen keskustelun sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistustyön vuoksi. Viimeistään uusien opetussuunnitelman perusteiden astuessa voimaan koulujen on määriteltävä, mitä kielitietoisuus tarkoittaa koulun arjessa.

Me olemme käyneet tässä hankkeen tiimoilta keskustelua, että koulussakin lähdetäisiin enemmän viemään kielen oppimista arjen toimintoihin ja oppiaineisiin, ettei S2-opetus olisi erillinen oppiaine vaan siellä kaikissa oppiaineissa osana. Se on ollut meidän hankkeessa myös peruslähtökohta. Alkuopettajat aluksi miettivät, voivatko he ottaa nämä toiminnalliset menetelmät, kun heillä on kuitenkin nämä oppiaineet. Mutta sitten myös johto tuli tukemaan sitä, että kyllä myös siellä alkuopetuksessa ne toiminnalliset menetelmät ovat aivan samalla tavalla oppimisen tapa.

Nina Onufriew

Tällä hetkellä maahanmuuttajien suomen kielen opetus nojaa perusopetuksessa opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti suomi toisena kielenä -opetukseen, joka on yksi äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen oppimääristä. Näin oppilaat, joilla suomen kielen taidon taso ei riitä suomi äidinkielenä -oppimäärään, opiskelevat suomi toisena kielenä -oppimäärän mukaisesti. Suomi toisena kielenä -opetuksen järjestämisen tavat ja yhteistyön määrä muiden oppiaineiden kanssa vaihtelevat paljon eri koulujen välillä. Kokeiluhankkeissa kehitettiin tapoja suomi toisena kielenä -opetuksen ja muiden oppiaineiden yhteistyön tiivistämiseen, minkä tarkoituksena oli tuoda oppiaineisiin kieli- ja kulttuuritietoisuutta.

Vantaan Martinlaakson koulussa, jossa keskityttiin kokeiluhankkeen aikana pääasiassa valmistavan opetuksen kehittämiseen, kokeiltiin myös S2-opettajan ja luokanopettajan rinnakkaisopetusta äidinkielen tunneilla. Tiina Elonen kirjoittaa:

Yhtenä perusopetuksen ja S2-opetuksen onnistuneena kokeiluna mainittakoon neljännen luokan opettajan ja S2-opettajan rinnakkaisopetuskokeilu äidinkielen tunneilla. Luokasta ei lähdettykään S2-tunneille, vaan S2-opettaja tuli perusopetuksen luokkaan. Molemmat opettajat olivat tyytyväisiä tunteihin. Järjestelyn ansiosta kaikki opiskelivat samaa asiaa ja saivat tukea oppimaansa. Järjestely poiki hyviä oppimistuloksia tukien myös heikokojen ”suomenkielisten” oppilaiden oppimista. Hyvän kokemuksen pohjalta yhteistyö jatkuu edelleen. Tuntien valmistelu vaatii yhteistä suunnittelua. Yhteisen suunnitteluajan löytäminen on joskus melkoinen kompastuskivi. Opettajat kiinnittävät huomiota mm. tehtävien eriyttämiseen, asioiden graafiseen esittämiseen, opetuksen kuvalliseen tukemiseen ja monivalinta-tehtävien käyttömahdollisuuteen.

Tiina Elonen

Oman äidinkielen tukeminen

Lapsen kielellisen kehityksen tukeminen on yksi osa varhaiskasvatusta ja perusopetusta. Se koskee kaikkia lapsia äidinkielestä riippumatta, mutta sen tärkeys painottuu maahanmuuttajataustaisissa perheissä, joissa perheen omat kielet eivät ole samoja kuin ympäröivässä yhteiskunnassa eniten käytetty kieli. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet suosittavat ja esi- ja perusopetussuunnitelmien perusteet edellyttävät lapsen oman äidinkielen ja kulttuurisen identiteetin tukemista. Oman äidinkielen ja identiteetin kehittyminen toimii pohjana lapsen itseilmaisulle, ajattelulle ja tunne-elämälle. Oman äidinkielen kehittyminen luo myös perustan muiden kielten, esimerkiksi suomen, omaksumiselle.

Vaikka varhaiskasvatuksessa ei tavallisesti ole oman äidinkielen opetusta, lapsen kielellinen ja kulttuurinen tausta on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan pyrittävä huomioimaan päivähoidon arjessa. Lapselle myös osoitetaan, että hänen äidinkieltään ja monikielisyytään arvostetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa oman äidinkielen säilyttäminen ja kehittäminen katsotaan ensisijaisesti vanhempien tehtäväksi. Tämä tulee hyvin ilmi myös kokeiluhankkeissa, joissa koettiin, että on äärimmäisen tärkeää tukea maahanmuuttajavanhempia lapsen äidinkielen kehittämisessä. Sen sijaan esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa oman äidinkielen opetus on mukana, ja siihen on mahdollista saada valtionavustusta.

”Lapselle osoitetaan, että hänen äidinkieltään ja monikielisyytään arvostetaan.”

Kokeiluhankkeissa merkittävänä tuen muotona nähtiin vanhempien tietoisuuden lisääminen oman äidinkielen tärkeydestä. Perusajatuksena on, että vanhempien tulisi käyttää lapsensa kanssa omaa äidinkieltään, jotta lapsen äidinkieli pääsisi kehittymään mahdollisimman vahvaksi. Koti voi hyvinkin olla ainoa paikka, jossa lapsen on mahdollista käyttää omaa äidinkieltään. Äidinkielen kehittyminen edistää myös muiden kielten oppimista.

Maahanmuuttajavanhemmat ovat saaneet entistä paremmin tietoa oman äidinkielen merkityksestä, kun kokeiluhankkeissa kasvatus- ja opetushenkilökunnan tietämystä aiheesta on lisätty koulutuksin. Suomenkielisessä ympäristössä kasvavan maahanmuuttajataustaisen lapsen äidinkielen kehittymistä tukeakseen vanhemmat tarvitsevat yleisen tiedon lisäksi myös konkreettisia ohjeita ja vinkkejä siitä, miten lapsen kielestä tulisi mahdollisimman monipuolinen. Kaikissa lasten kokeiluhankkeissa yksi toimiva tapa tukea oman äidinkielen ja suomen kielen rinnakkaista kehittymistä on ollut, että päivähoidon tai koulun henkilökunta kertoo vanhemmille, mitä päivän aikana on tehty ja millaista sanastoa lapsi on oppinut. Vanhempia rohkaistaan käsittelemään samoja asioita kotona omalla äidinkielellään tai omilla äidinkielillään, jolloin

lapsi oppii sanat ja tilanteisen kielenkäytön sekä suomen tai ruotsin kielellä että perheessä käytettävillä kielillä. Lapsella on myös mahdollisuus tunnistaa kulttuuriset erot asioiden käsittelyssä. Jos tehtävänä on esimerkiksi oppia ruokailuun liittyviä asioita, lapsi voi huomata ja osoittaa myös sanallisesti, että ruokailutavat ovat erilaiset päiväkodissa/koulussa ja kotona.

Ota koppi! -ohjelmassa lapsen oman äidinkielen kehittymiseen kiinnitetään huomiota neuvolasta saakka. Neuvolan henkilökunnan tietämystä lisäämällä vieraskielisiä vanhempia ohjataan pohtimaan perheen kielitilannetta jo ennen kuin lapsi syntyy. Vanhemmille tarjotaan apua ja neuvoja kielivalintoihin ja lapsen kielenkehityksen tukemiseen. Näin vieraskieliset perheet, joiden lapset eivät osallistu kaupungin varhaiskasvatukseen, saavat tietoa kieliasioista neuvolassa.

Kuinka vanhempi voi tukea lapsen oman äidinkielen kehitystä?

(Ota koppi! Monikulttuurisuus Helsingissä -opas, 2012, mukailtu)

- anna riittävästi aikaa vuorovaikutukseen
- lue paljon, kerro tarinoita, juttele, pelaa ja laula
- rohkaise lasta käyttämään kieltä
- kysy, kuuntele, vastaa ja kannusta lasta käyttämään kieltä erilaisissa tilanteissa
- kehu! Innostus tarttuu ja kannustus rohkaisee
- järjestä lapselle mahdollisuuksia leikkiä oman äidinkielisten lasten kanssa
- monissa kirjastoissa on erikielisiä kirjoja ja niissä järjestetään satuhetkiä useilla kielillä
- harrastukset, TV, elokuvat ja kulttuuritapahtumat omalla äidinkielellä ovat hyvä lisä kielitaidon syventämiseen

Alle kouluikäisille lapsille tarjotaan oman äidinkielen opetusta, mutta tarjonnassa on eroja kuntien välillä. Vantaan hankkeessa oman äidinkielen opetuksen järjestämistä alle kouluikäisille lapsille kokeiltiin kahdella oman äidinkielen opetuksen ryhmällä 5–6-vuotiaille lapsille. Kokeilun hyvien kokemusten perusteella Vantaan esiopetusikäisille on syksyllä 2013 alettu tarjota mahdollisuutta osallistua koulujen 1–2-luokkien oman äidinkielen opetuksen ryhmiin, mikäli ryhmissä on ollut tilaa.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oman äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta ja lapselle vapaaehtoista. Koulutuksenjärjestäjän tulisi pyrkiä tarjoamaan maahanmuuttajaoppilaille oman äidinkielen opetusta, mutta velvollisuutta opetuksen järjestämiseen ei ole. Kuten Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelmassakin todetaan, oman äidinkielen opetus ei ole ongelmaton, vaan siihen sisältyy monia haasteita. Koska opetus on perusopetusta täydentävää, opetus ei voi tapahtua muiden oppituntien aikana. Tämän vuoksi

oman äidinkielen tunnit saatetaan järjestää keskitetysti jollakin koululla ja/tai muiden oppituntien jälkeen. Tämä voi vähentää oppilaiden halukkuutta opiskella äidinkieltään. Kehittämissuunnitelman mukaan haasteena on myös pätevien oman äidinkielen opettajien vähäisyys, johon yhtenä syynä on maahanmuuttajataustaisten opettajien pätevyyskoulutuksen puute. Koulutuksen tarpeeseen on osaltaan vastannut Tampereen yliopisto, jonka Kuulumisia-koulutus on antanut maahanmuuttajille mahdollisuuden opettajaksi pätevytykseen². Oman äidinkielen opettajien käytännön työtä hankaloittaa usein työskentely monessa eri koulussa. Työn pirstaleisuuden vuoksi he eivät välttämättä ehdi tekemään yhteistyötä muiden opettajien kanssa. He jäävätkin usein ulkopuoliseksi koulujen opettajayhteisöissä. Tästä yhteistyön tarpeesta kirjoittaa Martinlaakson koulun opettaja Tiina Elonen:

Oma äidinkieli

Oppilaiden oman äidinkielen opettajien kanssa meillä on hyvin vähän yhteistyötä. Joitakin opettajia emme edes tunne, koska lapset käyvät muilla kouluilla oman äidinkielen tunneilla. Oman äidinkielen opettajalla on oma tapansa opettaa lapsille äidinkieltä. Heidän ryhmänsä ovat erittäin heterogeenisiä, joten ajatus siitä, että he kävisivät läpi teemoja luokka-asteittain, on mahdoton. Kuitenkin olisi tärkeää, että myös näillä tunneilla omaa äidinkieltä opiskeltaisiin niin, että se tukisi lasten oppimista suomen kielellä. Jos opettajakunta tuntisi toisiaan paremmin, olisi yhteistyön tekeminen ja johteyden ottaminen puoltin ja toisin helpompaa. Joidenkin oman äidinkielen opettajien kanssa yhteistyö toimii oikein hyvin. He esimerkiksi käyvät lapsen kanssa läpi omalla äidinkielellä oppimisen pulmakohтия.

Tärkeää olisi tietää, mitä me itse kukin tunneillamme teemme. Oman äidinkielen tunneilla opiskellaan ja kehitetään lasten omaa äidinkieltä, mutta tuntien sisältö jää usein arvoitukseksi meille muille opettajille. Eipä silti, emme me sitä juurikaan kysele. Ideaalitalanne olisi, että oman äidinkielen tunneilla voisi myös vahvistaa perusopetuksessa opittuja asioita. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan maahanmuuttajien äidinkielen opetus on perusopetusta täydentävää opetusta. Käytännössä kuitenkin kahden tunnin aikana viikossa ei ihmeitä tehdä, varsinkaan kun oppilaita on eri luokka-asteilta. Se, että korostamme oman äidinkielen merkitystä ja oman äidinkielen tuntien tärkeyttä, ei riitä. Meillä on paljon työtä tällä osaluueella, kun pohdimme, miten saamme oman äidinkielen luontevaksi osaksi koulun toimintaa.

Tiina Elonen

2 Koulutusta käsitellään enemmän asiantuntijoiden osaamisen kehittämistä koskevassa luvussa.

Näyttäisi siltä, että vaikka varhaiskasvatuksessa on luotu hyviä menetelmiä oman äidinkielen tukemiseen, esi- ja perusopetuksen tilanne oman äidinkielen oppitunneista huolimatta vaatii kohentamista. Kokeiluhankkeiden perusteella perusopetukseen voitaisiin tuoda ainakin osittain samoja tukimuotoja kuin varhaiskasvatuksessa käytetään. Vanhempien osallistaminen koulutyöhön ja oman äidinkielen opetuksen tuominen lähemmäksi muita oppiaineita vahvistaisi lapsen oman äidinkielen oppimista suomen tai ruotsin kielen rinnalla.

Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelmassa ehdotettiin kolmannen sektorin roolin kasvattamista perheiden kotouttajana. Yhtenä kolmannen sektorin toimintakenttänä voisi olla maahanmuuttajataustaisten lasten äidinkielen kehityksen tukeminen, jolloin järjestöjen toiminta täydentäisi päiväkodeissa ja kouluissa saatavaa oman äidinkielen opetusta. Jo tällä hetkellä eri kieli- ja kulttuuriyhdistykset muun muassa järjestävät lapsille toimintaa, jossa lapset pääsevät tutustumaan omasta kulttuurista tuleviin ihmisiin ja käyttämään äidinkieltään. Tulevaisuudessa päiväkodeissa ja kouluissa ympäri Suomen voitaisiin tehdä entistä enemmän yhteistyötä yhdistysten kanssa, jotta maahanmuuttajataustaiset lapset saisivat hyvän perustan oman kieli- ja kulttuuri-identiteettinsä muodostamiseen.

Karjalainen, 23.5.2013

Monikieliset perheet perustivat oman yhdistyksen

Joensuuhun perustettiin tiistaina Monikielisten perheiden yhdistys. Järjestö tarjoaa perheille vertaistukea ja neuvoo lasten kasvattamisessa monikielisiksi. Se pyrkii myös lisäämään tietoa yhteiskunnassa kahta tai useampaa äidinkieltä puhuvista lapsista ja heidän erityistarpeistaan.

Yle Uutiset, 19.8.2013

Monikieliset perheet haluavat lapsilleen kieliryhmiä

Monikieliset perheet kokevat, että usean kielen puhuminen mahdollistaa parhaan mahdollisen kotoutumisen Suomeen. Esimerkiksi Joensuuhun on vastikään perustettu yhdistys, joka jakaa tietoa monikielisille perheille. Tavoitteena on saada kieliryhmiä esimerkiksi päivähoittoon. Samalla saataisiin lisää työpaikkoja ulkomaalaistaustaisille.

Moniammatillinen yhteistyö ja kasvatuskumppanuus

Lasten toimivan kotoutumispolun luominen vaatii yhteistyötä eri tahojen välillä. Viranomaisten on kehitettävä rajat ylittäviä moniammatillisia yhteistyömuotoja, mikä onkin varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa arkipäivää, kun opettajat teke-

vät yhteistyötä esimerkiksi neuvolan ja oppilashuollon kanssa. Helsingin Ota koppi! -hankkeessa otettiin askel kohti vielä tiiviimpää neuvolan, varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä. Vantaalla ja Vaasassa taas tehtiin yhteistyötä lasten harrastusmahdollisuuksien lisäämiseksi. Näiden lisäksi kokeiluhankkeissa kehitettiin yhteistyön muotoja kasvatuskumppanuuteen päiväkodin/koulun ja maahanmuuttajataustaisten lasten vanhempien välille.

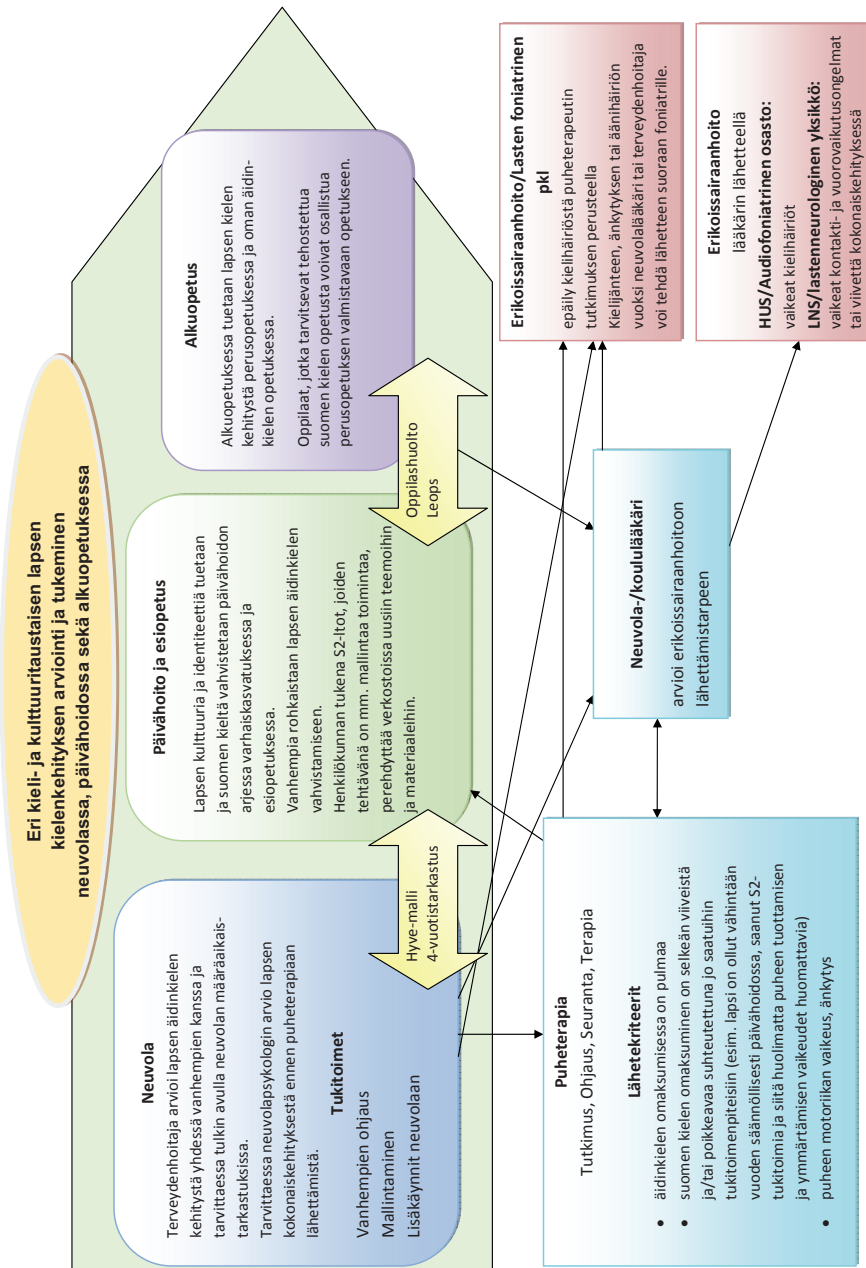
Yhteistyötä yli hallintorajojen

Helsingin Ota koppi! -hankkeessa lasten kotoutumisen tukea kehitettiin yli hallintorajojen kolmessa virastossa: varhaiskasvatusvirastossa, opetusvirastossa sekä sosiaali- ja terveystieteiden virastossa. Yhteistyöllä haettiin yhteisiä periaatteita eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten huomioimiseen neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja alkuopetuksessa.

Kehittämistyön tuloksena virastot laativat yhteisen Kieli, osallisuus ja oppiminen -ohjelman, jossa kuvataan maahanmuuttajataustaisia lapsia koskeva toiminta eri virastoissa sekä virastojen tekemä yhteistyö. Ohjelma pohjautuu muun muassa Helsingin päivähoiton suomi toisena kielenä -suunnitelmaan sekä pääkaupunkiseudun aiempiin varhaiskasvatuksen monikulttuurisuushankkeisiin. Ota koppi! -ohjelma täydentää Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja esiopetuksen opetussuunnitelmaa tuomalla laajemman katsauksen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen monikulttuurisuuteen.

Hankkeessa tuotettu ohjelma sisältää paljon kirjallista materiaalia eri virastojen käyttöön. Yhtenä osana ohjelmaa on muun muassa malli eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kielenkehityksen arviointiin ja tukemiseen neuvolassa, päivähoitossa ja alkuopetuksessa (ks. kuvio 1).

KUVIO 1. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisen lapsen kielenkehityksen arviointi ja tukeminen (www.otakoppi-ohjelma.fi, mukailtu)

Mallin mukaan neuvola ja lasten päivähoito tekevät yhteistyötä kaikkia lapsia koskeissa asioissa varsinkin neuvolan terveystarkastusten yhteydessä. Nelivuotiaiden laajan terveystarkastuksen yhteyteen Helsinki, Espoo ja Vantaa ovat kehittäneet päivähoidon, perheen ja neuvolan yhteistyömallin, Hyve-mallin. Lapsen kielellisen kehityksen arviointi on osa Hyve-mallia. Maahanmuuttajataustaisen lapsen terveystarkastuksessa arvioidaan suomen kielen kehittymisen lisäksi lapsen äidinkielen kehittymistä yhdessä vanhempien kanssa. Esiopetuksen ja alkuopetuksen yhteistyötä vahvistetaan kirjaamalla niiden yhteistyötavat esi- ja alkuopetuksen yhteistoimintasuunnitelmaan, jossa kuvataan koulun ja päiväkodin välinen yhteistyö ja sen periaatteet. Tärkeä asiakirja siirryttäessä esiopetuksesta alkuopetukseen on Lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma.

Kysymyksiä lapsen puheen kehityksestä niille vanhemmille, joiden lapsi ei ole päivähoitossa

(Ota koppi! Monikulttuurisuus Helsingissä -opas, 2012, mukailtu)

4-vuotiaan lapsen laajaan terveystarkastukseen kuuluu yhtenä osana lapsen äidinkielen kehityksen arviointi. Äidinkielen hallinta on pohjana muiden kielten oppimiselle ja tämän vuoksi tarkastuksessa kysymme seuraavia asioita. Toivomme teidän mieltävän näitä etukäteen.

- Kuka ja ketkä puhuvat lapsen kanssa äidinkieltä?
- Puhuuko lapsi yhtä hyvin kuin sisaruksensa?
- Mitä kieltä sisarukset puhuvat keskenään?
- Puhuuko lapsi vähän vai paljon vanhempien ja muiden kanssa?
- Kyseleekö lapsi asioista?
- Osaako lapsi kertoa puhumalla mitä haluaa?
- Tuottaako lapsi usean sanan lauseita? Puhuuko lapsi kieltänne oikein? Tulevatko sanat oikeassa järjestyksessä?
- Onko lapsen vaikea lausua oman kielen äänneitä (kirjaimet)?
- Onko vanhemmilla vaikeutta ymmärtää lasta?
- Onko vieraiden aikuisten vaikea ymmärtää lasta?
- Änkyttääkö lapsi?
- Millä tavalla lapsi leikkii kotona/muiden lasten kanssa? Millaisista leikeistä lapsi on kiinnostunut?
- Tapaako lapsi muita samaa kieltä puhuvia lapsia?
- Millainen lapsen äidinkielen taso on verrattuna muihin samanikäisiin ja samaa kieltä puhuviin lapsiin?
- Miten vanhemmat tukevat lapsen äidinkielen kehitystä?
- Haluavatko vanhemmat, että lapsesta tulee kaksi-/monikielinen?

Moniammatillisuus lasten harrastustoiminnassa

Vaikka päivähoidolla ja koululla on merkittävä osansa maahanmuuttajataustaisten lasten kotoutumisessa, sitä voidaan edistää myös harrastustoiminnan avulla. Vantaan kokeiluhankkeessa peruskouluikäisille oppilaille kehitettiin kerho- ja harrastustoimintaa sekä koulujen itsensä järjestämänä että yhteistyössä kaupungin kulttuuripalveluiden kanssa. Koulut järjestivät itsenäisesti muun muassa toiminnallisia vanhempi-lapsikerhoja sekä läpsykerhoja. Vantaan kulttuuripalveluiden kanssa tehdyssä moniammatillisessa yhteistyössä keskeisenä teemana oli taide. Lapsia rohkaistiin osallistumaan kulttuuripalveluiden järjestämiin kuvataidekerhoihin ja taideleireihin. Kokeiluhankkeessa tuettiin myös Vantaan kaupungin vuonna 2009 perustamaa monikulttuurista Tempo-orkesteria, joka on mahdollistanut orkesteri- ja musiikkipajatoiminnan avulla esi- ja peruskouluikäisten lasten musiikkiharrastuksen. Lapset voivat ottaa osaa toimintaan ja lainata soittimia ilmaiseksi. Toimintaan voivat osallistua kaikki ne lapset, joilla ei muuten olisi mahdollisuutta aloittaa musiikkiharrastusta.

Yhteistyö kotien kanssa

Sekä varhaiskasvatuksessa että esi- ja perusopetuksessa kasvatuskumppanuus on kantavana teemana tehtäessä yhteistyötä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan:

Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Tämä edellyttää keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja toistensa kunnioittamista. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsensa tuntemus. Henkilöstöllä on koulutuksensa antama ammatillinen tieto ja osaaminen sekä vastuu kasvatuskumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luomisesta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan henkilökunnan ja vanhempien täytyy keskustella kasvatuksen ja opetuksen tavoitteista ja lapsen kehityksestä, jotta molempien tietoinen sitoutuminen yhteistyöhön lapsen tukemiseksi toteutuisi. Maahanmuuttajavanhempien kanssa luottamuksellisen kasvatuskumppanuussuhteen luominen voi olla haastavaa, koska varhaiskasvatus- ja koulutusjärjestelmä on vanhemmille usein hyvinkin tuntematon. Myös henkilökunnan tiedot vanhempien kotimaan varhaiskasvatus- ja koulutusjärjestelmästä ovat usein puutteelliset. Lasten kokeiluhankkeissa kehitettiin hyviä tapoja tiivistää yhteistyötä maahanmuuttajavanhempien kanssa.

Vantaan kokeiluhankkeessa kasvatuskumppanuutta syvennettiin monikulttuurisilla vanhempainryhmillä. Kymmenessä koulussa ja yhdessä päiväkodissa toimineis-

sa vanhempainryhmissä käsiteltiin ohjaajavetoisesti kouluun, lapsen kehitykseen ja yleisesti yhteiskuntaan liittyviä asioita. Vanhempainryhmät olivat maahanmuuttajavanhempien lisäksi hyviä oppimisenpaikkoja myös ohjaajina toimineille opettajille. Ohjaajat osallistuivat Väestöliiton vertaisohjaajakoulutukseen, joka antaa eväitä toimia maahanmuuttajille suunnattujen vertaisryhmien ohjaajana. Koulutuksessa keskitytään varsinkin kodin ja päiväkodin/koulun yhteistyön lujittamiseen.

Monikulttuuriset vanhempainryhmät kodin ja koulun välisen yhteistyön tueksi

(www.vantaa.fi/fi/opetus_ja_kasvatus/sivistystoimi/kehittamishankkeet, mukaeltu)

Vanhempainryhmillä tuetaan maahanmuuttajataustaisten lasten perheitä kodin ja koulun välisessä yhteistyössä sekä vanhemmuudessa. Tavoitteena on mm. madaltaa Suomeen muuttaneiden vanhempien kynnystä osallistua koulun vanhempaintoimintaan ja tarjota vanhemmille osallisuuden mahdollisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi tarkoituksena on antaa vanhemmille välineitä tukea lastensa koulunkäyntiä ja tarjota tila keskustelulle ja kysymyksille. Vanhempainryhmiä on järjestetty usealla vantaalaisella koululla ja muutamien lähellä sijaitsevien päiväkotien lasten vanhemmat ovat myös osallistuneet ryhmiin. Kokemukset ovat olleet hyviä, sekä vanhemmat että opettajat ovat kokeneet tapaamiset hyödyllisiksi. Alla koottuna hyviä käytäntöjä, joiden avulla pääsee alkuun.

Suunnittelu

- Pyydä koulustasi mukaan useampi henkilö suunnittelemaan, älä jää yksin. Kaikkien suunnittelussa mukana olevien ei tarvitse olla läsnä jokaisessa tapaamisessa. Muista myös moniammatillinen ja monialainen yhteistyö.
- Selkeä vastuunjako tilaisuuksien järjestämisessä. Tämä helpottaa myös vanhempia jäsentämään illan kulkua ja järjestäjien roolia.
- Ei liikaa aiheita yhdelle illalle. Kannattaa antaa aikaa "harhapoluille", jotka voivat lopulta olla hyvin hedelmällisiä.
- Vanhemmat mukaan suunnitteluun. Tapaamisissa voi kysyä osallistujilta asioista, joista he haluaisivat jatkossa kuulla tai keskustella. Toiveet voi kerätä suullisesti tai vaikkapa paperilla toivelaatikkoon.
- Voit kutsua vierailijan tapaamiseen keskustelemaan jostain erityisestä teemasta.
- Osallistavat työtavat. Vanhemmat kannattaa ottaa tilaisuuteen mukaan tasavertaisina, ja lähtökohtana voi pitää kokemusten vaihtamista. Vanhemmat voivat kertoa, miten heidän lähtömaassaan on toimittu.
- Ryhmän kokoa on hyvä miettiä. Onko tilaisuus yhden luokan oppilaiden vanhemmille, vai avoin kaikille vanhemmille? Onko ryhmä alun jälkeen avoin uusille jäsenille?

->

Tiedottaminen

- Välitä viesti mahdollisimman henkilökohtaisesti.
- Toimita kutsukirje kotiin kutsuttujen omalla äidinkielellä. Pyydä vastaus osallistumisesta, myös tieto, jos ei osallistu ryhmään. Näin varmistetaan, että kutsu on tavoittanut vanhemmat. Tämä on myös lastenhoidon ja tulkkien tilaamisen kannalta tärkeää.
- Kerro tilaisuudesta yleisissä vanhempainilloissa.
- Pyydä vanhempia kertomaan tilaisuudesta toisilleen. Puskaradio on usein tehokkain tapa, jolla viestin saa välitettyä.
- Kännykkäviesteillä voi muistutella vanhempia ryhmän ajankohdasta.
- Tulevat tapaamiset on hyvä sopia hyvissä ajoin ja tiedottaa aikataulusta vanhempia.

Esimerkkejä iltojen aiheista

- Koulun säännöt. Erityiset asiat voivat herättää kummastusta, kuten miksi kengät otetaan sisällä pois.
- Vanhemmuus
- Juhliin osallistuminen
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuki
- Kodin ja koulun välinen tiedon kulku (mm. Wilman käyttäminen)
- Terveystenhoito
- Harrastukset
- Alueen palvelut (kirjastot, terveysasema, urheilumahdollisuudet)
- Ajankohtaiset asiat
- Suomalainen koulutusjärjestelmä ja jatkokoulutusmahdollisuudet

Tulkit ja lastenhoito

- Tulkki on hyvä ottaa mukaan tilaisuuteen, mikäli vanhempien kielitaito ei vielä riitä keskusteluun. Tämä voi yhä madaltaa osallistumiskynnystä. Samaa kieltä puhuvat vanhemmat voivat istua saman pöydän äärellä.
- Lastenhoito on hyvä järjestää. Lapset voivat esimerkiksi olla viereisessä tilassa, jolloin keskustelulle on rauhallinen tila, mutta lapset ovat kuitenkin lähellä.

Tarjoilut ja tilat

- Pienillä tarjoiluilla saa luotua mukavan tunnelman.
- On hyvä miettiä, missä tilassa tapaaminen järjestetään ja mitä eri tilat viestivät ja missä keskusteleminen on luontevaa. Tiloina voi olla esimerkiksi opettajanhuone, luokkahuone ja ruokala.

Varsinaisten monta kertaa kokoontuvien vanhempainryhmien lisäksi Vantaan Martinlaakson koulussa vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä edistettiin maahanmuuttajaperheille suunnatulla vanhempainillalla, joka sai kiitosta niin koulun henkilökunnalta kuin vanhemmiltakin. Tiina Elonen kirjoittaa:

Yhdessä vanhempien kanssa

Yksi projektimme ulospäin konkreettisesti näkyvistä kohokohdista oli vanhempainilta maahanmuuttajaperheille. Ilta alkoi Wilma-klinikalla, jossa vanhempia opastettiin yksilöllisesti Wilma-tunnuksien tekemiseen ja Wilman käyttämiseen. Vanhemmilla oli mahdollisuus tutustua koulu-ruokailuun maistamalla ruokaa, jota oli seuraavana päivänä koulu-ruokana. Saimme hankittua jokaiselle kieliryhmälle oman tulkin. Illan aikana vanhemmille esiteltiin koulun rakenne, oppilashuoltoryhmä ja sen toiminta, miten oppilaita arvioidaan, KiVa-koulutoimintaa, kielitaidon merkitystä ja S2-opetusta, suomalaisen koulun toimintatapoja ja vanhempien roolia lasten koulunkäynnin tukemisessa. Iltaan osallistui nelisenkymmentä vanhempaa. He toivoivat jatkossakin vähintään kerran vuodessa samanlaisia tilaisuuksia. Haluamme kehittää iltoja jatkossa, ja keskustelulle vanhempien kanssa on järjestettävä enemmän aikaa.

Tiina Elonen

Helsingin Ota koppi! -hankkeessa kehitettiin tapoja hyödyntää digitaalisia kuvakehyksiä maahanmuuttajavanhempien osallistamisessa lastensa päivähoiton arkeen. Ajanuksena on, että päiväkodin henkilökunta ottaa valokuvia päivän eri vaiheista ja lataa kuvat digitaalisiin kehyksiin. Lapset voivat katsoa kuvia ja keskustella niistä yhdessä vanhempiensa kanssa päivähoitoon tullessaan tai päivähoidosta lähtiessään. Näin myös vanhemmat, joille ei yhteisen kielen puuttumisen takia voida suullisesti kertoa päiväkodin toiminnasta, tutustuvat päivähoiton arkeen. Samalla lapsi tulee käyttäneeksi omaa äidinkieltään kertoessaan päivähoiton aikana lähinnä suomen kielellä tapahtuneista asioista.

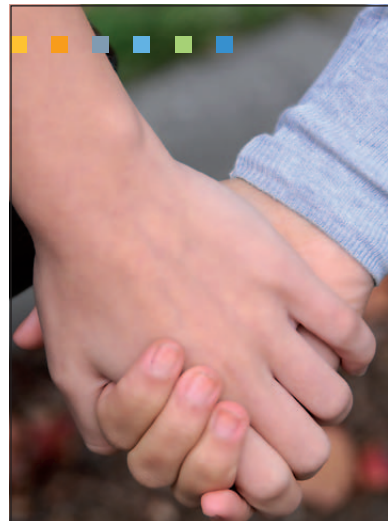

Yhteistyö vanhempien kanssa on yksi keskeisistä kehittämisalueista tulevaisuudessakin.

Tähän vanhempien mukaan ottamiseen meillä tarvitaan varmasti jokin jatkohanke. On jostain syystä niin valtavan iso asia muuttaa toimintatapoja vanhempien kanssa toimiessa. Sitä täytyy vielä painottaa.

Nina Onufriew

Sen lisäksi, että yhteistyön kehittäminen kotien kanssa edesauttaa lasten kasvamisen tukemista, on kotien kanssa tehtävällä yhteistyöllä osansa myös vanhempien kotoutumisessa. Kuten Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelmassakin mainitaan, maahanmuuttajavanhemmat tutustuvat suomalaiseen kasvatusta- ja koulutusjärjestelmään sekä kasvatusta ohjaaviin arvoihin tehdessään yhteistyötä päiväkodin ja koulun kanssa. Vastaavasti päiväkodin ja koulun henkilökunta oppii tuntemaan perheissä vallitsevia oppimiseen ja opetukseen liittyviä arvoja. Erilaisten yhteistyömuotojen, kuten vanhempainiltojen kautta, maahanmuuttajavanhemmillä on myös mahdollisuus saada kontakteja muihin samassa elämäntilanteessa oleviin vanhempiin.

Onnistutaan yhdessä

Oppilaan, huoltajan ja koulun
muistilista hyvään koulupäivään

Opetuksen jatkumo ja nivelvaiheet

Maahanmuuttajataustaisen lapsen onnistunut siirtyminen varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen vaatii sekä hyviä rakenteellisia ratkaisuja että nivelvaiheissa tapahtuvan toiminnan tietoista kehittämistä. Opetuksen jatkuvuuden turvaamiseksi kokeiluhankkeissa kehitettiin edelleen perusopetukseen valmistavan opetuksen käytänteitä sekä lähikoulu-/lähipäiväkotiperiaatetta. Näiden lisäksi lapsen edistymisestä ja valmiuksista kertovien tietojen siirtyminen eri koulutusasteiden tai opetusryhmien välillä on opetuksen jatkuvuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää. Tietojen siirtyessä lapsi voidaan ottaa vastaan uudessa ryhmässä hänen senhetkinen tilanteensa huomioon ottaen.

Perusopetukseen valmistava opetus

Lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen uuden ryhmän opettaja saa yleisten valmiuksien ja edistymisen lisäksi tietoa hänen suomen kielen taitonsa kehitymisestä. Jouhevaa siirtymistä voidaan edistää muun muassa tukemalla lapsen kielen kehitystä kielitietoisien päivähoidon keinoin. Vaikka kielitietoisella päivähoitolla voidaan vähentää myöhemmin opintopolulla tarvittavaa tukea, se ei kuitenkaan aina riitä. Silloin maahanmuuttajataustaisia oppilaita voidaan tukea perusopetukseen valmistavassa opetuksessa. Perusopetukseen valmistava opetus on opetussuunnitelman perusteiden mukaan suunnattu

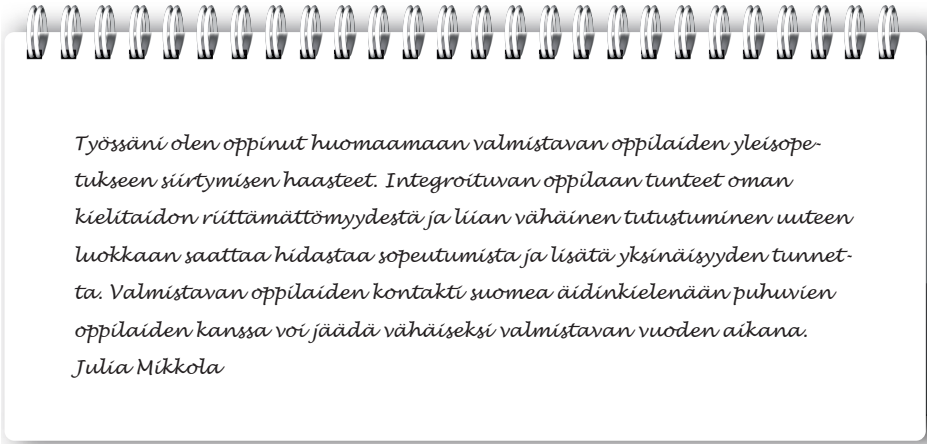
maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito ja/tai muut valmiudet eivät riitä esi- ja perusopetuksen ryhmässä opiskelemiseen. Opetusta annetaan 6–10-vuotiaille vähintään 900 tuntia ja tätä vanhemmille vähintään 1000 tuntia.

Valmistavassa opetuksessa ei ole valtakunnallista tuntijakoa eikä oppimäärää, ja oppilaalla on mahdollisuus siirtyä perusopetukseen ennen oppituntien määrän täyttymistä, jos valmiudet riittävät perusopetukseen osallistumiseen. Valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet mahdollistavat valmistavan opetuksen oppilaiden integroimisen esi- tai perusopetuksen opetusryhmiin oppilaille sopivissa oppiaineissa.

Opetussuunnitelman perusteiden mukaan lapsi ohjataan valmistavaan opetukseen, jos hänen ”kielelliset tai muut valmiudet eivät riitä esi- tai perusopetuksessa opiskeluun”. Koulutuksenjärjestäjät ovat kehittäneet erilaisia tapoja arvioida lapsen tarvetta valmistavaan opetukseen. Helsingin Ota koppi! -hankkeessa kehitettiin lapsen kielen kehityksen arviointia helpottamaan neuvolan, varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen työntekijöiden työtä ja yhtenäistämään arviointikäytänteitä (katso lisää www.otakoppi-ohjelma.fi). Lapsen kielitaidolle asetettiin alarajaksi Eurooppalaisen

viitekehyksen taso A1.3, jota alhaisemmalla kielitaidolla lasta suositellaan osallistumaan yleisopetuksen sijasta perusopetukseen valmistavaan opetukseen. Lapsen sijoittumisesta joko valmistavaan opetukseen tai perusopetukseen keskustellaan lapsen vanhempien ja tulevan koulun kanssa.

Vantaan kokeiluhankkeessa perusopetukseen valmistavaa opetusta kehitettiin kolmessa koulussa. Vaikka perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan valmistavan opetuksen oppilaita integroidaan mahdollisuuksien mukaan yleisopetuksen ryhmiin eri oppiaineissa, integroinnin tarkempi suunnittelu ja oppilaan kannalta myönteisten vaikutusten hakeminen nähtiin Vantaalla todella tärkeäksi. Mikkolan koulun valmistavan opetuksen opettaja Julia Mikkola perustelee tarvetta valmistavan opetuksen kehittämistyölle seuraavasti:

Työssäni olen oppinut huomaamaan valmistavan oppilaiden yleisopetukseen siirtymisen haasteet. Integroituvan oppilaan tunteet oman kielitaidon riittämättömydestä ja liian vähäinen tutustuminen uuteen luokkaan saattaa hidastaa sopeutumista ja lisätä yksinäisyyden tunnetta. Valmistavan oppilaiden kontakti suomea äidinkielenään puhuvien oppilaiden kanssa voi jäädä vähäiseksi valmistavan vuoden aikana.
Julia Mikkola

Mikkolan koulussa valmistavassa opetuksessa havaittuihin ongelmiin lähdettiin hakemaan ratkaisuja valmistavan opetuksen ryhmän ja alkuopetusluokan yhteistyökeilulla.

Yhteistyökokeilussa valmistavan opettaja ja luokanopettaja toimivat työparina. Opetus toteutetaan samanaikaisopetuksena ja opetuksena kahdessa eri luokkatilassa vaihtelevin ryhmäjoain. Olennaista tätä yhteistyötä aloitettaessa oli se, että saimme lukujärjestyksistämme sovitettua yhteen oppiaineet, joissa halusimme tehdä yhteistyötä. Tästä syystä on hyvä, että valmistavan opettajana voin itse suunnitella lukujärjestykseni. Toinen olennainen asia on se, että luokkatilamme sijaitsevat vierekkäin.

Kokeilun alussa yhteistyöluokkamme oli ensimmäinen luokka. Silloisen työparini kanssa aloitimme pitämällä taito- ja taideaineiden tunnit yhdessä. Matematiikan ja yllin tunnit pidimme myös osittain yhdessä, välillä kahdessa eri luokkatilassa. Käytimme joustavaa ryhmäjakoa. Oppilaat myös opettelivat lukemaan yhdessä, joustavin ryhmäjoain. Luokassamme oli välillä myös avustaja, joten muutamilla tunneilla pystyimme jakamaan oppilaat kolmeen ryhmään. Näin oppilaat pääsivät pienimmissä ryhmissä mm. tietokoneluokkaan ja kirjastoon.

[- -] Yhteistyön on tarkoitus jatkaa saman yhteistyöluokan kanssa aina kaksi vuotta kerrallaan, kun yhteistyöluokkalaiset ovat ykkös- ja kakso-luokkalaisia.

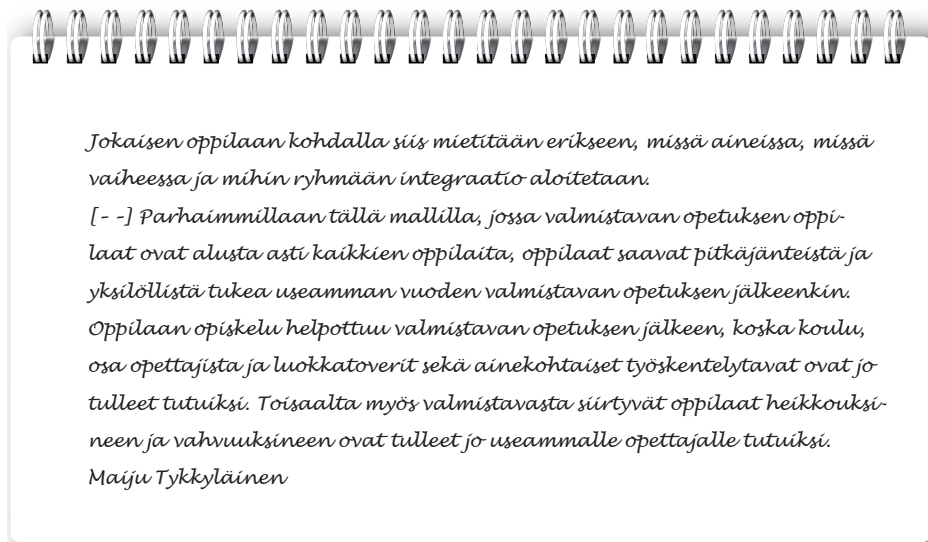
Julia Mikkola

Mikkolan koulun kokeilussa huomattiin, että valmistavan opetuksen ja alkuopetuksen opettajan työparijärjestelyn avulla lapset ovat alkaneet oppia kieltä entistä enemmän ystävyysuhteissaan luokkahuoneen ulkopuolella, yleisopetukseen integroituminen on ollut helpompaa kuin ennen, ja opettajat ovat saaneet toisistaan tukea opetuksensa suunnittelussa ja opetusta koskevassa päätöksenteossa.

Vantaan Martinlaakson koulussa kartoitettiin valmistavan opetuksen oppilaiden yleisopetukseen osallistumisen mahdollisuuksia ja haasteita. Tiina Elonen kertoo, että Martinlaakson koulussa valmistavan opetuksen oppilaat alkavat osallistua mahdollisimman pian kouluun tulonsa jälkeen yleisopetukseen integroiduille tunneille. Yleensä ensimmäisiä integroitavia aineita ovat liikunta, käsityöt, musiikki ja kuvataide, joissa ryhmää johtaa vaihtelevasti yhdestä kolmeen opettajaa. Oman opettajan mukanaolo tuo oppilaille turvaa ja mahdollistaa vaihtelevat ryhmäjoat. Jotkut valmistavan ope-

tuksen oppilaat osallistuvat myös englannin opetukseen, jos heidän englannin kielen taitonsa sen mahdollistaa.

Myös Vantaan Länsimäen koulussa kehitettiin valmistavan opetuksen oppilaiden integrointia yleisopetukseen. Koulussa on alettu toteuttaa niin sanottua yksilöllisen polun integraatiomallia yläkouluikäisten oppilaiden valmistavassa opetuksessa. Vararehtori Maiju Tykkyläinen kertoo:

Vantaan kolmen koulun valmistavan opetuksen kehittämistyön lisäksi Martinlaakson koulussa pohdittiin mahdollisuutta luopua perusopetukseen valmistavasta opetuksesta liittämällä se perusopetukseen. Pohdinnan jälkeen ajatus ei kuitenkaan saanut kannatusta:

Miksi valmistavaa opetusta tarvitaan?

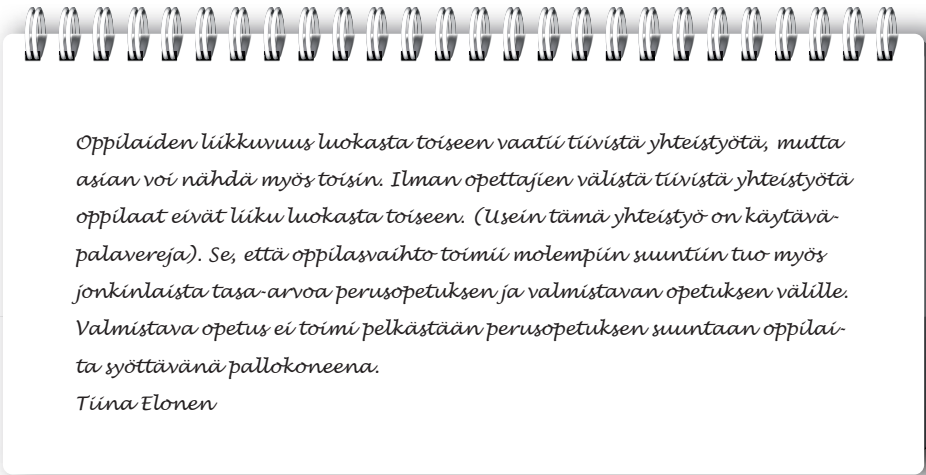
Ryhmämme pohti, miten opetus ilman valmistavaa opetusta käytännössä toimisi. Tulimme kuitenkin siihen johtopäätökseen, että oma kotiryhmä valmistavan opetuksen oppilaille puoltaa kyllä paikkaansa. Oppilaat tarvitsevat paikan, jossa vertaisryhmällä on samankaltaisia kokemuksia oppimisesta ja sen vaikeuksista. Varsinkin suomen kielen oppiminen ohjautusti vaatii oman ryhmänsä, jossa oppilas voi turvallisessa ympäristössä kysyä uudelleen ja uudelleen asioita, jota hän ei ole ymmärtänyt.

Valmistavassa opetuksessa lukujärjestys on hyvin joustava ja pääasia on suomen kielen oppiminen. Lukujärjestyksen on oltava joustava, koska oppilaiden tiedot ja taidot kehittyvät eri tahtiin, oppilaita tulee kesken lukuvuoden luokkaan ja heitä myös lähtee perusopetuksen tunneille sekä perusopetukseen kesken lukuvuoden. Mitä parempi oppilaan suomen kielen taito on, sitä enemmän hän kulkee perusopetuksen mukana.

Valmistavassa opetuksessa käy oppilaita perusopetuksen luokista. Osa on entisiä valmistavan opetuksen oppilaita, osa ei. Aina syy ei ole kielellisissä vaikeuksissa. Joskus perusopetuksesta tulee valmistavaan luokkaan oppilas harjoittelemaan omia taitojaan jossakin aineessa ja tukemaan valmistavan opetuksen oppilaiden suomen kielen oppimista. Tärkeää on myös se, että meillä ei ole ”suljettuja luokkia”, vaan jokaiseen luokkaan sijoittuu myös S2 -oppilaita.

Tiina Elonen

Valmistavan opetuksen ryhmä tarjoaa oppilaalle vertaisryhmän, jolla on samoja haasteita ja kokemuksia. Perusopetukseen verrattuna valmistava opetus voi toimia joustavammin, mikä mahdollistaa eritahtisen oppimisen ja oppilaiden siirtymisen ryhmään ja ryhmästä pois lukuvuoden aikana. Vaikka yleensä valmistavan opetuksen oppilaat osallistuvat integroidusti perusopetukseen, myös perusopetuksen oppilaat voivat osallistua valmistavan ryhmän opetukseen tarvittaessa, jolloin yhteistyöstä hyötyvät molempien ryhmien oppilaat. Valmistavan opetuksen ja perusopetuksen ryhmien yhteistyö on tärkeää:

Oppilaiden liikkuvuus luokasta toiseen vaatii tiivistä yhteistyötä, mutta asian voi nähdä myös toisin. Ilman opettajien välistä tiivistä yhteistyötä oppilaat eivät liiku luokasta toiseen. (Usein tämä yhteistyö on käytävä-palaverieja). Se, että oppilasvaihto toimii molempiin suuntiin tuo myös jonkinlaista tasa-arvoa perusopetuksen ja valmistavan opetuksen välille. Valmistava opetus ei toimi pelkästään perusopetuksen suuntaan oppilaita syöttävänä pallokoneena.

Tiina Elonen

Valmistavan opetuksen ja perusopetuksen yhteistyö ja niiden tuominen yhä lähemmäs toisiaan hyödyttää kaikkia oppilaita mutta myös opettajia, jotka voivat kehittää omaa opetustaan ja saada tukea toisiltaan.

Palveluiden alueellistaminen ja lähikoulu-/lähipäiväkotiperiaate

Maahanmuuttajataustaisen oppilaan opetuksen jatkumoa ja koulutusasteiden välisten nivelvaiheiden saumattomuutta edistää valmistavan opetuksen lisäksi muun muassa opetuksen alueellistaminen. Vantaalla vuonna 2011 valmistunut perusopetuksen toimenpideohjelma vuosille 2012–2015 ohjaa kaupungin perusopetuksen uudistamista lähikouluperiaatteen pohjalta. Periaatteen mukaan oppilaiden tarvitsemat tukitoimet ovat saatavissa lähikoulusta ilman, että tukea tarvitsevien oppilaiden on siirryttävä tukea saadakseen keskitetyksi toiseen kouluun. Tämä periaate koskee myös maahanmuuttajataustaisia lapsia, joiden on mahdollista osallistua valmistavaan opetukseen ja perusopetukseen lähikoulussaan. Lähikouluperiaatteen mukaisesti maahanmuuttajataustaisille oppilaille tarjotaan suomi toisena kielenä -opetusta sekä oppilashuoltoa osana perusopetusta lähinnä kotia sijaitsevassa koulussa.

Myös Vaasan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kokeiluhankkeessa yhtenä kehittämistavoitteena oli opetuspalvelujen alueellistamismallin luominen. Hankkeen aikana palveluja onnistuttiin kehittämään niin, että maahanmuuttajataustaisella lapsella on polku varhaiskasvatuksesta perusopetukseen lähellä kotiaan. Tämän mahdollistavat valmistavan opetuksen luokkien lisääminen eri alueille sekä suomi toisena kielenä -opetuksen ja oppilashuollon alueellistaminen. Vaasan varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa on ryhdytty noudattamaan lähikoulu-/lähipäiväkotiperiaatetta syksystä 2013 alkaen.

Opetuksen alueellistaminen mahdollistaa yhä useampien kasvattajien ja opettajien asiantuntemuksen kehittymisen. Näin vältetään siltä, että varhaiskasvatuksen ja opetuksen asiantuntijuus keskittyy tiettyihin päiväkoteihin ja kouluihin. Alueellistamisen etuna on myös, että lapset saavat mahdollisuuden kehittää monikulttuurisuus-taitojaan yhä useammissa päiväkodeissa ja kouluissa.

Osallisena Suomessa -hankkeessa tehdyllä työllä on vaikutuksensa kaikkiin lapsiin äidinkielestä riippumatta. Esimerkiksi yhteistyö kotien kanssa on saanut uusia muotoja, ja valmistavan opetuksen ja perusopetuksen yhteistyö on antanut oppilaille mahdollisuuden monikulttuurisiin kohtaamisiin. Kieli- ja kulttuuritietoisien toiminnan käytännöt, esimerkiksi pienryhmissä toimiminen, kuvien käyttö ja pelien hyödyntäminen tukevat kaikenkielisten lasten kehitystä ja osallistumista ryhmän toimintaan.

Korostamme koko ajan sitä, että kaikki ne asiat, joita tässä tuodaan esiin, toimivat kaikkien lasten kanssa. Juuri se, että toiminta ei ole eriyttävää vaan yhdistävää, mutta tietenkin tämä toiminta on mietitty juuri eri kieli- ja kulttuuritaustaisia lapsia varten, jotta he voisivat olla vahvemmin osallisina.

Nina Onufriew

Maahanmuuttajataustaisten lasten huomioiminen tuo mukanaan muutoksia päiväkotien ja koulujen toimintatapoihin, henkilökunnan osaamiseen ja yhteistyöhön kotien kanssa. Näin saadaan kaikille parempaa varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta.

3

MYÖHÄÄN MAAHAN
TULLEET NUORET –
KOHTI MIELEKÄSTÄ
OPISKELUPOLKUA JA
TYÖELÄMÄÄ

UNGA SOM HAR INVANDRAT
SENT – MOT EN
ÄNDAMÅLSENLIK STUDIEVÄG
OCH ETT ÄNDAMÅLSENLIGT
ARBETSLIV

Myöhään maahan tulleilla maahanmuuttajataustaisilla nuorilla tarkoitetaan sellaisia nuoria, jotka ovat joko tulleet maahan yläkouluikäisinä tai ovat ylittäneet oppivelvollisuusiän, mutta eivät ole suorittaneet suomalaista perusopetuksen oppimäärää. Heillä saattaa olla suoritettuna joitakin peruskoulua vastaavia opintoja lähtömaassa tai he ovat suorittaneet muualla suomalaista peruskoulua vastaavan koulutuksen tai he tarvitsevat tukea luku- ja kirjoitustaidon kehittämiseen. Myöhään maahan tulleisiin nuoriin kuuluvat myös yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat, jotka ovat oppivelvollisuusiän ylittäneitä ja saavuttavat täysi-ikäisyyden pian oleskelulupapäätöksen jälkeen. Heillä voi olla heikot valmiudet selviytyä itsenäisesti vähäisen suomen tai ruotsin kielen taidon ja koulutustaustan vuoksi. Lisäksi kuormittavuutta voivat aiheuttaa psykososiaaliset tekijät, kuten yksinäisyys ja huoli muualla asuvista omaisista. Mikäli myöhään maahan tulleet nuoret jäävät ilman perus- ja jatkokoulutusta, heillä voi olla kantaväestöä suurempi riski syrjäytyä työmarkkinoilta sekä jäädä ilman ammatillista koulutusta. Tämän vuoksi Osallisena Suomessa -hankkeessa on runsaasti kokeiluhankkeita, joilla tuetaan eri tavoin nuorten kotoutumista.

Useissa selvityksissä ja raporteissa sekä Osallisena Suomessa -hankkeessa on esitetty, että myöhään maahan tulleiden nuorten opiskelupolkua kohti työelämää voitaisiin tukea turvaamalla oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuudet perusopetukseen ja jatkokoulutukseen sekä vahvistamalla moniammatillista yhteistyötä ja pitkäjänteistä ohjausta. Kyse on siis asiakaslähtöisestä ja kokonaisvaltaisesta ohjaamisesta mielekkään koulutus- ja/tai työelämänpolun löytämiseksi. Monilla paikkakunnilla on esimerkkejä nuorista, jotka ajelehtivat päämäärättömästi toimenpiteestä toiseen. Syynä tähän on voinut olla esimerkiksi ohjauksen pirstaleisuus hallinnonalojen erillisyyden vuoksi, oppivelvollisuusiän yksioikoinen tulkinta, sopivien koulutusmahdollisuuksien puute, tiedonsiirto-ongelmat viranomaisten välillä, ohjaushenkilöiden vaihtuminen ohjausprosessin aikana tai kommunikaatiovaikeudet kielitaito-ongelmien vuoksi. Ryhmän heterogeenisyyden vuoksi asiakaslähtöisyys on keskeisessä asemassa: osa nuorista tarvitsee monipuolista tukea edetäkseen opinnoissa ja osa taas voi edetä opintopolullaan itsenäisesti ja nopeasti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tarttunut haasteeseen perustamalla syksyllä 2013 työryhmän, jonka tehtävänä on laatia ehdotus pysyvistä järjestämis- ja rahoituskeinoista oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien perusopetuksen oppimäärän suorittamiseksi. Koulutuksen järjestämiseen liittyvien uudistusten lisäksi ohjautuminen mielekkäälle opiskelupolulle ja työelämään edellyttää koulutusjärjestelmältä toimivuutta, esimerkiksi nivelvaiheiden saumattomuutta, valintaperusteluiden tarkoituksenmukaisuutta ja läpinäkyvyyttä sekä valmistavan opetuksen alueellista tarjontaa. Koulutuksen kehittämistoimenpiteinä onkin esitetty muun muassa valmistavan opetuksen pidentämistä, omakielisen tuen tarjoamista, sisältö- ja

suomen/ruotsin kielen samanaikaista opetusta, oppimisvalmiuksien kehittymisen tukemista, opintosuunnitelmien laatimisen ja toteuttamisen seuraamista, elämäntilanteiden kokonaisvaltaista huomioimista, aikaisemmin hankitun osaamisen hyväksi lukemista nykyistä paremmin sekä yksilöllisen ohjauksen ja tuen lisäämistä opintojen aikana. Koulutuksen kehittämisen tavoitteena ei ole ainoastaan tukea perusopetuksen oppimäärän suorittamista, vaan ylipäätään erilaisten koulutuspolkujen mahdollistamista esimerkiksi lisäämällä maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrää lukiokoulutuksessa ja edelleen korkeakouluopinnoissa. Tätä tavoitetta tuetaan muun muassa lukioon valmistavalla koulutuksella.

TAULUKKO 2. Vieraskielisten* ikäluokka vähintään 15-vuotiaista, ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa olevien osuus 15-vuotiaista ja vähintään 24-vuotiaista maakunnittain vuonna 2011.

Maakunta (tutkinnon suoritus- maakunta)	Ikäluokka vähintään 15-vuotiaat yhteensä	Ilman perusasteen jälkeistä tutkin- toa vähintään 15-vuotiaista		Ikäluokka vähintään 24-vuotiaat yhteensä	Ilman perusasteen jälkeistä tutkin- toa vähintään 24-vuotiaista	
		lkm	%		lkm	%
Ahvenanmaa	1 360	886	65,1	1 249	792	63,4
Etelä-Karjala	4 624	2 215	47,9	3 941	1 689	42,9
Etelä-Pohjanmaa	2 337	1 398	59,8	1 959	1 136	58,0
Etelä-Savo	2 713	1 386	51,1	2 328	1 095	47,0
Kainuu	1 386	719	51,9	1 146	522	45,5
Kanta-Häme	3 519	2 028	57,6	3 052	1 663	54,5
Keski-Pohjanmaa	1 036	608	58,7	818	425	52,0
Keski-Suomi	5 212	2 483	47,6	4 387	1 849	42,1
Kymenlaakso	6 407	3 188	49,8	5 475	2 444	44,6
Lappi	2 921	1 881	64,4	2 342	1 374	58,7
Pirkanmaa	13 865	7 605	54,9	11 634	5 894	50,7
Pohjanmaa	6 368	3 995	62,7	5 029	2 880	57,3
Pohjois-Karjala	3 637	1 684	46,3	3 059	1 252	40,9
Pohjois-Pohjanmaa	5 852	3 217	55,0	4 827	2 391	49,5
Pohjois-Savo	3 834	1 844	48,1	3 279	1 423	43,4
Päijät-Häme	5 778	2 776	48,0	4 991	2 197	44,0
Satakunta	3 423	1 911	55,8	3 013	1 604	53,2
Uusimaa	108 752	62 980	57,9	93 692	51 395	54,9
Varsinais-Suomi	17 733	9 413	53,1	14 722	7 106	48,3
YHTEENSÄ	200 757	112 217	55,9	170 943	89 131	52,1

Tilastokeskus, Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen

* Vieraskielisiin on laskettu muut kuin suomen-, ruotsin- ja saamenkieliset

Osallisena Suomessa -hankkeen nuoriin keskittyvissä kokeiluhankkeissa on kehitetty myöhään maahan tulleiden nuorten ohjausta ja koulutusta kokonaisvaltaisesti.

- Marja Huttunen esittelee Tampereen hanketta, jossa on kehitetty heikon koulutus-taustan omaavien nuorten koulutusväyliä.
- Aino-Marja Kairamo Espoosta tarkastelee psykososiaalisen tuen tarvetta ja nostaa esiin opintojen rahoittamiseen liittyviä kysymyksiä.
- Eeva-Maria Rantala Tampereelta ja Mia Snellman Espoosta tarkastelevat artikke-leissaan ohjauksen monitahoisia kysymyksiä ja opintopolkujen saumattomampaa sujumista.
- Minna Hassinen ja Eija Jokinen Vantaalta sekä Kirsi Helén ja Marjukka Mattila Hel-singistä avaavat tekstissään työparimallityöskentelyn monimuotoisia mahdolli-suuksia.
- Annukka Bösjer ja Katja Mannerström Helsingistä luotaavat lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen haasteita ja mahdollisuuksia monitahoisesti.
- Hoda Shabrokh Vantaalta esittelee lukiokoulutuksen tukimuotoja innostaakseen ja herättääkseen ideoita ei vain maahanmuuttajien vaan meidän kaikkien hyödyksi.
- Lopuksi Nuorisoluokan opettaja Päivi Ranjkesh Vaasasta valottaa omaa polkuaan opettajana.

Med unga invandrare som har invandrat sent avses sådana unga, som antingen har kommit till landet i högstadieåldern eller sådana som är äldre än läropliktsåldern men inte har genomgått den finländska grundskolans lärokurs. De kan ha genomfört studier som motsvarar grundskolestudier i sitt hemland eller en utbildning som motsvarar den finländska grundskolan någon annanstans, eller så behöver de hjälp med att utveckla sina läs- och skrivfärdigheter. Till unga som har invandrat sent hör även minderåriga asylsökande som kommit ensamma, och som är äldre än läropliktsåldern och snart blir myndiga efter beslutet om uppehållstillstånd. De kan vara dåligt förberedda på att klara sig själva på grund av svaga kunskaper i finska eller svenska och deras utbildningsbakgrund. Dessutom kan psykosociala faktorer som ensamhet och oro över anhöriga som bor någon annanstans orsaka belastningar. Om unga som invandrat sent inte genomgår någon grund- och påbyggnadsutbildning kan de löpa större risk än urbefolkningen att hamna utanför arbetsmarknaden och förbli utan yrkesutbildning. Därför innehåller Delaktig i Finland-projektet flera försöksprojekt, där man på olika sätt stöder integrationen av unga.

Det har visats sig i flera utredningar och rapporter, samt i Delaktig i Finland-projektet, att man kan stöda sent invandrade ungas studieväg mot arbetslivet genom att trygga möjligheterna till grundundervisning och påbyggnadsutbildning för invandrare som är äldre än läropliktsåldern och genom att förstärka det yrkesövergripande samarbetet och långsiktig handledning. Det handlar alltså om kundinriktad och helhetsmässig handledning för att hitta en ändamålsenlig utbildnings- och/eller arbetslivsväg. På många orter finns det exempel på unga som mållöst driver omkring från en åtgärd till en annan. Orsakerna bakom detta har till exempel varit splittrad handledning på grund av olikheter mellan förvaltningsområden, ensidig tolkning av läropliktsåldern, brist på lämpliga utbildningsmöjligheter, dataöverföringsproblem mellan myndigheter, byte av handledare under handledningsprocessen eller kommunikationssvårigheter på grund av bristande språkkunskaper. På grund av gruppens heterogenitet har en verksamhet som utgår ifrån kundens behov en central position: en del av de unga behöver mångsidigt stöd för att avancera i sina studier och en del kan självständigt och snabbt gå framåt i sina studier.

Undervisnings- och kulturministeriet har tagit sig an utmaningen genom att hösten 2013 upprätta en arbetsgrupp, vars uppgift är att utarbeta ett förslag till bestående arrangemangs- och finansieringsmetoder så att invandrare som är äldre än läropliktsåldern kan genomgå grundskolans lärokurs. Utöver förnyelserna gällande ordnande av utbildning förutsätter styrningen av invandrare mot en ändamålsenlig studieväg och ett ändamålsenligt arbetsliv ett funktionellt utbildningssystem, till exempel sömlösa övergångsskeden, ändamålsenliga och öppna urvalsgrunder samt ett regionalt utbud av förberedande undervisning.

Som utvecklingsåtgärder för utbildningen har bland andra följande presenterats: förlängd förberedande undervisning, tillhandahållande av stöd på eget språk, samtidig inläring av innehåll och finska/svenska, stöd för utveckling av inlärningsfärdigheter, uppföljning av utarbetade och genomförande av läroplaner, helhetsmässigt beaktande av livssituationer, bättre tillgodoräknande av tidigare införskaffad kunskap och mer individuell handledning och stöd under studierna. Målsättningen med utbildningsutvecklingen är inte bara att stöda en genomgång av grundskolans lärokurs, utan att rent generellt göra olika utbildningsvägar möjliga till exempel genom att öka antalet studerande med invandrarbakgrund i gymnasieutbildningen och högskolestudier. Den här målsättningen stöds till exempel med gymnasieförberedande utbildning.

Tabell 2. Personer med främmande språk* i åldersklassen minst 15 år, andelen minst 15-åriga utan examen efter grundskolenivå och motsvarande för åldersklassen minst 24 år enligt landskap år 2011.

Landskap (landskap där examen tagits)	Åldersklassen minst 15 år, totalt	Minst 15-åriga utan examen efter grundskolenivå		Åldersklassen minst 24 år totalt	Minst 24-åriga utan examen efter grundskolenivå	
		antal	%		antal	%
Åland	1 360	886	65,1	1 249	792	63,4
Södra Karelen	4 624	2 215	47,9	3 941	1 689	42,9
Södra Österbotten	2 337	1 398	59,8	1 959	1 136	58,0
Södra Savolax	2 713	1 386	51,1	2 328	1 095	47,0
Kajanaland	1 386	719	51,9	1 146	522	45,5
Egentliga Tavastland	3 519	2 028	57,6	3 052	1 663	54,5
Mellersta Österbotten	1 036	608	58,7	818	425	52,0
Mellersta Finland	5 212	2 483	47,6	4 387	1 849	42,1
Kymmenedalen	6 407	3 188	49,8	5 475	2 444	44,6
Lappland	2 921	1 881	64,4	2 342	1 374	58,7
Birkaland	13 865	7 605	54,9	11 634	5 894	50,7
Österbotten	6 368	3 995	62,7	5 029	2 880	57,3
Norra Karelen	3 637	1 684	46,3	3 059	1 252	40,9
Norra Österbotten	5 852	3 217	55,0	4 827	2 391	49,5
Norra Savolax	3 834	1 844	48,1	3 279	1 423	43,4
Päijänne-Tavastland	5 778	2 776	48,0	4 991	2 197	44,0
Satakunda	3 423	1 911	55,8	3 013	1 604	53,2
Nyland	108 752	62 980	57,9	93 692	51 395	54,9
Egentliga Finland	17 733	9 413	53,1	14 722	7 106	48,3
TOTALT	200 757	112 217	55,9	170 943	89 131	52,1

Statistikcentralen, Undervisningsförvaltningens statistiktjänst Vipunen

* Som personer med främmande språk har räknats personer med annat modersmål än finska, svenska eller samiska.

I försöksprojekten inriktade på unga inom projektet Delaktig i Finland har man helhetsmässigt utvecklat handledning och utbildning av unga som invandrat sent.

- Marja Huttunen presenterar Tammerfors projekt, där man har utvecklat utbildningsfiler för unga med svag utbildningsbakgrund.
- Aino-Marja Kairamo från Esbo undersöker behovet av psykosocialt stöd och lyfter fram frågor som rör finansieringen av studier.
- Eeva-Maria Rantala från Tammerfors och Mia Snellman från Esbo granskar i sina artiklar de komplexa frågorna om handledning och smidigare utbildningsvägar.
- Minna Hassinen och Eija Jokinen från Vanda samt Kirsi Helén och Marjukka Mattila från Helsingfors beskriver i sin artikel de mångsidiga möjligheterna med arbete enligt modellen med arbetspar.
- Annukka Böisinger och Katja Mannerström från Helsingfors pejar utmaningarna och möjligheterna med förberedande gymnasieutbildning på ett mångsidigt sätt.
- Hoda Shabrokh från Vanda presenterar olika stödformer för gymnasieutbildning för att inspirera och väcka idéer som inte bara är till nytta för invandrare utan för oss alla.
- Till slut illustrerar Päivi Ranjkesh från Vasa sin egen väg som lärare i en ungdomsklass.

UUSIA KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIA MAAHANMUUTTAJANUORILLE

Marja Huttunen

Perustaa rakentamassa

Tampereen seudun ammattiopistossa on kehitetty koulutusväyliä erityisesti heikon koulutaustan omaavien nuorten aikuisten tarpeisiin osana Tampereen Osallisena Suomessa -hanketta. Luku- ja kirjoitustaidon, opiskelutaitojen tai peruskoulutasoisen koulutuksen puuttuminen on usein este toisen asteen koulutukseen tai työmarkkinoille pääsyyn. Tampereella onkin huomattu, että kehittämistyössä on oltu oikeiden, merkityksellisten asioiden äärellä. Jos nuorille ei pystytä tarjoamaan mahdollisuutta perustavien taitojen opiskeluun, miten voimme olettaa, että he osallistuvat suomalaisen yhteiskunnan elämään tai kantavat kortensa kekoon työmarkkinoilla?

Alkukartoituksen kautta eteenpäin

Nuorten polku lähtee liikkeelle perusteellisesta alkukartoituksesta, jota Tampereella on kokeiltu sekä perusopetuksen yläasteelle pyrittäessä että luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen ohjattaessa.

Perusopetuksen ”pääsykokeissa” testataan suomen kielen, matematiikan ja englannin kielen taitotaso peruskoulun kuudennen luokan osaamista vaativilla testeillä. Lisäksi hakijat haastatellaan tavoitteena kartoittaa nuoren motivaatiota, opiskelunvalmiuksia ja -edellytyksiä sekä suomen kielen suullista taitoa. Haastattelu on antanut yläasteen ohjaajalle myös hyviä taustatietoja opiskelijan tuen tarpeista ja tukiverkostoista, mistä on myöhemmässä ohjaustyössä ollut suuri apu.

Luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen liittyvässä kartoituksessa kartoitetaan paitsi suomen kielen taitoa, myös motorisia taitoja, ryhmätyötaitoja, opiskelunvalmiuksia, muistia, ongelmanratkaisukykyä, matemaattisia taitoja ja mahdollisuuksien mukaan myös oman äidinkielen taitoa. Kartoituksen perusteella nuoren osaamisesta saadaan pohjakäsitys, jonka päälle oppimista voidaan lähteä yhdessä rakentamaan. Myös tutustuminen ja yhdessäolo on alkukartoitusjakson ehdoton etu: ryhmäytyminen sekä opiskelijan ja opettajan välinen yhteistyö lähtee liikkeelle jo kartoitusviikon aikana.

Yksilöllisesti ja räätälöiden

Heikon koulutaustan omaavat yli 17-vuotiaat nuoret ovat heterogeeninen joukko ”myöhään” Suomeen muuttaneita nuoria. Taustat ovat erilaisia, samoin oppimisvalmiudet ja elämäntilanteet. Luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa henkilökohtaistamiseen on pyritty kahden opettajan ja moniammatillisen työntekijäjoukon avulla. Tätä kautta on ollut käytössä riittävästi resursseja erilaisten oppimistilanteiden eriyttämiseen, tasoryhmien muodostamiseen, pienryhmätyöskentelyyn ja yksilölliseen tukeen. Suomen opettajien lisäksi mukana on ollut erityisopettaja, matematiikan opettaja, ATK-opettaja, terveystiedon opettaja, opinto-ohjaaja, opintoavustaja ja sosiaalikuuraattori. Kaikilla heillä on ollut roolinsa joko opetuksessa, ohjauksessa tai molemmissa. Nuoret ovat tottuneet siihen, että isompi joukko oppilaitoksessa työskenteleviä aikuisia on ollut kiinnostuneita heidän asioistaan ja etenemisestään. Monella nuorella tämä on näyttänyt edistävän jo sinällään kokonaisvaltaista oppimista: itsetunto on noussut, kielen monipuolinen kuunteleminen ja käyttö ovat mahdollistuneet usean opettajan avulla, ja opiskeluympäristöstä on tullut tuttu ja turvallinen.

Myös aikuisten perusopetuksen puolella on pystytty tarjoamaan yksilöllistä tukea lähinnä tukiopetuksen ja tehokkaan ohjauksen ansiosta. Tukiopetuksessa kumppanina on toiminut paikallinen Ahjolan kansalaisopisto sekä Settlementti Naapurin ylläpitämä Tyttöjen Talo. Tukiopetusmallia muokattiin hankkeen aikana, jotta tytöt (ja lopulta myös pojat) saivat siitä mahdollisimman suuren hyödyn perusopetuksen päättötodistusta tavoitellessaan. Yhteistyö vapaan sivistystyön kanssa tulee jatkossakin olemaan ehdottoman tärkeää aikuisten perusopetuksen onnistumiseksi.

Ohjauksen painopiste on ollut opintojen ohjauksessa, mutta nuorten maahanmuuttajien kanssa monissa muissakin asioissa tarvitaan ohjaajan apua. Elämänhallinnan ja arjen haasteet, terveyspulmat, traumaattinen tausta tai vaikea perhetilanne tulevat ohjaajan eteen päivittäin. Iso kysymys liittyykin työn rajaamiseen ja omaan jaksamiseen: kaikkia asioita ei voida eikä pidä oppilaitoksessa hoitaa, mutta nuorta ei voi myöskään jättää yksin ongelmiansa kanssa. Mikäli verkosto ja muut palvelut koulun ympärillä toimivat, onnistuu myös ohjaaminen muiden palveluiden tai avun pariin. Mutta mikäli muut palvelut ympärillä eivät toimi tai niitä ei ole, on rajaaminen tuplasti vaikeampaa. Tampereen hankkeessa erityisesti oppimisvaikeuksiin törmääminen on herättänyt etsimään verkostoa, jonka avulla nuori saisi tarvitsemaansa apua. Valitettavasti ainakin Tampereella tuo verkosto on vielä kovin heikko.

Hyvä käytäntö: toiminnallinen kahden opettajan rinnakkaisopetus

Kahden opettajan rinnakkaisopetuksen avulla mahdollistuu toiminnallisen pedagogiikan toteuttaminen, opetuksen eriyttäminen ja opetusryhmän jakaminen kulloistenkin tarpeiden mukaan. Opetuksessa huomioidaan opiskelijoiden eritahtinen oppiminen. Opetuksen toteutukseen osallistuu kahden opettajan lisäksi myös muita henkilökunnan jäseniä (erityisopettaja, opintoavustaja, ohjaaja, muita opettajia).

Lisätietoja: Osallisuuden avain -hanke, Tampereen kaupunki

Unelma 2020

Vuonna 2020 nuoren aikuisen koulutuspolku alkaa aikuisten perusopinnoista: valmistava opetus, alkuvaiheen opetus ja yläkoulun oppimäärä nivoutuvat luontevasti toisiinsa. Mikäli nuori on kotimaassaan suorittanut vastaavia opintoja, tai edes osan niistä, aiempi osaaminen tunnistetaan ja tunnustetaan: näytöt, tenttiminen ja kotimaan peruskoulutodistuksen rinnastaminen on helppoa. Sekä perusopetuksessa että suomen kielen opetuksessa käytetään monipuolisia, osallistavia opetusmenetelmiä, ja yhteyksiä työelämään rakennetaan kieliharjoittelujen ja TET-jaksojen avulla. Mahdollisuus opiskeluun tarjotaan tasapuolisesti kaikille nuorille riippumatta asuinpaikasta, taustasta tai oleskeluluvan statuksesta. Etäopetus on tehokas ja toimiva vaihtoehto, johon nuori saa tukea paikallisista verkostoista.

Vuonna 2020 opetuksen rinnalle on tarjolla riittävästi tukipalveluja, kuten kuraatori-, ohjaus- ja psykologipalveluita. Myös oppilaitoksen ulkopuolella on tarjolla ko-

toutumista ja koulunkäyntiä tukevia kontakteja ja toimintoja, joihin nuoret on helppo ohjata. Erityistä tukea tarvitsevien nuorten tarpeisiin vastataan monipuolisen erityisopetuksen ja oppilaitosverkoston voimin.

Nuorten ohjaus sopivalle koulutuspolulle ja kohti suomalaista työelämää alkaa heti maahantulon jälkeen, suomen kielen opiskelun rinnalla. Ohjaus on jatkuvaa ja helposti saavutettavissa – ja tarvittaessa se myös jalkautuu nuorten luokse. Jämäkän ja nuorta kuuntelevan ohjauksen ansiosta nuoret itse näkevät tulevaisuuden valoisa-na ja motivoituvat kulkemaan koulutuspolkuaan eteenpäin.

”Jämäkän ja nuorta kuuntelevan ohjauksen ansiosta nuoret itse näkevät tulevaisuuden valoisa-na ja motivoituvat kulkemaan koulutuspolkuaan eteenpäin.”

Tampereen Osallisuuden avain -hankkeen järjestämässä kaksivuotisessa luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa opiskeli 20-vuotias tyttö, joka oli kurssin aloittaessaan 18-vuotias ja muuttanut Suomeen neljä kuukautta ennen kurssin alkua.

Alussa kurssi tuntui tosi vaikealta, koska minä en ollut käynyt aikaisemmin koulua. En ymmärtänyt mitään enkä osannut kirjoittaa enkä lukea. Vaikea aika ei kestänyt kauan. Ensimmäinen opettaja Suvi ja erityisopettaja Ina opettivat minua, ja opin kirjoittamaan ja lukemaan syksyllä. Tein paljon kotitehtäviä, ja veljeni kannustivat minua kotona. Kotona kysyin joskus isältä, miksi minä en ole käynyt aikaisemmin koulua, vaikka veljet olivat käyneet. Hän nauroi ja sanoi: ”Sinä olet hyvä tyttö!” Tein aina kaikki kotitehtävät, jos osasin. Luin kaikki paperit monta kertaa. Jos en osannut, toin ne kouluun.

● Marja Huttunen toimi Tampereen Osallisuuden avain -hankkeen projektipäällikkönä.

PERUSOPETUKSEN OPISKELIJOIDEN TUKEMINEN ESPOON AIKUISLUKIOSSA

Aino-Marja Kairamo

Espoon aikuislukion perusopetuksen opiskelijoista noin 80 prosenttia on tullut Suomeen humanitäärisistä syistä (kiintiöpakolaisina, turvapaikanhakijoina ja pakolaisten perheen yhdistämisen kautta) ja noin 30 prosenttia alaikäisinä turvapaikanhakijoina ilman huoltajaa. Monilta nuorilta puuttuu näin ollen perheen ja lähiverkoston tuki. Niillä nuorilla, joilla on perheenjäseniä Suomessa, perheenjäsenet ovat yleensä vasta kotoutumisen alkuvaiheessa, joten heidän mahdollisuutensa tukea nuorta ovat tämän vuoksi rajalliset. Valtaosa opiskelijoista on TE-toimiston asiakkaita ja heille on laadittu TE-toimistossa kotoutumissuunnitelma. Suurin osa nuorista on asunut Suomessa noin kahdesta viiteen vuoteen. Kun suurin osa nuorista on tullut maahan humanitäärisin perustein ja kaikki ovat asuneet maassa vasta lyhyen aikaa. Heillä on usein erityisen suuri tarve psykososiaaliseen tukeen ja ohjaukseen arkielämään liittyvissä asioissa. Kidutettujen kuntoutuskeskuksen tekemän selvityksen (Suikkanen, 2010) mukaan Suomeen saapuneista pakolais- ja turvapaikanhakijalapsista ja -nuorista lähes kolmasosa (28–32 %) on vaikeasti traumatisoituneita tai havaittavasti oireilevia. Asunnottomuuteen ja epätyytyttäviin asumisolosuhteisiin liittyvät ongelmat, terveydelliset ongelmat, huoli kotimaassa olevista omaisista ja toimeentuloon liittyvät kysymykset ovat mm. asioita, jotka huolestuttavat nuoria ja vaikeuttavat opiskeluun keskittymistä. Koulussa työskentelevä kuraattori on helposti opiskelijoiden tavoitettavissa ja voi toimia nuoren tukena erilaisissa ongelmatilanteissa. Myös opettajilla ja opinto-ohjaajalla on mahdollisuus ohjata opiskelijoita kuraattorin luokse. Tavoitteena on, että näin nuorta voidaan tukea ajoissa ennen kuin ongelmat kasvavat niin suuriksi, että koulunkäynti on vaarassa keskeytyä.

Kun opiskelijalla on runsaasti poissaoloja, voi koulussa työskentelevä kuraattori mahdollisimman varhaisessa vaiheessa alkaa selvittää poissaolojen taustalla olevia syitä. Usein runsaiden poissaolojen taustalla ovat asunnottomuuteen ja terveyteen liittyvät ongelmat. Näissä tilanteissa kuraattori voi toimia tiiviissä yhteistyössä nuoren ja hänen muun verkostonsa, kuten kunnan sosiaalitoimen ja/tai terveystoimen kanssa, ja varmistaa, että nuori saa kaiken mahdollisen avun, jotta koulunkäynti ei tarpeettomasti keskeytyisi. Nuoren luvalla kuraattori voi välittää tietoja nuoren tilanteesta koulun opiskelijahuoltoryhmälle ja TE-toimiston asiantuntijalle. Tämän yhteis-

työn avulla välttyään siltä, että nuori erotettaisiin koulusta tai kotoutumissuunnitelma keskeytyisi ilman, että syitä poissaolojen taustalla on selvitetty. Turhilta koulunkäynnin ja kotoutumissuunnitelman keskeytymisiltä välttyään silloin, kun käy esimerkiksi ilmi, että poissaolojen taustalla ovat terveydelliset syyt, jotka oikeuttavat sairauslomaan. Monet vasta maahan tulleet nuoret tarvitsevat apua varatakseen ajan lääkärille, ja joissain tilanteissa on tarpeen lähteä mukaan vastaanotolle tai muilla tavoin pitää yhteyttä hoitavaan tahoon. Luonnollisesti nuoret hyötyisivät, mikäli heille olisi aikuislukiossa tarjolla terveydenhoitajan ja psykologin palvelut. Syrjäytymisen ehkäisyyn kannalta on oleellista, että nuoreen pidetään yhteyttä myös silloin, kun hän on poissa koulusta, jotta yhteys kouluun säilyy.

Tiivis yhteistyö koulun, TE-toimiston ja sosiaalitoimen välillä

Espoon aikuislukiossa valtaosa opiskelijoista on TE-toimiston asiakkaita. Lähes kaikille TE-toimiston asiakkaina oleville opiskelijoille on laadittu kotoutumissuunnitelma, johon on sisällytetty perusasteen opinnot kotoutujan omaehtoisena opiskeluna. Opiskelijan, opinto-ohjaajan, kuraattorin, TE-toimiston ja sosiaalitoimen välisellä tiiviillä yhteistyöllä voidaan tukea opiskelijan opintopolkua ja kotoutumista. Koulun ja TE-toimiston välillä tehdään viikoittaista yhteistyötä ja opiskelijoiden läsnäolosta ja etenemisestä raportoidaan TE-toimistolle. Myös sosiaalitoimen, erityisesti Espoon maahanmuuttajapalveluiden kanssa on paljon yhteistyötä. TE-toimiston asiantuntija vieraillee säännöllisesti koululla. Jokaisen opiskelijan kanssa järjestetään tapaaminen vähintään kahdesti lukuvuodessa, keväällä ja syksyllä, kotoutumissuunnitelman päivittämistä varten. Näiden lisäksi lukuvuoden aikana järjestettäviin tapaamisiin kutsutaan opiskelijat, joilla on paljon poissaoloja, muita ongelmia koulunkäynnissä tai tarve tarkistaa kotoutumissuunnitelmaa. Tapaamisissa on läsnä opiskelija, TE-toimiston asiantuntija, kuraattori, opinto-ohjaaja ja tilanteen ja mahdollisuuksien mukaan sosiaalityöntekijä. Moniammatillisessa yhteistyössä voidaan pohtia nuoren tilannetta ja etsiä ratkaisuja saman tapaamisen aikana. Näin varmistetaan, että nuorta ohjataan johdonmukaisesti, ja nuori välttyy pallottelun tunteelta. Erityisen tärkeää tämä yhteistyö on silloin, jos nuoren opiskelu on vaarassa keskeytyä tai jos huomataan, että nuori hyötyisi enemmän toisenlaisesta opiskelusta.

”Moniammatillisessa yhteistyössä voidaan pohtia nuoren tilannetta ja etsiä ratkaisuja saman tapaamisen aikana.”

Kesäloman ajaksi nuoria kannustetaan etsimään kesätöitä ja/tai työkokeilua. Keväällä järjestetyissä TE-toimiston asiantuntijan tapaamisissa kesätyöt tai työkokeilu ovatkin yksi tärkeä keskustelujen aihe. Työnhakuinfoja on järjestetty kevään aikana myös ryhmämuotoisesti.

Maahanmuuttajaopiskelijan kotoutumisen aikainen toimeentulo ja asuminen

Valtaosa perusopetuksen opiskelijoista rahoittaa opintonsa kotoutumistuella. Kotoutumistukeen on oikeus niillä opiskelijoilla, joille on TE-toimistossa laadittu kotoutumissuunnitelma ja suunnitelmassa on sovittu opiskelusta aikuislukiossa omaehtoisena opiskeluna. Aikuislukiossa opiskelu ei oikeuta Kelan opintotukeen, joten mikäli opiskelijalla ei ole oikeutta kotoutumistukeen tai työmarkkinatukeen, voi opintojen aikainen toimeentulo olla ongelmallista. Aikuislukiossa opiskelu ei myöskään anna oikeutta hakea opiskelija-asuntoa. Aikuislukiossa opiskelevien nuorten joukossa asunnottomuus ja epätyytyttävissä asumisolosuhteissa asuminen on yleistä. Monet nuoret ovat tulleet maahan turvapaikanhakijoina ja oleskeluluvan saatuaan muuttaneet Espooseen, missä asunnon löytäminen on todella vaikeaa. Niiden opiskelijoiden joukossa, jotka asuvat hyvin epätyytyttävissä asumisolosuhteissa, on myös alaikäisinä ilman huoltajaa tulleita nuoria. Täysi-ikäisiksi tultuaan ja oleskeluluvan saatuaan monet näistä nuorista haluavat muuttaa pienemmiltä paikkakunnilta Espooseen ja muualle pääkaupunkiseudulle, vaikkei heillä olisi tietoa vakituisesta asunnosta. Kunnilla olisi mahdollisuus saada korvaus valtiolta jälkihuollon palveluihin rinnastettavien palveluiden järjestämisestä näille nuorille. Espoossa onkin nyt ryhdytty selvittämään, miten yhä useammalle tämän ryhmän nuorelle voitaisiin järjestää jälkihuollon palveluihin rinnastettavia palveluja.

Opintojen aikaisen toimeentulon ongelmatilanteet

Omaehtoista opiskelua voidaan tukea enimmillään 24 kuukautta (Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012, luku 6 5§). On ollut epäselvää, miten tätä pykälää tullaan tulkitsemaan ja TE-toimistoissa on ollut eri käytäntöjä. On selvää, että 24 kuukautta ei riitä peruskoulun suorittamiseen nuorella, jolla on puutteellinen koulunkäyntitausta. Tällainen nuori voi tarvita esimerkiksi 1–2 vuotta opiskelua valmistavassa opetuksessa, yhden vuoden alakoulun suorittamiseen ja 2–3 vuotta yläkoulun suorittamiseen.

Laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010, 12 § 3 mom.) todetaan, että oikeus kotoutumissuunnitelmaan on enimmillään 3 vuotta. Saman pykälän 4:n momentin mukaan tätä aikaa voidaan pidentää enintään kahdella vuodella, jos se on perusteltua sen vuoksi, että maahanmuuttaja tarvitsee kotoutuakseen erityisiä toimenpiteitä. Voidaanko kotoutumisaikaa jatkaa siitä syystä, että nuori, jolla on puutteellinen koulunkäyntitausta, tarvitsee enemmän kuin kolme vuotta suorittaakseen peruskoulun? Miten nuori voi rahoittaa opintonsa, jos kotoutumisaikaa ei jatketa viiteen vuoteen tai niissä tilanteissa, joissa viisi vuotta ei riitä? Espoon aikuislukiossa on monia opiskelijoita, joille kolme vuotta ei riitä peruskoulun päättötodistuksen saamiseen. Vuonna 2013 valmistui opiskelijoita, joilla tuli viisi vuotta täyteen ensimmäisestä rekisteröitymisestä Suomessa vakinaisesti asuviksi. Nämä opiskelijat opiskelivat ennen aikuislukioon siirtymistään joko peruskoulun puolella valmistavalla luokalla tai Espoon aikuislukion aikuisten perusopetuksen valmistavassa opetuksessa (AIVA) tai AIVA:a edeltäneessä Nuorten maahanmuuttajien ryhmässä (NUMA). Yli viisi vuotta ensimmäisen kotoutumissuunnitelman allekirjoittamisesta voi myös mennä tilanteissa, joissa opiskelu on välillä keskeytynyt äitiysloman tai vanhempainloman vuoksi. Väliinputoajia tukien suhteen ovat myös ne nuoret, jotka ovat aloittaneet opiskelun peruskoulun puolella ja käyneet siellä koulua jo kolme vuotta siirtyessään aikuislukioon jatkamaan opintojaan. Tällöin heidän ilmoittautuessaan TE-toimistoon heille ei voida enää tehdä kotoutumissuunnitelmaa. Jos nuorelle on kunnassa laadittu kotoutumissuunnitelma, voitaisiinko tätä suunnitelmaa jatkaa hänen ilmoittautuessaan TE-toimistoon, TE-toimiston kotoutumissuunnitelmana?

Tilanteissa, joissa TE-toimiston asiakkaana olevalla nuorella ei ole oikeutta kotoutumistukeen, hänellä voi olla oikeus työmarkkinatukeen, mikäli katsotaan, etteivät

opinnot ole päätoimisia. Tässä tilanteessa opiskelijalle voidaan tehdä TE-toimistossa osoituksia työhön, työkokeiluun tai kurssille. Viesti, jonka viranomaiset nuorelle antavat, on hyvin ristiriitainen. Yhtäältä nuorta kannustetaan suorittamaan peruskoulu loppuun ja toisaalta hän joutuu vastaamaan TE-toimistolle olevansa valmis vastaanottamaan kokopäivätyön tai koulutuksen, jos sellainen TE-toimistosta osoitetaan. Jos nuori ei voi saada kotoutumistukea/työmarkkinatukea, on toimeentulotuki monella ainoa mahdollisuus tulla toimeen opintojensa aikana. Tämä edellyttää, että nuorella on sosiaalityöntekijä, joka hyväksyy peruskoulun suorittamisen osaksi nuoren suunnitelmaa. Monet nuoret kokevat kuitenkin hankalaksi, jos joutuvat elämään toimeentulotuen varassa. On ollut myös nähtävissä, että kun opintojen aikainen toimeentulo on epävarmaa, riski keskeyttää opinnot kasvaa. Valtion kotouttamisohjelman toimenpiteissä todetaan, että oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuus peruskoulun oppimäärän suorittamiseksi selvitetään. Samanaikaisesti tulee myös selvittää se, miten nuorten kohtaamat ongelmatilanteet opintojensa rahoittamisessa jatkossa ratkaistaan. Tällä hetkellä vaarana on, että nuori turhautuu yrittäessään selvittää, miten järjestää toimeentulonsa, ja keskeyttää opintonsa, kun peruskoulun päättötodistuksen saavuttaminen olisi jo lähellä. Myös eri viranomaisilta kuluu nykytilassa tavattoman paljon aikaa ja resursseja siihen, että nuoren kanssa selvitetään, miten hän saa opiskelun aikaisen toimeentulonsa järjestymään.

Vapaa-ajan toiminta – yhteistyö kolmannen sektorin kanssa

Espoon aikuislukion perusopetuksen maahanmuuttajaopiskelijat ovat asuneet vasta lyhyen aikaa Suomessa ja monilla on vain vähän sosiaalisia kontakteja. Monella humanitäärisin perustein maahan tulleella nuorella nuoruus on kulunut sodan ja pakolaisuuden varjossa. Joukossa on nuoria, jotka eivät ole ennen Suomeen tuloaan käyneet ollenkaan koulua. Perusopetuksen saaminen yhdessä muiden nuorten kanssa ympäristössä, jossa opettajat suhtautuvat arvostaen ja kannustaen, on varmasti parasta kotouttamista, mitä yhteiskunta voi tarjota näille oppivelvollisuusiän ylittäneille nuorille. Tämän kokemuksen merkitystä nuorten kotoutumiselle ja sosialisatiolle suomalaisen yhteiskuntaan ei voi liikaa korostaa. Kun nuoret ovat koulussa, ja näin helposti

”Vapaa-ajan toiminta voi parhaimmillaan myös vähentää nuoren kokemaa yksinäisyyttä ja toimia psykososiaalisena tukena.”

tavoitettavissa, on heille mahdollista tarjota myös vapaa-aikana tapahtuvaa, uuteen yhteiskuntaan myönteisellä tavalla kiinnittävää toimintaa. Samalla nuoret tutustuvat alueella toimiviin järjestöihin, joiden toiminnassa voivat halutessaan jatkaa senkin jälkeen, kun

siirtyvät eteenpäin aikuislukioista. Koulupäivät ovat etenkin alakoulussa melko lyhyitä, joten perusopetuksen lisäksi olisi tilaisuus tarjota kotoutumista ja osallisuutta tukevaa vapaa-ajan toimintaa muun muassa harrastusten ja vertaiskursseiden muodossa. Vapaa-ajan toiminta voi parhaimmillaan myös vähentää nuoren kokemaa yksinäisyyttä ja toimia psykososiaalisena tukena.

Maahanmuuttajanuorten vapaa-ajan toiminnan järjestämiseksi Espoon aikuislukio on tehnyt tiivistä yhteistyötä Espoon mielenterveysyhdistyksen EMY ry:n ja Kansalaisfoorumin kanssa. Nämä tahot ovat yhteistyössä tarjonneet perusopetuksen opiskelijoille vapaa-ajan toimintaa muun muassa harrastuskokeilujen muodossa (muun muassa koripalloa, zumbaa, streetdancea ja kokkikerhoa). Noin 10 nuorta on kevään aikana osallistunut viikoittain Kansalaisfoorumin Espoossa toteuttamaan Myrskyprojektiin (draamaa ja sirkustaidetta), joka on osa Suomen lasten ja nuorten säätiön koordinoimaa Myrsky-hanketta. Myrsky-projektissa nuoret pääsivät tekemään näytelmää, joka esitettiin toukokuun lopussa kulttuurikeskus Caisassa. Edellä mainittujen järjestöjen tuella nuorille järjestettiin talviretki läheiseen leirikeskukseen. Toukokuun 2013 lopussa toteutettiin EMY ry:n, KULO:n (Kulttuurilla osalliseksi -hanke) ja koulun yhteistyönä retki Porvooseen.

Suomen Pakolaisavun kanssa yhteistyössä järjestetyssä vertaisryhmässä nuorille on tarjottu kotoutumista edistävää informaatiota. Vertaisryhmässä on käynyt vierailijoita puhumassa eri aiheista, joita ovat olleet muun muassa tasa-arvokysymykset, terveydenhoito, asuminen ja kesätyönhaku. Nuorten toiveiden mukaisesti tehtiin ryhmän kokoontumisten päättyessä retki Korkeasaareen.

Nuorten houkuttelevuus vapaa-ajan toimintaan on välillä ollut haasteellista. Nuorten osallistumista on yritetty lisätä pyytämällä nuoret mukaan jo toiminnan suunnitteluvaiheeseen. Myös kotoutumista tukevaa informaatiota voisi nuorille tarjota paljon nykyistä enemmän esimerkiksi Suomen Pakolaisavun VertaisKoto-kurssien avulla, jos löydetään oikeat keinot innostaa nuoria osallistumaan aktiivisemmin.

Kolmannen sektorin toimijoiden kanssa yhteistyössä toteutettua vapaa-ajan toimintaa olisi mahdollista lisätä ja kehittää nuorten kotoutumisen tukemiseksi. Näin toteutettuun toimintaan osallistuminen tukee nuoren kotoutumista, mutta sen avulla toteutuu myös vastavuoroinen kotoutuminen kontaktien lisääntyessä puolin ja toisin. Mielekäs vapaa-ajan toiminta harrastusten ja kurssien muodossa tuo nuorelle lisää tietoa yhteiskunnasta ja voi avata aivan uusiakin ovia myös työllistymistä ajatellen. Nuorten opiskellessa aikuislukiossa ja heidän ollessaan näin helposti tavoitettavissa, olisi tärkeää, että kaikki mahdollisuudet tukea nuorten opinto- ja työllistymispolkuja ja kotoutumista myös vapaa-ajan toimintojen avulla otettaisiin tehokkaasti käyttöön.

 Aino-Marja Kairamo toimi kuraattorina Espoon aikuislukion Nuorten maahanmuuttajien opintopolun -hankkeessa.

MIKSI AIKUISTEN PERUSOPETUKSESSA OPISKELEVAN MAAHANMUUTTAJAN OHJAAMISEEN TARVITAAN RUNSAASTI RESURSSEJA?

Eeva-Maria Rantala

Tampereen aikuislukiossa aikuisten perusopetuksen yläkoulun luokilla opiskelevien opiskelijoiden ohjaus alkaa jo oppilaitokseen hakeutumisvaiheessa. Lähtötasotestien yhteydessä kaikki hakijat haastatellaan. Haastattelun avulla kartoitetaan opiskelijan opiskeluvalmiuksia ja -mahdollisuuksia sekä motivaatiota. Haastattelun aikana opiskelija saa tietoa aikuisten perusopetuksessa opiskelusta. Samalla selvitetään, mahdollistaako opiskelijan tilanne (yleinen elämäntilanne, terveydentila ja opiskelumotivaatio) tavoitteellisen opiskelun aloittamisen. Haastattelu antaa tietoa myös opiskelijan suullisesta suomen kielen taidosta ja täydentää näin suomen kielen kirjallista lähtötasotestiä, jonka avulla mitataan kielitaidon muiden osa-alueiden hallintaa.

Koulun käytänteet tutuiksi

Perusopetuksen oppivelvollisuusiän ylittäneiden opiskelijoiden koulutausta on usein hajanainen. Opiskelijat eivät ehkä tunne suomalaista koulutusjärjestelmää hyvin eivätkä hahmota perusopetuksen osuutta siinä. He eivät myöskään ehkä ole selvillä jatko-opintomahdollisuuksista samalla tavoin kuin Suomessa peruskoulunsa käyneet. Ohjaustunneilla opiskelijoille täytyy konkreettisesti avata koko suomalainen koulutusjärjestelmä ja perusopetuksen rakenne, jotta opiskelijat – etenkin he, jotka on ohjattu jonkin tahon toimesta perusopetukseen – saisivat kattavasti tietoa siitä, minkälaiseen koulutukseen ovat tulleet. Arvosanajärjestelmä 4–10 täytyy selvittää opiskelijoille, jotta nämä osaavat alusta asti arvioida omaa menestymistään opinnoissa. Itse koulutyötä, esimerkiksi oppitunneilla olemista, koetilanteita ja aikataulun noudattamista, täytyy harjoitella. Monet opiskelijat eivät aluksi osaa lukea lukujärjestystä. Lukujärjestyksen tulkintaa täytyy siis erikseen harjoitella. Samoin opiskelijoita on hyvä harjaannuttaa lukemaan omissa, ilmoitustauluilla ym. olevia tiedotteita, koska kaikilla ei ole kokemusta kirjallisesta tiedottavasta viestinnästä. Ovessa oleva lappu esimerkiksi luokkatilan muutoksesta jää helposti huomaamatta. Kurssiopas, lukujärjestys ja kaikki koulusta jaetut tiedotteet katoavat opiskelijoilta helposti – oppitun-

neilla jaetuista monisteista puhumattakaan. Oppitunneilla ja ohjauksessa on aluksi käytettävä aikaa papereiden hallinnan harjoitteluun. Tärkeimmistä papereista, kuten lukujärjestyksestä, otetaan kuva opiskelijoiden kännykkään, mikäli se on mahdollista. Kun perusasiat ovat hallinnassa, opiskelun alku sujuu juoheasti.

Oppimaan oppiminen

Opiskelutaitojen opiskelu on myös tärkeää. Opiskelijat, joilla on vain vähän kokemusta formaalista opiskelusta, tarvitsevat selkeitä ja konkreettisia ohjeita oppikirjatekstien lukemiseen (oppikirjatekstien lukemiseen harjaannuttaa myös perusopetuksen S2-opetus) ja kokeisiin valmistautumiseen. Olen kokemuksesta huomannut, että liian aikaisin, ennen ensimmäistä koeviikkoa, annettu kokeeseen valmistautumisen ohjaus ei aina täysin saavuta tavoitteitaan tai uppoa otolliseen maaperään. Ensimmäisen koeviikon jälkeen opiskelijoilla sitä vastoin on konkreettinen käsitys siitä, mitä koeviikko tarkoittaa. Tuolloin he voivat liittää kokeisiin valmistautumisen ohjeet ja koevastausten harjoittelun osaksi omia tietorakenteitaan ja kokevat harjoittelun omakohtaiseksi ja siten motivoivaksi ja mielekkääksi. Tampereen aikuislukiossa opiskellaan 6-jaksojärjestelmässä. Ei ole yhdentekevää, mitä oppiaineita ensimmäisen jakson lukujärjestykseen sijoitetaan ja mistä aineista näin ollen ensimmäiset kokeet tulevat. Esimerkiksi useita reaaliaineita ei ole mielekästä sijoittaa aloittavien opiskelijoiden ensimmäiseen jaksoon. Reaaliaineiden opiskelu helpottuu kielitaidon kasvaessa, ja tekstejä sisältävän koealueen omaksuminen helpottuu opiskelutaitojen kehittyessä. Opiskelijoita kannattaa alusta asti totuttaa opiskelemaan yhdessä, selittämään käsitteitä toisilleen, jakamaan tietoa ja valmistautumaan kokeisiin yhdessä. Toisaalta yksilösuorituksiinkin pitää opiskelijoita valmentaa, ettei ensimmäisissä kokeissa tapahdu väärinkäsityksiä.

”Opiskelijoita kannattaa alusta asti totuttaa opiskelemaan yhdessä, selittämään käsitteitä toisilleen, jakamaan tietoa ja valmistautumaan kokeisiin yhdessä.”

Monenlaiset ohjaustarpeet

Ryhmässä tapahtuvan ohjauksen lisäksi opiskelijat tarvitsevat paljon yksilöohjausta ja aivan yksinkertaisesti kontaktia aikuiseen, vaikka itsekin ovat aikuisia tai aikuistuvia nuoria. Monilla on vaikeita kokemuksia ja monien elämäntilanne on erittäin hankala. Näin on esimerkiksi yksin maahan tulleilla ja perheenyhdistämistä odottavilla opis-

kelijoilla. Opiskelijoilla voi olla muun muassa erilaisia terveysongelmia, stressioireita, pelkotiloja, unettomuutta ja keskittymisvaikeuksia. Elämänhallintataidot voivat olla puutteelliset. Opiskelun ja muun elämän, esimerkiksi lastenhoidon yhteensovittaminen voi muodostua ongelmaksi ja johtaa yllättäviin tilanteisiin siitä huolimatta, että asiasta on keskusteltu alkuhaastattelussa.

Aikuisten perusopetuksessa opiskelevat ovat oppivelvollisuusiän ylittäneitä nuoria, joiden opettaminen ja ohjaaminen ovat ajoittain kasvatustyötä, vaikka kyse onkin aikuisten opetuksesta. Jos nuori opiskelija on tullut maahan myöhäisessä vaiheessa, ei hänellä ole vielä paljon kokemusta koulussa tai suomalaisessa yhteiskunnassa toimimisesta. Hänelle koulu näyttäätyy ikään kuin mallina yhteiskunnasta: sopimusten ja sääntöjen, aikataulujen ym. noudattamista on harjoiteltava paljon ja niiden merkitystä täytyy pitää esillä. Keskittymistä täytyy harjoitella eikä ole aivan tavatonta, että joskus 18–20-vuotias opiskelija voi käyttäytyä kuin murrosikäinen. Ehkäpä kyseessä todella on jokin murrosikään rinnastettavissa oleva ilmiö; esimerkiksi pakolaistaustaisella opiskelijalla ei ehkä ole ollut mahdollisuutta käydä aikuistumisprosessiaan läpi turvallisessa ympäristössä, ja murrosikä on ikään kuin lykkääntynyt. Ani harvoin opiskelijat kuitenkaan purkavat ahdistusta tai negatiivisia tunteita opettajaan tai ohjaajaan. Meidän nuoret aikuisemme jaksavat olla ihailtavan reippaita ja positiivisia, ja he kantavat hienosti vastuuta omasta opiskelustaan.

Yksin maahan saapuneiden nuorten elämäntilannetta vaikeuttaa se, että he ehtivät yleensä asua perheryhmäkodeissa vuoden verran, mutta heidän on muutettava itsenäisen asumisen yksikköihin heti täysi-ikäistyttyään, mikä yleensä tapahtuu samaan aikaan aikuisten perusopetuksen aloittamisen kanssa. Nuori, jonka lähtökulttuurissa esimerkiksi nuoren naisen yksin asuminen olisi aivan mahdoton ajatus ja jota kalvaa jatkuva huoli lähtömaassa olevasta perheestä, joutuu täällä harjoittelemaan opiskelua ja itsenäistä asumista yhtä aikaa. Monilla opiskelijoilla on tukihenkilö esimerkiksi tuetun asumisen myötä, ja koulun kannattaa opiskelijan suostumuksella tehdä tiivistä yhteistyötä tukihenkilöiden kanssa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi yhteispalavereja opiskelijan, ohjaajan ja tukihenkilön kesken. Ohjaajan on hyvä pitää tiiviisti yhteyttä myös ulkopuolisten tukiverkoston edustajien kanssa, jotta opiskelijoille saadaan tarvittaessa tukea koulunkäyntiin, kuten esimerkiksi läksyjen tekoon. Tukiverkostoja Tampereella ovat esimerkiksi Tyttöjen Talo, Kölvi-toiminta ja Settlementti Naapuri. Ohjaajalla on muutoinkin hyvä olla tiiviit verkostot sekä monipuolista tietoa siitä, mihin opiskelijoita voi ohjata esimerkiksi akuuteissa tilanteissa.

Ohjaus ja seuranta moniammatillisen yhteistyön tukena

Perusopetuksen yläluokkien suorittaminen ei ole työvoimapolitiittista koulutusta, mutta monelle opiskelijalle on tehty sopimus maahanmuuttajien omaehtoisesta opiskelusta, jolloin perusopetuksen päättötodistuksen suorittaminen on kirjattu opiskelijan kotoutumissuunnitelmaan ja hänelle maksetaan opiskeluaikana työmarkkinatukea. Tämä edellyttää oppilaitokselta jatkuvaa opiskelijoiden läsnäolojen ja kurssisuorituksen seuraamista. Tampereen aikuislukiossa seuranta ja yhteydenpito TE-toimistoon kuuluvat perusopetuksen ohjaajalle, mikä vie oman osansa ohjaajan työajasta.

Opiskelijoiden suomen kielen taito on kehittyvässä vaiheessa, ja kieli on sekä opiskelun kohde että väline. Tämä asettaa omat haasteensa ohjaukseen ja lisää siihen kuluva aikaa. Kaikki koulunkäyntiin olennaisesti liittyvät käsitteet on avattava ja selitettävä. Usein opiskelija ei tunne vastaavia käsitteitä edes omalla äidinkielellään. Joidenkin käsitteiden abstraktiotaso voi tuottaa ongelmia opiskelun alkuvaiheessa olevalle opiskelijalle, jonka kielitaito on A2-tasolla. Asioita on selitettävä moneen otteeseen, niitä on konkretisoitava, ja ymmärtämistä on koko ajan varmistettava eri tavoin.

Olen kokenut tärkeäksi myös ohjaajan roolin perusopetuksen opettajien yhteishenkilönä, jonka työnkuvaan kuuluu muun muassa tiedottaminen, asioiden koordinoiminen ja järjestely sekä tietynlainen vertaistuki. Opettajat opettavat opiskelijoita jakso ja kurssi kerrallaan, ja opiskelijoilla voi samassa aineessa olla useita opettajia lukuvuoden mittaan. Opettajat ovat kertomansa mukaan kokeneet hyödylliseksi asiaksi sen, että yksi henkilö, ohjaaja, seuraa opiskelijoiden koulupolkua alusta asti. Tässä

”Opettajat ovat kertomansa mukaan kokeneet hyödylliseksi asiaksi sen, että yksi henkilö, ohjaaja, seuraa opiskelijoiden koulupolkua alusta asti.”

yhteydessä on paikallaan antaa suuri kiitos meidän taitaville opettajillemme, jotka aikuisten perusopetuksen tiiviiden oppisisältöjen ja tiukan aikataulun lomassa onnistuvat luomaan opiskelijoihimme ohjaavan, lämpimän suhteen

ja luotsaavat heitä varmoin ottein kohti päättötodistusta, jatko-opintoja ja erinomaista suomen kielen taitoa!

Yhteishaun lähestyessä opiskelijat tarvitsevat ruohonjuuritasolta alkavaa ohjausta, jossa käydään läpi erilaisia ammatteja. Opiskelijoilla saattaa olla tietoa vain muutamista ammateista, joihin voi valmistua Suomessa. Yhteishaun suunnittelu täytyy aloittaa varhaisessa vaiheessa, mutta toisaalta vasta siinä vaiheessa, kun opiskelija pystyy siihen motivoitumaan ja mieltää sen itseään koskeväksi asiaksi. Yhteishakua hoitaneen opinto-ohjaajan mukaan myöhäisessä vaiheessa maahan muuttaneen opiskelijan yhteishakuohjaukseen kuuluu 2–2,5 kertaa enemmän aikaa kuin Suomessa koko peruskoulunsa käyneen opiskelijan. Joissain tilanteissa maahanmuuttajataustaisen opiskelijan yhteishakuprosessiin on hyvä ottaa mukaan koko perhe, vaikka kyseessä olisikin täysi-ikäinen opiskelija. Luonnollisesti tämä tapahtuu vain opiskelijan suostumuksella ja hänen omasta toiveestaan.

Summa summarum: maahanmuuttajaopiskelijat tarvitsevat paljon ja jatkuvaa tukea perusopetuksessa opiskelunsa kaikissa vaiheissa, mutta he myös antavat ja opettavat ohjaajalleen ja opettajilleen paljon. Kun meiltä valmistuu opiskelija, jolla on käsissään sinnikkään työn tuloksena saatu perusopetuksen päättötodistus, sitä kannattaa juhlia.

Eeva-Maria Rantala toimi Tampereen aikuislukion S2-opettajana ja perusopetuksen opinto-ohjaajana Tampereen Osallisuuden avain -hankkeessa.

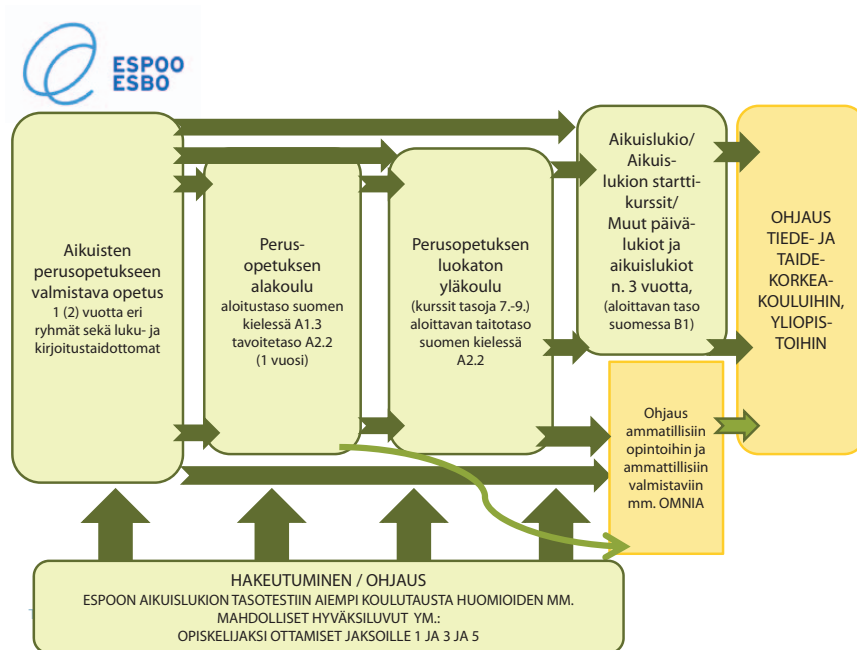
NUORTEN MAAHANMUUTTAJIEN OPINTOPOLUT – KOKEMUKSIA JA HUOMIOITA OPINTOJEN JÄRJESTÄMISESTÄ

Mia Snellman

Maahanmuuttajanuoret Espoon aikuislukiossa ja heidän opintopolkunsa mahdollistaminen

- Nuorten koulutustaustat vaihtelevat paljon, sillä osalla ei ole mitään koulutusta, osalla voi olla osin perusopetusta suoritettu ja osalla voi puolestaan olla koko peruskoulu tai osa lukio-opinnoistakin suoritettu. Tästä seuraa se, että suomalaisen perusopetuksen oppimäärän suorittaminen vie koulutustaustasta johtuen eri verran aikaa. Myös suomen kielen osaamisen taso on vaihteleva, mutta se sijoittuu usein tasoille 0–A2.1/A2.2, harvemmin taitotasolle A2.2 tai ylemmäksi.
- Nuoret ovat eri maista tulleita, oppivelvollisuusiän ylittäneitä 17–25-vuotiaita nuoria, joilla on hyvin monenlaisia ajatuksia ja tavoitteita koulutuksen ja tulevan ammattinsa suhteen. Toisaalta monilla ei ole käsitystä uuden maan, Suomen, koulutusmahdollisuuksista ja opintoväylistä.
- On nuoria, jotka haluavat ja selkeästi suuntaavat ja tavoittelevat myöhemmin lukio-opintoja ja/tai tähtäävät korkeakouluopintoihin. On tärkeää, että opiskelua ja koulutuspolkua kehitetään niin, että myös maahanmuuttajanuoren on mahdollista tehdä opintojaan eteenpäin Suomen koulutusjärjestelmässä suoritettuaan ensin esimerkiksi perusopetuksen oppimäärän ja lukio-opinnot.
- Nuorista osa tulee maahan yksin, ilman perheen, lähiyhteisönsä, tukea.
- Joillakin nuorilla on takanaan hyvin traumaattisia ja/tai väkivaltaisia kokemuksia ja/tai terveyteen liittyviä pulmia. Nuori saattaa tarvita monitahoista tukea.

Seuraava kuvio (2) havainnollistaa, miten Espoon aikuislukiossa on kehitetty myöhään maahan tulleiden nuorten koulutusta ja perusopetuksen päättötodistukseen tähtäävää koulutusta ja miten nuorten opintopolut voivat Espoossa rakentua. Nuori maahanmuuttaja voi edetä opinnoissaan yksilöllisesti joko aloittaen opintonsa aikuisten perusopetukseen valmistavasta opetuksesta ja/tai perusopetuksen alakouluvaiheen opinnoista ja/tai yläkouluvaiheen opinnoista ja/tai lukio-opinnoista:

KUVIO 2. Oppivelvollisuusikäen ylittäneen opiskelijan opintopolut Espoossa, omaehtoinen yleissivistävä koulutus.

Johdon tuella on keskeinen merkitys koulutuksen ja koulutustarjonnan onnistumisessa

Espoon kokemuksen mukaan johdon tuki on aivan ensiarvoisen tärkeää nuorten maahanmuuttajien palvelujen ja koulutustarjonnan järjestämisessä ja kehittämisessä. Hyvä esimerkki on Espoossa toiminut Osallisena Suomessa -hankkeen ohjausryhmä, joka on asettanut tavoitteet ja sitoutunut niihin sekä hankkinut erityisesti kuntaorganisaatiossa poliittisten luottamushenkilöiden tuen palvelujen kehittämiseen. Lisäksi projektille on tarvittu johtaja, joka johtaa projektia määrätietoisesti tavoitteiden suuntaisesti.

On ollut tärkeää, että johto on saanut riittävästi tietoa projektin edistymisestä projektin toimijoilta ja projektiryhmältä. Espoon suomenkielisen opetuksen johto osallistui säännöllisesti järjestettyihin hankkeen projekti- ja ohjausryhmän kokouksiin. Johdon tuki on ollut ensiarvoisen tärkeää, jotta asioita on huomioitu oppilaitoksen rakenteissa ja kurssitarjonnassa esimerkiksi niin, että on ollut mahdollista järjestää monenlaisia ja eritasoisia kursseja sekä ottaa huomioon opiskelijaryhmien sopivat koot.

Ohjauksellisten testien käyttö ennen opintojen alkua antaa suuntaa opinnoille

Espoon aikuislukiossa on opintojen alussa ohjauksellinen tasotesti, jossa on sekä matematiikan että suomen kielen osiot. Testi on apuna opiskelijan opinto-ohjelman laadinnassa. Testin käyttö ja hyödyntäminen mahdollistavat sen, että opiskelijalle löytyy suuresta kurssitarjonnasta hänelle sopivat kurssit. Testi ei siis ole pääsykoe, vaan sen tehtävänä on selkiyttää opiskelijan osaamisen tasoa:

- Espoon aikuislukion perusopetukseen valmistavaan opetukseen ja/tai perusopetukseen hakeville järjestetään tasotesti kolmesti vuodessa eli ennen jaksoja 1, 3 ja 5. Hakijan tulee jättää hakulomake koulun toimistoon ennen tasotestiin tuloaan. Hakuajat ja -tiedot löytyvät kotisivuilta www.espoonaikuislukio.fi kohdasta Perusopetus.
- Testin tarkoituksena on saada tietoa opiskelijan taidoista suomen kielessä ja matematiikassa. Opiskelija ohjataan tasotestin perusteella opinnoissaan alkuun.
- Osaamisen arviointi jatkuu myös opintojen aloittamisen jälkeen, ja opinto-ohjelmaa tarkistetaan ja tarkennetaan koko opiskelun ajan.

Koulutuksen rakenteissa ja opetussuunnitelmissa on tarpeen huomioida nuoret maahanmuuttajat

Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteita pitäisi tarkastella ja täydentää myöhään maahan tulleiden nuorten näkökulmasta. Seuraavassa huomioita ja kehittämisehdotuksia opetussuunnitelmiin ja opetuksen rakenteisiin liittyen:

- Aikuisten perusopetuksessa kurssimäärä ja opetuskertojen määrä on pieni suhteessa aikuisten perusopetuksessa opetettaviin sisältöihin. Olisiko valtakunnallisten pakollisten ja syventävien kurssien määrää hyvä tarkastella myöhään maahan tulleiden nuorten näkökulmasta? Suomi toisena kielenä -opetuksen kurssitarjonnassa tulee huomioida riittävän laajasti nuorten maahanmuuttajien tarvitsema suomen kielen opetus suhteessa kehittyvään kielitaitoon. Esimerkiksi valinnaisten ja/tai syventävien kurssien määrää lisäämällä voidaan täydentää ja monipuolistaa kurssitarjontaa.
- Olisiko mahdollista rakentaa valtakunnallisiin opetussuunnitelmien perusteisiin ohjeistusta ja tarkennusta siitä, miten luetaan hyväksi ja huomioidaan jo aiemmin, eri maissa, suoritettuja peruskouluopintoja ja/tai lukio-opintoja? Eri oppilaitoksissa on eroja siinä, miten aiemmin ulkomailla suoritettuja opintoja huomioidaan ja/tai luetaan hyväksi.
- Aikuislukion kurssimuotoisuus mahdollistaa luokattoman ja eritahtisen etenemisen sekä yksilölliset polut, mutta näiden onnistumiseksi tarvitaan riittävä ohjausresursointi henkilökohtaisten opintosuunnitelmien tekemiseen opiskelijan kanssa.
- Pohdintaa on herättänyt se, miten valtakunnallisissa aikuisten opetussuunnitelmien perusteissa voisi olla enemmän esillä sekä opiskelijan tuki ja opiskelijahuoltoryhmän toiminta sekä opintojen ohjaus/oppilaanohjaus. Sen sijaan esimerkiksi oppivelvollisuusikäisten valtakunnallisissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa nämä asiat on huomioitu ja kirjattu. Nuorten lukiokoulutuksen valtakunnallisissa opetussuunnitelman perusteissa (ns. nuorten päivälukiot) on myös selkeästi kirjattuna sekä opiskelijahuolto että opinto-ohjaus. Kokemus aikuislukion opiskelija-aineksen heterogeenisyydestä on osoittanut, että on olemassa selkeä tarve lisätä aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmiin opiskelijahuoltoryhmän toiminta ja riittävä opinto-ohjaus/oppilaanohjaus.
- Osallisena Suomessa -hankkeen myötä Espoon aikuislukiossa on kehitetty opiskelijahuoltoryhmän toimintaa sekä opiskelijan vahvaa tukea. Tästä on saatu hyviä kokemuksia: opiskelijahuoltoryhmä toimii Espoon aikuislukiossa moniammatillisena työryhmänä maahanmuuttajaopiskelijoiden tukena. Rehtorin vetämässä opiskelijahuoltoryhmässä ovat opinto-ohjaajat, projektikuraattori, sosiaaliohjaaja

ja ryhmänohjaajat. Opiskelijoille on tarjolla perusopetuksessa päivittäin kuraattorin palvelut ja tehostettu opinto-ohjaus ('oma opo' -käytäntö). Valmistavassa opetuksessa on oma sosiaali-ohjaaja.

- Tarvitaan moniammatillista yhteistyötä, joka palvelee ensisijaisesti opiskelijaa, koska hän ei voi tavata kaikkia hänen opiskeluaan tukevia tahoja samanaikaisesti. Lisäksi yhteistyöstä hyötyvät sekä viranomaistahot että oppilaitos. Jos kaikilla toimijoilla on samanaikainen tieto opiskelijan etenemisestä, opiskelijaa pystytään yhdessä ohjaamaan johdonmukaisesti opintojen etenemisessä ja tavoitteiden saavuttamisessa.

Miten oppimisympäristö, pedagogiikka ja arviointi voivat tukea oppimisprosesseja?

- Aikuislukiossa kurssin sisältömäärä on valtava suhteessa opetuskertojen eli opetustuntien määrään, toisin sanoen aikuisten perusopetuksessa laajatin sisältöalueet on opittava vähemmällä opetustuntimäärällä kuin esimerkiksi oppivelvollisuusikäisten peruskoulussa.
- Opiskelijaryhmien koko ei saa paisua liian suureksi, koska suurissa opetusryhmissä yksilöllisen oppimisprosessin tukeminen on haasteellista, joskus lähes mahdotonta.
- On koettu, että nuorten opi oppimaan -taitojen kehittäminen on tärkeää. Luokkamuotoinen ja koulumainen opiskelu ja läksyjen itsenäinen tekeminen on osalle uusi ja vähitellen opeteltava asia.
- Kielitietoiseen opetukseen on kiinnitettävä huomiota ja opetushenkilöstön tulisi saada tarpeen mukaan koulutusta kielitietoiseen opetukseen, erilaisiin opetusmenetelmiin ja monikulttuurisuusasioihin.
- Arviointia tulee kehittää ja monipuolistaa. Kun kielitaitoa on vähän, osaamista on vaikea osoittaa vain kirjallisesti. Tämän vuoksi olemme kehitelleet Espoon aikuislukion perusopetuksessa erilaisia joustavia arviointimenetelmiä. Koe nähdään oppimistilanteena, osana oppimisprosessia. On huomattu tärkeäksi antaa opiskelijalle sisällöllistä palautetta osaamisestaan, ei vain pelkästään numeroarvosanaa.
- Espoon aikuisten perusopetuksessa erityisopettaja aineenopettajan työparina -käytäntöä on kehitetty suomea toisena kielenä puhuvien opetukseen. Samanaikaisopetuksesta hyötyvät erityisesti suomea heikosti osaavat. Sen tavoitteena on ehkäistä kielestä sekä muista seikoista johtuvien oppimiseen liittyvien ongelmien syntyä. On myös kokeiltu läksypajaa ja läksykerhoa, jossa ovat yhtä aikaa paikalla sekä suomen kielen opettaja että matematiikan opettaja.

- Erityisopetukseen resursointi mahdollistaa sen, että ongelmia pystytään ehkäisemään ennalta ja/tai mahdolliset ongelmat eivät kasaudu. Osalla nuorista on selkeä tarve myös lisä-/tukiopetukseen.
- Ryhmänohjaajat ovat keskeisessä asemassa opiskelijoiden tukemisessa.
- Oppimisympäristön tulee mahdollistaa ja tukea maahanmuuttajien ja suomalaisten keskinäistä kanssakäymistä ja vuorovaikutusta. Hyvä lähtökohta vuorovaikutukselle on, että maahanmuuttajat ja suomalaiset opiskelevat samoissa oppilaitoksissa.
- Oppimisympäristöön eli siihen, mitä tilat mahdollistavat tai eivät mahdollista, kannattaa kiinnittää huomiota. Myös sosiaalisten tilojen riittävyyteen ja toimivuuteen on panostettava.
- Systemaattista tietoa tulee kerätä sekä opiskelijoilta että henkilöstöltä sekä analysoida ja hyödyntää kerätty palaute.

Hyvä käytäntö: monipuoliset arviointimenetelmät

Vaihtoehtoisia koemuotoja perinteisen kirjallisen kokeen tilalle:

- 1) posterikoe
- 2) materiaali mukana -aineistokoe
- 3) kysymykset etukäteen -koe
- 4) suullinen koe 4–5 hengen pienryhmässä (keskustelu mahdollisimman lähellä tavallista opetuskeskustelua, ei kuulustelua)

Monipuoliset arviointimenetelmät antavat opiskelijalle mahdollisuuden näyttää osaamistaan, vaikka tekstin tuottaminen suomeksi on vielä hankalaa. Nämä käytännöt aktivoivat opiskelijaa, poistavat kokeisiin liittyvää ahdistusta, lisäävät vertaisoppimista ja parantavat motivaatiota.

Lisätietoja: Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hanke, Espoon aikuislukio

Opintososiaaliset edut ja tuet aikuisten perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa

Aikuislukiossa opiskelevien opintososiaaliset etuudet ovat aiheuttaneet keskustelua ja huolta. Olisiko mahdollista selkiyttää etuuksia ja/tai rakentaa uusi tukimuoto aikuisten perusopetuksessa tai lukiokoulutuksessa tutkintotavoitteisesti opiskeleville?

- Voisiko opintotuen kaltaista tukea kehittää niin, että sitä voitaisiin maksaa aikuisten perusopetuksessa ja/tai aikuislukiossa opiskeleville?

- Maksettava kotoutumistuki ja kotoutumistuen kesto eivät aina riitä elinkustannusten kattamiseen, varsinkaan silloin, kun opintopolku alkaa alusta tai lähes alusta. On nuoria, joilla on hyvin heikko koulutustausta ja kouluttautumiseen tarvitaan useita vuosia.

Jatko-opintoihin hakeminen yhteishaussa ja ns. harkintaan perustuvassa haussa hakeminen

Joustava/harkinnanvarainen haku voi parantaa mahdollisuuksia ammatillisiin opintoihin pääsyyn, jos sinne haettaessa huomioidaan myös muissa maissa suoritettuja opintoja. Toisaalta aikuisten perusopetuksen päättötodistus on selkeästi suppeampi kuin ns. varsinaisen peruskoulun päättötodistus. Aikuisten perusopetuksesta puuttuvat taito- ja taideaineet ja laajahko valinnaisainetarjonta näissä aineissa.

Kommentteja etäopetukseen ja etäopetuksen tarjoamiseen

- Jos maahanmuuttajanuoren vuorovaikutus suomalaisten kanssa on vähäistä tai jopa olematonta, etäopetus ei välttämättä tue vuorovaikutuksen lisääntymistä. Jääkö näin ollen yksinäinen, yksin maahan tullut nuori vielä enemmän yksin, jos opiskelee etäopetuksessa?
- Toisaalta etäopetus vaatii usein hyvää itseohjautuvuutta ja kykyä tehdä opintoja itsenäisesti muun muassa kotoa käsin, kun taas monet maahanmuuttajanuoret tarvitsevat tukea opintojen suunnitteluun, opiskelutekniikkaan, läksyjen tekemiseen ja arjen hallintaan.
- Verkkomateriaalien ja etäopetuksen käyttäminen lähiopetuksen rinnalla monimuoto-opetuksen kaltaisesti voisi tukea oppimisprosessia joissakin aineissa.

● *Mia Snellman toimi projektikoordinaattorina ja opinto-ohjaajana Espoon aikuislukion Nuorten maahanmuuttajien opintopolut -hankkeessa.*

KOKONAISVALTAISTA TUKEA OPISKELUUN MAHIS- JA AVOIN MAVA -HANKKEISSA

Minna Hassinen, Kirsi Helén, Eija Jokinen ja Marjukka Mattila

Maahanmuuttajanuorten heterogeeniseen joukkoon mahtuu sekä koulutettuja, opinnoissaan nopeasti eteneviä nuoria että lähes luku- ja kirjoitustaidottomia, hitaammasta polusta hyötyviä nuoria ja kaikkea siltä väliltä. Pääkaupunkiseudun Mahis- ja Avoin mava -hankkeissa keskityttiin maahanmuuttajataustaisten nuorten peruskoulun jälkeisen nivelvaiheen sujuvoittamiseen. Helsingin Avoin mava -hankkeessa tuettiin niitä nuoria, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta ja joilla on heikot valmiudet toiselle asteelle siirtymiseen. Hankkeessa kartoitettiin nuorten koulutuspolkuja sekä kehitettiin heidän ohjaukseen ja opetukseen. Vantaan Mahis-hankkeessa tuettiin niitä nuoria, jotka eivät pysty hyödyntämään nykyisiä koulutuspalveluja. Heille tarjottiin mahdollisuus suorittaa peruskoulun oppimäärä, ja kuten myös Avoin mava -hankkeessa, heidän ohjaukseen ja opetukseen tuettiin.

Lukuvuosina 2011–2013 Stadin ammattiopiston Avoin mava -ryhmä koostui opivelvollisuusiän loppuvaiheessa tai vähän sen jälkeen Suomeen tulleista nuorista, joilla ei ollut suomalaista peruskoulun päättötodistusta ja joiden kielitaito oli vielä A1–A2-tasoa. Osalle esimerkiksi peruskoulun suorittaminen ei ollut vielä todennäköistä. Uutta lukusuunnitelmaa suunniteltaessa otettiin huomioon kokonaisvaltaisesti opiskelijoiden tarpeet ja opetusryhmän heterogeenisyys. Opiskelijat olivat asuneet Suomessa yhdestä kolmeen vuotta. Opetuksen suunnittelussa huomioitiin hankkeeseen suunnatut painotusalueet ja erityiset seikat, kuten ohjaaja opettaja-ryhmänohjaajan työparina, opiskelijälähtöisyys, monipuoliset toiminnalliset menetelmät, tieto- ja viestintätekniikan pedagoginen käyttö, ryhmän merkitys ja vastuu, kodin ja oppilaitoksen yhteistyö, yhteistyö työelämän kanssa ja opiskelijoiden työharjoittelun toteutus. Motivoivat opinnot ja tehostettu ohjaus Avoimessa mavassa ehkäisivät nuoren syrjäytymistä yhteiskunnasta ja auttoivat häntä integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Opetuksessa suomen kieli oli oppimisen väline ja kohde kaikissa oppiaineissa ja opetuskokonaisuuksissa.

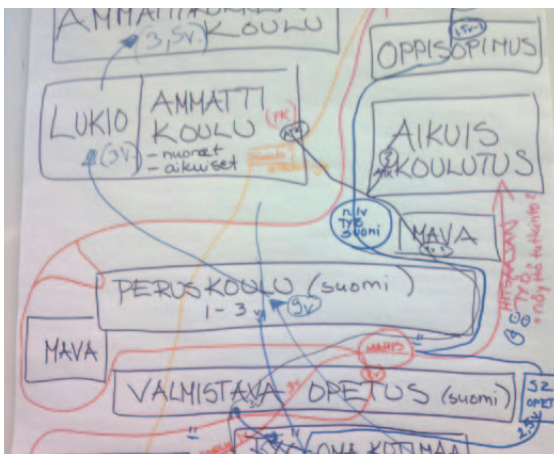
Ohjausta ja tukea tarvitaan

Sekä Vantaan Mahikseen että Helsingin Avoimeen mavaan valikoitui nuoria, joilla puutteellisen koulutustaustan lisäksi oli tuen tarvetta muillakin elämän osa-alueilla. Esimerkiksi asuminen, taloudellinen tilanne, yksinäisyys, terveydelliset seikat ja mielen hyvinvointi sekä viranomaisverkostoissa toimiminen lisäsivät ohjauksen ja kannattelevan tuen tarvetta. Kun nuori on yksin vailla verkostoja tai perheeltä ei ole saatavissa minkäänlaista tukea ja nuoren tilanne on kriisiytynyt monella osa-alueella, hän tarvitsee tehostettua tukea. Esimerkiksi nuorelle, jolla on taustallaan useita hylkäämiskokemuksia, ei Avoimen mavan tarjoama tuki riitä. Nuoria ohjattiin näissä tapauksissa Avoimen mavan tarjoaman tehostetun ohjauksen lisäksi sekä oppilaitoksen tarjoamiin oppilashuollollisiin palveluihin että ulkopuolisiin tukipalveluihin. Joillakin uuteen kotimaahan sopeutuminen ja siihen liittyvä identiteettityö on sellaisessa vaiheessa, että opiskeluun orientoituminen on hyvin haastavaa. Osaan taustamuuttujista on ohjauksella mahdoton vaikuttaa. Nuori ei aina suostu tai pysty ottamaan vastaan tarjottuja palveluja ja tukea. Tällaisen tehostettua tukea vaativan nuoren auttaminen on vuosien prosessi. Kokeiluissa tuen tarpeet liittyivätkin paitsi kotoutumiseen, myös nuoruuden kehitystehtäviin ja aikuiseksi kasvamiseen. Heikoimmilla olivat ne nuoret, jotka olivat maassa yksin vailla perheen ja suvun tuomaa lähiverkostoa. Aikuisen kaipuu ja tarve olivat suuria, kuuntelijaa ja vieressä kulkijaa kaivattiin kipeästi. Viranomaiset eivät voi koskaan korvata omaa perhettä, mutta voivat auttaa rakentamaan mahdollisimman tukevan verkoston muusta lähipiiristä ja toimijoista. Verkostotyö ja opiskelijoiden vahvistaminen ovatkin olleet keskeisellä sijalla nuorten koulutuksissa.

Nuorten verkostot ovat erilaisia elämäntilanteesta ja tarpeista riippuen. Molemmilla hankkeissa on ollut vahvasti mukana kokonaisvaltainen ote nuoren oppimiseen ja psykososiaaliseen tukeen. Toiminnallisuuden ja yhteisöllisyyden kautta voidaan vaikuttaa itsetuntoon ja -tuntemukseen rakentavasti, opetella sosiaalisia taitoja ja elämäntaitoja sekä tunnistaa tunteita. Käytännön kokemuksen ja aidon tunteen vuorovaikutuksesta syntyy kasvuprosessi. Ryhmässä yhdessä koettu ja jaettu kokemus saa aikaan voimakkaan yhteenkuuluvuuden tunteen. Tällainen toiminta nostaa usein esiin myönteisiä kokemuksia. Myönteinen ja eteenpäin suuntautunut toiminta on siten rakentava voimavara myös arkielämän haasteissa. Sosiaalipedagoginen ryhmätoiminta voi tarjota korjaavan kokemuksen ihmissuhteissa haavoittuneelle ihmiselle.

”Ryhmässä yhdessä koettu ja jaettu kokemus saa aikaan voimakkaan yhteenkuuluvuuden tunteen.”

Menestyksellinen ammatillisen tutkinnon opiskelu vaatii usean vuoden pohjustuksen, jos opiskelijan lähtötaso on kielellisesti ja koulutuksellisesti heikko. Opiskelijalla saattaa olla vain vähän vastaavaa kouluhistoriaa, epävaka elämäntilanne ja traumaattinen tausta. Yksilöllistä prosessia ei voi ajallisesti nopeuttaa. Nuori, joka tulee Suomeen yläkouluikäisenä tai vanhempana, tarvitsee myös yleissivistystä, jota ei voi oppia alkeiskielitaidolla. Vuoden kestävät koulutukset eivät voi ratkaista tätä ongelmaa vaan tarvitaan jatkumoa. Tarvitaan tehokkaampaa tiedotusta koulutusmahdollisuuksista maahanmuuttajanuorille sekä yhteistyötä kodin ja huoltajien kanssa. Myös harkintaan perustuvan valinnan toimivuutta kannattaa miettiä kohderyhmän kannalta.

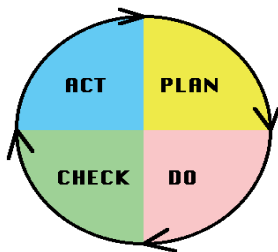
”Tarvitaan tehokkaampaa tiedotusta koulutusmahdollisuuksista sekä yhteistyötä kodin ja vanhempien kanssa.”

Työparityöskentely osoittautui toimivaksi

Työparityöskentelymallissa opettaja-ryhmänohjaaja ja ohjaaja havainnoivat opiskelijoita ja käyvät yhdessä nuoren kanssa opiskelua ja elämänsuunnittelua tukevia ohjauskeskusteluja. Näiden keskustelujen pohjalta tartutaan asioihin, joissa nuori kaipaa apua. Asioiden hoitaminen voi viedä kauan tai asia voi ratketa nopeastikin. Vantaan Mahiksen työparimallissa opettaja keskittyi pääasiassa oppituntien suunnitteluun ja toteutukseen, arviointiin ja ohjaukseen sekä opintojen ja poissaolojen seurantaan. Ohjaaja taas kantoi vastuun psykososiaalisesta tuesta ja opiskelijan asioiden hoitamisesta. Mahiksen ohjaaja vastasi myös siitä, että nuoren verkostossa toimivat tahot olivat tietoisia toisistaan ja tekivät työtä yhdessä, yhteisen nuoren hyväksi. Keskeisiä yhteistyötahoja olivat esimerkiksi sosiaalitoimi, TE-toimisto, SPR:n Nuorten turvatalo, oppilaitokset ja erilaiset nuorten kotoutumista tukevat hankkeet ja järjestöt. Kun toimijoita oli paljon, oli erittäin tärkeää, että jollakin oli kokonaiskäsitys nuoren tilan-

teesta. Nuorten hankkeissa ohjaaja oli "case manager", joka piti lankoja käsissään eri toimijoiden välillä. Helsingin Avoimessa mavassa opettaja-ryhmänohjaaja ja ohjaaja tekivät parina kiinteästi yhteistyötä eri toimijoiden kanssa.

Työparityöskentely toimi nuorten hankkeissa hyvin. Roolien ja työnkuvien selkeys sekä luottamus toisen ammattitaitoon mahdollistivat hyvän ja toimivan yhteistyön. Reflektointi ja ajatuksien jakaminen toisen kanssa oli tärkeää. Työparimallin vahvuuksia olivat nopeus, henkilökohtaisuus ja matalan kynnyksen apu. Plan, Do, Check, Act -malli päivittyi siis arjessa reaaliajassa.

Plan = perusteltu tapa toimia

Do = soveltaminen

Check = mittaaminen, arviointi, oppiminen

Act = uudistaminen, parantaminen

Työpari muodosti "mini-ohr:n" (oppilashuoltoryhmän), jonka avulla työstettiin nuorten huolia ja peilattiin omaa tapaa toimia ja opettaa tai ohjata. Työparityöskentely oli intensiivisyydessään vaativaa; parityöskentelyssä on kunnioitettava toisen mielipiteitä ja pystyttävä avoimeen dialogiin. Ammattitaito ja oman sekä toisen osaamisen kunnioittaminen olivat ehtona onnistuneelle työparityölle. Nuorten maahanmuuttajien koulutuksissa työparityöskentelyn soisi yleistyvän. Nuoret tuovat koulurepussaan mukanaan koko elämäntilanteensa, jonka selvittelyyn ei opettajalla ole yksin aikaa ja resursseja. Mahiksessa työparina toimivat ohjaava opettaja (opettaja/opinto-ohjaaja) sekä vastaava ohjaaja (sosionomi/kuraattori). Helsingin Avoimen mavan työparimalli tarkoitti opettaja-ryhmänohjaajan ja ohjaajan kiinteää yhteistyötä päivittäin. Stadin ammattiopistossa Avoimessa mavassa opettaja oli myös ryhmän ryhmänohjaaja vastaten opetuksen ja sen kehittämisen lisäksi ohjauksesta, henkilökohtaisten suunnitelmien teosta, arvioinneista, opintojen ja poissaolojen seurannasta sekä yhteistyöstä muiden opettajien ja toimijoiden kanssa. On tärkeää, että nuorten ryhmien työtekijät ovat sekä koulutuksensa että kokemuksensa kautta perehtyneet monikulttuuriseen ohjaukseen ja opetukseen.

"Ammattitaito ja oman sekä toisen osaamisen kunnioittaminen olivat ehtona onnistuneelle työparityölle."

Hyvä käytäntö: oppilashuolto nuorten maahanmuuttajien koulutuksissa

Säännöllisesti kokoontuva oppilashuoltoryhmä, OHR, toimii nuoren (ja perheen) tukena silloin, kun nuoren opinnoissa ja elämässä esiintyy huolia. Moniammatillinen OHR voi koostua seuraavista henkilöistä (esimerkkinä Vantaan aikuisopisto): vs. apulaisrehtori, opintoneuvoja, opettaja/t, konsultoiva kieli- ja kulttuuriryhmien koulupsykologi, konsultoiva erityisopettaja, kuraattori sekä kouluterveydenhoitaja. Ryhmä kokoontuu säännöllisesti käsitellen sekä yksittäisten opiskelijoiden että koko kouluyhteisöä koskevia asioita.

Lisätietoja: MAHIS-hanke, Vantaan aikuisopisto

Joustavasti sisään ja eteenpäin

Mahiksen koulutus toteutettiin non stop -toimintana. Opiskelijoilla oli mahdollisuus osallistua opetukseen joustavasti lukukauden aikana. Tavoitteena oli niin sanottu telakka-ajatus, jossa opiskelijaksiottopäätökset voisi tehdä lyhyellä varoitusaajalla. Opiskelija opiskeli ja haki suuntaa tulevaisuuteen telakalla sen aikaa, kun oli tarpeen. Nopeatkin tavoitteiden suunnanmuutokset yksilötasolla olivat mahdollisia. Toiminnassa oli riittävästi aikaa ja resursseja pysähtyä ja toimia nuoren voimavarojen ja resurssien mukaan omaa polkua yhdessä etsien. Nuoren asioiden äärelle meneminen ja jalkautuva ohjaus olivat osa opetusta; asiakaslähtöisyys ja nuorten tarpeista lähtevä toiminnan suunnittelu tuotti tulosta. Stadin ammattiopiston Avoin mava -ryhmät alkoivat elokuussa ja päättyivät kesäkuun alussa kestäen yhden lukuvuoden.

Tärkeänä nähtiin, että luokkatyöskentelyssä varataan aikaa opiskelijoiden omien asioiden kertomiseen ja hoitamiseen. Mahiksessa viikko aloitettiin maanantaiaamuna pyöreän pöydän ääressä kuulumisten vaihdolla. Opiskelijat, opettaja ja ohjaaja kertoivat fiiliksensä ja päällimmäiset kuulumisensa. Näistä aamunavauksista työntekijät ottivat koppeja mahdollisista huolista, joihin tuli tarttua. Kun opiskelija uskaltaa kertoa koko ryhmälle asioita, jotka hänen mieltään askarruttavat, kertoo se myös työntekijöille ryhmän turvallisesta ilmapiiristä. Asioista puhuminen nähtiin tärkeänä, koska lähes kaikilla Mahis- sekä Avoin mava -kohderyhmän nuorilla oli haasteita jokapäiväisessä elämässään. Näistä asioista puhuminen oli koko ryhmälle uuden oppimista ja samalla ohjausta siihen, miten erilaisissa tilanteissa pitää toimia sekä miten asioita voi nuorena aikuisena hoitaa uudessa kotimaassa. Asioiden puheeksi ottaminen edellytti luottamusta työntekijöihin ja muuhun ryhmään. Arkaluonteisista asioista opiskelijan oli mahdollista puhua kahden kesken ohjaajan tai opettajan kanssa. Kuulumisten lisäksi luettiin paikallislehteä, jotta nuoret oppisivat ajankohtaisia asioita ja puheenaiheita

omasta kotikunnastaan. Tällä rohkaistiin nuoria keskustelemaan ja ottamaan kantaa asioihin. Kotoutumista tuettiin tutustumisella omaan lähiseutuun ja sen tapahtumiin.

Hyvä käytäntö: ryhmäytyös osana nuorten koulutusta

Hyvä luokkahenki ei synny tyhjästä: luottamuksellisen ja turvallisen ilmapiirin luomiseen tarvitaan aikaa ja harjoitusta. Hyvässä ryhmässä opiskelija uskaltaa tehdä virheitä ja olla oma itsensä.

Ryhmäytyksen avulla tutustutaan toisiin opiskelijoihin sekä ryhmässä vakituisesti toimiviin aikuisiin (opettaja, ohjaaja). Yhteinen tekeminen ja kokemusten jakaminen luovat pohjaa opiskelulle ja luottamuksellisen ilmapiirin syntymiselle. Ryhmäytyksen voi toteuttaa ryhmän ohjaaja tai opettaja, mutta toteuttajana voi olla myös ulkopuolinen henkilö (esim. seurakunnasta, nuorisotoimesta tai eri oppilaitoksesta), jolloin ryhmässä vakituisesti toimivat aikuiset voivat osallistua ryhmäytykseen täysipainoisesti. Ryhmäytyös menetelmänä hyödyttää niin opiskelijoita kuin ryhmän opettajia ja ohjaajiaakin.

Lisätietoja: MAHIS-hanke, Vantaan aikuisopisto

Vantaan Mahiksessa sekä Helsingin Avoimessa mavassa henkilökohtaiset opiskelusuunnitelmat (HOPS) ja niiden yhteinen työstäminen toimivat tärkeässä roolissa sekä oppimisen että nuorten huolien ja tärkeiden asioiden puheeksi ottamisessa. HOPS-työskentely on ollut tärkeä työväline opiskelijaan tutustumisessa, oppimisen seuraamisessa, arvioimisessa ja myös jatko-ohjauksessa. Jokaisen opiskelijan kanssa työstettiin vähintään viisi HOPS-kaavaketta (opintovuosi on jaettu viiteen jaksoon). Kaavake antoi mahdollisuuden yksilölliseen, mutta selkeästi suunniteltuun jatkuvaan opintovuoden ajaksi. Kaavakkeessa selvitettiin opiskelijan toiveita tulevaisuudesta, tämänhetkistä elämäntilannetta ja niitä ongelmia, joihin nuori toivoi apua. HOPS-keskustelut saattoivat olla hyvinkin arkaluonteisia, joten myös näissä tilanteissa työparityöskentely ja ammattitaito olivat keskeisiä työkaluja.

Toimintatavat verrattuna normaalitoimintaan

Stadin ammattiopiston Avoin mava -opetuksen tavoitteena oli kannustaa ja auttaa opiskelijaa yksilöllisten edellytysten mukaisesti saavuttamaan sellaisia tietoja ja taitoja, joiden avulla vuosi tulisi suoritetuksi mahdollisimman hyvin opiskelijan kehitystä myönteisesti tukevalla tavalla. Uutta Avoimen mavan lukusuunnitelmassa oli se, että

toiminnalliset ja luovat opiskelumenetelmät korostuivat. Toiminnallinen tekeminen oli oppimista edistävää ja terapeutistakin. Tieto- ja viestintätekniikan opetusikäytön tavoitteena oli saavuttaa taitoja, joita nykyisessä yhteiskunnassamme tarvitaan. Uudet oppimisympäristöt, esimerkiksi oppimisalusta Fronter, olivat luonteva osa oppimisprosessia ja mahdollistivat ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun.

Avoim mava -koulutuksessa painottui työelämäsuuntautuneisuus, koska työllistyminen on parasta integroitumista yhteiskuntaan. Työssä oppimisen valmentautumiseen panostettiin, ja kaikki opiskelijat suorittivat menestyksekkäästi työssä oppimiseen valmentautumisjaksot. Työpari ohjaava opettaja/ryhmänohjaaja ja ohjaaja muodosti muiden toimijoiden kanssa nuorelle tukiverkoston, joka auttoi siirtymistä jatko-opintoihin ja työelämään. Työelämään perehdyttämisosuuksissa opettaja ja ohjaaja auttoivat myös kulttuurisissa haasteissa yhdessä työelämän toimijoiden kanssa. Työhön tutustumisjaksolla opiskelija sai henkilökohtaista tukea sekä opettajalta että ohjaajalta. Nuoret kasvoivat kohti aktiivista kansalaisuutta ja kokivat, kuinka he voivat olla osaltaan rakentamassa kansalaisyhteiskuntaa. Ammatteihin ja erilaisiin työpaikkoihin tutustuttiin aktiivisesti. Metsämessuillekin osallistuttiin, koska koettiin, että maahanmuuttajien olisi hyödyllistä tutustua myös kaivostoimintaan sekä maatalous-, kala- ja metsätalouteen. Avoimen mavan nuoret kohtasivat työelämätoimijoita FIBS-yhteisvastuuverkoston ja Kurvin järjestämässä tilaisuudessa sekä tutustuivat työpaikkoihin, joihin oli työllistynyt maahanmuuttajataustaisia nuoria.

"Oppimisen ilo ja onnistumisen kokemukset vievät asioita eteenpäin pienin askelin."

Hyvä käytäntö: nuorten työssäoppiminen ja työssäoppimiseen valmentautuminen

Työssäoppiminen ja työssäoppimiseen valmentautuminen antavat opiskelijalle, joka on asunut Suomessa 1–3 vuotta, mahdollisuuden tutustua työelämään. Ensin opiskelija käy opettajan ja ohjaajan kanssa läpi työelämän käytäntöjä ja sanastoa. Tämän jälkeen opiskelija harjoittelee samoja asioita työpaikalla. Työharjoittelussa opiskelija saa paitsi tietoutta työelämästä myös tutustuu erilaisiin työpaikkoihin ja aloihin. Opiskelija saa itseluottamusta, kun hän huomaa, että pärjää työpaikalla. Myös työnantaja saa mahdollisuuden tutustua maahanmuuttajanuoriin.

Opettaja ja ohjaaja ovat työharjoittelussa opiskelijan tukena ja apuna. Opettaja tai ohjaaja käy kahden viikon työharjoittelun alussa ja lopussa keskustelemassa opiskelijan ja työpaikan yhteyshenkilön kanssa. Työharjoittelun päätyttyä käydään yhdessä opiskelijan kanssa läpi työharjoittelun työtehtävät sekä hyvät ja huonot asiat harjoittelusta.

Lisätietoja: Avoin maahanmuuttajien valmistava koulutus -hanke, Helsingin kaupunki

Työparityöskentelyn lisäksi nuorten ryhmissä mallinnettiin ja kokeiltiin tälle kohderyhmälle suunniteltua opetussuunnitelmaa. Mahiksessa opetussuunnitelman sisältö on jaettu kuuteen eri projektiin. Projektien sisällä on tämänhetkisen valtakunnallisen valmistavan opetuksen sekä maahanmuuttajien ammatillisiin opintoihin valmistavan koulutuksen (MAVA) oppiaineita. Mahiksen opetussuunnitelma on rakennettu silmäläpikäen kohderyhmän nuoria, joita ovat oppivelvollisuusiän ylittäneet nuoret vailla peruskoulun päättötodistusta tai mahdollisesti ulkomailla peruskoulua käyneet yli 17-vuotiaat nuoret aikuiset, joiden tavoitteena on työllistyminen ja/tai jatkokoulutus. Opetuksen sisältö on laadittu siten, että opiskelu tuottaisi opiskelijalle onnistumisen tunteita, uskoa tulevaisuuteen sekä itseluottamusta. Projektiluontoinen opetus sisältää asioita ja toimintaa, joita nuoren aikuisen odotetaan Suomessa tietävän ja osaavan. Opetus on sekä toiminnallista että teoriapohjaista ryhmän edellytykset huomioiden. Projektimainen ja oppiainerajoja ylittävä opetus antaa mahdollisuuden tutustua opiskeltavaan asiaan monipuolisesti ja opiskelijan tarpeet huomioiden hyödyntämällä esimerkiksi selkokieliisyyttä ja tilannekohtaisia harjoituksia. Osalla opiskelijoista suomen kielen taito on vasta kehittymässä, mikä näkyy puutteina sekä kirjallisessa että suullisessa tuottamisessa. Puutteita voi olla myös omassa äidinkielessä ja sosiaalisissa taidoissa. Oppimaan oppiminen ja opiskelutaitojen vahvistaminen olivat tärkeitä asioita kaikille nuorille. Oppimisen ilo ja onnistumisen kokemukset vievät asioita eteenpäin pienin askelin.

Vantaalla Mahiksen tavoitteena oli, että vähintään kerran viikossa ryhmä opiskeli projektiin liittyviä asioita luokan ulkopuolella, esimerkiksi tekemällä opintokäyntejä käräjäoikeudessa, huonekaluliikkeessä, kierrätyskeskuksessa, pankissa ja eduskunnassa. Opetuksen toteutuksesta vastasi ohjaava opettaja, mikä antoi mahdollisuuden lukujärjestyksessä tapahtuviin muutoksiin yhteistyötahojen kanssa. Sosiaalialan ammattilaisen (ohjaaja/kuraattori) tietotaitoa hyödynnettiin esimerkiksi silloin, kun käsiteltiin etuuksia, suomalaista sosiaaliturvaa ja asumista. Tämä tuki elämänhallinnallisten taitojen karttumista ja vahvisti nuorten itsenäistä asioiden hoitamista. Kun sosiaalipedagoginen ohjaus tuodaan sinne, missä nuori päivänsä viettää, se tarjoaa mahdollisuuden käydä nuoren kanssa jatkuvaa keskustelua pitkällä ajalla ja näin nostaa esiin sellaista tietoa, jota nuori ei heikolla suomen kielellä pysty tuottamaan lyhyillä tapaamisilla.

Ohjaava opettaja kirjasi toteutuneet oppitunnit ja niiden sisällöt. Hän myös seurasi opiskelijoiden tietotaidon karttumista erilaisten kirjallisten ja suullisten yksilö- ja ryhmätehtävien avulla. Tavoitteena oli tiedon lisääminen, oppiminen, mutta myös omien voimavarojen ja itsetuntemuksen kasvattaminen. Tätä tuettiin kannustamalla itsearviointiin sekä suullisesti että kirjallisesti.

Haasteiden yli

Haasteena sekä Mahiksessa että Avoimessa mavassa on ollut opiskelijaryhmän heterogeenisyys. Opetuksen sisällön tuottaminen riittävän monikanavaiseksi ja informatiiviseksi vaatii taitoa ja aikaa. Projektiluonteisen opetuksen tavoitteena on, että jokainen opittu asia liitetään aiemmin opittuun; näin ollen poissaolot vaikeuttavat ja hidastavat oppimista. Opiskelijoiden sitoutuminen opiskeluun on ollut myös vaihtelevaa. Jos elämäntilanne ei ole kunnossa, on keskittyminen opintoihin vaikeaa tai jopa mahdotonta. Aikaa ja voimia ei riitä opiskeluun, jos asunnottomuus tai muut huolet vievät kaiken energian. Tästäkin syystä ohjaajan läsnäolo ja tuki on ehdottoman tärkeää. Koulutuksen keinoin ei ratkaista ongelmia, jotka ovat vahvasti sidoksissa elämäntilanteeseen. Toisaalta koulutus, jossa on riittävästi tukea, antaa päiviin sisältöä ja merkitystä. Jo se, että kuuluu johonkin säännöllisesti kokoontuvaan ryhmään, on tärkeä ja merkityksellinen asia. Koulutukseen pitää voida palata epäonnistumisen jälkeenkin, ovet eivät saa sulkeutua vain hallinnollisten esteiden vuoksi. Raha ei saisi ohjata koulutusvalintoja.

Kommentti

Marja Repo

Apulaisrehtori, Vantaan aikuisopisto

MAHIS ja Avoin mava ovat yhdessä muiden Osallisena Suomessa -kokeilulain hankkeiden kanssa piirtäneet kuvan nuoresta maahanmuuttajasta, joka ei ikänsä tai valmiuksiensa takia sijoitu nykyiseen koulutusjärjestelmään ilman tukitoimia. Tukitoimien lisäksi tarvitaan rahoituksen ja lainsäädännön tarkistamista, jotta nuorten koulutuspalvelut saadaan osaksi maamme koulutusjärjestelmää. On tärkeää pohtia, millaista tulevaisuutta olemme rakentamassa yhteiskunnassamme. Sen rakentamiseen osallistuu kasvava joukko maahanmuuttajia, joilla on paljon annettavaa, jos löydämme keinot vastaanottaa erilaisuutta.

Tärkeää on lähteä etenemään suunnittelussa nuorten tarpeista. Opiskelijoiden osaamista tulee aina tuoda esille, ja positiivinen kannustus, tuki ja palaute ovat tärkeitä. Tietoa nuorten tarpeista on hankkeissa kertynyt paljon etenkin ohjauksen ja opetus suunnitelman perusteiden osalta. Näyttäisi siltä, että kynnyskysymys ei ole rahoituksen lisääminen vaan palveluiden tarpeen mukainen uudelleen järjestely sekä hallinnollisten esteiden purkaminen.

- *Minna Hassinen toimi vastaavana ohjaajana ja Eija Jokinen opettajana Vantaan MAHIS – Myöhään maahan muuttaneiden nuorten koulutusmallin kehittämisen -hankkeessa.*

Kirsi Helén toimi ryhmänohjaajana, opettajana ja hanketoimijana ja Marjukka Mattila ohjaajana ja opettajan työparina Avoin mava -hankkeessa Stadin ammattiopistossa.

Marja Repo toimi projektipäällikkönä Vantaan MAHIS – Myöhään maahan muuttaneiden nuorten koulutusmallin kehittämisen -hankkeessa.

LUKIOKOULUTUKSEEN VALMISTAVA KOULUTUS: MISSIOTA ETSIMÄSSÄ

Annukka Bösinger ja Katja Mannerström

Lukio on monen mielikuvissa paikka, jossa sivistytään ja josta ponnahtetaan korkeakouluun. Se voi kuitenkin olla muutakin kuin ponnahtuslauta korkeakouluun. Sieltä voi ponnahtaa myös onnistuneesti osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Toisille lukio on ponnahtuslaidan sijaan syvä kuoppa, josta nousee vain silloin, kun yksi vetää köydestä samalla kuin toinen työntää jaloista ylöspäin.

Kielitietoista opiskelua ja opetusta yli oppiainerajojen

Koulumenestyksen takaa löytyy kimppeä erilaisia selittäviä tekijöitä niin äidinkielisellä kuin vieraskieliselläkin. Lukioon kaikki kuitenkin pyrkivät lukuaineiden keskiarvon perusteella. Mikäli se on hiukan hyväksytyn alarajan alapuolella, ja nuorella on tahtotila pyrkiä lukioon, voidaan ajatella, että hän olisi valmistavan koulutuksen kohderyhmää. Valmistava koulutus nähdään tässä kontekstissa erityisenä tukena, suuntana ylöspäin kohti ”riittävää”. Mitä tässä paradigmassa nähdään puutteena, mitä paikataan? Maa-hanmuuttajista puhuttaessa tämä puute kuitataan yhdellä kaikenkattavalla sanalla ”kielitaito”.

Lääkkeenä heikkoon päättötodistukseen tarjotaan yleensä kymppiluokkamaista korotuskurssien takomista lukuvuoden läpi sillä periaatteella, että yhden lukiokurssin aikana kerrataan koko yläkoulun oppimäärän keskeinen sisältö aineenopettajan johdolla. Näin tehdään myös meillä Vuosaaren lukiokoulutukseen valmistavassa koulutuksessa, LUVA:ssa, ja ainakin alkuun se oli ainoa valmis malli, joka oli tarjolla. Tahti on jopa nopeampi kuin lukiossa, eikä se välttämättä takaa, että tulokset paranisivat – eivät ainakaan niillä, joilla kielitaito on ollut koulumenestyksen este yläkoulussa.

Korotuskurseista hyötyvät lähinnä ne skarppaajat, joilla on yläkoulun pyörteissä ollut tärkeämpään tekemistä kuin opiskelu ja joilla sattuu olemaan lähimmästä koulunkäyntihistoriaa, joka kompensoi ymmärtämisen ja tuottamisen ongelmia. Kahden lukuvuoden jälkeen olemme Vuosaarissa siinä tilanteessa, että voimme todeta kymppiluokkamallin sopivan joillekin

opiskelijoille, muttei läheskään kaikille. Yhdensorttista lääkettä ei voida tarjota kaikille. Joidenkin kielitaito ei ehdi samaan junaan korotuskurssin kanssa, ellei opetuksen tapa muutu radikaalisti.

Suomi toisena kielenä (S2) on oma oppiaineensa LUVA:ssa. Opetusta on paljon, päivittäin, mikä on hyvä asia. S2-opettaja ottaa selvää aineenopettajien teemoista ja rakentelee niistä kokonaisuuksia, joiden ajattelee tukevan tiedonalojen kielten oppimista. Aineenopettajaa velvoittaa kokeilu-opetussuunnitelmamme ohjaus kielitietoisuuteen, mutta yltävätkö ohjeet oppitunnille asti? S2-opettajan ja aineenopettajan yhteistyö voisi olla vieläkin tiiviimpää. Kokemuksemme mukaan kielitietoinen opetus on pitkälti yksittäisten opettajien harrastuneisuuden varassa. Kielitietoisuus on hieno ja muodikas sana, mutta kuinka moni opettajista on tutustunut aiheeseen edes nettimateriaalin verran? Oppitunti opetuksen perusyksikkönä on maasto, jossa vieraskielinen tarvitsee opasta. Oppikirjoja olisi ohjattava lukemaan. Muistiinpanoja olisi opittava kopioimisen lisäksi myös ymmärtämään. Olisi hoksattava, miten opettajan puhe, diashow ja oppikirjateksti liittyvät yhteen. Olisi rakennettava tiedoista tekstejä – yhdessä. Opiskelijat tarvitsevat tietotulvan lisäksi malleja sellaisesta suorituksesta, jota arvioitaessa arvostetaan.

Emme kuitenkaan kannata vieraskielisten suullisesti suoritettavaa lukiota. Tuemme kyllä kokeiden suullista täydentämistä, mutta emme rummuta sitä mitenkään erityisesti. Tärkeämpää olisi opettaa kirjoittamaan, rakentamaan tiedot kynän tai tietokoneen avulla ehyiksi teksteiksi, niin kauan kuin lukiot ja muut koulutusasteet perustuvat kirjoitettujen tekstien

ymmärtämiselle ja tuottamiselle. *”Jokaisen opettajan, joka haluaa arvioida jonkin kirjallisen tuotoksen, olisi opetettava sellainen myös kirjoittamaan.”*

myös kirjoittamaan. Tästä hyötyisivät niin vieraskieliset kuin kantasuomalaisetkin. Väitämme, että tämä kirjoittamaan ja lukemaan oppiminen jää liikaa opiskelijan vastuulle. Raja opiskelijan ja opettajan vastuualueiden välissä on väärässä paikassa.

Samanaikaisopetus on lyömässä läpi perusopetuksen puolella, mutta lukiossa S2 on edelleen ylioppilaskirjoitukseen valmentava oppiaine siinä missä äidinkieli ja kirjallisuuskin. Valmistavan koulutuksen opiskelijalle ei ole lukiossa luvassa erityistä aikaa ja paikkaa rakentaa eri tiedonalojen kielitaitoaan. LUVA:ssa tämä on vielä mahdollista, ja siksi siihen pitäisi tarttua uudentyypisellä, ei kertauskurssimaisella, pedagogiikalla, joka keskittyy pelkästään sisältöihin.

Valmistavan koulutuksen näkökulmasta lukio toimii ymmärrä tai tipahdat -periaatteella. Huomaamme yhä uudestaan, että kielitietoisuuden opetuksen periaatteita noudattava tukiopetustunti, jossa opetetaan oppiaineen jokin kokonaisuus uudestaan,

tuottaa ahaa-elämyksiä kielitaidoltaan kehittyvälle opiskelijalle. Emme ole naiiveja, resurssejahana tämä vaatii, mutta lukiosta pudonnut nuori laskuttaa yhteiskuntaa vielä monin verroin enemmän.

Kannustusta ja yhteydenpitoa koteihin

Olemme projektissamme miettineet ja kokeilleet erilaisia tukimuotoja, joita voisi kutsua kattotermillä ohjaus. Lukioon valmistavaan koulutukseen tulleilla nuorilla on paljon yhteistä. Siitä on hyvä lähteä liikkeelle. Heidän vanhemmilleen suomalainen koulukulttuuri on vieras, ja samalla vanhemmat odottavat ”ilmaiselta” koulutukselta paljon. Se on heidän mukaansa suuri mahdollisuus, jota ei saa heittää hukkaan. Vanhempien suuret odotukset voivat tietysti luoda kannustavan ilmapiirin, mutta ne voivat myös luoda liian suuria paineita. Nuori ei ehkä halua kertoa kotona opiskelun ongelmistaan ja täten tuottaa pettymystä. Vanhempien oma epävarmuus ja tietämättömyys voivat johtaa kommunikoinnin välttelyyn, koska he eivät välttämättä tiedä, mikä on sopivaa viestintää koulun ja kodin välillä. Lapsi saattaa silmin nähden hävetä isäänsä, joka tulkin läsnä ollessa avautuu omasta tietämättömyydestään. Kommunikoinnissa ei voi välttyä törmäyksiltä.

Miten lukio-opiskelijat valitaan? Eikö lukio ollutkaan korkeakoulu? Pitäisikö vanhemman käydä koululla tapaamassa rehtori, jotta lapsi pääsee kouluun opiskelijaksi? Nämä ovat aivan tavanomaisia kysymyksiä, jotka kuvaavat koulujärjestelmien eroja. Vaikeinta ohjaajan työssä on silloin, kun joutuu sanomaan, ettei nuoren kielitaito tai

keskiarvo mitenkään yllä lukio-opiskeluun. Tieto saattaa tulla yllätyksenä vanhemmalle. Tärkeintä on kuitenkin tavata opiskelijoiden huoltajat kasvotusten ja ennakkoluulottomasti, tulkkaus asianmukaisesti järjestettynä. Vanhemmille tulee antaa aikaa esittää kaikki mieleen juolahtavat kysymykset, ja tapaamisia pitäisi olla useampia. Vanhempia ei voi kutsua vain Wilman avulla tapaamisiin, vaan puhelinoitolla ja lastensa välityksellä. Kun kotona tiedetään enemmän nuoren maailmasta ja koulun käytännöistä, on nuoren helpompi puhua vanhemmilleen kouluasioista.

Motivaation mysteeri

Pohdimme paljon opiskelijan ja opettajan motivaatiota. Opettajakin tarvitsee onnistumisen kokemuksia. Lukiossa yhteys opetuksen ja oppimisen välillä on hämärtynyt. Opettajan täytyy saada nähdä, että se, minkä hän opettaa, oppilas myös oppii. Eikö akateeminen lukemaan ja kirjoittamaan opettaminen olisi juuri tämän yhteyden uudelleen luomista? Opiskelijan motivaatio on kuitenkin kaikkein tärkein. Joillakuilla se on sisäsyntyistä. Silloin emme ole kovin huolissamme, vaikka kielitaidossa on vielä monen kehitysvuoden aukkoja. Mutta jos aukot höystetään heikolla motivaatiolla, olemme siellä, missä työ on kaikkein haastavinta. Miten motivaatiota voisi vähän avittaa? Näyttämällä LUVA:ssa sitä, mikä lukiossa on suurta ja kaunista eikä vain aina sitä, mitä se vaatii. Lukio on yleissivistävää koulutusta. Siinä on sen suuruus ja kauneus. Siellä saa – tai ainakin pitäisi saada – kasvaa ja kehittyä ennen ammattiin opiskelun ja työelämän paineita. Siellä oppii kulttuurimme ja tekniikkamme perustaa, oppii ajattelemaan ja antamaan arvoa inhimilliselle pääomalle. Nuori on oman elämänsä filosofi jo ikänsäkin puolesta, ja mikään ei ole hänelle tylsempää, kuin nähdä kieli pelkkänä instrumenttina tai passina, jota saa odottaa ikuisuuden. Hänen pitää saada kokea, että omalla kielitaidolla voi tehdä samoja juttuja kuin muutkin. Tähän haluaisimme haastaa nykylukion.

LUVA:n S2-opettaja on pohtinut erityisesti, millaista kielitaitoa opiskelijoille ollaan rakentamassa, kun puhutaan akateemisesta kielitaidosta, tiedonalojen kielistä tai vaikkapa monilukutaidosta. LUVA:n S2-opetuksen ei pitäisi olla peruskoulun S2-oppimäärän kertausta eikä myöskään lukion S2-kurssien ennakointia sisältöjen tasolla. Sen ei tarvitse olla kattavaa siinä mielessä, että lähdetään liikkeelle äänneistä ja päädytään lauseenvastikkeisiin. Se voisi olla esimerkiksi sellaista, että sanasto- ja tekstitasoilla liikutaan lukio-opiskelun arjessa ja eri oppiaineiden tekstuaalisissa maailmoissa. Kielenopiskeluun ujutetaan koko ajan samaistumispintoja kielitaidon lähi-

kehityksen vyöhykkeeltä. Kielenopiskelu opettaisi samalla, miksi kannattaa maksaa se kaikki vaiva, mitä tulevat lukio-opinnot edellyttävät. Motivaatio inhimillisen pääoman kasvattamiseen on hienointa, mitä lukio voi tarjota.

Milloin kielitaito riittää?

Lukioon ei ole – eikä saa olla – kielikoetta. Miten voidaan tietää, ”riittääkö” vieraskielisen opiskelijan kielitaito lukio-opinnoista selviytymiseen? Yleensä rivi nelosia tai viitoisia ensimmäisistä kursseista tai lukio-opintojen keskeyttäminen ovat vastaus siihen, että kielitaito ei ole riittävä. Valmistavan koulutuksen puolestapuhujina olemme kylästyneet tällaisiin monikielisen lukion arkipäiväisiin ihmiskokeisiin. Olemme kylästyneet siihen, että ei vaihteeksi kysytä, riittävätkö opettajan tai kouluuyhteisön taidot saattamaan vieraskielistä opiskelijaa läpi lukion. On totta, että kielitestauksen puute aiheuttaa ikäviä tapaturmia esimerkiksi silloin, kun opiskelijalla on hyvä keskiarvo, mutta päättötodistus kansainvälisestä koulusta. Tai jos myöhään maahan tulleelle yläkoululaiselle on annettu tyydyttäviä arvosanoja pelkästä hyvästä yrityksestä eikä ymmärtämisestä. Tällaiset ovat kuitenkin yksittäistapauksia. Kielikokeella voitaisiin rajata tämänkaltaiset mahdottomat yhtälöt rasittamasta muutenkin kuormittunutta opettajaa ja lukiota. Varsinaista isoa ongelmaa se ei kuitenkaan poista: miten ohjata ja opettaa niitä, jotka osin tuettuna, osin itsenäisesti selviäisivät lukio-opinnoista, jos itse lukio hiukan loisi nahkaansa. Lukioon valmistavan koulutuksen haaste onkin olla samalla joustava ja tukeva rakenne, joka tukee, mutta kuitenkin suo mahdollisuuden onnistumiseen ilman suurta tukea.

Paradigman muutos puutteiden paikkailusta ohjaamiseen, motivaation herätelyyn ja kielitietoisen opetukseen on iso muutos opettajan pään ja itse lukiojärjestelmän sisällä. LUVA voi onnistua, jos pystyy kehittämään ennakkoluulottomia pedagogisia malleja siihen, miten vieraskielinen opiskelija löytää itselleen palkitsevan tavan opiskella ja edetä ylioppilaaksi ja siitäkin eteenpäin.

Maahanmuuttajataustaiset ja vieraskieliset opiskelijat lukiossa

Maahanmuuttajataustaisten ja vieraskielisten opiskelijoiden osuutta lukiossa pyritään tulevaisuudessa lisäämään valmistavalla koulutuksella, jota tarjotaan jo perusopetuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 2011–2016 on asetettu tavoitteeksi koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen. Hallitusohjelman, valtioneuvoston periaatepäätöksen valtion kotouttamisohjelmasta ja koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman 2011–2016 mukaan maahanmuuttajien edellytyksiä lukio-opintoihin parannetaan sisällyttämällä lainsäädäntöön maahanmuuttajien ja muiden vieraskielisten lukiokoulutukseen valmistavaa koulutusta koskevat säännökset. Lisätietoa säädöstyön etenemisestä <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka>. Lisäksi Opetushallituksessa valmistellaan lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen opetussuunnitelman perusteita, joiden edistymistä voi seurata osoitteessa www.opi.fi.

- *Katja Mannerström toimi Lukioon valmistava koulutus maahanmuuttajataustaisille nuorille -hankkeessa projektivastaavana ja nuorten ohjaajana ja Annukka Bösingeri toimi hankkeen S2-opettajana sekä opetussuunnitelman kehittäjänä.*

MAAHANMUUTTAJAT TUKEMASSA SUOMALAISTA KOULUTUSJÄRJESTELMÄÄ

Hoda Shabrokh

Suomalainen lukio on alun perin rakennettu suomalaisille ja suomen kieltä puhuville nuorille. Peruskoulut ovat jo hyvin monikulttuurisia ympäristöjä, ja tässä kehityksessä lukiot ovat tulossa hitaasti, mutta varmasti perässä. Vantaan lukioissa on tällä hetkellä 8 prosenttia maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Mutta mitä monikulttuuristuminen käytännössä oppilaitoksille merkitsee?

Vantaan Osallisena Suomessa -lukiohankkeen alkuperäinen nimi on ”Maahanmuuttajien tukeminen lukiossa”. Missä asioissa maahanmuuttajanuoret tarvitsevat tukea? Ja miksi maahanmuuttajia pitäisi tukea? Voivatko maahanmuuttajataustaiset tukea suomalaisia? Näitä kysymyksiä lähdettiin pohtimaan pari vuotta sitten lukiohankkeen alkuvaiheessa Vantaalla Lumon ja Tikkurilan lukioissa. Aluksi vastaukset

olivat hämmentäviä: maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on samanlaiset vahvuudet, heikkoudet ja tuen tarpeet kuin suomenkielisilläkin. Ei

heitä tule erottaa. Kaikki opiskelijat ovat tasavertaisia. Opiskelijoita tulee välttää kategorisoimasta lokeroihin, kukin on yksilö ja maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita on hyvin monenlaisista taustoista – Suomessa syntyneistä vasta muutama vuosi sitten Suomeen muuttaneisiin. Lukioissa selkein haaste maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla on suomen kielen syvällisessä, kirjallisessa ja luetussa hallitsemisessa. Kielen hallinta on puhtaasti maahanmuuttajuuteen liittyvä haaste. Puutteelliset opiskelutaidot tai heikko motivaatio ovat myös natiiveilla opiskelijoilla haasteita, tosin joillakin maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla nämä voivat liittyä myös osittain omaan perhe- tai kulttuuritaustaan.

Lukiohankkeessa on lähdetty kehittämään tukimuotoja niitä lukion olemassa olevaan rakenteeseen nivoen. Lukioissa ei ole mahdollisuutta tai syytä järjestää maahanmuuttajille erillistä opintopolkua, sillä se sotisi opiskelijoiden luonnollista integroitumista vastaan. Lukion tuen kehittäminen on ollut prosessi, jota on voitu toteuttaa vain pohtimalla ja havaitsemalla haasteita, suunnittelemalla ja toteuttamalla tukitoimia sekä arvioimalla toiminnan tarpeellisuutta ja sen edelleen kehittämistä.

Opiskelija pääsee lukioon peruskoulun keskiarvon perusteella. Peruskoulumenestys ei kerro koko totuutta opiskelijan suomen kielen tasosta ja siitä, miten opiskelijan kielitaito vaikuttaa lukio-opintoihin. HavaitSIMME hankkeessa, että suurimmat haasteet maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla liittyvät suomen kielen kirjalliseen ilmaisuun. Opiskelijoiden puhe voi olla ilmaisultaan hyvin sujuvaa, mutta kirjoitettaessa esimerkiksi reaaliaineen esseevastauksia haasteet tulevat usein esiin. Opiskelijan kielitaito ei yleensä riitä esseevastauksen monipuoliseen ja analyttiseen kirjoittamiseen, ja näin ollen vastaukset jäävät hyvin lyhyiksi. Vaikka opiskelijalla olisi aiheesta sisäistettyä tietoa, ajatuksen saattaminen kirjoitettuun muotoon paperille ei onnistu vaivattomasti.

Esittelen seuraavaksi Vantaalla kehitettyä lukion tukea, jonka tarkoituksena on toimia innoittajana, ajatusten ja ideoiden herättäjänä. Kunkin kunnan ja lukion tulee miettiä omista lähtökohdistaan, miten tukea voidaan soveltaa ja toteuttaa omissa lukioissa.

Monikulttuurisen lukion check-list

- Onko lukiossasi monikulttuurisuustiimi?
- Koulutetaanko aineenopettajia kielitietoiseen opettamiseen?
- Panostetaanko lukiossanne yhteisöllisyyteen?
- Uskaltavatko opiskelijat kysyä ja pyytää apua kieliongelmiin?
- Opetetaanko asiatekstin kirjoittamista?
- Onko arviointi monipuolista?
- Innostutko opettajana maahanmuuttajien opettamisesta?
- Saavatko opettajat johdolta tukea tähän kaikkeen?

Suomen kielen tukeminen

Suomen kielen koordinaattori

Suomen kielen koordinaattori on lukioiden lisäresurssi monikulttuuristuvan lukion kehittämistarpeisiin. Koordinaattorin tehtävää voivat hoitaa oman päätyönsä rinnalla muun muassa lukion S2-opettajat. Suomen kielen koordinaattorin rooli mahdollistaa sen, että kehitetyt tukitoimet jäävät aktiivisesti elämään lukioissa. Koordinaattori on työllään edistämässä lukioiden asteittaista hallinnollista kyvykkyyttä ottaa monikulttuuristuvan lukion tukitoimet haltuun.

Suomen kielen alkukartoitus

Suomen kielen alkukartoitus tehdään uusille ensimmäisen vuoden maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Kielikartoitus on ohjaava eikä se vaikuta opiskelijan arviointiin. Kartoituksella voidaan havaita, mikä on uuden opiskelijan suomen kielen lähtötaaso, ja sitä kautta ohjata hänet tukitoimien piiriin.

Yhteisöllinen opiskelu ja oppiminen

Maahanmuuttajanuorten tarpeesta olemme kehittäneet useita toimintoja, jotka on avattu kaikille opiskelijoille.

Study Café

Study Café on paikka, johon opiskelijat tulevat yhdessä opiskelemaan, tekemään läksyjä ja valmistautumaan kokeisiin. Study Café pyörii kerran viikossa Tikkurilan lukion aulakahvilassa, jonne pyöreiden pöytien ääreen kerääntyy opiskelijoita tee- ja kahvikuppien kanssa opiskelemaan. Koulun kahvila on Study Cafén aikaan pidempään auki. Eri aineiden opettajat vuorollaan kiertävät ohjaamassa ja mukana on välillä myös opiskelijatutoreita.

Reaalitaitokurssi

Reaalitaitokurssi on kaikille lukiolaisille, jotka haluavat kehittää reaaliaineissa opiskelutaitojaan, oppia eri oppiaineiden käsitteitä sekä harjaantua esseevastauksien kirjoittamisessa. Näitä kurssseja on pidetty Vantaalla sekä Lumon että Tikkurilan lukioissa.

Opiskelijoiden ja opettajien antama palaute on ollut hyvin myönteistä, ja kurssit on koettu tarpeellisiksi. Kursseilla on käynyt sekä natiiveja suomenkielisiä että maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Opiskelijat ovat kurssilla kokeneet parantaneensa opiskelutaitojaan ja kehittyneensä esseekirjoittamisessa. Lisäksi eri oppiaineiden käsitteiden ja sanojen ymmärtämiseen on saatu apua.

Studia Generalia: Maailmankansalaisena lukiossa -seminaarisarja

Maailmankansalaisena lukiossa -seminaarisarja on Tikkurilan lukion ja Osallisena Suomessa -hankkeen yhteistyöllä kehitetty globaalikasvatuksen työkalu lukioille. Lukuvouden aikana lukiossa järjestetään neljä seminaaria, kaksi syksyllä ja kaksi keväällä. Opettajat ja opiskelijat suunnittelevat seminaarien aiheet ja kutsuvat paikalle kiinnostavia ja ajankohtaisia luennoitsijoita. Tilaisuudet on tarkoitettu avoimiksi kaikille lukion opiskelijoille ja niiden tarkoituksena on edistää keskustelua ja pohdintaa globaaleista teemoista ja lisätä tietoisuutta siitä, että lukiolaiset ovat paitsi suomalaisia ja eurooppalaisia, niin myös ennen kaikkea maailmankansalaisia.

Hyvä käytäntö: monikulttuurinen vanhempainilta

Sekä maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille että vanhemmille tarkoitettu vanhempainilta edistää kodin ja lukion välistä yhteistyötä. Vanhempainiltaan osallistuvat saavat tietoa lukio-opinnoista ja koulutusjärjestelmästä omalla äidinkielellään. Opiskelijat otetaan vanhempainillan aktiivisiksi osallistujiksi ja järjestäjiksi. Vanhempia kannustetaan osallistumaan myös yleisiin vanhempainiltoihin, joihin on mahdollista järjestää tulkkaus.

Lisätietoja: Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa -hanke, Vantaan kaupunki

Sporttiklubi

Akateemisen aherruksen ja puurtamisen vastapainoksi Tikkurilan ja Lumon lukioissa päätettiin syksyllä 2012 käynnistää lukiolaisille toimintaa Sporttiklubin merkeissä. Sporttiklubin pääajajina on koripallo, jonka valmennuksesta vastaa paikallinen urheiluseura Rekolan Urheilijat ja rahoituksesta vastaa Vantaan liikuntatoimi sekä Osallisena Suomessa -hanke. Halusimme kokeilla, minkälaisen vastaanoton harrastustoiminta voi saada lukioissa. Tiesimme, että peruskouluissa kerhotoiminnalla on pitkät perinteet ja kerhot saavat valtionavustusta toisin kuin lukioissa, joissa tällaista järjestelmää ei ole.

Sporttiklubi syntyi maahanmuuttajanuorten tarpeesta laajentaa ystäväpiiriään ja saada mielekästä harrastustoimintaa raskaan lukio-opiskelun vastapainoksi. Aluksi Sporttiklubiin ei kuitenkaan saatu opiskelijoita säännöllisesti mukaan, mutta kun opiskelijoille annettiin tehtäväksi kutsua ja olla mukana järjestämässä, toiminta sai tulta alleen. Molempiin lukioihin muodostui pian sekä poikien että tyttöjen korisjoukkueet. Opiskelijat motivoituivat treenaamaan kevään koulujenväliseen turnaukseen ja suunnittelivat tapahtuman.

Tikkurilan lukion tyttöjoukkueen kapteeni Pauline Singh pitää siitä, että Sporttiklubissa voi helposti tutustua ja saada uusia ystäviä myös eri vuosiluokilta. Sporttiklubiin voi tulla kuka tahansa eikä tarvitse olla pitkää harrastustaustaa, kuten seura joukkueissa on tapana. Treeneissä opiskelijat auttoivat ja valmensivat toisiaan: *”Näin teet harhautuksia ja tällaisia tekniikoita voi käyttää.”* Lisäksi Pauline kuvaa, että: *”Nyt kun tulee kouluun, niin ei tunnu vaan, että tulee opiskelemaan vaan odottaa, että pääsee pelaamaan.”*

Koulujenvälisessä turnauksessa oli amerikkalaisen koripalloturnauksen henkeä ilmassa. Lumon lukioon oli kerääntynyt loppukevään iltapäiväksi kolmesta lukiosta tyttöjen ja poikien joukkueita, jotka olivat sonnustautuneet omiin pelipaitoihinsa. Liikuntasali oli muuttunut urheiluareenaksi, jonka kentällä pilliin vihelsivät ja viittoilivat raitapaitaiset tuomarit, korkea kisakatsomo oli pakkautunut täyteen opiskelijoita ja opettajia, jotka kukin kannustivat omiaan. Tunnelmaa nostattivat Lumon taitavat draamalinjan juontajat ja kismusiikista vastasivat lukion omat tiskijukat. Tikkurilan lukion poikien koripallojoukkueen kapteeni Cuong Dinh kuvaa Sporttiklubia seuraavasti: *”Monen opiskelijan korishistoria on ollut nolla, mutta nyt heistä on lukion päätyttyä tullut urheilijoita. Joillekin tämä on ollut elämän eka mitali.”*

Näitä kaikkia yllä mainittuja tukimuotoja tullaan jatkamaan tulevaisuudessa sekä Lumon että Tikkurilan lukioissa. Lisäksi Vantaan lukiot ja sivistystoimi ovat yhdessä laatineet suomen kielen ja opintojen suunnitelmaa vantaalaisille lukioille. Kunnan tasolla on huomattu, että maahanmuuttajanuoret haastavat lukioita muuttumaan ja kehittymään. Kunnan lukioiden yhtenäisen tuen tarjonta on tässä keskeistä.

Vantaan Tikkurilan lukiossa tehty lyhytdokumentti "Sankariainesta – kolmen lukiolaisen tarina" kertoo, miten eri opiskelijat ovat löytäneet tiensä lukioon. Dokumentti on suunnattu kaikille peruskoulun päättövaiheessa oleville oppilaille kurkistuksena lukion maailmaan.

Dokumentti soveltuu opetuskäyttöön ja opintojen ohjaukseen niin peruskouluissa kuin lukio-opintojen alkuvaiheessa. Dokumentin tarkoituksena on toimia keskustelun herättäjänä oppilaiden jatkopolkujen pohdinnassa sekä lukion alkuvaiheen motivoijana.

Lisätietoja: <https://hyvatkaytannot.oph.fi>

- *Hoda Shabrokh toimi Vantaan Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa -hankkeen projektipäällikkönä.*

NUORISOLUOKAN OPETTAJA ÄÄNESSÄ

Päivi Ranjkesh

Opettajan polkuni

Valmistuin 80-luvun alkupuolella Turun yliopistosta pääaineenani englanti ja sivuaineenani venäjä. Alusta lähtien minulle oli ollut selvää, että haluan opettajaksi. Sainkin heti tuntiopettajan paikan Vaasan kauppaoppilaitoksesta. Työ oli mukavaa ja viihdyin työpaikassa hyvin.

Vuosituhanen vaihteessa olin viisi vuotta virastani hoitovapaalla. Tuona aikana kauppaoppilaitos oli muuttunut ammattiopistoksi. Paluu takaisin oli aikamoinen shokki. Lähes kaikki oli erilaista kuin ennen. Kaikessa oli kiireen tuntu ja tehokkuusajattelu oli etualalla. Nopeasti huomasin, että opiskelijoilla oli paljon enemmän kaikenlaisia oppimisen ongelmia. Sitten alkoivat näkyä opiskelijoiden sosiaaliset ja mielenterveysongelmat. Koin, että meihin opettajiin kohdistuvat vaatimukset kasvoivat, mutta meille ei annettu välineitä vastata vaatimuksiin.

Aloin väsyä ja turhautua. Vähitellen kypsyi mielessä ajatus sapattivapaasta. En kuitenkaan ehtinyt jäädä vapaalle, kun jouduin työuupumuksen vuoksi jäämään vuoden pituiselle sairauslomalle. Kun sairausloma sitten alkoi lähestyä loppuaan, sain sattumalta kuulla, että Vaasan kaupunki oli käynnistämässä Nuorisoluokkaa maahanmuuttajille. Innostuin heti ajatuksesta ja tunsin, että olen saanut voimani takaisin. Valtava ilon aihe oli, kun sitten selvisi, että saan aloittaa Nuorisoluokan opettajana. Olin jonkin verran opettanut maahanmuuttajanuoria, koska tietysti heitä oli alkanut olla enenevässä määrin tavallisilla ammattiopiston luokilla. Olin myös opettanut joitakin kursseja englantia ammattiopiston valmistavan luokan ryhmille. Kokemukseni olivat olleet positiivisia.

Olen aina ollut kiinnostunut muista kulttuureista. Olen ollut mukana vapaaehtoisuudessa maahanmuuttajien kanssa, ja tietysti Iranista kotoisin olevan puolisoni kautta meillä on paljon yhteyksiä muualta Suomeen tulleisiin ihmisiin. Eli maahanmuuttajien kanssa työskentely ei sinänsä ollut minulle uutta. Olen utelias vieraiden kulttuurien suhteen ja odotin innolla uusien oppilaiden tapaamista.

Työ Nuorisoluokalla

Kun koulutusta käynnistettiin, lähtökohtana oli se, että Nuorisoluokka tarjoaa mahdollisuuden suorittaa peruskoulu loppuun, ja kohderyhmänä on valikoitunut joukko opiskelijoita. Nuorisoluokka olisi tarkoitettu nimenomaan sellaisille opiskelijoille, joilla on todelliset edellytykset suoriutua koulutuksesta vuodessa, eli että heillä on takana opintoja suomalaisessa peruskoulussa tai riittävästi peruskoulua vastaavia opintoja omassa maassa.

Koska opiskelu on työvoimapolitiittista koulutusta, TE-toimisto järjesti valintahaastattelun. Olin mukana haastatteluissa. Niiden tarkoitus oli lähinnä selvittää opiskelijan todellinen motivaatio lähteä mukaan haasteelliseen koulutukseen. Olikin melko helppoa tehdä valinnat tällä perusteella. Samalla karsiutuivat pois ne, joiden kielitaito ei oikein riittänyt edes haastattelusta selviytymiseen.

Nuorisoluokalla aloitti 13 opiskelijaa, 12 valittua, sekä varasijalle päässyt kolmas- toista, jota emme sitten raaskineet häätää pois. Hänen suomen kielen taitonsa olikin aika heikko, mutta hän selviytyi opinnoista terävän päänsä ja erityisesti matemaattisen lahjakkuutensa ansiosta.

Totta kai oli jännittävää aloittaa työ Nuorisoluokalla. Vaikka olen parikymmentä vuotta ollut opettajana, monet asiat olivat uusia. Mutta kuten usein käy, kun ihminen ei tiedä, mitä kaikkea ei tiedä, sitä vain lähtee rohkeasti ja jotenkin hullun luottavaisena liikkeelle. Itse asiassa vasta nyt, toisen vuoden aikana olen ymmärtänyt, miten paljon oli asioita, jotka olisi pitänyt tietää ja osata.

Millaiset alkuoletukset minulla sitten oli näistä nuorista, heidän taidoistaan ja kokemuksistaan? Tietojen ja taitojen osalta olettamus tietysti oli se, että heillä on ne vaaditut edellytykset, eli riittävä kielitaito ylipäänsä opiskella ja jonkinlaiset opiskelutaidot. Itse olin tavannut opiskelijat vain pikaisesti valintahaastattelussa, mutta Mirja Asikainen, joka on meillä OPO:na ja koulunkäynnin ohjaajana, tunsikin osan oppilaista entuudestaan. Paljolti perustinkin alussa hänen käsitystensä varaan. Muutenkin jouduin ensimmäisenä vuonna paljon tukeutumaan Mirjan apuun, koska minulla ei ollut tietoa, mitä ja miten peruskoulun puolella asioita oli opiskeltu. Sain tarvittesani myös apua peruskoulun S2-opettajilta. Toisaalta, ammattiopiston opettajana minulla oli vankka tieto siitä, mitä jatko-opinnoissa selviämiseen vaaditaan. Tämä tieto auttoi minua paljon.

Ensimmäisenä vuonna meillä oli jonkin verran ongelmia poissaolojen kanssa. Melko alkuvaiheessa yhden opiskelijan opinnot keskeytettiin, koska motivaatio ei riittänyt säännölliseen koulunkäyntiin. Ensimmäisen vuoden opiskelijoissa oli aika monta yksin maahan tullutta. Jouduimme näkemään, millaisia paineita aiheuttaa se, että

on yksin päässyt pois ja perhe muualla odottaa ehkä apua. Tai ainakin mielessä on jonkinlainen syyllisyys siitä, että itse elää turvassa, mutta ei voi auttaa ketään.

Jotkut opiskelijoista olivat ensin tulleet yksin maahan, ja perhe oli ollut Suomessa vasta vähän aikaa. Silloin nuori joutuu ottamaan vastuun koko perheestä, poissaolo- ja tulee erilaisten viranomaiskäyntien ym. vuoksi. Joskus näkee, että tällaiset nuoret viettävät ikään kuin kaksoiselämää, kotona he ovat vastuullisia vanhempia omille vanhemmilleen ja sisaruksilleen, sitten on se toinen, suomalainen ja nuorten maailma, jossa pätevät aivan toiset säännöt.

Joillakin opiskelijoilla oli takanaan hyvin traumaattisia kokemuksia ja se näkyi koulussa. Oli unettomuutta ja päänsärkyä. Joskus suorastaan näki, kuinka opiskelija ”kutistui” aivan pieneksi ja näkymättömäksi, aivan kuin toiseksi ihmiseksi.

Meidän opiskelijoilla ei ole ollut käytettävissään mitään opintososiaalisia palveluita. Minun on jotenkin oman itseni vuoksi täytynyt rajata oma roolini. Minä olen opettaja, teen työni, opetan. Mutta olen myös ihminen ja aikuinen. Olen läsnä, käytettävissä. Pyrin kuitenkin säilyttämään tietyn etäisyyden ja ajattelen, että minun ei tarvitse tietää kaikkea. Olen vain lähellä.

Onnistumisen kokemukset

Lukuvuoden 2011–2012 perusteella voi kai sanoa, että olemme onnistuneet hienosti. Kymmenestä valmistuneesta opiskelijasta kaikki saivat jonkin jatkopaikan. Joidenkin oppilaiden kanssa olemme edelleen yhteydessä, yksi on lukiossa, pari ammattiopistossa, ja ainakin heillä koulu on sujunut hyvin. Lukuvuoden 2012–2013 kahdentoista opiskelijan ryhmästä kaikki saivat päättötodistuksen. Eli tavoite siis saavutettiin ja sehän on onnistumisen mittari. Onnistumisen mittarina voi kai pitää myös sitä, että lukuvuodelle 2013–2014 saimme paljon hakemuksia.

Osa lukuvuoden 2012–2013 opiskelijoista sai erinomaisen päättötodistuksen. He olivat niitä, joille tämä koulutus alun perin räätälöitiin, eli heillä oli jo tarvittavaa koulustausta sekä riittävästi kielitaitoa – tai ainakin uskomaton kyky omaksua uutta asiaa ja kieltä samanaikaisesti. Moni sai hyvän päättötodistuksen. Tämä oli meille suuri ilonaihe, sillä nämä opiskelijat suoriutuivat rankasta vuodesta hyvinkin vähäisellä koulustaustalla. Sitten ovat ne, jotka nipin napin selviytyivät opinnoista. Mutta uskon, että keväthulapäivänä kaikki olivat tyytyväisiä saavutukseensa. Vuoden edetessä opiskelijoiden tavoitteet tulivat realistisemmiksi. Tulevaisuuteen suhtauduttiin edelleen luottavaisesti, mutta kaikki tulivat paremmin tietoisiksi omista mahdollisuuksistaan.

Onnistumiselta tuntuu jo sekin, että kukaan ei keskeyttänyt. Nuorten voimavarat olivat ihmeelliset. Mukana oli parivuotiaan lapsen äiti. Epäilin aluksi vahvasti, miten

koulu tulee sujumaan uudella paikkakunnalla, yksinhuoltajavanhempana. Jostain tämä nuori nainen vain sai voimaa, jolla jatkaa eteenpäin, huolimatta lapsen toistuvista sairasteluista ja rankasta arjen pyörittämisestä yksin. Koulutaustaakin tällä opiskelijalla oli todella vähän. "Ope, mä en ymmärrä, sä et selittänyt..." ja "Ahaa, nyt ymmärrän" oli jokapäiväistä keskusteluumme. Samalla tämä superäiti kävi vielä autokoulua.

Näitä nuoria yhdisti vahva motivaatio. Heillä oli kiire ja he näkivät, että elämässä on mahdollisuuksia. Ammattiopistossa kohtasin paljon suomalaisia nuoria, jotka tuntuivat kadottaneen uskonsa tulevaisuuteen. Kyllä kaiken onnistumisen lähtökohtana on nuorten oma halu päästä eteenpäin. Heillä oli valtava tiedonjano ja minulle opettajana se oli tietysti erityisen voimaannuttavaa. Ammattiopistossa kun sain kuulla 'mitä vittua sä multa kysyt'-tyyppisiä kommentteja oppitunnilla.

Meiltä on kysytty, miten olemme onnistuneet. Mielestäni yksi selitys on pieni ja tiivis ryhmä. Kaksitoista vain on erityisen sopiva määrä. Oikeastaan olimme kuin perhe, jossa jokaisella oli paikkansa, roolinsa ja myös oma tilansa. Ryhmä kannatteli toisiaan. Ilmapiiri oli hyvä ja suvaitsevainen. Opiskelijat kannustivat toisiaan ja osallistuivat keskusteluun mielellään. He osasivat nauttia eri kulttuurien kirjosta. Myös Vaasa-opisto itsessään on mukava oppimisympäristö. Yhteisö on pieni ja se on vain etu. Talossa käy kaikenikäisiä ihmisiä ja toimintaa on monenlaista. Toiveena onkin, että voimme tulevaisuudessa enemmän hyödyntää opistoa nimenomaan oppimisympäristönä. Onnistunut kokeilu oli lukuvuonna 2012–2013 esimerkiksi eläkeläisryhmän kanssa tehty haastattelu, aiheena "Kun minä olin nuori". Eläkeläiset olivat valmistautuneet haastatteluun tuomalla mukanaan muun muassa vanhoja valokuvia. Pitää enemmän saada maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten välisiä kohtaamisia, samoin myös eri-ikäisten ihmisten välisiä kohtaamisia.

Haasteet

Nuorisoluokka käynnistettiin nopealla aikataululla eikä kaikesta ehditty neuvotella etukäteen. Lisäksi, kun toimijoita on monia, vastuunjakaminen on hankalaa. Keväällä 2012 siirryimme hallinnollisesti Vaasan aikuislukion alaisuuteen ja yhteistoiminta on sujunut hyvin, osittain tietysti siksi, että työn edetessä on opittu asioita ja löydetty ratkaisuja. Päällimmäisenä kuitenkin edelleen on tunne, että olemme aika yksin ja meidät koetaan enemmänkin vain hallinnollisena lisätyönä. Ehkä jatkossa haaste onkin tehdä meistä enemmän näkyviä ja tasavertaisia muiden aikuislukion ryhmien kanssa. Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat koulussa arkipäivää, koulun täytyy laitoksena ottaa heidät vastaan.

Pedagogisena haasteena pidän sitä, että monen nuoren opiskelutaidot ovat niin heikot. Ne monet taidot, joita meillä lapset opettelevat päiväkodista lähtien, puuttuvat näiltä opiskelijoilta. Kaikkeen pitää varata paljon aikaa. Opettajan pitää muistaa useamman kerran myös varmistaa, että asia on ymmärretty. Monia aivan konkreettisia perusasioita täytyy harjoitella, esimerkiksi erilaiset askartelutehtävät ja pelit voivat viedä yllättävän paljon aikaa. Mutta miten ne voisivatkaan sujua, jos niitä ei ole koskaan harjoitellut?

Toinen haaste on yhteisen todellisuuden puute. Koulun todellisuus on suomalaisia todellisuutta ja eurooppalaista todellisuutta. Nämä oppilaat eivät jaa tätä todellisuutta. Elämäkatsomustiedon tunnilla aiheena oli mainonta. Onneksi olin päättänyt tunnin aluksi ottaa pienen askartelutuokion. Tehtävänä oli etsiä kuvalehdestä mainos, liimata se vihkoon ja sitten kuvailla mainosta. Osalle opiskelijoista ongelmaksi muodostui löytää lehden kuvatarjonnasta mainos! Vaikka mainokset ympäröivät meitä Suomessa kaikkialla, ne eivät kaikille ole olemassa. Koko ajan on pidettävä mielessä, että se, mikä minulle on tuttua ja itsestäänselvyys, ei välttämättä ole sitä maahanmuuttajalle.

Useinkaan maahanmuuttajaopiskelijalla ei ole kontakteja suomalaisiin koulun ulkopuolella. Tämä vaikuttaa paitsi opiskelijan kielitaitoon, myös hänen maailmantietoonsa. Kotona eletään toisessa kulttuurissa. Oma kulttuuri on arvokasta ja tärkeää, mutta se ei auta nuorta selviytymään suomalaisessa yhteiskunnassa. He eivät seuraa suomalaisia TV-ohjelmia tai lue suomalaisia sanomalehtiä. He tietävät paljon entisen kotimaansa tapahtumista, mutta eivät välttämättä niistä asioista, joista Suomessa keskustellaan. Nuorten kanssa täytyy puhua ajankohtaisista asioista, mutta täytyy aina myös muistaa varmistaa, että heillä on jokin todellinen konteksti, johon nuo asiat liittyvät.

Mitä minä olen oppinut?

Nämä kaksi vuotta ovat olleet minulle henkilökohtaisesti aivan uusi alku. Olen ymmärtänyt, että ammattiopistossa silloinen tie oli kuljettu loppuun. Tiesin, että en voi jatkaa enää samalla tavalla kuin ennen, mutta minulla ei ollut keinoja muuttaa suuntaa.

”Tämän hankkeen aikana olen joutunut miettimään omaa opetustapaani uudesta näkökulmasta. Olen ymmärtänyt, että opettajan tehtävä on mahdollistaa oppiminen.”

Tämän hankkeen aikana olen joutunut miettimään omaa opetustapaani uudesta näkökulmasta. Olen ymmärtänyt, että opettajan tehtävä on mahdollistaa oppiminen. Maahanmuuttajaopiskelija joutuu ylittämään niin monia esteitä selviytyäkseen koulussa ja kodin ulkopuolella. Minun tehtäväni on helpottaa hänen tietään. Kieli on vain osa oppilaan kohtaamista ongelmista, mutta koulussa juuri kieli on se ympäristö, jossa toimitaan. Opettajana minulla on vastuu siitä, että oppilas tuntee olonsa turvalleksi tässä ympäristössä. Asioita pitää yksinkertaistaa ja havainnollistaa. Jatkuvasti pitää miettiä, mikä on se kaikkein tärkein sisältö. Ja yllättävää kyllä, juuri tuo asioiden ytimen pohtiminen on ollut itsellenikin antoisaa.

Olen saanut opettaa monia oppiaineita. Elämäkatsomustiedon tunneilla meillä on ollut antoisia keskusteluja ja on ollut kiehtovaa tutustua oppilaiden toisenlaisiin näkökantoihin. Samalla olen joutunut tietysti miettimään sitä, miksi itse ajattelen asioista tietyllä tavalla. On ollut mielenkiintoista pohtia, mitä suomalainen kulttuuri oikeastaan on. Opiskelijat ovat antaneet minulle mahdollisuuden peilata omia arvojaani. Myös maantiedon opettaminen on ollut todella hauskaa. Saan katsella Eurooppaa toisin silmin ja se näyttää erilaiselta kuin ennen.

Eniten minua ehkä jännitti suomen kielen opettaminen, koska en ole opiskellut suomea yliopistossa. Toisaalta yhtäläisyyksiä vieraan kielen opetukseen on paljon. Olen saanut runsaasti eväitä englannin kielen opetukseen juuri S2-aineen opettamisen kautta. Minulla oli onnea, kun pääsin Turun yliopiston järjestämään täydennyskoulutukseen. "Suomen kielen oppija eri aineiden opetusryhmissä"-koulutus on antanut minulle rautaisannoksen ajantasaista tietoa S2-opetukseen. Monessa asiassa olen saanut vahvistusta omille ajatuksilleni ja opetusratkaisulleni, mutta paljon on ollut myös sellaista, jossa olen huomannut omat puutteelliset tietoni ja taitoni.

Olen aina pyrkinyt opetuksessa funktionaalisuuteen, mutta Nuorisoluokka on ollut ihanteellinen ympäristö kokeilla kaikenlaisia ideoita sen toteuttamiseksi. Meidän opiskelijamme ovat aina valmiita uusiin asioihin, ja S2 erityisesti on oppiaine, jonka opetukseen voi kytkeä mitä erilaisimpia asioita. On ollut antoisaa tarjota opiskelijoille erilaisia taide-elämyksiä. Vierailut eri kohteisiin myös lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta. Toivon, että jatkossa voimme yhä enemmän opiskella suomea luokkahuoneen ulkopuolella. Opiskelijoiden on mielekästä päästä kokeilemaan taitojaan erilaisen ihmisten kanssa ja erilaisissa paikoissa.

Kun ammattiopistossa meillä oli maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita, yritin kyllä jollain tavoin ottaa huomioon heidän puutteellisen kielitaitonsa. Silti voin sanoa, että monen muun tavoin usein ajattelin, että miksi tuo opiskelija on meillä, eihän hänen kielitaitonsa riitä! Jotenkin vain oli sellainen käsitys, että jokin muu taho on vastuussa heidän kielitaidostaan. Meillä selviytyäkseen pitää jo olla tietty kielitaito. Toisaalta, eihän meillä opettajilla ollut mitään valmiuksia edes ottaa vastaan näitä

opiskelijoita! Emme olleet saaneet minkäänlaista koulutusta maahanmuuttajaopiskelijoiden kohtaamisen. Hyvä tahto, jota kyllä löytyi, ei oikein riittänyt.

Vasta nyt, Nuorisoluokalla, olen saanut käsityksen siitä, mitä on opiskella puutteellisella kielitaidolla. Olen ymmärtänyt, että ei ole olemassa sellaista valmistavaa koulua tai luokkaa, jossa saisimme näiden nuorten suomen kielen ”valmiiksi”. Kyse on siitä, että annetaan heille mahdollisuus oppia vajavaisellakin kielitaidolla. Olen saanut nähdä, että se onnistuu! Jos opiskelija haluaa oppia, häntä pitää opettaa niin, että hän voi oppia. Se on koulun perustehtävä. Jos koulu hoitaa hyvin tuon perustehtävänsä, paljon muuta ei sitten tarvitakaan. Siinä on jo kaikki.

”Kyse on siitä, että annetaan heille mahdollisuus oppia vajavaisellakin kielitaidolla.”

Mitä haluaisin sanoa kollegoille?

Kielitietoinen koulu ja kielitietoinen opetus ovat asioita, joita haluaisin jatkossa viedä eteenpäin. Jokainen aineenopettaja on aina myös suomen kielen opettaja. Koulun kieli on heti alusta lähtien eri tiedonalojen kieltä. Opettajan pitää tulla tietoisiksi oman oppiaineensa kielestä ja sen erikoislaadusta. Jokaisella oppiaineella on oma sanasto, omat rakenteensa ja tekstityyppinsä. Maahanmuuttajaoppilas saattaa olla suullisessa kielenkäytössään jo melkoisen sujuva, mutta oppiaineiden kieli onkin kovin erilaista kuin kavereiden kanssa puhuttu kieli. Opettajalle tekee hyvää tutkia oman aineensa

kieltä ulkopuolisen silmin. Oman puheen tarkkailu silloin tällöin tekee varmasti hyvää kaikille opettajille.

Maahanmuuttajat pitää koulussa nähdä mahdollisuutena. Koulun tehtävä on raivata esteitä nuoren elämässä, oli kyseessä sitten kantasuomalainen tai maahanmuuttajataustainen nuori. Maahanmuuttajanuorelta saattaa puuttua paljon sellaisia taitoja ja tietoja, joita pidämme itsestäänselvytenä. Mutta entä sitten? Meille ne ovat itsestäänselvyksiä, mutta eivät välttämättä suurelle osalle muuta maailmaa. On virkistävä joutua katsomaan omaa maailmaa toisesta näkövinkkelistä.

Luokkalehdessämme afganistanilaistaustainen Ali kirjoittaa otsikolla Antakaa meille mahdollisuus: "Kaikki tietävät, että suomen kieli on vaikeaa ja meidän kulttuurimme ovat erilaisia. Kun meikäläiset ovat Suomessa, meille pitää antaa hyvää opetusta ja aikaa. Jos koulussa on hyvä ympäristö, se rohkaisee meitä jaksamaan ja opiskelemaan."

Annetaan heille mahdollisuus.

 Päivi Ranjkesh oli Nuorisoluokan vastuopettaja Vaasassa.

4

AIKUISTEN
MAAHANMUUTTAJIEN
KOTOUTUMINEN JA
KOTOUTTAMINEN

VUXNA INVANDRARES
INTEGRATION OCH
INTEGRERING

Viime vuosina aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiseksi ja kotouttamiseksi on tehty paljon kehittämistyötä. Kotouttamiseen liittyvät kysymykset ovat tulleet aiempaa näkyvämmiksi ja ne ovat pysäyttäneet tarkastelemaan palveluiden sisältöä ja toimintatapoja muualta Suomeen muuttaneiden näkökulmasta. Kehittämishaasteisiin on pureuduttu niin lainsäädännöllisesti kuin lukuisin kehittämishankkein. Yksi merkittävästä muutoksista on, että nykyisen lain kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) mukaan suomen tai ruotsin kielen opetusta annetaan aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa Opetushallituksen antamien Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Opetussuunnitelman perusteet sitovat erityisesti työvoimakoulutusta, mutta myös omaehtoista koulutusta toteutetaan Aikuisten kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti.

Laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) säädetään myös Osallisena Suomessa -hankkeesta. Osallisena Suomessa -hankkeen lisäksi Euroopan sosiaalirahaston rahoittamat AIKIS-, ALPO- ja MATTO-hankkeet ovat olleet kehittämistyössä näkyviä, mutta työtä on tehty myös lukuisissa muissa alueellisissa ja paikallisissa hankkeissa. Unohtaa ei sovi myöskään sitä osaamista, joka on syntynyt osana päivittäistä kotouttamistyötä oppilaitoksissa, järjestöissä ja viranomaisten keskuudessa. Vuosien aikana kertyneen kokemuksen ja osaamisen myötä on opittu tekemään yhteistyötä, tunnistamaan tarpeita ja ymmärtämään, että kehitettävää on edelleen.

Myös keskustelu aikuisten maahanmuuttajien kotoutumisesta ja kotouttamisesta on muuttumassa vähitellen yleistävästä ja yksinkertaistavasta moninaisuuden sekä yksilölliset tarpeet ja osaamisen tunnistavaksi. Kenestä siis oikein puhutaan, kun pohditaan aikuisten kotouttamistyön mahdollisuuksia ja haasteita? Hänestä, joka on monikielinen, mutta ei välttämättä suomen- tai ruotsinkielinen. Hänestä, joka on kenties pitkän työuran tehnyt auttavasti luku- ja kirjoitustaitoinen. Hänestä, joka on korkeasti koulutettu ja hoitaa lapsiaan kotona. Hänestä, jolla on oppimisvaikeuksia ja joka pienellä kannattelulla pääsee eteenpäin.

Osallisena Suomessa -hankkeen keskeisenä tavoitteena on ollut kehittää asiakaslähtöisiä koulutusmahdollisuuksia kaikille maahanmuuttajille. Hankkeen aikana on pyritty – ja myös onnistuttu – tekemään maahanmuuttajien moninaisuutta näkyväksi. Kokeiluhankkeissa luotiin koulutusmalleja työvoimakoulutuksen ulkopuolelle jääville ryhmille, esimerkiksi kotivanhemmille ja ikääntyneille. Lisäksi kehitettiin uudenlaisia, nopeammin työelämään suuntaavia koulutuksia. Kokeiluhankkeissa kehitettiin myös kotoutumiskoulutuksen käytänteitä muuan muassa lisäämällä opetuskäytänteiden toiminnallisuutta, integroimalla opetussisältöjä, viemällä koulutusta työpaikoille, huomioimalla heikosti luku- ja kirjoitustaitoisia tarkoituksenmukaisemmin sekä nimomalla ohjaus pitkäjänteisemmin osaksi koulutusta. Kehittämistyössä kotoutumis-

koulutus haluttiin nähdä kotoutumisprosessin vaiheena, joka mahdollistaa koulutuspolulla etenemisen tai työelämään siirtymisen sekä tarjoaa vapaa-aikaan virikkeitä ja tilaisuuksia luoda sosiaalisia verkostoja.

Kotoutumiskoulutusta kehitettiin paitsi sisällöllisesti myös rakenteita ja käytänteitä ravistellen. Kotoutumiskoulutusta järjestettiin laajassa yhteistyössä, sillä sitä tarjottiin oppilaitosten lisäksi muun muassa järjestöissä, kunnan avoimessa päiväkodissa ja maahanmuuttajayhdistyksissä. Näin pyrittiin vahvistamaan opiskelijoita osallistavia ja aktivoivia opetuskäytänteitä sekä luomaan koulutukseen osallistuneille yhteyksiä muun muassa kunnan palveluihin, järjestötoimintaan ja laajaan joukkoon toimijoita erilaisissa yhteisöissä.

Kokeiluhankkeiden kotoutumiskoulutus kiihottaa Osallisena Suomessa -hankkeen aikana, vuonna 2012, voimaan astuneita Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen ja Aikuisten luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteita, joiden mukaan kotoutumiskoulutuksen opinnot tulee integroida opiskelijan henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan. Lisäksi kotoutumiskoulutukselta edellytetään opiskelijaa osallistavia työtapoja, työelämä- ja yhteiskuntataitojen sekä kielitaidon monipuolista harjaannuttamista sekä opetuksen tiiviimpää kytkemistä jokapäiväisen elämän tilanteisiin. Myös ohjaus on huomioitu opetussuunnitelman perusteissa kiinteänä osana opintoja.

Opetussuunnitelman perusteet ovat tärkeitä ja luonteeltaan ohjaavia dokumentteja, joiden käytäntöön siirtyminen voi kuitenkin edellyttää muutoksia toimintakulttuurissa tai pedagogisissa käytänteissä. Nämä muutokset tapahtuvat usein hitaasti. Kotoutumiskoulutus itsessään ei kuitenkaan ole ainoa kotoutumista edistävä tekijä, sillä kotoutuminen on monimuotoinen prosessi, johon vaikuttavat yksilön omat kokemukset itsestään yhteisön tai yhteisöjen jäsenenä sekä opiskelumotivaatio. Opiskelumotivaation vaikutus voi olla erityisen merkittävä elämäntilanteen ollessa muuten haastava. Kotoutumiseen voivat vaikuttaa myös eri yhteisöjen valmiudet monikulttuuristua ja monikielistyä.

Hallinnollisesta näkökulmasta katsottuna kotouttamistyö on monipaikkaista, sillä toimijoita on useita. Nykyinen laki kotoutumisen edistämisestä painottaa kunnan yleis- ja yhteensovittamisvastuuta sekä moniammatillista yhteistyötä esimerkiksi kolmannen sektorin kanssa. Tärkeitä toimijoita ovat myös TE-hallinto, kotoutumiskoulutusta järjestävät oppilaitokset sekä alueen työ- ja elinkeinoelämä. Kotoutumiskoulutus ei siis voi yksin ratkaista kaikkia kotoutumiseen liittyviä kysymyksiä, mutta se voi olla mahdollisuuksia avaava alku.

Osallisena Suomessa -hankkeen kokeiluhankkeissa on kehitetty monipuolisesti kotoutumiskoulutusta ja kokeiltu onnistuneesti erilaisia käytänteitä. Kokeiluhankkeissa on luotu uudenlaisia hallinnollisia ratkaisuja, asiakaslähtöisiä koulutusmalleja ja

pedagogisia käytänteitä sekä tehostettu ohjausta. Osa näistä tuloksista on jo juurrutettu tai on juurrutettavissa osaksi nykyisiä rakenteita ilman lisärahoitusta, mutta osa toiminnoista edellyttää lisäresursseja jäädäkseen pysyviksi käytänteiksi. Kokeiluhankkeet kertovat kokemuksistaan ja tuloksistaan seuraavissa artikkeleissa niin kotoutumiskoulutuksen, työelämän kuin hyvinvoinninkin näkökulmasta:

- Esther Leander ja Tarja Helanen Hämeenlinnasta erittelevät, millaisin käytäntein voidaan sujuvoittaa aikuisten maahanmuuttajien siirtymistä työelämään ja rakentaa tiiviimpää vuorovaikutusta työelämän ja kotoutumiskoulutuksen välille.
- Heidi Välimäki, Marianne Halonen ja Juha Lampi Vaasasta kuvaavat portfolioyökentelyn mahdollisuuksia aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksessa.
- Sinikka Miettinen ja Kirsi-Maria Siltanen Kuopiosta havainnollistavat, miten työelämäjakso ja kielikoulutus voidaan yhdistää mielekkäällä ja luontevalla tavalla.
- Elina Mäntylä ja Riina Humalajoki Turusta esittelevät toiminnallisten menetelmien käyttöä oppimaan oppimisen edistämiseksi ja oppijan itsetunnon vahvistamiseksi.
- Oili Huusko-Tuohino Kemistä kuvaa erityistä tukea tarvitsevien aikuisten maahanmuuttajien kieli- ja työpajatoimintaa, jossa yhdistettiin kotoutumiskoulutusta ja työssäoppimista. Artikkelissa kuvataan myös opettajan, työnantajan ja työpaikkaohjaajan tiivistä yhteistyötä.
- Anne Juntunen Kemistä havainnollistaa kolmen tapauksen avulla, millaisia tuloksia kannattelulla saadaan aikuisten kotoutumiskoulutuksessa, kun opiskelijoilla on opiskelu- tai henkilökohtaisia ongelmia.
- Elina Mäntylä kuvaa Turussa kehitettyä ohjauspysäkkitoimintaa, josta on ollut apua erityisesti korkeasti koulutetuille maahanmuuttajille.
- Virpi Harilahti-Juola ja Katja Ruunaniemi Pudasjärveltä pohtivat kunnan verkostojen roolia kotouttajana ja kouluttajana käyttäen esimerkkinä moniammatillisesti toteutettua Suomistartti-koulutusta.
- Heli Mäkeläinen Espoosta ja Pirkko Matkaselkä Vantaalta kuvaavat pääkaupunkiseudun kotivanhempien koulutuskokeiluja, jotka toteutettiin osallistujien ääntä kuunnellen ja eri toimintatapoja kokeillen.
- Anna-Maria Koivistoinen Kuopiosta kertoo senioreille suunnatusta kotoutumiskoulutuksesta ja haasteista kohderyhmän tavoittamisessa.
- Maarit Rönkönharju, Eija Teerineva ja Tsega Kiflie Kuopiosta kuvaavat kolmannen sektorin roolia kotoutumiskouluttajana käyttäen esimerkkinä Setlementti Puijollassa toteutettua alkuvaiheen Tervetuloa Suomeen! -koulutusta.
- Lopuksi Elina Mäntylä tuo esille kaupungin näkökulmia maahanmuuttajayhdistysten kanssa tehdystä yhteistyöstä Turun kokeiluhankkeessa.

Aikuisten kotoutumiskoulutusta kehitettiin lisäksi ruotsinkielisissä kokeiluhankkeissa pääkaupunkiseudulla, Raaseporissa ja Rannikko-Pohjanmaalla. Näitä kokeiluhankkeita kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Under de senaste åren har en hel del utvecklingsarbete för integration och integrering av vuxna invandrare gjorts. Frågor som rör integrering har blivit mer synliga än tidigare och har fått oss att stanna upp och granska tjänsteinnehåll och verksamhetssätt ur personer som har flyttat till Finlands synvinkel. Man har tagit sig an utvecklingsutmaningar både genom lagstiftning och med många utvecklingsprojekt. En av de mest betydande förändringarna är att enligt den aktuella lagen om främjande av integration (1386/2010) ska undervisning i finska eller svenska ges i samband med integrationsutbildningen av vuxna invandrare enligt Utbildningsstyrelsens grunder för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare. Grunderna för läroplanen gäller särskilt arbetskraftsutbildning, men även frivillig utbildning genomförs enligt grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna.

Projektet Delaktig i Finland regleras även i lagen om främjande av integration (1386/2010). Utöver projektet Delaktig i Finland har projekten AIKIS, ALPO och MATTO som finansierats av Europeiska socialfonden varit framträdande i utvecklingsarbetet, men arbete har även gjorts i många andra regionala och lokala projekt. Inte även att förglömma den kunskap som har formats som en del av det vardagliga integreringsarbetet i läroanstalter, organisationer och myndigheter. Genom erfarenheten och kunskapen som har formats under åren har vi lärt oss att samarbeta, identifiera behov och förstå, att vi fortfarande har mycket att utveckla.

Även diskussionen om integration och integrering av vuxna invandrare håller gradvis på att förändras från generaliserande och förenklande till igenkännande av mångfald samt individuella behov och kunskaper. Vem är det egentligen vi pratar om när vi funderar över möjligheterna och utmaningarna med integreringsarbetet av vuxna? Han eller hon, som pratar flera språk men inte nödvändigtvis finska eller svenska. Han eller hon, som kanske har en lång arbetskarriär bakom sig med hjälpliga läs- och skrivkunskaper. Han eller hon, som är högutbildad och tar hand om barnen hemma. Han eller hon, som har inlärningssvårigheter och tar sig fram med lite stöd från andra.

Den centrala målsättningen i projektet Delaktig i Finland har varit att utveckla utbildningsmöjligheter för alla invandrare med kunden som utgångspunkt. Under projektets gång har man försökt – och även lyckats – att synliggöra invandrarnas mångfald. I försöksprojekten utarbetades utbildningsmodeller för grupper som hamnar utanför arbetskraftsutbildningen, till exempel hemmaföräldrar och äldre personer. Dessutom utvecklades nya utbildningar inriktade på en snabbare väg till arbetslivet. I försöksprojekten utvecklades även integrationsutbildningens praxis bland annat genom att öka undervisningsmetodernas funktionalitet, integrera undervisningsinnehåll, ta utbildningen till arbetsplatser, mer ändamålsenligt beakta personer med svaga läs- och skrivfärdigheter och göra handledning till en mer långsiktig

del av utbildningen. I utvecklingsarbetet ville man se integrationsutbildningen som ett skede i integrationsprocessen som gör det möjligt att avancera på utbildningsstigen eller gå över till arbetslivet, och som skapar drivfjädrar och tillfällen att bilda sociala nätverk på fritiden.

Integrationsutbildningen utvecklades förutom innehållsmässigt även genom att ruska om i strukturerna och praxisen. Den ordnades som ett omfattande samarbete, eftersom utbildning erbjöds förutom i läroanstalterna även i organisationer, kommunernas öppna daghem och invandrarföreningar. På så sätt försökte man förstärka undervisningsmetoder som engagerar och aktiverar de studerande och skapa band mellan utbildningsdeltagarna och bland annat kommunernas tjänster, föreningsverksamhet och en bred grupp aktörer inom olika samfund.

Försöksprojektets integrationsutbildning följer grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare samt grunderna för läroplanen för utbildning i läs- och skrivfärdigheter för vuxna invandrare, som trätt i kraft under projektet Delaktig i Finland (år 2012) och enligt vilka integrationsutbildningen ska integreras i den studerandes personliga studieplan. Dessutom förutsätts integrationsutbildningen innehålla arbetssätt som engagerar de studerande, mångsidig träning av arbetslivs-, samhälls- och språkkunskaper samt en tätare koppling mellan undervisningen och vardagliga situationer i det verkliga livet. Även handledning har uppmärksammats som en fast del av studierna i grunderna för läroplanen.

Grunderna för läroplanen är viktiga och vägledande dokument, men en praktisk tillämpning av dem kan dock förutsätta förändringar i verksamhetskulturen eller i de pedagogiska tillvägagångssätten. Sådana förändringar sker ofta långsamt. Integrationsutbildning i sig är dock inte den enda faktorn som främjar integration, eftersom integration är en mångformig process som påverkas av individens egen upplevelse av sig själv som samhälls- eller samfundsmedlem och hans eller hennes studiemotivation. Studiemotivationens inverkan kan vara särskilt betydande om livssituationen för övrigt är utmanande. Även olika gruppers beredskap att ta till sig flera kulturer och flera språk kan påverka integrationen.

Ur förvaltningssynpunkt sker integreringsarbetet på flera ställen, eftersom många aktörer är inblandade. Den aktuella lagen om främjande av integration betonar kommunernas allmänna ansvar och samordningsansvar samt yrkesövergripande samarbete med till exempel tredje sektorn. Viktiga aktörer är även arbets- och näringsförvaltningen, läroanstalter som ordnar integrationsutbildning och regionens arbets- och näringsliv. Integrationsutbildning kan alltså inte ensam lösa alla integrationsfrågor, men det kan vara en bra början som öppnar upp möjligheter.

I Delaktig i Finland-projektets försöksprojekt har man mångsidigt utvecklat integrationsutbildningen och framgångsrikt prövat olika tillvägagångssätt. Man har skapat nya administrativa lösningar, kundinriktade utbildningsmodeller och pedagogiska tillvägagångssätt samt effektiviserad handledning. En del av dessa resultat har redan rotats eller håller på att rotas som en del av de aktuella strukturerna utan tilläggsfinansiering, men en del av aktiviteterna kräver mer resurser för att kunna bli stadigvarande praxis. Erfarenheterna och resultaten från försöksprojekten beskrivs i följande artiklar ur både integrationsutbildningens, arbetslivets och välmåendets synvinkel:

- Esther Leander och Tarja Helanen från Tavastehus utreder vilka tillvägagångssätt som kan göra vuxna invandrades övergång till arbetslivet smidigare och skapa en tätare interaktion mellan arbetslivet och integrationsutbildningen.
- Heidi Välimäki, Marianne Halonen och Juha Lampi från Vasa beskriver möjligheterna med portföljarbetande i integrationsutbildningen av vuxna invandrare.
- Sinikka Miettinen och Kirsi-Maria Siltanen från Kuopio åskådliggör hur arbetslivsperioder och språkundervisning kan förenas på ett meningsfullt och kreativt sätt.
- Elina Mäntylä och Riina Humalajoki från Åbo presenterar funktionella tillvägagångssätt som kan användas för att främja inläring och förstärka den studerandes självkänsla.
- Oili Huusko-Tuohino från Kemi beskriver en verksamhet med språk- och arbetsverkstad för vuxna invandrare som behöver särskilt stöd, där man förenade integrationsutbildning med inläring på arbetsplatser. I artikeln beskrivs även lärarens, arbetsgivarens och arbetsplatshandledarens täta samarbete.
- Anne Juntunen från Kemi illustrerar med hjälp av tre fall vilken typ av resultat man kan få med stöd i integrationsutbildningen av vuxna, när de studerande har inlärnings- eller personliga problem.
- Elina Mäntylä beskriver verksamheten med "hållplatsen för vägledning" i Åbo, som har hjälpt särskilt högt utbildade invandrare.
- Virpi Harilahti-Juola och Katja Ruunaniemi från Pudasjärvi funderar över kommunernas roll som integrerare och utbildare med den yrkesövergripande utbildningen Suomistartti som exempel.
- Heli Mäkeläinen från Esbo och Pirkko Matkaselkä från Vanda beskriver utbildningsförsök för hemmaföräldrar i huvudstadsregionen, som

förverkligades genom att lyssna på deltagarnas röster och pröva olika verksamhetsätt.

- Anna-Maria Koivistoinen från Kuopio berättar om en integrationsutbildning för seniorer och om utmaningarna med att nå fram till målgruppen.
- Maarit Rönkönharju, Eija Teerineva och Tsega Kiflie från Kuopio beskriver den tredje sektorns roll som integrationsutbildare och använder startutbildningen Tervetuloa Suomeen! som genomförts inom Setlementti Puijola som exempel.
- Till slut för Elina Mäntylä fram stadens synpunkter på samarbetet med invandrarföreningar som genomförts inom försöksprojektet i Åbo.

Integrationsutbildningen av vuxna utvecklades dessutom med svenska försöksprojekt i huvudstadsregionen, Raseborg och Kust-Österbotten. Dessa försöksprojekt beskrivs närmare i kapitel 5.

TYÖLLISTYMISTÄ TUKEVAT KOKEILUT HÄMEENLINNASSA

Esther Leander ja Tarja Helanen

Hämeenlinnassa toimineen Arvioinnin tukemana työelämään (ARTTU) -hankkeen tavoitteena oli luoda maahanmuuttajien nopean työllistymisen edistämiseksi pysyvä, eheä ja asiakaslähtöinen malli. Työllistymisen edistämiseksi olivat osallisina yritykset ja muut työnantajat, keskeiset palvelutoimijat ja kouluttajat sekä työnhakijat. Verkostoitumisen, tiedottamisen ja ulkomaalaistaustaisen työvoiman markkinoinnin lisäksi hankkeessa kokeiltiin työnhakuklubitoimintaa, osuuskuntatoimintaa, Melba-arviointimenetelmää, työnantajille myönnettävää perehdytysseteliä sekä uudentyypistä ”Nopeasti työhön” -kotoutumiskoulutusta. Esittelemme seuraavassa näitä hankkeessa kokeiltuja ja kehitettyjä toimintatapoja. Luomme kuitenkin ensin lyhyen katsauksen Hämeenlinnaan maahanmuuttokaupunkina.

Maahanmuuttajien määrä Hämeenlinnan seudulla on kasvussa. Koko Kanta-Hämeen muuttovoitto ja väestönkasvu perustui vuonna 2012 maahanmuuttoon. Hämeenlinnan asukkaista ulkomaalaisia oli vuoden 2012 lopussa 2,6 prosenttia (1 730). Naapurikunnissa prosentuaalinen osuus oli pienempi, Janakkalassa 1,7 (281) ja Hattulassa 0,9 prosenttia (86). Koko Kanta-Hämeessä ulkomaalaisten osuus oli 2,2 prosenttia. Valtakunnallisesti ulkomaalaisten osuus väestöstä oli Tilastokeskuksen mukaan 3,6 prosenttia koko väestöstä. Hämeenlinnan seudun ulkomaalaistaustaisten asukkaiden määrä on lähtenyt kasvuun vasta viime vuosina. Niinpä alueella on vielä paljon työnantajia, joilla ei ole kokemusta maahanmuuttajataustaisesta työvoimasta. Maahanmuuton syitä ei tunneta eikä myöskään alueella asuvien maahanmuuttajataustaisten kirjavaa ammatti- ja kielitaitoa. Hämeen ELY-keskuksen mukaan ulkomaalaisten työttömien työnhakijoiden osuus ulkomaalaisesta työvoimasta vuonna 2012 oli Hämeenlinnan seudulla keskimäärin 26 prosenttia.

Verkostoituminen, monikulttuurisen työvoiman markkinointi ja hankkeen näkyvyys

ARTTU-hanke teki hedelmällistä yhteistyötä alueen eri toimijoiden kanssa. Kaupungin ja Hämeen TE-toimiston lisäksi verkostoihin kuuluivat muun muassa alueen elinkeino-

jen kehittämistyöstä vastaava Kehittämiskeskus Oy Häme, kotoutumiskoulutusta järjestävä Vanajaveden Opisto, Ammattiopisto Tavastia, Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinnan Yrittäjät ry ja Hämeenlinnan setlementti ry.

Hanke osallistui rekrytointitapahtumiin ja oli mukana järjestämässä yhteisiä tapahtumia maahanmuuttajataustaisten työllisyyden edistämiseksi. Maahanmuuttajainfo-hankkeen kanssa yhteistyössä vuonna 2012 järjestetyssä Global Talent -tapahtumassa ja Kehittämiskeskus Oy Hämeen kanssa yhdessä ideoidussa Tekijä 2012 -tapahtumassa hanke esitteli maahanmuuttajataustaisten työnhakijoiden kykyjä ripustamalla heidän ansioluettelonsa sermeille työnantajien tutkittavaksi.

ARTTU-hanke järjesti työnantajien esimiehille suunnatun perehdyttämisseminaarin ja osallistui yrittäjien aamukahvitilaisuuksiin tuoden mukanaan tietoa erilaisista ulkomaalaistaustaisten työllistymiseen liittyvistä asioista. Myös hankkeen osaavia työtä etsiviä asiakkaita tuotiin esiin näissä tilaisuuksissa. Esimerkiksi Kiinan kauppaan liittyvää kulttuuria kävi esittelemässä Suomessa englanninkielisestä koulutuksesta valmistunut kiinalainen insinööri.

Hankkeen henkilöstö, projektipäällikkö ja työhönvalmentaja markkinoivat, luennoivat ja opastivat aktiivisesti myös muiden organisaatioiden järjestämässä tilaisuuksissa ja kohtasivat näissä tilaisuuksissa työnantajia, kouluttajia ja maahanmuuttajataustaisia työnhakijoita. Kehittämiskeskus Oy Häme auttoi hankkeen työntekijöitä löytämään alueen yrityksiä, joilla oli pyrkimys kansainvälistymiseen tai halua palkata maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä. ARTTU-hankkeen määrällisissä tavoitteissa tavoiteltiin yhteydenottoa 100:aan eri työnantajaan. Tämä tavoite toteutui yli odotusten. Kahden vuoden aikana hanke rekisteröi yhteydenottoja 142:een eri yritykseen. Suurin osa näistä kontakteista liittyi työnhakuklubin asiakkaiden työpaikan tai harjoittelupaikan hakuun. Jos lukuun lisätään työnantajat, joita hanke kohtasi eri tilaisuuksissa, nousee kontaktien lopullinen määrä lähemmäksi kahtasataa.

Hämeenlinnan seudun media julkaisi hankeaikana lukuisia lehtiartikkeleita ja radiojuttuja hankkeen tapahtumiin ja tavoitteisiin liittyvistä aihepiireistä. ARTTU-hanke tiedotti toiminnastaan ja tapahtumista myös omien kotisivujensa ja Facebook-sivunsa kautta (ks. lisää www.hameenlinna.fi/osallisenasuomessa).

Kartoitus ulkomaalaistaustaisten työllistymisestä Hämeenlinnan seudulla

Hämeen ammattikorkeakoulun Business Point toteutti vuosien 2012–2013 vaihteessa ARTTU-hankkeen tilaamana kartoitustyön, jossa selvitettiin haastatteleamalla työnantajien näkemyksiä maahanmuuttajien työllistymisestä. Kartoituksen tulosten pe-

rusteella pohdittiin, mitä jatkossa voitaisiin tehdä paremmin ulkomaalaistaustaisten työllistymisen edistämiseksi.

Kartoitukseen haastateltiin viittätoista Hämeenlinnan seudun eri alojen yritystä. Näistä kymmenessä oli työskennellyt tai edelleen työskenteli ulkomaantaustainen työntekijä. Tulosten perusteella voidaan todeta, että organisaatiot, joissa on työskennellyt ulkomaantaustaisia työntekijöitä, ovat olleet erityisen tyytyväisiä näiden työpanokseen. Näissä organisaatioissa ei myöskään nähdä mitään ongelmia ulkomaantaustaisen rekrytoimisessa. Organisaatioiden mukaan rekrytoidut maahanmuuttajataustaiset työntekijät ovat maksaneet työllään ja motivaatiollaan takaisin mahdollisen ”ylimääräisen” vaivan rekrytoinnissa tai perehdyttämisessä.

Niillä yrityksillä, joilla ei ollut vielä kokemusta maahanmuuttajataustaisen rekrytoinnista, oli enemmän pelkoja. Eräässä yrityksessä epäiltiin ulkomaalaistaustaisen työntekijän karkottavan asiakkaita, koska suomalainen haluaa suomalaisten teke-

”Niillä yrityksillä, joilla ei ollut vielä kokemusta maahanmuuttajataustaisen rekrytoinnista, oli enemmän pelkoja.”

mää työtä ja palvelua. Kaiken kaikkiaan kartoituksen tuloksissa vain kielitaito nousi esiin haasteena, sillä sen todettiin olevan ainoa rekrytointia hankaloittava tekijä.

Nopeasti työhön -koulutuskokeilu

Vanajaveden Opiston ja Ammattiopisto Tavastian yhteistyössä vuosina 2012–2013 toteuttama Nopeasti työhön -kurssi oli myös osa ARTTU-hanketta. Kurssin tavoitteena oli kehittää paikallisesti vaihtoehtoinen, selkeä ja johdonmukainen koulutusmalli nopeasti työmarkkinoille suuntaaville maahanmuuttajille. Koulutukseen sisältyi työelämän ja työelämässä tarvittavan suomen kielen koulutusta sekä hygieniosaamistodistus-, työturvallisuuskortti-, ATK:n ajokortti- ja ensiapukoulutusta. Pätevyyskoulutusten yhteydessä opiskelijoiden osaaminen kehittyi myös tekniikan ja ravintola-alan sanojen hallinnassa.

ARTTU-hankkeen työhönvalmentaja auttoi kurssin opiskelijoita ammattitaitoa ja suuntautumista vastaavan työssäoppimispaikan etsinnässä. Työssäoppimisen yhteydessä opiskelija ja työssäoppimisen työpaikkaohjaaja arvioivat opiskelijan valmiuksia työllistymisen näkökulmasta. Ohjaavan opettajan työpaikkakäynnin aikana arviointi käytiin läpi kolmikannassa työnantajan, harjoittelijan ja ohjaavan opettajan kesken.

Nopeasti työhön -kurssin tavoitteena oli, että kurssin opiskelijoista noin 60 prosenttia työllistyisi noin kuusi kuukautta kestäneen kurssin aikana. Työharjoitteluun (entinen työelämävalmennus) oli tavoitteena saada 30 prosenttia opiskelijoista ja

lopun 10 prosenttia oppisopimuskoulutukseen. Kurssin tavoite oli kunnianhimoinen. Hämeen TE-toimiston tarkistamien tietojen mukaan toukokuussa 2013 kahden kurssin yhteensä 37 opiskelijasta 14 oli päässyt työhön, seitsemän oli ammatillisessa koulutuksessa, 12 työttömänä ja yksi työvoiman ulkopuolella. Tavoitteen alittumiseen on ollut oma vaikutuksensa laajamittaisella taantumalla sekä vähäisillä palkkatukimäärärahoilla ja heikentyneillä oppisopimusmahdollisuuksilla.

Ammattiopisto Tavastian monikulttuurisuuskoordinaattorin Tiina Alhaisen sekä koulutuksessa opiskelleen mietteitä Nopeasti työhön -koulutuksesta:

Yhtenä todella hyvänä asiana tässä koulutuksessa on se, että me saimme jo kotoutumiskoulutusvaiheeseen sisällytettyä työturvallisuuskortteja, hygieniaoosaamistodistuksia ja ensiapukortteja, jotka selkeästi auttavat työllistymisessä ja ovat yksi osoitus työnantajille, että on jo jonkinlaista ammatillista osaamista ja on vaadittavat pätevyudet kunnossa. [- -] Tähän me saimme nyt pidennettyjä toiminnallisia jaksoja, joissa asioita harjoiteltiin ja sanastoa opeteltiin suunnitelmallisesti ja toiminnallisesti.

Tiina Alhainen

Olemme saaneet selkokiehiset korttikoulutukset käyttöön myös meidän muihin koulutuksiin. Niitä on nyt meidän maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavassa koulutuksessa ja perusopetukseen valmistavassa opetuksessa. Nyt meillä on myös opettajia, joilla on tarvittava osaaminen ja tutustumispaikat selvillä. [- -] Näin saamme koulutusrakentaita vastaamaan siihen, että koko ajan maahanmuuttajia tulee enemmän ja meidän on pärjättävä.

Tiina Alhainen

Yhteistyöstä työnantajien kanssa:

Jos nyt ajatellaan tätä (Osallisena Suomessa -hankkeessa toteutettua) koulutusta, niin tässä ovat olleet työssäoppimisjaksot. Etenkin näiden opiskelijoiden kanssa, joilla kielitaito on ollut heikompi, opettajat ovat olleet yhteydessä työelämään etukäteen. On käyty ehkä tutustumassa, on käyty läpi tavoitteita ja sitä, mikä tämä koulutus on. Työssäoppimisen aikana opettajat ovat käyneet työpaikoilla ohjauksikäynneillä. [- -] Meillä on käytössä myös lomake eli ammatillinen osaamiskartoitus, jonka opiskelija ensin itse täyttää ja sitten tätä lomaketta on käyty yhdessä läpi opiskelijan kanssa. Työssäoppimispaikalla työssäoppimisen ohjaaja on täyttänyt vastaavan lomakkeen. Työssäoppimisen ohjaaja on arvioinut opiskelijaa samoissa asioissa eli työelämävalmiuksia, työssä vaadittavaa kielitaitoa ja ammattialan työtehtävien hallintaa. Se, mikä on ollut mielenkiintoista, on ollut tämä kolmikantakeskustelu. Nämä keskustelut ovat tuoneet paljon siihen, että mitä jatkossa vielä pitäisi tehdä ja myös avanneet sitä, että mikä on kenenkin mielessä tarpeeksi, mikä on kenenkin mielestä hyvä. Arviointi hyvin monessa kohtaa tukee opiskelijan itsetuntoa, sillä opiskelijat ovat yleisesti olleet kriittisempiä itseään kohtaan kuin työelämä.

Tiina Alhainen

Mitä valtio haluaa maahanmuuttajilta? Haluaako se, että me opimme oikeasti suomen kieltä tai mennä suoraan töihin, tämä on kysymys. Koska opimme yksi vuosi tai puolitoista vuotta täällä (oppilaitoksissa), tämä aika ei riitä että me voidaan puhua suomea. Eli mitä valtio haluaa? Okei jos mä laitan tavaroita (kaupan hyllyille) ei tarvii kieli. Emme voi puhua kalan kanssa.

Nopeasti työhön -koulutukseen osallistunut N.N

Työnhakuklubi ja TerraTori Osuuskunta

Lokakuussa 2011 ARTTU-hanke käynnisti avoimen työnhakuklubin, jonka tarkoituksena oli löytää työtä etsivien joukosta nopeasti työllistyvät, tukea heitä kehittämään työnhakuvalmiuksiaan ja rakentaa yhteistyötä työnantajien kanssa etsimällä tarjolla oleviin työtehtäviin parhaiten sopivat työntekijät. Suunnitelmaan kuului myös työelämävalmennuksen tarjoaminen työpaikoilla sitä tarvitseville. Työnhakuklubin kävijämäärä kasvoi nopeasti suureksi, mikä kiistatta osoitti tämän tyyppisen tukitoiminnan

tarpeellisuuden Hämeenlinnan seudulla. Niinpä työnhakuklubin toimintaa jatkettiin suunniteltua kauemmin.

ARTTU-hanke sai idean työnhakuklubista hankkeen projektipäälliköltä, jolle toiminta oli tuttua Vantaan kaupungista. Työnhakuklubin tyyppistä menetelmää on käytetty muun muassa nuorten työllistymiseen liittyvissä hankkeissa. Toiminta oli helppo käynnistää, sillä tilat löytyivät kaupungin keskeisimmältä paikalta, torin ja kirkon vieressä sijaitsevasta Hämeenlinnan kaupungin Palvelupiste Kastellista. Työnhakuklubia varten vuokrattiin Kastellin Maahanmuuttoinfon huone. Työnhakuklubi oli avoinna kaikille maahanmuuttajataustaisille asiakkaille perjantaisin lokakuusta 2011 tammi-kuun 2013 loppuun. Ajanvarausta ei tarvittu. Muina kuin työnhakuklubin aukioloaikoina hankkeen työhönvalmentaja otti asiakkaita vastaan ajanvarauksella.

Asiakkaat ohjautuivat työnhakuklubiin monella eri tavalla: TE-toimiston, kotoutumiskouluttajan tai muun oppilaitoksen ohjaamana, Hämeenlinnan Maahanmuuttoinfo-hankkeen, maahanmuuttajapalvelujen/monikulttuurisen työn tai Hämeenlinnan settlementti ry:n neuvomana tai puskaradion välittämän tiedon perusteella. Tuki oli pääasiassa henkilökohtaista ohjausta. Ryhmäohjausta työhönvalmentaja antoi vieraillessaan Ammattiopisto Tavastian koulutusryhmissä ja kotoutumiskoulutusta tarjoavassa Vanajaveden Opistossa sekä kaupungin lähiökeskuksissa. Asiakkaan tarpeista riippuen klubi tarjosi uravalmennusta (ohjaus tutkinnon rinnastamiseen/laillistamiseen, ohjaus työelämävalmennukseen tai koulutuksen asiantuntijoille), työnhakuvalmennusta (työpaikkasivuihin tutustuminen, ansioluettelo, työhakemukset, yhteydenotto potentiaaliseen työnantajaan) tai ohjasi asiakkaan tarvittavalle asiantuntijalle.

Työhaussa onnistumisen ensimmäinen edellytys oli työtä etsivän oma määrätietoisuus ja sinnikkyys. Työhönvalmentaja onnistui raottamaan työpaikan ovea kertomalla työnhakijasta ennakkoon ja sopimalla haastatteluaikoja myös työpaikkoihin, jotka eivät olleet avoimessa haussa. Työsuhteeseen johtavien työelämävalmennuspaikkojen löytäminen osoittautui yllättävän vaikeaksi, sillä useimmat näitä paikkoja tarjoavista työnantajista eivät rekrytoineet uusia työntekijöitä. Sen sijaan huolella valitut, esimerkiksi kotoutumiskoulutuksessa opiskelevan ammattitaitoa tai suuntautumista vastaavat työssäoppimispaikat johtivat rohkaiseviin tuloksiin.

ARTTU-hankkeen tavoitteena oli saada 30 asiakasta mukaan työelämään. Huhtikuun 2013 seurannan perusteella palkkatyöhön pääsi hankkeen aikana työnhakuklubin 119 asiakasta yhteensä 42 ja työelämävalmennukseen 13 asiakasta. Tutkintoon johtavassa ammatillisessa koulutuksessa tai maahanmuuttajien ammatilliseen koulutukseen valmistavassa koulutuksessa oli huhtikuussa 2013 ainakin 20 työnhakuklubin

”Työhaussa onnistumisen ensimmäinen edellytys oli työtä etsivän oma määrätietoisuus ja sinnikkyys.”

asiakasta. TerraTori-osuuskunta rekisteröityi maaliskuussa 2013, ja sen toiminnassa on sekä maahanmuuttajia että kantasuomalaisia.

Perehdytysseteli työnantajan kannustimena

Keväällä 2012 hankkeessa päätettiin kokeilla 500 euron perehdytysseteliä, rahallista perehdytystukea työnantajalle, joka työllistää maahanmuuttajataustaisen hämeenlinnalaisen työnhakijan. Perehdytyssetelin sai hakemuksesta työnantaja, joka palkkasi työehtosopimuksen mukaisella palkalla vähintään kahden kuukauden kokoaikaiseen työsuhteeseen maahanmuuttajataustaisen työntekijän. Työsuhteen piti olla työtä etsivän ensimmäinen palkkatyö Suomessa. Perehdytysseteliä ei myönnetty yhtäaikaisesti palkkatuen kanssa. Yhtä työnantajaa kohden oli tarjolla vain yksi seteli eikä sitä myönnetty kotitalouksille.

Perehdytysseteleitä oli tarjolla kesäkuun 2012 alusta huhtikuun 2013 loppuun yhteensä 20 kappaletta. Ainoastaan viisi työnantajaa haki ja sai perehdytyssetelin. Yksi syy palvelusetelien vähäiseen määrään voi olla summan pienuus suhteessa vaadittavan työsopimuksen vähimmäispituuteen. Syy voi olla myös setelin markkinoinnissa. Setelistä kirjoitettiin jossain määrin alueen lehdissä sekä hankkeen ja muiden organisaatioiden kotisivuilla. Työhönvalmentaja markkinoi seteliä ottaessaan yhteyttä yksittäisiin yrityksiin. Myös työtä etsivät asiakkaat markkinoivat seteliä suoraan tapaamilleen työnantajille.

Melba-arviointijärjestelmä

Melba-menetelmä on kehitetty Saksan liittotasavallan työ- ja sosiaaliministeriön aloitteesta Siegenin yliopistossa. Menetelmään kuuluu kaksi toisiaan täydentävää arviointivälinettä: Melba ja Imba. Melballa arvioidaan työelämän edellyttämiä psykososiaalisia taitoja, kun taas Imba sisältää lääketieteellis-toimintaterapeuttisen fyysisten taitojen arvioinnin. Arviointivälineitä on alun perin sovellettu Suomessa Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön aloitteesta ja säätiö onkin ainoa menetelmän kouluttaja Suomessa.

Melba-menetelmää voidaan hyödyntää useasta eri näkökulmasta:

1. Melba-menetelmää käyttävä työntekijä saa koulutuksen ja menetelmän soveltamisen kautta mallin asiakkaan työkyvyn arviointiin ja työllistymistä tukevien palvelujen suunnitteluun.
2. Menetelmä auttaa asiakasta omien taitojen arvioinnissa ja tukee arvioitavan ja arvioitsijan välistä kommunikointia. Menetelmän avulla voidaan myös asettaa työharjoittelun, -valmennuksen, -kuntoutuksen sekä oppimisjaksojen tavoitteita.
3. Työnantajaa menetelmä auttaa kartoittamaan työhön parhaiten soveltuvan tekijän. Se myös auttaa työntekijää työssä jaksamisessa sekä työyhteisöön sijoittumisessa. Lisäksi saadaan tietoa siitä, millaisia psykososiaalisia vaativuustekijöitä työ sisältää ja millä osa-alueilla työtehtävää ja työyhteisön yhteistoimintaa voisi kehittää.

ARTTU-hanke osti Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiöltä Melba-arviointimenetelmän koulutuksen 13:lle maahanmuuttajien kanssa työskentelevälle henkilölle. Koulutuksessa mukana olleista verkoston työntekijöistä kahdeksan sai arviointilisenssin. Nopeasti työhön -kurssin aikana kartoitettiin Melba-menetelmällä 15 maahanmuuttajataustaisen henkilön osaamista. Osalle heistä tehtiin myös työtehtävien vaativuusarviot.

Melba-menetelmän arvioinnissa käytettävä kieli tuntui aluksi vaikealta. Moni koulutuksessa mukana ollut epäili, että puutteellisesti suomen kieltä hallitseville maahanmuuttajataustaisille asiakkaille olisi vaikea selvittää arvioinnissa käytettäviä käsitteitä. Koulutuksen edetessä nämä pelot kuitenkin vähenivät. Arviointia voidaan tehdä asiakasta haastatellen ja hänen työskentelyään havainnoiden. Tottunut Melba-arvioitsija kykenee valaisemaan arvioitavaa asiaa haastattelussa esimerkein. Melbalisenssin saaneet kokivat menetelmän hyödylliseksi. Muun muassa työssä vaadittavan suomen kielen ja asiakkaan suomen kielen taitotason yhteensovittamisessa Melba-

arvioinnista on hyötyä. Arviointihaastattelun yhteydessä käytävä keskustelu antaa arvioitavalle henkilölle myös paljon muuta tietoa suomalaisen työelämän vaatimuksista. Osa koulutuksessa mukana olleista toivoi menetelmän sovellusmahdollisuuksien muokkaamista paremmin maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa tehtävään työhön sopivaksi.

Hanke päättyy, työt jatkuvat

”Yksi hankkeen onnistuneita käytäntöjä oli tiivis ja uutta luova verkostoituminen.”

ARTTU-hankkeesta haluttiin jäävän pysyvä jälki, minkä vuoksi sen parhaaksi koettuja menetelmiä pyrittiin juurruttamaan jo hankkeen puolivälistä alka-

en. Kaiken kaikkiaan yleinen taloudellinen tilanne julkisella sektorilla ei ollut otollinen uusien kustannuksien aiheuttaville malleille. Esimerkiksi työnhakuklubille ei löytynyt kaupungista kotia, mutta mallia siitä otettiin vuonna 2013 käynnistyneessä kuntakokeilussa (Työn paikka -hanke) ja ehkä myös Hämeen ELY -keskuksen vuonna 2013 kilpailuttamissa maahanmuuttajien ura-, työnhaku- ja työhönvalmennuspalveluissa. Nopeasti työhön -koulutuskokeilun järjestäjänä toimi Hämeenlinnan alueen kokenut kotoutumiskouluttaja, Vanajaveden Opisto, joten kokeilun hyvistä kokemuksista otetaan mallia tulevassa kotoutumiskoulutuksessa. Melba-arviointimenetelmäkokeilussa kahdeksan maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa työskentelevää sai lisenssin, joka oikeuttaa menetelmän käyttöön työntekijän taitojen ja työn vaativuuden arvioinnissa. Myös tämän menetelmän käyttöönottoa harkitaan Työn paikka -hankkeessa.

Yksi hankkeen onnistuneita käytäntöjä oli tiivis ja uutta luova verkostoituminen. Hämeenlinnan kaupungin maahanmuuttajatyössä mukana olevat tahot, alueen oppilaitokset, Hämeen TE-toimisto, alueen elinkeinoelämän kehittäjät, yrittäjät ja kolmannen sektorin edustajat tulevat jatkamaan verkostotyötä yhteisten työpajojen ideoiden pohjalta ja hankkeen aikana suunnitellun vuosikellon tahdittamana. Tärkeimmät verkoston vuosikellotyöpajojen löytämät kehittämisalueet liittyvät työssä tapahtuvaan suomen kielen oppimiseen, työnantajille tarjottaviin tukipalveluihin, alueellisen työnhakuklubin ja monikulttuurisen työvoiman markkinoinnin juurruttamiseen.

Osallisuuteen liittyvät asiat nousevat esiin monessa Hämeenlinnan kaupungin kehittämishankkeessa. Osallisena Suomessa (ARTTU) -hankkeen keväällä 2013 valmistuneessa hankkeen menetelmiä kuvaavassa videossa kaupungin tilaajaohtaja Jukka Lindberg toteaa:

”Hanke on tuonut meille uusia toimintatapoja. Se on tuonut esiin erilaisten viranomaisten ja toimijoiden tarvetta tarkastella toimintatapojaan. Meidän pitää muuttaa toimintatapojamme laajasti, jotta voimme edistää ihmisten osallisuutta. Osallisena Suomessa hanke on nostanut selvästi esille, että on kysymys koko yhteiskuntaa ja koko palvelujärjestelmää koskevasta asiasta.”

- *Esther Leander toimi Hämeenlinnan ARTTU -hankkeen projektipäällikkönä ja Tarja Helanen hankkeen työhönvalmentajana.*

PORTFOLIOKOULUTUS TYÖLLISTYMISTÄ EDISTÄMÄSSÄ

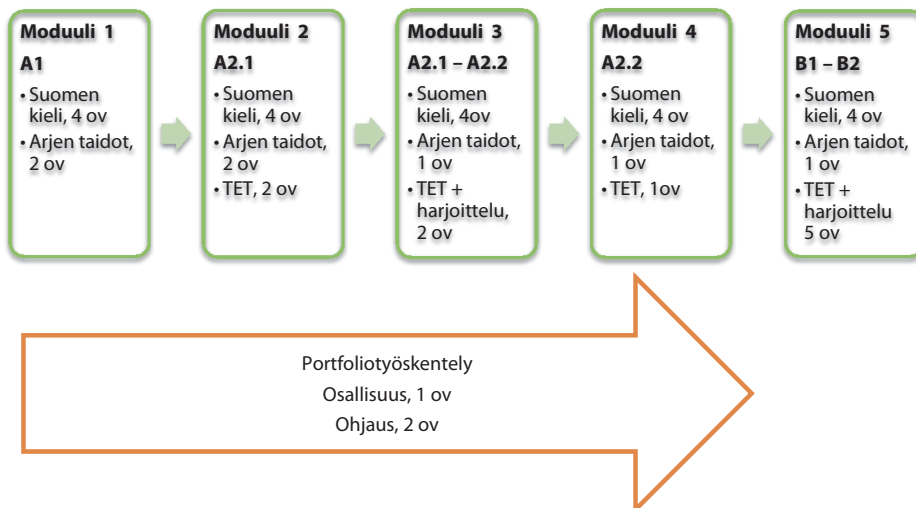
Heidi Välimäki, Marianne Halonen ja Juha Lampi

Vaasan portfoliotyöskentelyä koskevassa osahankkeessa kehitettiin ja testattiin portfoliotyöskentelyn mahdollisuuksia nopeasti työelämään etenevien kotoutumiskoulutuksen tehostamiseksi. Koulutuksen tavoitteena oli vaihtoehtoisten ja joustavien koulutustapojen luominen sekä yksilöllisten tarpeiden ja aikaisemmin hankitun osaamisen huomioiminen. Seuraavassa kuvaamme portfoliotyöskentelyn tavoitteita, rakennetta sekä hyviksi havaittujen käytänteiden juurruttamista.

Kenelle?

- korkeasti koulutetut nopealle polulle kartoitetut maahanmuuttajat
- suomen kieltä osaamattomat mutta latinalaiset kirjaimet hallitsevat
- työperäiset maahanmuuttajat hyvin oppimisvalmiuksin
- kielitaitoiset
- tietotekniikan perustaidot hallitsevat

Rakenne

Pedagogiset lähtökohdat

- Painopiste kommunikatiivisessa kielenoppimisessa, mutta myös rohkaisussa osallistua vapaa-ajan toimintaan.
- Käytössä myös draamapedagogiikan ja suggestopediset menetelmät.
- Kannustaminen itseohjautuvuuteen koulutuksen alusta lähtien.
- Portfolioita työstetään prosessinomaisesti koko koulutuksen ajan ja niihin kirjoitetaan tekstejä eri aihepiireistä.

Tavoitteiden toteutuminen

- Koulutuksen tavoite on nopea työllistyminen omalle alalle tai jatko-/lisäkoulutukseen siirtyminen: 19 opiskelijasta kolme työllistyi omalle alalle ja kaksi muulle alalle, kolme opiskelijaa suunnitteli oman yrityksen perustamista ja neljä opiskelijaa hakeutui opiskelemaan uutta ammattialaa.
- Koulutuksen tavoite oli saavuttaa B1-tason kielitaito: osa opiskelijoista saavutti tämän tavoitteen ja osa saavutti peruskielitaidon alkuvaiheen tai kehittyvän peruskielitaidon.

Hankkeen opettamaa

- Yhdessä opettaminen on antoisaa ja vastuun jakaminen on antanut aikaa keskittyä ohjaavaan toimintaan. Blogi-sivustojen luomisessa ja uusien oppimisympäristöjen käyttöönotossa olisi ollut hyvä olla jatkuva kaksoisopettajuus. Erityisesti kielitaidon loppuarviointi kahden opettajan kesken on antanut luotettavamman tuloksen.

Hankkeen juurruttaminen ja juurtuminen

- Hankkeen hyvät käytännöt siirtyvät peruspolun ja nopeasti etenevien polun kotoutumiskoulutuksiin.
- Blogi-kirjoittaminen, portfolio työskentely sekä luodut materiaalit siirretään tuleviin kotoutumiskoulutuksiin.
- Jatkossa pyritään kokoamaan portfolio koulutusta vastaavia ryhmiä.
- Osallisuutta Suomessa ovat lisänneet ryhmän rohkea mukanaolo paikallisissa kulttuuritapahtumissa ja vapaaehtoistoiminnassa.

- *Marianne Halonen toimi Vaasan Osallisena Suomessa -hankkeen projektityöntekijänä ja portfolio koulutuksen vastuukouluttajana ja Heidi Välimäki ja Juha Lampi projektityöntekijöinä ja portfolio koulutuksen kouluttajina.*

Opiskelijan ajatuksia portfolioista ja työharjoittelusta

Portfolion kirjoittaminen oli hyvin tärkeä osa opiskelun aikana Osallisena Suomessa -kurssilla, minun mielestäni. Minä ainakin opin sillä tavalla, että minun on pakko kirjoittaa, mitä minä olen oppinut, muuten se unohtuu. Myöskin se on hauskaa nähdä, miten suomen kieli on mennyt eteenpäin, eli seurata suomen kielen kirjoittamisen kehitystä. Ensimmäiset tekstit olivat aika lyhyitä ja niin yksinkertaisia, että joskus se naurattaa. Mutta se rohkaisee, kun näet, miten suomen kieli on edistynyt, ensin tulee lyhyitä tekstejä, sitten ne ovat enemmän monimutkaisia ja pitkiä. Kirjoittaminen auttaa puhumistakin. Sillä tavalla on aika miettiä kielioppia, sanoja, eri muotoja jne. Kielen taito vahvistuu kirjoittamalla, se on yksi strategia kielen oppimisessa.

Olin työharjoittelussa koulussa harjoittelemassa suomea 3 viikkoa. Minusta se oli hyvä koulu, hyvä ilmapiiri, hyvät pätevät opettajat. Olin toisen luokan kanssa auttamassa heitä, kun oli tarpeen. Esim. oppilailla oli matematiikka ja autoin heitä kotitehtävissä, kirjoitin myös heille kotitehtäviä, ja me teimme joskus käsitöitä yhdessä, menimme luistelemaan ja hiihtämään. Kaksi kertaa viikossa osallistuin kokouksiin ja tutustuin vähän koulun elämään ja sääntöihin. Luokanopettaja oli tosi ystävällinen ja hän opetti taitavasti. Olen oppinut uusia asioita häneltä.

Olen aika tyytyväinen työharjoitteluun, vaikka minulla ei ollut paljon työtehtäviä. Tärkeämpi asia oli, että olen oppinut paljon suomea koska puhuin joka päivä ja myös kuulin sitä joka päivä. Ennen kuin aloitin työharjoittelun, minulla oli yksi odotus, että voisin oppia suomea tosi hyvin puhumalla ja kuuntelemalla. Olen huomannut, että olen saanut paljon rohkeutta sen jälkeen. Moni opettaja rohkaisi minua ja sanoivat, että puhun suomea kauniisti ja se antoi minulle uutta rohkeutta ja myös itsevarmuutta. Ymmärsin myös, että aina kannattaa opiskella ahkerasti, joka päivä, TÄNÄÄN, ei huomenna, joka päivä säännöllisesti täytyy tehdä työtä, sitten nauttia tuloksista.

->

Puhuin suomea opettajien kanssa tauoilla ja myös lasten kanssa. Joka päivä kävin keittiössä ja siellä oli joku aamulehti pöydällä, muun muassa Pohjalainen. Yritin lukea sitä ainakin yhden sivun päivässä. Koulun jälkeen oli hyvä miettiä, mitä olen oppinut ja blogin kirjoittaminen auttoi minua prosessoida asioita. Jos toisen suki-ryhmän opiskelija kysyisi minulta kokemuksistani, minä kertoisin, että koulu on paras ympäristö oppia suomea puhumalla ja kuuntelemalla sen takia, että koulu on sosiaalinen paikka.

Tässä koulussa minusta tuntui, että voin olla oma itseni ja eikä kukaan syrjinyt minua, vaikka olen maahanmuuttaja. Toisin sanoen, kaikki olivat kunnioittavia ja rohkaisevia ja halusivat puhua minun kanssani. Olin tosi ujo puhumaan suomea, koska en ole sujuva ja nativi puhuja, mutta kukaan ei nauranut minulle. Joka päivä menin kouluun hyvällä tuulella, koska siellä oli hyvä ilmapiiri. 'Ensin työ, sitten hivi' on heidän asenne. Ihailen, että suomalaiset keskittyvät työhön.

Veslava Nyman

TYÖELÄMÄN SUOMEA KUOPIOSSA

Sinikka Miettinen ja Kirsi-Maria Siltanen

Kuopion Työelämän suomea -hankkeen tavoitteena oli edistää äskettäin Suomeen tulleiden koulutettujen maahanmuuttajien työelämässä tarvittavan suomen kielen ja työelämätaitojen saavuttamista sekä nopeuttaa siirtymistä työelämään.

Koulutukseen osallistujat, ohjautuminen koulutukseen sekä valintakriteerit

Hankkeen pilottikoulutus toteutettiin kahdessa kolmen kuukauden moduulissa, joista jälkimmäinen toteutui alkuvuoden 2012 aikana. Kaikilta pilottikoulutukseen valituilta edellytettiin vähintään lähtömaassa suoritettua toisen asteen ammatillista tutkintoa sekä hyviä oppimisvalmiuksia. Lisäksi Suomessa oloaika ei saanut ylittää neljää vuotta. Hankkeeseen haettiin osallistujia kahdesta kohderyhmästä:

- Ryhmä 1. Äskettäin Suomeen tulleet maahanmuuttajat, joiden suomen kielen osaaminen ei vielä täytä työelämän vaatimuksia.
- Ryhmä 2. Palkkatuella/työelämävalmennuksella tai palkkatyössä olevat henkilöt, joiden suomen kielen osaaminen ei vielä täytä työelämän vaatimuksia.

Jälkimmäinen ryhmä ei toteutunut hakijoiden vähyyden vuoksi. Hankkeen osallistujat olivat kaikki ryhmän 1 edustajia.

Hakijat valittiin yhteistyössä TE-toimiston kanssa sen asiakkaista. Valintamenetely oli kaksivaiheinen. Hakemusten perusteella tehdyn esivalinnan jälkeen pidettiin yksilöhaastattelut. Haastatteluissa valintoja olivat tekemässä TE-toimistosta työvoimaneuvoja Paula Rapaport, Savon ammatti- ja aikuisopistosta koulutuksen pääopettaja Kirsi-Maria Siltanen sekä suomi toisena kielenä -opettaja Sanna Räsänen.

Koulutukseen valittiin 14 opiskelijaa. Opiskelijat olivat kotoisin yhdeksästä eri maasta: kuusi Venäjältä sekä yksi opiskelija Espanjasta, Irakista, Isosta-Britanniasta, Italiasta, Keniasta, Saksasta, Virosta ja Yhdysvalloista. Ryhmän ikäjakauma oli 23–46 vuotta ja keski-ikä 37 vuotta. Ryhmässä oli seitsemän naista ja seitsemän miestä.

Koulutuksen rakenne

Pilottikoulutus koostui kuudesta opintokokonaisuudesta: suomi toisena kielenä, suomalaiset työelämän pelisäännöt, suomalainen työkulttuuri, työelämäjakso sekä työllistymissuunnitelman laatiminen.

Suomi toisena kielenä -opinnoissa keskityttiin työelämän viestintätilanteisiin ja -välineisiin sekä koottiin kaksiosainen työelämän kielisalkku: ensin kerättiin työelämän yleissanasto ja sen jälkeen syvennyttiin oman ammattialan sanastoon. Suomalaisen työelämän pelisäännöissä käytiin läpi työlainsäädännön perusteita sekä laajennettiin tietämystä mahdollisuuksien mukaan omaa ammattialaa koskevista säädöksistä. Suomalainen työkulttuuri -osiossa käsiteltiin suomalaisen työkulttuurin ominaispiirteitä, tarvittavia yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja sekä kulttuurisia eroja. Työelämäjakson kesto oli ensimmäisessä moduulissa viisi ja toisessa yhdeksän viikkoa. Työllistymissuunnitelmia tehtäessä laadittiin realistinen jatkosuunnitelma jokaiselle opiskelijalle koulutuksen aikana.

Opetusmenetelminä käytettiin yksilö- ja ryhmätehtäviä, aiheiden alustuksia ja keskusteluja sekä asiantuntijavierailuja. Asiantuntijavierailijoina koulutuksessa kävi muun muassa Kuopion yliopistollisen sairaalan rekrytointipalvelut, ammattiyhdistysliikkeen sekä vuokratyöyrityksen edustaja.

Työssäoppiminen tapahtui työpaikoilla maanantaista torstaihin. Työelämäjakson aikana opiskeltiin perjantaisin oppilaitoksessa suomen kieltä tai työelämän pelisääntöjä, käytiin läpi työviikon aikana esille nousseita kysymyksiä ja osaamishaasteita.

Työelämäjakson paikat etsittiin yhdessä opiskelijoiden kanssa yksilöllisesti huomioiden heidän aiempi koulutuksensa sekä työkokemuksensa. Paikat haettiin heidän omilta ammattialoiltaan. Sairaanhoidajat ja lääkärit sijoituivat Pielaveden kunnan terveyskeskukseen, Kuopion yliopistolliseen sairaalaan ja opiskelijoiden terveydenhuollon palveluihin, kokki yksityiseen ravintolaan, sosiaalityöntekijä Perhetukikeskukseen, insinööri alan yksityiseen suunnittelutoimistoon, rakennusalan ammattilainen samoin yksityiseen alan yritykseen, toimittaja tiedottajan tehtäviin järjestöön jne. Opiskelijat siis sijoituivat oman ammattialansa mukaisiin työpaikkoihin. Suomen kielen opettaja ja ohjaava opettaja jalkautuivat työpaikoille arvioimaan suomen kielen ja työelämän pelisääntöjen harjaantumista ja kehittämisen kohteita yhdessä työnantajien sekä opiskelijoiden kanssa.

Kokemuksia verkostoitumisesta ja esiin nousseita haasteita

Työnantajat lähtivät mielellään mukaan hankkeeseen. Myös opiskelijat olivat motivoituneita, koska työllistyminen oli selkeä tavoite ja he saivat hyödyntää omaa olemassa olevaa osaamistaan sekä kehittää työtehtävissä tarvittavaa suomen kielen taitoa. Haasteeksi koettiin työyhteisön mukaan saaminen, ei ainoastaan perehdyttäjien vaan koko työyhteisön osalta. Työnantajan ”perehdyttämällä” oli kuitenkin suuri merkitys.

Työnantajien perehdytys tapahtui alkuneuvotteluissa, jolloin sovittiin opiskelijakohtaisesti koulutuksen tavoitteista. Työnantajan kanssa käytiin läpi opiskelijan osaamisprofiili: mihin tehtäviin opiskelijalla on ammatilliset valmiudet. Opiskelijoiden lähtötilanne oli ennen työelämäjaksoa tarkkaan kartoitettu sekä työstetty portfolioit osaamisesta ja koulutuksesta. Portfolioissa oli mukana mm. kuvia omista työnäytteistä tai muutoin selkeä kuvaus osaamisesta. Kartoitus lähti liikkeelle sekä opiskelijan että työnantajan tarpeista, mutta alkuneuvotteluissa sovittiin yhteen molempien osapuolten tarpeet.

Kokonaisuudessaan kokeilu onnistui hyvin, sillä kaikki osapuolet olivat tyytyväisiä. Kokeilumalli on nyt siirtynyt suoraan kotoutumiskoulutusten käyttöön ja sitä kutsutaan työelämäpainotteiseksi kotoutumispoluksi.

Miten hankkeen toiminta on edistänyt maahanmuuttajien osallisuutta?

Hankkeessa maahanmuuttajaopiskelijat nähtiin ammattitaitoisina aikuisina, työpaikoille menttiin opiskelijan osaaminen edellä, jolloin opiskelijan ammatillinen osaaminen oli keskiössä, ei puutteellinen suomen kielen taito.

Hanke vaikutti osaltaan myös KV-kohtaamo: yritykset - kansainväliset osaajat - tapahtuman järjestämiseen. KV-kohtaamo on jo kolmas Kuopiossa maahanmuuttajille järjestettävä tapahtuma, jossa on mukana useita yrityksiä. Tämä rekrytointitapahtuma on saanut erittäin myönteisen vastaanoton eri toimijoiden keskuudessa, sekä yritykset että osaavat maahanmuuttajat ovat olleet aktiivisesti mukana. Kolmas KV-kohtaamo toteutettiin onnistuneesti lokakuussa 2013 yhteistyössä alueen oppilaitosten, Kuopion kaupungin, Kuopion kauppakamarin, yrittäjäjärjestöjen, ammattiyhdistysjärjestöjen ja maahanmuuttajille suunnattujen hankkeiden kanssa.

Yhteenvedo hankkeesta

Koulutuksen aikana opiskelijoiden, opettajien ja työnantajien yhteistyö oli hyvin tiivistä sekä antoisaa kaikille osapuolille. Opiskelijat pääsivät tekemään työtä omalla alallaan suomalaisessa työyhteisössä. Näin opiskelijan aiempi osaaminen ja suomen kielen oppiminen kulkivat rinnakkain. Koulutuksessa painotettiin opiskelijan mahdollisuutta työllistyä mahdollisimman pian työelämään. Opettajat kävivät työpaikoilla kartoittamassa ammattialan osaamista sekä kielitaitoa työnantajan näkökulmasta. Tämä mahdollisti työelämätaitojen karttumisen luontevalla tavalla koko koulutuksen ajan. Työnantajat olivat aktiivisesti mukana myös opiskelijoiden arvioinneissa. Pilotikoulutuksen jälkeen seitsemän opiskelijaa sijoittui erilaisiin työsuhteisiin, yksi keskeytti koulutuksen terveydellisistä syistä. Kolme opiskelijaa haki opiskelemaan lisä- tai täydennyskoulutusta yhteishaun kautta.

- *Sinikka Miettinen toimi Osallisena Kuopiossa -hankkeessa Polku ammatillisiin opintoihin ja Työelämän suomea -hankkeiden koordinaattorina ja Kirsi-Maria Siltanen hankkeen projektityöntekijänä ja Työelämän suomea -hankkeen vastuukouluttajana.*

TOIMINNALLISET MENETELMÄT KOTOUTUMIS- KOULUTUKSESSA – KOKEMUKSIA TURUSTA

Elina Mäntylä ja Riina Humalajoki

Turun kaupunki kehitti Osallisena Suomessa -kokeilussaan kotoutumiskoulutusta kotona lapsia hoitaville vanhemmille sekä 15–24-vuotiaille luku- ja kirjoitustaidottomille nuorille. Hankkeessa kehitettiin toiminnallisia menetelmiä, joilla pyritään aktivoimaan yksilön ja ryhmän toimintaa ja oppimista sekä ajatuksellista toimintaa, jota tekeminen tuottaa. Toiminnalliseen oppimiseen liittyy tekeminen, kokeminen, vuorovaikutus ja yhteistyö. Toiminnallisia työtapoja ovat monentyyppiset pari-, pienryhmä- ja ryhmätyöskentelymuodot.

Mihin toiminnalliset menetelmät soveltuvat?

Toiminnalliset menetelmät soveltuvat kaikenlaisiin opetustilanteisiin ja ryhmiin. Menetelmien käyttö edellyttää opettajan perehtyneisyyttä ja halua käyttää menetelmiä opetuksessa. Toiminnallisessa opetuksessa opiskelijat kokevat itsensä tasa-arvoisemmiksi kuin perinteisessä luokkaopetuksessa, koska opiskelijoiden erilaiset taustat ja tasoerot eivät tule samalla tavalla esiin.

Opiskelijat ovat usein tottuneet opettajalähtöiseen opetukseen, jossa opiskelijat ovat passiivisia tiedon vastaanottajia. Toiminnallisten työtapojen käyttö saattaa tämän vuoksi aluksi herättää opiskelijoissa vastarintaa. Opiskelijat voivat esimerkiksi kokea, että vain luokassa paperin ja kynän kanssa opiskelu on oikeaa opiskelua. Tämä näkemys tuli esille aihetta käsittelevässä pro gradu -tutkielmassa (Hynynen 2013). Pedagogisen kulttuurin muutos on siis hidasta.

Toiminnalliset menetelmät tukemassa oppimista

Kotoutumiskoulutuksen keskeisenä tavoitteena on lisätä opiskelijoiden oma-aloitteisuutta ja oppimaan oppimisen taitoja. Opiskelijaa ohjataan kiinnittämään aktiivisesti huomiota omiin oppimis- ja työskentelytapoihinsa ja ymmärtämään niiden vaikutus omaan oppimiseen. Lähtötason huomioiminen on tärkeää, ja annettujen tehtävien

tulee olla riittävän yksinkertaisia sekä konkreettisia, jotta opiskelija voisi ne onnistuneesti suorittaa ja nähdä niiden kautta oman toimintansa vaikutukset. Toiminnalliset työtavat aktivoivat opiskelijaa ja tehostavat oppimista. Kielenopetuksessa käytännönläheisyys ja funktionaalisuus ovat keskeisiä periaatteita. Tärkeää opettamisessa on havainnollisuus eli runsas esineiden, kuvien ja piirrosten käyttö. Sanastoa voidaan harjoitella erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.

Tutkimusten mukaan oppijoiden välillä on eroa siinä, mikä oppimistyyli kenelläkin on vallitseva. Eri ihmiset oppivat parhaiten eri oppimistyylien avulla: visuaalisesti, audiitiivisesti, taktiilisesti eli tuntoaistiin perustuen tai kehollisesti. Erilaiset oppimistyyliä tulee huomioida opetuksessa, ja on hyvä pyrkiä käyttämään monipuolisesti eri menetelmiä. Myös samanaikainen eri menetelmien käyttö tehostaa oppimista. Esimerkiksi aakkoslaulun kuuntelu ja mukana laulaminen sekä sen näkeminen samanaikaisesti tukevat useita oppimistyyliä ja aistien käyttöä.

Oppimaan oppimisen taidot: tukena Instrumental Enrichment -ohjelma

Oppimaan oppimisen taitoja voidaan harjoittaa systemaattisesti tähän tarkoitettuun Instrumental Enrichment (IE) -ohjelman avulla (Instrumental Enrichment, Instrumental Enrichment Basic 1 ja 2). IE-ohjelma on Reuven Feuersteinin laatima kognitiivisen prosessoinnin kehittämismenetelmä, jonka taustalla on vankka oppimisen ja ohjauksen teoria liitettynä modernin aivotutkimuksen tuottamaan tietoon ihmisen kognitiivisen rakenteen muovautuvuudesta. Ohjelma keskittyy oppijan tarkkaavuuden

tiedon prosessoinnin olennaisiin tekijöihin opettamalla tarvittavat käsitteet, kehittämällä kognitiivisia operointitapoja ja tuottamalla suunnittelevaa, harkitsevaa ja oivaltavaa ajattelua. IE perustuu ohjattuihin ajattelu-, tunne- ja oppimistaitoja kehittäviin harjoitteisiin ja niiden tuottamien uusien taitojen ja ajattelumallien siirtämiseen oppijan arjen toimintatapoihin. IE koostuu visuaalisesta aineistosta kootuista harjoitussarjoista, joita nimitetään instrumenteiksi. Instrumentit eivät ole sidottuja oppiaineisiin. Instrumentit liittyvät esimerkiksi pisteiden järjestämiseen, avaruudelliseen hahmottamiseen, vertailuun, luokitteluun ja analyttiseen havainnointiin.

Ohjelma soveltuu yli kahdeksanvuotiaiden lasten sekä nuorten ja aikuisten oppimisvalmiuksien harjoittamiseen. Ohjelma toimii sekä yksilöllisesti käytettynä että pienten ryhmien opetuksessa. IE-ohjelma on syntynyt oppimisvaikeuksisten siirtolaislasten ja nuorten opetukseen, mutta viime vuosina harjoitusohjelmaa on laajennettu yleisemmin käytettäväksi ajattelutoimintojen kehittämiseen ja oppimisvaikeuksien kuntoutukseen. IE-ohjelman käyttötutkimusta on viime vuosina tehty eri puolilla maailmaa, ja ohjelman vaikuttavuudesta ja vaikutusten pysyvyydestä on saatu tieteellisesti todistettuja tuloksia. IE-ohjelmaa toteutetaan useissa opetuksen ja kuntoutuksen yksiköissä Suomessa. Kokemuksen perusteella voidaan todeta, että IE-ohjelmaa voidaan menestyksellisesti käyttää muun muassa peruskoulun lisä- ja tukiopetuksessa, erityisopetuksen opetussuunnitelman täydentäjänä, opetus- ja kuntoutustoiminnassa, työelämästä syrjäytyneiden täydennyskoulutuksessa, oppimistaitojen hankkimiseksi ammatinvaihdon yhteydessä, vammaisjärjestöjen kuntoutustoiminnassa ja maahanmuuttajien perehdyttämisineistona.

IE-ohjelmasta on monenlaista hyötyä maahanmuuttajataustaiselle opiskelijalle. Sen avulla voi kehittää ajattelu-, oppimis- ja työskentelytaitoja, vahvistaa sosiaalisia taitoja, synnyttää myönteisiä oppimiskokemuksia, luoda sisäistä motivaatiota oppimiseen, edistää myönteistä käsitystä itsestä oppijana, vahvistaa itsetuntoa sekä kehittää vuorovaikutustaitoja.

Turun kokeilussa tarjottiin suomi toisena kielenä -opettajille mahdollisuus osallistua IE-koulutuksiin, koska hankkeen kohderyhmänä olivat muun muassa luku- ja kirjoitustaidottomat, joilla on väistämättä myös vähäinen koulutustausta sekä usein heikot oppimistaidot. Instrumental Enrichment -tehtäviä on mahdollista tehdä, vaikka opettajalla ja oppilaalla ei olisi yhteistä kieltä käytettävänä. Hankkeen pedagoginen koordinaattori Riina Humalajoki toteutti useissa koululuokissa myös IE-näytetunteja, jolloin opettaja pystyi seuraamaan miten IE-menetelmää käytännössä voidaan toteuttaa. Opettajat, jotka osallistuivat IE- koulutukseen, antoivat koulutuksesta erittäin hyvää palautetta, ja jotkut opettajat kertoivat käyttäneensä menetelmää hyvin tuloksin. Hankkeen lyhyiden vuoksi täsmällistä ja pitkäaikaista seuranta menetelmän käyttöön ottamisesta ja hyödyistä ei ole ollut mahdollista tehdä. Viimeinen kokonaisuus eli Instrumental Enrichment Basic 2 toteutettiin vasta vuoden 2013 keväällä.

Muut toiminnalliset menetelmät – kokeiltua ja hyväksi todettua

Turun kaupungin hyvinvointitoimialan ulkomaalaistoimiston kotouttamistoiminta on jo vuosia tarjonnut erialaisia toiminnallisia ryhmiä (käsitöitä, liikuntaa ym.) asiakkailleen. Monet Turun hankkeen kotoutumiskoulutuksessa olleet kotona lapsiaan hoitaneet äidit osallistuivat varsinaisen kotoutumiskoulutuksen ohessa myös toiminnallisiin ryhmiin. Osallisena Suomessa -hankkeen rahoituksella toteutetussa varsinaisessa kotivanhempien kotoutumiskoulutuksessa hyväksi havaittiin muun muassa seuraavat työtavat: erilaiset pari- ja ryhmätyöharjoitukset, draaman ja simulaation käyttö, esitelmät, pelit ja leikit, musiikin ja/tai liikkuvan kuvan käyttöön perustuvat työtavat ja sähköiset oppimismateriaalit.

Turun kristillinen opisto toteutti hankkeessamme kaksi työvoimapolitiittista luku- ja kirjoitustaidon koulutusta nuorille. Toiminnalliset menetelmät olivat kohderyhmälle toimivia, joskin aikaa vieviä menetelmiä. Koulutus sisälsi muun muassa askartelua, käsitöitä, jumppa- ja laulutuokioita, metsä- ja kaupunkiretkiä, ruoanlaittoa ja erilaisia pelejä. Sanaston oppiminen, hienomotoriikka, kädentaidot ja yhteiskunnan tuntemus oli mahdollista yhdistää samoihin harjoituksiin. Myös musiikkiterapiaa kokeiltiin. Opisto keräsi koulutuksista palautetta opiskelijoilta. Palautteet olivat erinomaisia, kuten myös koulutuksessa saavutetut tulokset.

Turun kulttuuritoimi (vuoden 2013 alusta lähtien vapaa-aikatoimiala) toteutti hankkeessa Suomi tutuksi -palveluja, jotka olivat avoimia kaikille maahanmuuttajille. Palveluja mainostettiin etenkin alueen oppilaitosten suomi toisena kielenä -opettajille. Tutustumiskäyntien aikana kulttuuriosaaminen ja kielitaito karttuivat ja kaupungissa liikkuminen kävi tutummaksi. Suomi tutuksi -palvelun sisältöjä olivat esimerkiksi vierailut museoihin, teattereihin, kirjastoon, orkesteriin, musiikkitaloon ja Turun linnaan. Vierailukohteita olivat myös vanhanajan maaseutuelämään tutustuttava Kuralan kylämäki ja Käsityöläismuseo, jossa on puisia asuinkortteleita 1800-luvulta. Vierailuihin yhdistettiin usein toimintaa – esimerkiksi Kuralan kylämässä marjojen poimintaa ja mehun tekoa, kalakeiton tekoa ja tietoa jokamiehen oikeuksista, siman ja tippaleipien valmistusta sekä tietoa vapunvietosta Suomessa. Yleisesti ottaen Suomi tutuksi -palvelut saivat hyvää palautetta sekä kouluttajilta sekä itse maahanmuuttajilta. Vierailujen koettiin tukevan sekä kielenoppimista että kulttuuriin ja yhteiskuntaan tutustumista.

 Elina Mäntylä toimi Osallisena Suomessa -Turun hankkeen projektikoordinaattorina ja Riina Humalajoki hankkeen pedagogisena koordinaattorina.

KOTOUTUMISKOULUTUKSEN KIELI- JA TYÖPAJATOIMINTAA MERI-LAPISSA

Oili Huusko-Tuohino

Osallisena Suomessa Meri-Lapin kokeiluhankkeessa kehitettiin maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta vuosina 2011–2013. Hankkeessa kokeiltiin vaihtoehtoisia tapoja koulutuksen järjestämiseksi muun muassa toiminnalliseen kielitaidon opetukseen perustuvien käytänteiden avulla sekä kehitettiin koulutussisältöjä, alkuvaiheen ohjausta ja neuvontaa erityistä tukea tarvitseville maahanmuuttajille. Myös verkostoyhteistyötä koulutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa lisättiin.

Kieli- ja työpajatoiminnassa yhdistettiin kotoutumiskoulutus ja työssäoppiminen. Koulutuksella pyrittiin vastaamaan mahdollisimman hyvin maahanmuuttajan henkilökohtaisiin tarpeisiin ja samalla ottamaan huomioon myös työelämän tarpeita.

Rajapintalaiset kieli- ja työpajaan

Kieli- ja työpajakokeilun tarkoituksena oli löytää kotoutumisen ja työelämään pääsemisen keinoja maahanmuuttajille, jotka eivät syystä tai toisesta edisty tavallisessa kotoutumiskoulutuksessa eivätkä saavuta sen tavoitteita. Kaikki hakijat haastateltiin ennen opiskelijavalintaa. Tärkeimmät valintakriteerit olivat 1) hakija oli erityistä tukea tarvitseva, 2) hakija oli motivoitunut työssäoppimaan ja 3) hakijalla oli vähintään toimiva alkeiskielitaito (A1.3). Valintahaastattelussa keskusteltiin muun muassa opiskelu- ja työkokemuksesta, tulevaisuuden suunnitelmista ja ammatillisista toiveista sekä elämäntilanteesta ja terveydellisistä seikoista.

Kokeiluun valittujen opiskelijoiden kielitaidon taso vaihteli suuresti, ja he kaikki olivat niin sanottuja ”rajapintalaisia”, joiden eteneminen kotoutumiskoulutuksessa oli pysähtynyt tai he olivat joutuneet kertaamaan koulutusmoduuleja. Osalla heistä oli myös selkeitä oppimisvaikeuksia, terveydellisiä ongelmia tai esimerkiksi omaan elämään liittyviä asioita, jotka olivat vaikeuttaneet opiskelua kotoutumiskoulutuksessa. Kieli- ja työpajatoiminnan kolmeen kokeiluvaiheeseen osallistui yhteensä 22 henkilöä. Suurin osa kokeiluun osallistuneista oli myanmarilaisia, mutta mukana oli myös irakilaisia, palestiinalainen, somalialainen ja britti.

Kieli- ja työpajatoiminta on jatkunut Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeen jälkeen osana kotoutumiskoulutusta. Koulutukseen hakijoiden tausta ja hakeutumisen syyt vaihtelevat hyvin paljon. Tärkeimpänä valintakriteerinä kieli- ja työpajatoimintaan on edelleen ollut opiskelutaitojen vajavaisuus, oppimisen vaikeus tai muu erityisen tuen tarve. Hakijoissa on ollut myös opinnoissa menestyneitä, jotka ovat olleet vaille koulutus- tai työpaikkaa. Heidät on ohjattu tarvettaan vastaavaan toimintaan, esimerkiksi tavalliseen kotoutumiskoulutukseen, virtuaaliopetukseen täydentämään kielitaitoaan, opinto-ohjaukseen tai työnhakuvalmennukseen.

Kolme pajavaihetta

Kieli- ja työpajatoiminnan kokeilussa oli yhteensä kolme 16 opintoviikon koulutusta, jotka jaksotettiin kahteen työpajajaksoon työpaikassa ja kolmeen lähijakssoon oppilaitoksessa. Työpajajaksot olivat viidestä seitsemään viikon mittaisia ja lähijaksot yhdestä kahteen viikon mittaisia. Työpajajaksolla noudatettiin pääsääntöisesti työpaikan normaaleja työaikoja kuitenkin ottaen huomioon opiskelijan elämäntilanne.

Ensimmäisen kieli- ja työpajakokeilun jälkeen kävi selväksi, että opiskelijat halusivat jatkaa opiskelua tällä tavalla. Koulutuksen aihekokonaisuudet jaettiin kolmeen peräkkäiseen 16 opintoviikon pajavaiheeseen niin, että opiskelija saattoi edetä pajavaiheesta toiseen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaan. Pajavaiheista voi näin muodostua opiskelijan opintopolku kieli- ja työpajatoiminnassa. Jokaiseen pajavaiheeseen hakeuduttiin erikseen työvoimakoulutuksen hakeutojen mukaisesti.

Kieli- ja työpajatoiminnan tavoitteet johdettiin aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tavoitteista. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman mukaiset sisällöt integroitiin opiskelijan oman alan/toiveammatin työtehtävien harjoitteluun. Jokainen pajavaihe keskittyi tiettyyn aihekokonaisuuteen, mutta kaikilla kolmella pajavaiheella oli myös yhteisiä sisältöjä, jotka kertautuivat ja täydentyivät osaamisen kehittyessä. Pajavaiheet olivat 1) Minä ja työ, 2) Minä, työ ja yhteiskunta sekä 3) Minä hakemassa työtä. Kaikkien pajavaiheiden alussa käytiin läpi työturvallisuusasiat, yleinen työelämäsanasto sekä työntekijän oikeudet ja velvollisuudet.

Jo ensimmäisessä kieli- ja työpajakoulutuksessa opiskelijoiden kielitaidon lähtötasossa oli niin suuria eroja (A1–B1), että opiskelijat jaettiin tasoryhmiin. Niinpä kokeilussa ja eri pajavaiheissa ei ollut vain yhtä kielitaidon tavoitetasoa, vaan jokaisella opiskelijalla oli henkilökohtaiset tavoitteet jokaisessa pajavaiheessa. Koulutuksen alussa opiskelija teki opettajan kanssa itselleen henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman (HOPS), joka tarkentui opintojen edetessä. Tavoitteena oli, että kukin opiskelija kehittyisi omista lähtökohdistaan, oppisi ammatti- ja puhekieltä niin, että pärjää paremmin työpaikalla ja voi työskennellä suomalaisen työyhteisön jäsenenä.

Kieli- ja työpajakoulutuskokeilussa opetuksesta vastasivat Kemin lyseon lukion maahanmuuttajakoulutuksen opettajat. Yhden pajakokeilun (16 ov) kävi 11, kahteen pajavaiheeseen (32 ov) osallistui kuusi ja kaikkiin kolmeen pajavaiheeseen (48 ov) osallistui viisi henkilöä.

Tiivistä yhteistyötä

Jokainen opiskelija etsi itselleen opettajan avustamana osaamistaan ja kiinnostustaan vastaavan suomenkielisen työpajapaikan. Lähtökohtana oli osallistujan toiveisiin vastaaminen, mutta tärkeää oli myös, että työpaikka oli valmis panostamaan maahanmuuttajaopiskelijan ohjaukseen ja mahdollisesti kiinnostunut tarjoamaan työtä kokeilun jälkeenkin. Työpajajakson järjestämisestä sovittiin työpaikan ja Kemin lyseon lukion kesken kirjallisella sopimuksella. Kokeilussa nimetyt työpaikkaohjaajat vastasivat opiskelijoiden ohjauksesta työpaikoilla.

Opettaja ja työnantaja/työpaikkaohjaaja suunnittelivat yhdessä, millaisiin tehtäviin opiskelijalla on edellytykset. Opiskelija kävi tutustumassa työpajapaikkaan ennen pajajakson alkamista, jolloin työpaikka sai myös kirjallisen tietopaketin koulutuksesta. Opiskelija perehdytettiin työpaikkaansa aivan kuten muutkin työntekijät. Työpajajakson aikana opiskelija sai tuntuman paitsi omaan työhönsä, myös muualla yrityksessä tehtävään työhön sekä koko yrityksen toimintaan.

Yhteistyö maahanmuuttajakoulutuksen ja työpaikan välillä oli tiivistä koko pajarivaiheen ajan. Tarkoituksena oli, että työyhteisössä toimiminen edistää kielitaidon kehittymistä ja opiskelijan kotoutumista. Opiskelijan taidot kehittyivät aktiivisessa toiminnassa opettajan ja työpaikkaohjaajan kanssa yhdessä sovittujen tavoitteiden mukaisesti.

Kieli- ja työpajatoiminnassa oppimistilanteet haettiin mahdollisimman läheltä opiskelijan omaa käytännön kokemuksiiriä työpaikalla. Koulutuksessa keskeistä oli eteneminen puheen kautta arkipäivän tilanteista kohti laajempaa yhteiskunnan tuntemusta. Tavoitteena oli, että opiskelija pystyisi kotoutumiskoulutuksen jälkeen rohkeammin suuntautumaan työelämään tai ammatilliseen koulutukseen.

Työpajapaikkoja olivat seutukunnan yritykset, järjestöt ja säätiöt. Myös julkisen sektorin työnantaja oli mukana. Työpajapaikoilla tehtävät työt olivat muun muassa avustavia kiinteistöalan tehtäviä, puhtaanapitotöitä, kierrätys- ja jätehuoltotöitä, autonasennustöitä, kädentaitoihin liittyviä töitä sekä hoito- ja hoiva-alan töitä.

Henkilökohtaistaminen etenee

Kokeilujen perusteella kieli- ja työpajatoiminnassa päädyttiin joustavaan malliin, jossa lähijaksoilla opetusta annettiin osin koko ryhmän samanaikaisena opetuksena, osin esimerkiksi ammatin tai kielitaitotason perusteella jaetuissa pienryhmissä ja lisäksi henkilökohtaisena ohjauksena. Pienryhmissä työskentelyä auttoi esimerkiksi yhteinen kiinnostus alaan ja vertaistuki saman alan paremmin kieltä osaavalta.

Työpajaksojen aikana opetusta annettiin pääsääntöisesti työpaikalla kunkin opiskelijan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman mukaan, opiskelijan taitotaso ja tarpeet huomioiden. Opettaja kävi vähintään kerran viikossa jokaisen opiskelijan työpaikalla antamassa opetusta, keskusteli työpaikkaohjaajan kanssa ja antoi opiskelijalle oppimista tukevia tehtäviä, joiden suunnitteluun hän sai asiantuntevia vinkkejä myös työpaikalta. Jatkuva vuorovaikutus tietyn alan työyhteisöön teki myös opettajasta työssäoppijan, jonka täytyi perehtyä ammattisanastoon ja työpaikan käytäntöihin voidakseen paremmin tukea opiskelijan oppimista.

Työpaikkaohjaajan yleensäkin tärkeä rooli nousi erityisen merkitykselliseksi heikommilla opiskelutaidoilla varustettujen opiskelijoiden oppimisen tukijana. Työpaikkaohjaajan riittävä ohjausaika ja opiskelijan tuen tarpeen ymmärtäminen kannustivat opiskelijaa yrittämään enemmän ja käyttämään vähäistäkin sanavarastoaan rohkeammin työn arjessa. Työpaikkaohjaajien koulutus ja perehdyttäminen maahanmuuttajaopiskelijan työssäoppimisen ohjaukseen voisikin tulevaisuudessa olla yksi koulutuksen kehittämiskohde.

Osa opiskelijoista suoritti valinnaisina opintoina myös hygieniapassin tai työturvallisuuskortin ja osallistui lähiopetukseen viikoittain. Erään aikaisemmasta pajavaiheesta työllistyneen henkilön työnantaja oli esittänyt hänelle toiveen trukkiportin suorittamisesta. Hän tuli takaisin kieli- ja työpajan seuraavaan pajavaiheeseen suorittamaan trukkiportin omalla työpaikallaan. Trukkiportin saatuaan hän jatkoi entistä taitavampana työntekijänä samassa työpaikassa. Kieli- ja työpajakoulutus on kokeiluvaiheen jälkeen kehittynyt myös niin, että työpaikoilla kiertäviä opettajia on useita eli opiskelijoilla on omat ”kummiopettajat”, jotka muodostavat tiimin.

Huonokuuloisen henkilön kieli- ja työpaja

Lähes kuuro käsityöalan ammattilainen siirtyi Osallisena Suomessa -hankkeen erityisopetuksen kokeilun jälkeen normaaliin kotoutumiskoulutukseen, josta hän päätyi lopulta myös kieli- ja työpajatoimintaan. Koska opetuksen seuraaminen A2-tasolla oli huonokuuloisuuden vuoksi vaikeaa, hän ei enää edennyt normaalilla kotoutumiskoulutuksen polulla. Mies sai työpajapaikan paikallisesta alan liikkeestä, jossa hän kävi työssä viitenä päivänä viikossa.

Opetuksessa käytettiin monenlaisia menetelmiä. Sanaston opetuksessa keskityttiin työssä tarvittavan ammattisanaston opetteluun. Lisää sisältöä kielenopetukseen toi yhteistyö työpaikkaohjaajien kanssa, kun opiskelumateriaalia laadittiin myös työpaikan tarpeet huomioiden.

Opiskelijan henkilökohtaisessa suunnitelmassa ajateltiin kieli- ja työpajakoulutuksen kestävän kolmessa 16 opintoviikon jaksossa yhteensä 48 opintoviikkoa. Opiskelija tarvitsee tuettua kotoutumiskoulutusta todennäköisesti koko koulutuksen ajan, mutta tuettuna hänen on mahdollista suoriutua siitä tavoitteiden mukaisesti.

Opeta, mitä arvioit – arvioi, mitä opetat

Oppimiseen keskeisesti liittyvän arvioinnin tehtävä on ohjata maahanmuuttajan opiskelua, tukea hänen kotoutumistaan, kielitaidon kehitystään ja oppimistaan sekä vahvistaa hänen luottamustaan omiin kykyihinsä. Tärkeää on, että jokainen opiskelija oppii arvioimaan myös itse itseään, toimintaansa ja kehittymisen tarpeitaan. Kieli- ja työpajatoiminnassa opiskelijan arviointi perustui sekä kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelmassa määriteltyihin tavoitteisiin että HOPSissa asetettuihin opiskelijan omiin tavoitteisiin.

Opiskelijoiden kielitaidon taso oli yleensä selvitetty kotoutumiskoulutuksen edellisen koulutusmoduulin lopputesteissä. Jos edellisestä koulutuksesta oli pitkä aika, kielitaito testattiin koulutuksen alussa. Koulutuksen aikana opettajan antama jatkuva palaute opetuskeskusteluissa sekä oppimistehtävistä että vuorovaikutuksesta oli tärkeää opiskelijan oppimisprosessille.

Työpajapaikassaan opiskelija tutustui suomalaiseen työelämään ja työkuulttuuriin ja vertasi niitä oman maansa käytäntöihin. Opiskelija oppi ohjattuna arvioimaan myös omia taitojaan suhteessa työelämän vaatimuksiin ja mietti kielitaidon merkitystä työtehtävissä ja työelämän vuorovaikutustilanteissa.

Työpajajakson aikana opiskelija sai jatkuvaa suullista palautetta myös työpaikkaohjaajalta ja työyhteisöltä. Työpajajakson lopussa pyrittiin järjestämään työpaikalla palautekeskustelu, jossa olivat mukana opiskelija, työpaikkaohjaaja ja opettaja. Keskustelussa käytiin läpi muun muassa palautelomakkeet, joissa opiskelija, opettaja ja ohjaaja arvioivat harjoittelua, sen tavoitteiden saavuttamista ja taitojen kehittymistä. Pajavaiheen viimeisellä lähijaksolla järjestettiin myös kielitaidon testit, jotka suunniteltiin tiimityönä. Suunnitteluun osallistui myös sellainen opettaja, joka ei ollut opettanut kieli- ja työpajatoiminnassa.

”Yhteisen arviointinäkemyslöytämisen aiheutti päänvaivaa näin työelämälähtöisessä koulutuksessa. Miten voimme nähdä metsän puilta? Osaammeko arvioida opiskelijan kielitaitoa objektiivisesti ammattialasta riippumatta?”

Yhteisen arviointinäkemyslöytämisen aiheutti päänvaivaa näin työelämälähtöisessä koulutuksessa. Miten voimme nähdä metsän puilta? Osaammeko arvioida opiskelijan kielitaitoa objektiivisesti ammattialasta riippumatta? Työpajapaikassa työyhteisöltä ja työpaikkaohjaajalta saatu palaute erityisesti suullisen kielitaidon osalta oli tärkeää. Kun yhteisen

arviointinäkemyslöytämisen muodostaminen tuotti päänvaivaa kokeneille opettajille, seuraava haaste oli sen välittäminen työpaikalle, työpaikkaohjaajille. Miten kielitaidon kehittämisestä saadaan tai pyydetään palautetta työpaikalta?

Pohdintoja herätti myös se, näkyvätkö pienet edistymisaskleet arvioinnissa, millaiset askeleet ovat merkityksellisiä. Välillä tuntui, että kielen kehityksessä tapahtui läpimurtoja työpaikoilla, mutta Eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolta toiselle onkin aika iso harppaus. Myös henkilön rohkeus puhua, avata suunsa, sanoa mielipiteensä ja käyttää kieltä omiin tarpeisiinsa on kielitaidon ja osallisuuden tunteen kehittymistä, mikä pitää ottaa huomioon kielitaidon arvioinnissa.

Viitekehyksen taitotason lisäksi kuvasimme opiskelijan vahvuuksia ja kehittämishaasteita sanallisesti, kuten tavallisestikin kotoutumiskoulutuksessa olemme tehneet. Oppimansa perusteella opiskelija laati ohjattuna jatkosuunnitelman, joka käytiin läpi koulutuksen lopussa lähiohjauspäivien aikana ja päättökeskustelussa.

Suomalaiseen työyhteisöön kuulumisen lisäksi osallisuutta

Kieli- ja työpajakokeilun aikana kehitettiin myös menetelmiä kotoutumisen testaamiseksi. Ajateltiin, että maahanmuuttaja voi tuntea itsensä kotoutuneeksi, vaikka kielitaito olisi heikko. Osallisena Suomessa -hankkeessa kehitellyssä mallissa ajatellaan, että kotoutuminen on prosessi, joka etenee yksilöstä itsestään ympäröivään yhteis-

kuntaan. Kotoutuminen on osallisuutta lähiyhteisössä, sosiaalisissa verkostoissa sekä yhteiskunnassa. Kun osallisuus lisääntyy, kotoutuminen laajenee verkostoiden ulottuessa laajemmalle ja syvenee näiden ulottuvuuksien sisällä. Suomen kielen hallinta, omat asenteet ja kulttuuritausta sekä yhteiskunnan asenteet nopeuttavat tai hidastavat yksilön kotoutumisprosessia. Ne voivat myös toimia esteenä kotoutumisen laajenemiselle ja syvenemiselle.

Kieli- ja työpajatoiminnassa maahanmuuttajaopiskelijoiden kotoutuminen eteni ja osallisuuden tunne lisääntyi. Työpaikalla oleminen tarjosi opiskelijoille luontevaa yhdessäoloa ja kanssakäymistä suomea äidinkielenään puhuvien ihmisten kanssa. Opiskelijat selvästi rohkaistuivat puhumaan ja käyttämään kieltä aiempaa enemmän saatuaan työpaikalla myönteisiä kokemuksia ymmärretyksi tulemisesta. Kaikki opiskelijat oppivat uutta sanastoa ja osasivat koulutuksen lopussa kertoa työharjoittelustaan ja erilaisista työtehtävistään.

Myönteiset kokemukset työyhteisöön pääsemisestä, kielitaidon vahvistumisesta ja ymmärretyksi tulemisesta paitsi auttoivat ymmärtämään työpaikan sääntöjä ja tapoja, myös tukivat työllistymistä. Opiskelijalla oli mahdollisuus koulutuksen aikana näyttää ja markkinoida osaamistaan suoraan työnantajalle ja näin helpommin päästä mukaan työmarkkinoille. Maahanmuuttajien työllistyminen myös edisti monikulttuuristen työyhteisöjen kehittymistä. Työnantajien tietoisuus maahanmuuttajista monipuolisena ja osaavana työvoimana lisääntyi.

”Opiskelijalla oli mahdollisuus näyttää ja markkinoida osaamistaan suoraan työnantajalle. Työnantajien tietoisuus maahanmuuttajista monipuolisena ja osaavana työvoimana lisääntyi.”

Kieli- ja työpajakoulutukseen osallistui yhteensä 22 eri henkilöä. Kokeilun aikana kymmenelle opiskelijalle tarjottiin työpaikkaa eri pajavaiheissa, ja heistä kuusi vastaanotti työpaikan. Työnantajan tarpeet ja maahanmuuttajan osaaminen kohtasivat. Kolme henkilöä jäi odottamaan TE-toimiston apua työllistymiseen, ja yksi jatkoi kotoutumiskoulutukseen. Hänen lisäksi kolme muuta opiskelijaa motivoitui jatkaamaan kotoutumiskoulutuksessa. Kokeilun aikana yhteensä viisi opiskelijaa ohjautui työkyky- tai eläkearviointiin, joka jäi TE-hallinnon toteutettavaksi. Kaksi kokeiluun osallistunutta henkilöä hakeutui ammatillisiin opintoihin (lähihoitaja ja puhdistuspalvelu), ja jäi odottamaan kutsua valintakokeisiin. Kaksi osallistujaa jäi työttömiksi työnhakijoiksi ja hakeutui työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin.

 Oili Huusko-Tuohino toimi Meri-Lapin kotokoulutushankkeessa pedagogisena neuvonantajana ja vastasi kieli- ja työpajatoiminnan suunnittelusta.

KANNATTELULLA TUKEA KOTOUTUMIS- KOULUTUKSESSA OPISKELUUN

Anne Juntunen

Kannattelun periaatteita

Kuvaan tässä artikkelissa kannattelua, jota kehitettiin kotoutumiskoulutuksessa osana Meri-Lapin kokeilua. Kannattelun tausta-ajatukset nousevat andragogiikasta, erityispedagogiikasta ja elinikäisen oppimisen periaatteista. Kannattelu on opiskelijan henkilökohtaista ohjausta/opetusta ja/tai tarvittaessa erityisopetusta. Se on yksilöllistä lähtökohdiltaan, tavoitteiltaan ja toimintatavoiltaan. Opiskelijaa ohjataan käyttämään

”Opiskelijan heikkouksia kehitetään hänen vahvuuksien avulla.”

itsetutkiskelun taitoja, jotta omat vahvuudet, heikkoudet ja oma oppimistyyli löytyvät. Opiskelijan heikkouksia kehitetään hänen vahvuuksien avulla. Opiskelijan kanssa

etsitään mahdollisimman monta näkökulmaa ja lähestymistapaa hänen ongelmiinsa. Hänelle annetaan aikaa ja eväitä oppimiseen sekä mahdollisuus saada psyykkistä tukea. Luovuutta ja iloisuutta korostetaan, koska iloisessa ja sallivassa oppimisympäristössä on helpompi opiskella.

Erityisen tärkeää on rakentaa luottamuksellinen ilmapiiri, jotta opiskelija uskaltaisi avautua. Kannattelun avulla yritetään nostaa opiskelijan itsearvostusta ja elämäntilannetta tukemalla tehokkaasti oppimista. Opiskelijan tunne omasta kyvykkyydestä eli minäpätevyys ohjaa oppimista. Minäpätevyys on kytköksissä siihen, mitä henkilö tuntee ja miten hän motivoi itseään. Minäpätevyyden kasvu lisää opiskelumotivaatiota.

Kannateltavat

Kannateltavat olivat Kemin lyseon lukion maahanmuuttajakoulutuksen opiskelijoita, joilla oli vaikeuksia selvittää omilla koulutuspoluillaan opiskelun tai henkilökohtaisten ongelmien vuoksi. He tarvitsivat esimerkiksi lukutaidon harjoitusta, opiskelun ohjausta heikkojen opiskelutaitojen vuoksi, opiskelun tukemista perhe- ja henkilökohtaisten ongelmien vuoksi tai siksi, että he aloittivat koulutuksen kesken koulutuspolun.

Osa kannateltavista tarvitsi myös psyykkistä tukea esimerkiksi arkuuden, ujuden tai heikon itsetunnon vuoksi. Yhteistä heille kaikille oli se, että heidän koulutuksensa oli vaarassa keskeytyä. Kannattelulla tuettiin myös opiskelijoita, jotka eivät pystyneet opiskelemaan kotoutumiskoulutuksessa täysiaikaisesti (terveyssyyt) sekä vammaisia opiskelijoita.

Yleensä aloite kannattelusta lähti koulutusryhmän opettajalta. Yhdessä erityisopettajan ja maahanmuuttajakoulutuksesta vastaavan opettajan kanssa arvioitiin kannattelun tarve: Millaisia opiskelijan ongelmat ovat? Voitaisiinko kannattelulla auttaa? Kuinka paljon kannattelua annetaan? Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan kohdalla käytiin samantapainen arviointikeskustelu: Voidaanko kannattelulla tukea opiskelijaa niin paljon, että hän selviytyisi kotoutumiskoulutuksessa? Lopullisen päätöksen kannattelusta teki maahanmuuttajakoulutuksesta vastaava opettaja.

Kannatellaan!

Käytännössä opiskelijoita kannateltiin kerran viikossa, 45 minuuttia kerrallaan. Tarvittaessa kertoja oli useampia. Esittelen seuraavassa kolme erilaista kannattelutapausta.

Tapaus 1. Opiskelija kotoutumiskoulutuksessa – vaikeuksia pysyä koulutuksessa mukana

Kannattelussa oli n. 30-vuotias nainen, jolla on useita lapsia. Hän on nyt asunut Suomessa kaksi vuotta. Hän ei ollut käynyt kotimaassaan koulua, ja hän ei osannut lukea tai kirjoittaa millään kielellä. Kannattelua pyydettiin, koska vaikutti siltä, että opiskelija ei pysynyt ryhmän opiskelutahdissa mukana.

Tavoitteena oli tukea lukutaidon opiskelua sekä estää koulutuksen keskeytyminen. Lukemisen opetuksessa käytettiin vaihtelevasti eri menetelmiä. Jotta tuettaisiin sanavaraston kehittymistä, lukemaan opetettiin pääsääntöisesti kokosanamenetelmällä. Äänteitä ei opetettu yleisyysjärjestyksessä (a, i, u, s, n...) vaan järjestyksessä, jossa mahdollisimman erilaiset ääntöasut opetetaan lähekkäin (a, i, u, p, e...), jotta äänteet eivät sekoittuisi.

Kannattelussa kokeiltiin erilaista lähestymistapaa aikuisten maahanmuuttajien lukemisen opetuksessa. Vokaalien tunnistaminen on vaikeaa, mutta tärkeää opiskelijalle. Opiskelijan täytyy osata erottaa vokaalit konsonanteista vokaaliharmonian vuoksi ja myöhemmin, kun sanoja taivutetaan, oikean päätteen valitsemiseksi. Jotta vokaalien tunnistus olisi helpompaa ja automatisoituisi, vokaalit opetetaan konsonanttien avulla (TA, TE, TI, TO, TU, TY, TÄ, TÖ). Ankkurisanaksi valitaan sana, joka on opiskelijalle tuttu ja mahdollisimman lähellä hänen omaa kokemusmaailmaansa.

Sanojen tavutusta muutettiin diftongien kohdalla, esimerkiksi mai-to, luetaan ma-mai-to. Tämä auttoi vokaalien erottamisessa sekä helpotti oikeinkirjoitusta. Luettiin sanoja, joita opiskelija jo osasi hyvin (leipä, liha, kana, kala), jotta hänelle tulisi jo varhain tunne osaamisesta – tällä tuettiin minäpätevyuden kehitystä. Lisäksi opiskelijalle osoitettiin sanoissa tapahtuvia muutoksia, pikkuhiljaa.

Harjoittelimme opiskelijan kanssa myös puhumista: itsestä (syntymäaika, osoite, muut henkilötiedot) ja perheestä kertomista (Minulla on...), ajanilmaukseen liittyviä fraaseja ja sanoja (Mikä päivä tänään on? Mikä kuukausi? Paljonko kello on?). Opetuksessa käytettiin Notebookilla tehtyjä harjoituksia sekä yksinkertaisia lautapelejä. Myös Niilo Mäki Instituutin Neure-tietokoneohjelmiston ja Monikulttuurisen opetuksen sivuston (Moped) harjoituksia käytettiin.

Opiskelijaan oli vaikea saada kontaktia. Nainen oli hyvin hiljainen. Joinakin päivinä tuntui, että hän oli jossain ihan muualla. Perheestä kertomisen harjoittelu sai kuitenkin opiskelijan avautumaan. Puhe aivan ryöpsähti opiskelijan suusta. Selvisi, että pienten lasten vuoksi hän ei saanut nukkua öisin. Ei ihme, että hän oli välillä ihan poissaoleva – hän oli niin väsynyt! Opiskelijaa kannateltiin kaksi lukukautta. Tällä hetkellä hän opiskelee kotoutumiskoulutuksen hitaalla polulla A2.1-opintoja.

Tapaus 2. Opiskelija osittain kotoutumiskoulutuksessa, tuetaan kannattelulla

Opiskelija oli iäkäs, perheetön mies, joka ei sairauksiensa vuoksi jaksanut osallistua kotoutumiskoulutukseen päivittäin. Hän osallistui normaalin opetusryhmän opetukseen kahtena päivänä viikossa kaksi tuntia. Hän sai yksilöllistä erityisopetusta neljä tuntia viikossa.

Opiskelijalla oli sairaudesta, lääkityksestä, menneisyydestä ja myös persoonasta johtuvia keskittymisvaikeuksia. Hänen kanssaan tuli koko ajan huolehtia siitä, että pysyttiin opiskeltavassa aiheessa. Heikon osaamisen ja keskittymiskyvyn puutteen vuoksi hän ”hosui” ja arvaili.

Kannattelun tavoitteena oli vahvistaa opiskelijan muistia ja opetella peruslauseyypit. Ryhmässä opiskelija kartutti sanavarastoaan, sai harjoitella puhumista sekä sai ryhmän vertaistuen opiskelulle. Kannattelussa opiskelu aloitettiin opiskelustanastosta, josta jatkettiin itsestä kertomiseen sekä aikakäsityksen opetteluun. Hyvin nopeasti siirryttiin lauseiden rakentamiseen kysymyssanojen (Mikä?, Mitkä?, Kuka? ja Mitä tekee?) avulla. Tässä vaiheessa käytettiin apuna paljon kuvia, joista tehtiin lauseita puhumalla ja kirjoittamalla.

Opiskelijan ensimmäiset lauseet olivat täynnä sanoja, taivutettuina miten sattuu, ilman minkäänlaista rakennetta. Oli vaikeaa saada opiskelija ymmärtämään, että aluksi lauseessa riittää vain subjekti ja predikaatti. Kahden kuukauden kuluessa hän kirjoitti ensimmäiset selkeät kahden tai kolmen sanan lauseet. Samalla hänen puheensa selkiytyi.

Puhetta ja ääntämistä harjoiteltiin Neure-ohjelman avulla sekä jonkin verran kuullunymmärtämisen harjoituksilla. Kuvia käytettiin paljon opetuksen apuna. Opiskelijan täytyi aluksi vastata opettajan kuvasta tekemiin helppoihin kysymyksiin ja myöhemmin itse kertoa, mitä kuvassa tapahtuu. Sitä mukaa kun oppiminen eteni, lisättiin kielioppia, verbien taivutusta, adjektiiveja, ajanilmauksia, partitiivia, paikansijoja ja rektioita. Pyrittiin opettamaan puhumisen kannalta käyttökelpoisimpia kielen aineksia.

Opetuksessa käytettiin kielioppilipastoa kielen rakenteiden hahmottamisen avuksi. Kielioppilipasto on yksinkertaistettu jäsentely suomen kielen rakenteesta. Lipaston laatikoihin jaetaan sanoja: yhteen laatikkoon verbit, toiseen nominit ja kolmanteen laatikkoon partikkelit. Aina, kun opiskellaan uutta kielioppiasiaa, se laitetaan omaan laatikkoonsa. Esimerkiksi verbityypit kuuluvat verbilaatikkoon, sijamuodot nominilaatikkoon, astevaihtelu kuuluu molempiin laatikoihin jne. Säännönmukaisuuksien ymmärtäminen voi jäsentää opiskelijan sekavaa kokemusaineistoa ja tuoda hänelle tunteen, että hän osaa ja pärjää suomen kielellä.

Miestä kannateltiin yksi lukukausi. Kielellisesti saatiin aikaan järjestystä, mutta myös opiskelutaidot kehittyivät. Kannattelu lopetettiin, kun mies alkoi opiskella kotoutumiskoulutuksessa päivittäin.

Tapaus 3. Huonokuuloinen opiskelija

Tämä noin 30-vuotias huonokuuloinen mies oli asunut Suomessa kaksi vuotta. Lähötason arvioinnin perusteella hän aloitti opiskelun maahanmuuttajakoulutuksessa. Hänen opiskeluaan tuettiin erityisopetuksella kolme kertaa viikossa. Aluksi erityisopetusta annettiin puolitoista tuntia kerrallaan. Myöhemmin, opiskelijan omasta toivomuksesta, tapaamiset kestivät tunnin. Hän koki, että puolitoista tuntia kerrallaan on raskasta. Opetuksen tavoitteena oli kerrata ryhmässä opetettuja asioita ja varmistaa, että opiskelija oli ymmärtänyt ne.

Kannattelu aloitettiin opiskelusanastosta, koska ajateltiin, että siitä olisi eniten apua opinnoissa. Opiskelusanastosta siirryttiin itsestä kertomiseen sekä aikakäsityksen opetteluun. Jos opiskelija ei pystynyt lukemaan huulilta, apuna käytettiin valmiiksi kirjoitettuja lauseita.

Itsestä kertomista vaikeutettiin niin, että mies sai avainsanoja, joista hän teki kysymyksiä opettajalle. Esimerkiksi sana "kansalaisuus" - "Minkä maalainen sinä olet?". Hyvin nopeasti siirryttiin lauseiden rakentamiseen kysymyssanojen (Mikä?, Mitkä?, Kuka? ja Mitä tekee?) avulla.

Puhetta aktivoitiin kuvien avulla. Miehen täytyi aluksi vastata kysymyksiin ja myöhemmin kertoa itse, mitä kuvassa tapahtuu. Opiskelijan edistyessä lisättiin kielioppia, verbien taivutusta, adjektiiveja, ajanilmauksia, partitiivia, paikansijoja, rektioita. Opiskelun apuna käytettiin kielioppilipastoa pitämään kielioppiasiat järjestyksessä. Vaikka kyseessä oli huonokuuloinen mies, ääntämistä harjoiteltiin hyvin vähän. Sille ei ollut tarvetta, koska mies osasi ääntää kaikki äänteet hyvin ja selkeästi.

Haastavaa oli saada opiskelija tuottamaan puhetta, joka ei olisi niin mekaanista: kysymys – vastaus, kysymys – vastaus. Miten päästäisiin luontevampaan kommunikointiin? Avuksi otettiin lautapelit. Tehtiin yksinkertaisia pelejä, joissa heitetään noppaa ja liikutaan eteenpäin. Mikäli opiskelija joutui kysymysruutuun tai ruutuun, jossa oli kuva tai taivutettava sana, hän joko vastasi kysymykseen, teki kysymyksen tai taivutti sanan tai verbin jne. Pelit saivat opiskelijan pian unohtamaan, että oltiin opiskelemassa, ja puhetta tuli vaivattomasti ja melko luonnollisesti. Peleillä yritettiin saada myös muun muassa paikansijat aktiiviseen käyttöön. Samalla tuettiin sanaston ja kielioppiasioiden muistamista.

Erilaisia tekstejä luettiin paljon. Tekstistä kysyttiin kysymyksiä ja opiskelija vastasi niihin. Tutkittiin sanoja: mikä on verbi, mikä nomini ja mistä sen voi huomata tekstissä. Sanoista poistettiin päätteitä sen mukaan, mikä kielioppiasia oli menossa, esimerkiksi verbien persoonapäätteet, jotka opiskelija sitten niihin lisäsi. Korostuskynää käytettiin milloin sanavartalon, milloin sanapäätteen korostamiseen, jotta opiskelija huomaisi, mihin tulee kiinnittää huomiota.

Opiskelija pärjäsi koulutuksessa hyvin. Häntä kannateltiin yksi lukukausi. Opiskelija eteni A2.1-koulutukseen. Sen jälkeen hän on opiskellut kieli- ja työpajakoulutuksessa.

Kannattelun vaikuttavuudesta

Opiskelijoiden kannatteluun osallistumisaika oli keskimäärin yhdeksän ja puoli viikkoa, mikä on lyhyt aika suhteessa siihen, että kannattelun avulla opiskelijat pysyivät koulutuspoluillaan. Vuonna 2011 lyhin osallistumisaika oli seitsemän viikkoa ja pisin 12 viikkoa. Vuonna 2012 vastaavasti lyhin kannatteluun osallistumisaika oli neljä viikkoa ja pisin 21 viikkoa. Opiskelijoista viisi oli samoja, jotka aloittivat kannattelussa jo syksyllä 2011. Heistä kolme opiskelijaa oli kannateltavana yhtäjaksoisesti 21 viikon ajan. Kahden opiskelijan kannattelu voitiin lopettaa jo syyslukukauden 2011 jälkeen ja he jatkoivat opiskelua omassa ryhmässään. Hankkeen aikana kannattelussa oli 33 eri opiskelijaa. Hankkeen jälkeen kannattelu sisältyy kotoutumiskoulutuksen ohjaussuunnitelmaan yhtenä opiskelijan tukimuotona.

”Hankkeen jälkeen kannattelu sisältyy kotoutumiskoulutuksen ohjaussuunnitelmaan yhtenä opiskelijan tukimuotona.”

Kannattelun vaikuttavuutta arvioitiin kysymällä oppilaitoksen opettajien mielipidettä. Opettajien mielestä opiskelijan kannalta suurin hyöty on se, että kannattelu estää keskeyttämisiä ja koulutuksen kertaamisia. Opettajat kertoivat, että *”ilman tukea keskeyttämisiä olisi tullut enemmän”* ja *”keskeytykset on selkeästi voitu estää”*.

Kannattelun vaikuttavuutta kuvattiin eri tavoin: *”rauhottuminen”, ”avautuminen”, ”itsetunnon nousu”, ”nähty melkoisia hyppyjä eteenpäin”, ”kannattelu näkyy opiskelijassa opiskelun kehityksenä positiiviseen suuntaan”* ja *”kannattelu näkyy opiskelijassa käytöksen rauhoittumisena”*. Osa opiskelijoista selkeästi rauhoittui, koska he saivat apua henkilökohtaisiin asioihinsa. Myös rauhallinen opiskelutahti helpotti monen levottomuutta. Palautteen mukaan opiskelijoiden opiskelumotivaatio kasvoi, itsetunto ja rohkeus lisääntyivät.

Opettajien mielestä kannattelu tuki koko ryhmän oppimista. *”Ryhmä kokonaisuudessaan on saanut helpotusta. On voitu keskittyä enemmän ryhmän tavoitteisiin eikä ainoastaan niiden, jotka tarvitsevat enemmän opetusta ja kertausta.”* Kannattelu vaikutti myös luokkahuoneessa. Koko opetusryhmä rauhoittui. Ryhmän muut jäsenet ovat voineet keskittyä uusiin asioihin, kun ei ole tarvinnut jumittua tiettyjen opiskelijoiden kanssa heille vaikeiden asioiden kertaamiseen.

Yksilölliseen ohjaukseen ei välttämättä ole riittävästi aikaa opetusryhmässä. Opetussuunnitelmaa on noudatettava, ja kurseilla on oma etenemistahtinsa. *”Normitunnilla ei ehdi yksilöidä tarpeeksi”*, todettiin.

Jokaisessa Kemin lyseon lukion maahanmuuttajakoulutuksen ryhmässä on kaksi opettajaa. Kannattelevalta opettajalta he ovat saaneet kolmannen näkökulman opiskelijan ongelmiin. Myös sosiaalityöntekijöiltä on tullut palautetta siitä, että tietyt opis-

kelijat ovat rauhoittuneet selkeästi myös omien asioidensa hoidossa: *”turha kiihkeys ja turhautuneisuus on vähentynyt.”*

Kannattelussa ilmenneitä ongelmia

Kannattelun suunnitteleminen on työlästä ja aikaavievää. Jos kannattelevia opettajia on vain yksi, hänen täytyy tietää, mitä missäkin koulutuksessa juuri kannattelun aikana opiskellaan, sekä hallita opetettava aines. Kaikki opiskelijat ovat erilaisia, joten sopivien menetelmien löytämiseen voi mennä aikaa. Yleensä vain yksi menetelmä ei toimi, vaan tarvitaan yhdistelmiä ja sovelluksia erilaisista menetelmistä.

Jatkuva herkkyyks, kuulolla oleminen ja kannustaminen on henkisesti raskasta. Joskus on niin vaikeita tapauksia, joille ei vaan voi mitään – apua ei oteta vastaan. Aikuiset ihmiset päättävät omasta elämästään, myös siitä haluavatko ottaa tukea vastaan. Sitä täytyy kunnioittaa. Oman voimattomuuden tunteen sietäminenkin kuormittaa.

Ongelmana on ollut myös kannattelun hyväksikäyttö. Käydään kannattelussa nopeasti oppimassa jokin asia ja sitten ollaan omasta ryhmästä paljon poissa ikään kuin

”Asenteellisuus näkyy eniten erilaisuuden hyväksymisessä – koetaan, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt eivät edes kuulu kotoutumiskoulutukseen.”

luvallisesti. Usein törmää joustamattomuuteen sekä asenteellisuuteen. Ketä autetaan? Millainen läsnäolo koulutuksessa on riittävä? Kuka on lintsari ja kenellä on vain paha olla? Asenteellisuus näkyy eniten erilaisuuden hyväksymisessä – koetaan, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt eivät edes kuulu kotoutumiskoulutukseen.

Miksi kannattelu toimii?

Kehittyvällä kielitaidolla on jo mahdollista kommunikoida. Kannateltavat oppivat kertoamaan itsestään melko nopeasti. Heille tuli tunne siitä, että he osaavat ja pystyvät kommunikoimaan suomeksi. Opiskelija sai onnistumisen kokemuksia.

Kommunikointitaitojen kehittyminen tuki opiskelijan itsetunnon, minäpätevyyden, osallisuuden ja tarpeellisuuden tunteiden positiivista kehittymistä. Koska minäpätevyyden tunne ohjaa oppimista, se vaikutti siihen, miten opiskelija motivoi

”Syntyi positiivisten vaikutusten kehä.”

itseään. Minäpätevyyden lisääntyminen taas vaikutti opiskelumotivaation kasvuun. Syntyi positiivisten vaikutusten kehä.

Sanoja luokiteltiin kaikkien kannateltavien kanssa. Samalla harjoiteltiin erilaisia tapoja opiskella ja muistaa sanoja. Tärkeää on se, miten kieltä voi soveltaa. Luokittelu auttaa myöhemmin kielioppisääntöjen soveltamisessa, mutta se helpottaa myös muistin toimintaa. Luokittelu ja sanoilla leikittely teki opiskelijan tietoiseksi oppimisprosessista. Tietoisuus oppimisprosessista taas auttoi opiskelijaa organisoimaan tietotulvaa ja sen käsittelyä eli aivotyön organisointia.

Opettajan avulla opiskelija linkitti uutta tietoa aikaisemmin opittuun ja koettuun. Oppimisen myötä asioiden välille muodostui yhteyksiä, jolloin opiskelijan metamuisti kehittyi. Lähes kaikki tapaamani opiskelijat kertoivat muistin vaikeuksista. Muistitoiminnan tehokas tukeminen (aivotyön organisointi, tiedon linkittäminen, metamuistin kehittäminen) vaikutti kannateltavien edistymiseen. Varsinkin erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat tarvitsevat systemaattista tukea ja harjoittelua niihin tilanteisiin, joissa tarvitaan muistin toimintaa. Opiskelijalle tulee opettaa muistin käyttöä.

Opettajalla oli aikaa kuunnella opiskelijaa, joten se, mistä ongelmat johtuivat, selvisi useimmissa tapauksissa. Usein opiskelijan vaikeudet automaattisesti tulkitaan oppimisvaikeuksiksi, vaikka kysymys onkin vain esimerkiksi maailmantiedon erilaisuudesta. Kun opiskelijalle on henkilökohtaista aikaa, pystytään keskustelemaan enemmän ja syvällisemmin. Ihminen yhdistää uutta informaatiota aikaisempiin kokemuksiinsa ja saa näin uusia näkökulmia kokemuksiinsa tapahtumiin. Koettu trauma voi lieventyä, koska kaikki se, mikä muistetaan, on rekonstruktioita. Useinhan pakolaistaustaisilla opiskelijoilla on traumaattisia kokemuksia. Trauman lievittyminen taas vaikuttaa myönteisesti muistin toimintaan.

Ilo vapauttaa ja poistaa oppimisen esteitä. Opettaja vaikuttaa oppimisympäristöön ja tilanteeseen omalla myönteisellä asenteellaan. Avoimen ja uteliaan asenteen herättäminen motivoi opiskelijaa, kun hän saa uutta näkökulmaa opiskelemiseen. Iloa toivat monenlaiset pelit ja tietokoneella tehtävät harjoitukset. Ne myös kehittävät monipuolisesti tarkkaavaisuutta, työmuistia, kielitaitoa, havainnointikykyä, kognitiivisia taitoja, ongelmanratkaisutaitoja, kuvanlukutaitoa, keskittymistä ja sosiaalisia taitoja. Sinällään mitään uutta ei ole keksitty. Uutta oli tapa yhdistää eri menetelmiä ja tieteenaloja, kuten suomi toisena kielenä -opetusta, psykologiaa, erityispedagogiikkaa ja aikuiskasvatusta. Tuloksellisuutta lisäsi myös se, että opetus oli henkilökohtaisettua.

● *Anne Juntunen vastasi Meri-Lapin kotokoulutushankkeessa kannattelun ja erityisopetuksen kokeilujen suunnittelusta ja toteutuksesta.*

TURUN KAUPUNGIN OHJAUSPYSÄKKITOIMINTA RÄÄTÄLÖITYÄ POLKUA VARMISTAMASSA

Elina Mäntylä

Ohjauspysäkkitoiminnan tavoitteet

Maahanmuuttajien on vaikea ottaa selvää tarjolla olevista kursseista ja opinnoista ilman opastusta. Etenkin maassaolon alkuvaiheessa tarkoituksenmukaisen ja sopivan koulutuksen löytyminen riippuu suuresti eri viranomaisten asiantuntemuksesta ja heidän välisten yhteistyöverkostojen toimivuudesta. Turun kaupungin kokeiluissa yksi tavoite oli kehittää aikuisten maahanmuuttajien ohjausta. Tätä varten kokeiltiin ohjauspysäkkitoimintaa. Kokeilusta vastasi Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiss keskus Brahea.

Ohjauspysäkin tarkoitus on toimia ohjauksellisena jatkumona kotoutumiskoulutuksessa oleville maahanmuuttajille. Sen tehtävänä on varmistaa maahanmuuttajille räätälöity polku suomen kielen opintoihin ja ammatilliseen koulutukseen sekä työelämään. Ohjauspysäkkitoiminnan avulla maahanmuuttajia voidaan paremmin ohjata elämän nivelkohdissa, kuten siirtymisessä koulutuksesta työelämään tai uusiin opintoihin. Ohjausprosessin tavoitteena on, että jo ensimmäisissä ohjaustapaamisissa voidaan hahmotella tavoitteita ja laatia koulutuspolku tukemaan näiden tavoitteiden saavuttamista. Toiminnassa asetettujen

”Toiminnassa asetettujen päämäärien täytyy lähteä asiakkaan omista toiveista ja tavoitteiden tulee olla konkreettisia ja realistisia.”

päämäärien täytyy lähteä asiakkaan omista toiveista ja tavoitteiden tulee olla konkreettisia ja realistisia. Tavoitteet tulee purkaa osatavoitteiksi. Lisäksi täytyy määritellä, miten tavoitteet saavutetaan. Asiakkaan oma-aloitteisuutta pyritään lisäämään.

Ohjauspysäkin toiminnasta

Ohjauspysäkkitoimintaa toteutettiin kahtena aamupäivänä viikossa. Tiistaisin ohjasta tarjottiin Turun yliopiston tiloissa ja keskiviikkoisin Turun suomenkielisen työväenopiston tiloissa, joissa toteutettiin myös Osallisena Suomessa Turun hankkeen

koulutuksia kotona lapsiaan hoitaville vanhemmille. Ohjauspysäkkitoiminnasta vastasi kolme ohjaajaa, joilla on runsaasti kokemusta maahanmuuttajien ohjaamisesta sekä monipuolinen kielitaito.

Ohjauspysäkillä asiakkaat asioivat omalla nimellään ja pääasiassa paikanpäällä. Jonkin verran ohjausta annettiin myös nimettömänä ja puhelimitse. Asiakastapaamiset kestivät tunnista kahteen tuntiin. Ohjauspysäkki Onnikalla on myös Facebook-sivut, josta voi lukea ohjauspysäkin toiminnasta 12 kielellä. Lisäksi Ohjauspysäkki Onnikan sivuilta on ladattavissa Webropol-taustatietolomake.

Toiminnalle on ollut tarvetta, sillä esimerkiksi syksyllä 2012 ohjauspysäkillä asioidi noin 60 henkilöä. Ohjattavat olivat iältään noin 20–50-vuotiaita ja kotoisin muun muassa Afganistanista, Espanjasta, Irakista, Saksasta, Somaliasta, Venäjältä, Virosta ja Thaimaasta. Ohjattavat olivat asuneet Suomessa useimmiten noin 2–4 vuotta, mutta joukossa oli myös vasta maahan muuttaneita sekä yli 15 vuotta maassa asuneita. Asiakkaat tulivat ohjauspysäkillä muun muassa kaupungin opetusviraston, suomen kielen opettajien ja TE-toimiston lähettiminä. Ennakkoarveluista poiketen ulkopuolista tulkkia ei tarvittu, sillä vain vähän suomea, englantia tai muita ohjaajien osaamia kieliä puhuvilla asiakkailla oli mukana oma tukihenkilö, yleensä puoliso. Yli puolet asiakkaista on ollut työttömänä tai jollakin kurssilla, osa ollut vanhempainvapaalla, hoitovapaalla tai (koulutusta vastaamattomassa) työssä.

Erilaisia tarpeita, monenlaista opastusta

Eniten ohjauspysäkkiä hyödynsivät korkeakoulutetut, joiden asioiden selvittäminen on vaativaa ja vie huomattavasti aikaa. Yleisimpiä korkeakoulutettujen ammattiryhmiä olivat insinöörit, kauppatieteilijät, terveydenhuollon ammattilaiset ja opettajat. Korkeakoulutetuilla oli ohjaustilanteessa yleensä todistukset mukana; joillakin ne olivat saavuttamattomissa sotaa käyvässä kotimaassa.

Ohjaajien mukaan monet kysyivät omaehtoisista suomen kielen kursseista, koska he odottivat pääsyä aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen. Toiset taas halusivat jatkaa suomen kielen opiskelua pidemmälle. Myös kansalaisuuteen vaadittavasta kielitutkinnosta kysyttiin. Monilla korkeakoulutetuilla oli suunnitelmia hakeutua Suomessa jatko-opintoihin tai pätevyitä tai kouluttautua uuteen ammattiin, mutta he eivät tienneet itselleen sopivia väyliä. Suunnitelmia saattoi olla monia tai sitten ohjauksessa haettiin vaihtoehtoisia polkuja päästä tavoitteeseen, mikäli suoriin tie tavoitteeseen on liian vaativa.

Ohjausta oli monenlaista. Ohjattaville annettiin esimerkiksi tietoa eri koulutusmahdollisuuksista, tulostettiin koulutuskuvauksia ja hakulomakkeita sekä eri oppilai-

tosten opinto-ohjaajien yhteystietoja. Usein kysyttiin puhelimitse jo käynnistyneiden kurssien vapaita paikkoja ja tehtiin lyhyen ja pitkän tähtäimen opiskelusuunnitelmia yhdessä asiakkaan kanssa. Tehtiinpä myös viikko-ohjelmia sellaisille, jotka halusivat useammalle, kerran pari viikossa kokoontuvalle kurssille, koska päiväkursseja ei ollut tarjolla. Ohjaajat auttoivat etsimään ratkaisua tilanteeseen, jossa gradunteko oli keskeytynyt. Ohjaajat hakivat myös tietoa englanninkielisistä opiskelumahdollisuuksista Suomessa. Opettajia opastettiin tekemään Opetushallituksen tutkinnonrinnastushakemuksia. Paikkakunnalta toiselle muuttaneet olivat saattaneet jäädä koulutusten ulkopuolelle. Asiakkailta oli toisinaan myös elämän kokonaistilanne vaikeassa vaiheessa, kuten perheongelmia ja turhautumista ajan kulumiseen. Konkreettinen apu oli silloin nenäliinan ja kuuntelevan korvan tarjoamista.

Erityisesti korkeakoulutettujen asiat ovat niin mutkikkaita ja monitahoisia, että ohjaajalta vaaditaan paljon kokemusta ja suomalaisen koulutusjärjestelmän tuntemusta. Monet olivat hakeneet ennen ohjauspysäkillä tuloa opastusta eri paikoista, mutta eivät olleet saaneet tietoa riittävän laajasti. Neuvoja oli haettu muun muassa omakielisestä neuvontapisteestä Infotorilta. TE-toimistosta tarjotaan myös apua. TE-toimistossa on kuitenkin paljon asiakkaita ja vähän aikaa asiakasta kohti.

Henkilökohtaista neuvontaa esimerkiksi kielen opiskeluun, koulutuksen hakuprosesseihin ja tutkintojen tunnistamiseen liittyvissä asioissa.

Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus
 Braheassa tiistaisin klo 8-12
 Lemminkäisenkatu 14-18 A, DataCity, 2 krs
 Varaa aika puhelinnumerosta 050 591 7249!

f Ohjauspysäkki Onnikka
 myös Facebookissa!

TURKU

”Erityisesti korkeakoulutettujen asiat ovat niin mutkikkaita ja monitahoisia, että ohjaajalta vaaditaan paljon kokemusta ja suomalaisen koulutusjärjestelmän tuntemusta.”

Katse tulevaan

Ihannetilanteessa kielellinen alkukartoitus, kotoutumissuunnitelman tekeminen ja ohjauspysäkkitoiminta nivoutuvat saumattomasti yhteen. Tilanne on tällä hetkellä kuitenkin se, että kaupungin vastuulla olevia asiakkaita ohjautuu hyvin vähän kielelliseen alkukartoitukseen. Ensimmäinen ohjauspysäkkitapaaminen niin, että paikalla olisi asiakkaan lisäksi kotoutumissuunnitelman laatinut viranomainen, on hankalaa. Ohjauspysäkin toimintaa onkin tarkoitus kehittää Osallisena Suomessa -hankkeen jälkeen.

Kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan vie vuosia. Monille on tarpeen vuosikausien opiskelu ennen työelämään siirtymistä. Ohjauspysäkin tehtävänä on varmistaa maahanmuuttajille räätälöity polku alkukartoituksesta suomen kielen opintoihin, ammatilliseen koulutukseen ja työhön. Osallisena Suomessa -hankkeen ja ohjauspysäkkikokeilun lyhyiden vuoksi ei yksittäisen asiakkaan polkua maahantulon alkuvaiheesta aina koulutukseen ja työelämään asti pystytty seuraamaan. Kokeilun aikana on kuitenkin saatu arvokasta tietoa asiakasryhmistä ja heidän palvelutarpeistaan. Käytännössä havaittiin myös, että kaksi aamupäivää viikossa ei ole riittävä kasvaville tarpeille ja aikaa vievälle ohjaukselle. Ratkaistavia asioita ovat rahoituksen lisäksi ohjauspisteiden sijainti – mihin ne parhaiten juurtuisivat pysyviksi toiminnoiksi asiakasta lähelle?

”Ratkaistavia asioita ovat rahoituksen lisäksi ohjauspisteiden sijainti – mihin ne parhaiten juurtuisivat pysyviksi toiminnoiksi asiakasta lähelle?”

Maahanmuuttajien integraatiota edistävää kartoitus-, opetus- ja ohjauspysäkki-toimintaa tarvitaan lähivuosina yhä enemmän. Työmarkkinoille pyrkiville maahanmuuttajille on löydettävä ohjaavia palvelumuotoja, joiden avulla työ- tai opiskelupaikkaa vailla olevat joustavasti ja tarkoituksenmukaisesti edistää omaa työhön rekrytoitumistaan ja urakehitystään. Ohjausta tulisi jatkaa koko kotouttamisprosessin ajan ja kotoutujan tarpeiden mukaan.

 Elina Mäntylä toimi Osallisena Suomessa -Turun hankkeen projektikoordinaattorina.

KUNTA KOTOUTTAJANA JA KOULUTTAJANA – KOKEMUKSIA JA NÄKEMYKSIÄ PUDASJÄRVELTÄ

Virpi Harilahti-Juola ja Katja Ruunaniemi¹

Pudasjärven hankkeen tavoitteena oli kehittää jo olemassa olevia kaupungin peruspalveluja sekä luoda aivan uusia palveluja, jotka vastaavat maahanmuuton mukanaan tuomiin tarpeisiin. Pudasjärvellä maahanmuuttotyön kehittäminen nähdään yhtenä kunnan elinvoimatekijöistä. Pudasjärvellä on noin 9 000 asukasta, joista noin 120 kuntalaisen äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Tämän lisäksi ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelee reilut kaksikymmentä ulkomaalaista opiskelijaa. Paikkakunnalla toimii myös turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus, jossa noin sata ihmistä odottaa oleskelulupapäätöstään.

”Kaupungin peruspalveluja on kehitettävä niin, että ne vastaavat myös maahanmuuttajien tarpeisiin.”

Pudasjärven kaupunki lähtee omassa kehittämistyössään niin sanotusta normaaliuden periaatteesta, mikä tarkoittaa sitä, että kaupungin peruspalveluja on kehitettävä niin, että ne vastaavat

myös maahanmuuttajien tarpeisiin. Palvelujen on siis tunnistettava myös maahanmuuttajat asiakkaina. Näitä peruspalveluja ovat muun muassa asumis-, koulutus- sekä sosiaali- ja terveystyöpalvelut.

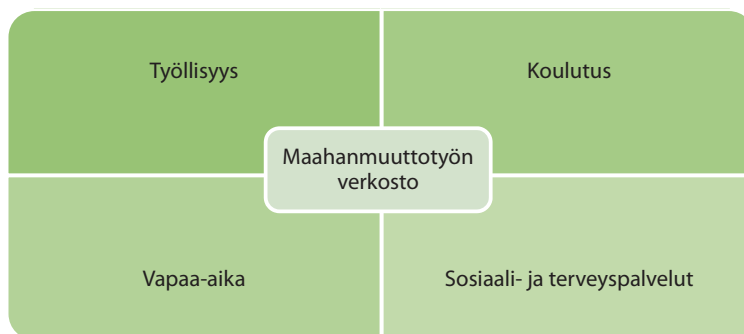
Pudasjärven uusi kuntasuunnitelma valmistui loppuvuodesta 2011. Sen otsikko on ”Uusi, elinvoimainen ja ennakkoluuloton Pudasjärvi”. Tämän kuntasuunnitelman johtavana ajatuksena on, että kunnan tehtävänä on elinvoiman vahvistaminen ja siirtyminen elinkeinopolitiikasta elinvoimapolitiikkaan. Elinvoiman edistäminen vaatii kunnalta pitkäjänteistä ja määrätietoista johtamista ja päätöksentekoa.

Maahanmuuttotyö kuuluu kaikille

Pudasjärvelle on Osallisena Suomessa -hankkeen aikana kehitetty uudenlainen verkostotyöskentelyn malli, jonka keskiössä toimii moniammatillinen maahanmuut-

¹ Artikkelin on muokattu Kieli, koulutus ja yhteiskunta -lehden julkaisemasta kirjoituksesta (www.kieliverkosto.fi, marraskuu 2012).

totyön verkosto (kuvio 3). Verkoston sisällä ja sitä täydentävästi toimivat koulutus-, työllisyys-, sosiaali- ja terveystyöryhmät. Tämän mallin tavoitteena on jäsentää ja tehostaa kunnassa tehtävää maahanmuuttotyötä sekä lisätä paikallisten toimijoiden yhteistyötä.

KUVIO 3. Pudasjärven maahanmuuttotyön verkosto.

Moniammatillinen maahanmuuttotyön verkosto kokoontuu säännöllisesti ja toimii lähinnä tiedotuskanavana ja keskustelufoorumina eri toimijoiden välillä. Työryhmät puolestaan kokoontuvat omilla tahoillaan ja käsittelevät tapaamisissaan oman toimialansa ajankohtaisia asioita. Tarvittaessa asioita viedään myös kaupungin päätöksentekoon asti: lautakuntiin, valtuustolle tai hallitukselle. Työryhmien puheenjohtajat voivat kutsua tapaamisiin myös muiden alojen toimijoita esittämään omat näkemyksensä käsiteltäviin asioihin. Työryhmissä pyritään kehittämään kaupungin peruspalveluja siten, että niissä osattaisiin tunnustaa ja huomioda maahanmuuttajat asiakkaina. Moniammatillisen verkoston ja työryhmien yhtenä tehtävänä on myös havainnoida maahanmuuttoa kokonaisuutena ja kehittää palveluja niin, että niissä otetaan huomioon kaikki maahanmuuttajat heidän maahanmuuton syystään riippumatta.

Suomistartti – luokasta ulos maailmaan

Pudasjärvellä on myös kehitetty kotoutumiskoulutusta. Suomistartissa on haettu mallia, joka vastaa nimenomaan alkuvaiheen ohjauksen, neuvonnan ja suomen kielen opiskelun tarpeisiin. Kunnan omana toimintana tämä täydentää muita kotoutumispalveluja ja koulutuksia, kuten esimerkiksi työvoimapoliittisia koulutuksia. Kunnan on mahdollista toteuttaa koulutusta niin, että se on avointa kaikille ja joustaa osallistujien elämäntilanteen, tarpeiden ja tavoitteiden mukaan. Koulutus on silloin parhaimmillaan

erittäin asiakaslähtöistä: viranomaiset räätälöivät omaa toimintaansa asiakkaiden tarpeiden mukaan eikä toisin päin. Koulutusta toteutetaan nonstop-periaatteella, joten siihen voi hakeutua milloin vain. Tällä tavoin turvataan se, että uudet maahanmuuttajat

”Koulutus on parhaimmillaan asiakaslähtöistä: viranomaiset räätälöivät omaa toimintaansa asiakkaiden tarpeiden mukaan eikä toisin päin.”

pääsevät nopeasti mukaan kielikoulutukseen eikä pitkiä odotusaikoja pääse syntymään. Koulutus on myös avoin jo pitkään kunnassa asuneille maahanmuuttajille, jotka eivät ole aiemmin olleet mukana kielikoulutuksessa.

Suomistartti-koulutuksessa painotetaan osallisuutta ympäröivään lähiyhteisöön ja sitä kautta koko yhteiskuntaan. Aktiivisen osallistumisen myötä maahan tulleiden suomen kielen taito sekä yhteiskunta- ja kulttuuritietous kehittyvät nopeammin kuin perinteisessä luokkahuoneeseen sidotussa opiskelussa. Luokkatyöskentely on toki osa opintoja. Sen lisäksi koulutukseen sisältyy runsaasti erilaista toimintaa, omaan asuinalueeseen tutustumista ja suomalaisessa yhteiskunnassa elämisen perustietojen ja taitojen opettelua.

Liikkeelle osallistujien taidoista ja tarpeista

Opetusryhmien sisäinen erilaisuus on tosiasia, joka on otettava huomioon alusta lähtien. Sen sijaan, että ennalta määriteltyyn moduuliin pyritään pakottamaan opiskelija-aines, joka ei kyseiseen moduuliin sovellu, muokataankin kurssin sisältöä vastaamaan tasoa, jota opiskelija-aines edustaa. Opiskelijat eivät pysty muokkaamaan omia taitotasojaan vastaamaan ennalta määrättyjä opintosuunnitelmia, eikä heidän pitäisikään. Sen sijaan koulutuksen järjestäjän olisi pystyttävä muokkaamaan opintosuunnitelmaa sen mukaan, mitä erilaiset yksilöt hänen ryhmässään tarvitsevat. Tällainen järjestely vaatii tietysti opettajalta ehkä totuttua enemmän, mutta se ei ole mahdotonta. Ryhmän eriyttämistä yksilöllisten tarpeiden mukaan korostetaan myös Opetushallituksen Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteissa, joten sinänsä asia ei ole uusi, mutta käytännön järjestelyt saattavat vaatia uusia toimintatapoja.

Etenkään pienillä paikkakunnilla ei ole mahdollista järjestää erillisiä työvoimapolitiittisia koulutuksia monille eri taitotasolle eikä omia kursseja hitaasti ja nopeasti eteneville. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että kotoutumiskoulutuksen järjestäminen on lähtökohdiltaan joustavaa ja henkilökohtaista. Erilaiset vaihtoehdot sisällöt, eriyttäminen ja paikkakunnalla valmiiksi olevien resurssien hyödyntäminen antavat tähän mahdollisuuksia. Osallistujille asetetaan henkilökohtaiset tavoitteet ja heille kootaan henkilökohtaiset koulutussisällöt. Ryhmää eriytetään oppimistilanteen ja taitotason perusteella, ja koulutuksessa pyritään löytämään jokaisen henkilökohtaiset vahvuudet ja tuen tarpeet.

Koulutuksessa painottuu siis voimakkaasti ohjaus ja neuvonta. Niiden avulla pyritään asiakaslähtöisesti ohjaamaan opiskelijoita myös koulutuksen päättövaiheessa. Suomistartista voi jatkaa esimerkiksi työkokeiluun, töihin avoimille työmarkkinoille, oppisopimuskoulutukseen, ammatillisiin tai niihin valmentaviin opintoihin, peruskouluun, työvoimapolitiittisiin kotoutumiskoulutuksiin tai muihin suomen kielen opintoihin.

Pieniä tekoja – suuria merkityksiä

Kokonaisvaltainen Suomistartti-koulutus on auttanut paitsi hahmottamaan moniammatillisen yhteistyön haasteita ja mahdollisuuksia, myös tuottanut onnistuneita kokemuksia yksilöiden kotouttamisessa. Erityisiä onnistumisia ovat olleet osallistujat, joille on löytynyt tie työelämään tai ammatilliseen koulutukseen Suomistartin kautta. Yksilöllisten tavoitteiden räätälöinti on poikanut muitakin hyviä tuloksia. Esimerkiksi eräälle virolaiselle nopeasti suomea oppivalle henkilölle järjestettiin suoraan hänen alaansa liittyvä työharjoittelupaikka, jonka kautta yhteistyössä työllistämispalvelujen kanssa löytyi palkkatuettu työ samassa yksikössä sekä osallistuminen oppisopimuskoulutukseen. Tällainen tapaus tuo esiin, millaisia tuloksia koulutuksen joustavuus ja monipuolinen verkostoyhteistyö voivat saada aikaan lyhyenkin koulutusjakson aikana.

Toinen onnistunut esimerkki on yli 50-vuotias venäläinen, joka oli asunut maassa pitkään hakeutumatta aiemmin kielikoulutuksiin. Hänen puolisonsa huolehti kaikesta, mutta tämän työskennellessä arkisin toisella paikkakunnalla opiskelijan tuttavapiiri oli erittäin suppea. Hänen kotikylänsä sijaitsee usean kymmenen kilometrin päässä kaupungin keskustasta, eikä hänellä ole autoa tai ajokorttia. Hän hakeutui kuitenkin Suomistarttiin, josta hän löysi uusia ystäviä, osallistui koulutuksen myötä erilaisiin tapahtumiin, ja samalla huomattiin hänen erittäin työteliäs otteensa monissa vapaaehtoisissa tehtävissä. Suomistartin toisen kouluttajan ja työllistämishankkeen edustajien kautta otettiin yhteyttä hänen kotikylänsä kyläyhdistykseen, joka etsi työharjoittelijaa

kesän ajaksi lähelle hänen kotiaan. Työharjoittelu järjestyi, ja kokemus oli erittäin hyvä molemmille osapuolille.

Kolmantena onnistuneena esimerkkinä voi mainita myös kongolaisen kuoron muodostumisen Suomistartti-kurssin ohessa. Kiintiöpakolaisina maahan tulleiden opiskelijoiden musikaalisuus huomattiin eri yhteyksissä, ja tieto tuotiin myös Suomistartin kouluttajalle. Yhteistyössä kansalaisopiston kanssa otettiin kurssin ohjelmaan valinnaiset musiikkitunnit, joiden opettajaksi löytyi afrikkalaisen rytmimusiikin opettaja. Samaan aikaan kouluttajaan otettiin yhteyttä ja kysyttiin ehdotuksia esiintyjistä erääseen monikulttuuriseen tapahtumaan, ja muutamat kongolaisten musiikkiryhmän jäsenet tarttuivat ilomielin esiintymismahdollisuuteen. Ensimmäinen esiintyminen poiki sen jälkeen muita, ja kongolaisten kuoron esitystä on nähty jo useissa eri tapahtumissa. Kuoro antaa naisille mahdollisuuden pitää kiinni omista juuristaan. Samalla he osallistuvat paikkakunnan elämään tavoilla, joita ei musiikkiryhmän perustamisen alussa osattu edes aavistaa.

Nykytila – kokeilun juurruttamista

Suomistartti-koulutusta toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä niin, että yhden vastuukouluttajan lisäksi koulutusta suunnittelevat ja toteuttavat useat eri toimijat. Pudasjärven Osallisena Suomessa -hankkeen päätyttyä Suomistartti siirtyi osaksi kansalaisopiston toimintaa, missä sillä on luontevasti käytössään myös muu opiston kurssitarjonta. Kansalaisopiston lisäksi koulutusta toteuttavat kaupungin muut toimijat (muun muassa liikuntatoimi, työllisyyspalvelut ja etsivä nuorisotyö), kuntayhtymän sosiaali- ja terveyspalvelut, eri viranomaiset sekä kolmannen sektorin toimijat. Tämän yhteistyön ansiosta koulutusta voidaan räätälöidä henkilökohtaisesti saman koulutuksen sisällä.

● *Virpi Harilahti-Juola toimi Pudasjärven Osallisena Suomessa -hankkeen projektikoordinaattorina ja Katja Ruunaniemi hankkeen projektityöntekijänä ja Suomistartin vastuukouluttajana.*

SUOMEA, YHTEISKUNTATIEDOTTA JA YSTÄVIÄ – PÄÄKAUPUNKISEUDUN KOTIVANHEMMAT KURSSEILLA

Heli Mäkeläinen ja Pirkko Matkaselkä

Maahanmuuttajavanhemmat tarvitsevat erityistä tukea

Uusi vauva muuttaa aina perheen elämää. Lapsi sitoo vanhempia, erityisesti äitiä. Työ ja opiskelu saavat joksikin aikaa jäädä. Vanhemmat saavat myös huomata, että lapsi ei ole vain ”meidän vauva” vaan yhteiskunnan vauva, jonka vuoksi ollaan alusta asti tekemisissä erilaisten viranomaisten kanssa. Suvun ja ystävien muodostama turvaverkosto sekä erilaiset asiantuntijat ovat vanhemmille tarpeellinen tuki lapsen kasvatuksessa.

Kun vauva tulee maahanmuuttajaperheeseen, vanhemmat voivat joutua selviytymään ilman omaa vahvaa tukiverkostoa ja asioimaan niin neuvolassa kuin ruoka-kaupassa vasta aluillaan olevalla kielitaidolla. Lapset kasvavat jäseniksi yhteiskuntaan, jonka toiminnasta vanhemmilla ei ole selkeää kuvaa. Kielikurssille hakeutuminen voi olla käytännössä mahdotonta lapsen syntymän jälkeen. Monilapsisten perheiden äitien kielenopiskelu ja kotoutuminen voi katketa vuosiksi, jopa vuosikymmeneksi. Tämän jälkeen työelämään integroituminen ei välttämättä onnistu koskaan.

Espoon ja Vantaan kaupungit järjestivät vuosina 2011–2013 Osallisena Suomessa -hankerahoituksella kotona lapsiaan hoitaville maahanmuuttajavanhemmille suomen kielen kurseja, joilla pyrittiin ottamaan kohderyhmän erityistarpeet huomioon. Näitä olivat kielenoppiminen ja siihen vaikuttavat opiskeluvälmiudet, sosiaaliohjaus ja neuvonta, vanhemmuuden tukeminen ja koko perheen kotoutumisen edistäminen. Lastenhoito nähtiin koulutuksen perusedellytykseksi, sillä vain se mahdollistaa vanhempien osallistumisen kurssille. Helsingin kaupunki järjesti vastaavaa toimintaa samaan aikaan omalla rahoituksella.

Kussakin kaupungissa kokeiltiin hieman erilaisia toimintamalleja ja painotuksia. Vantaan kaupungin Osaava vanhempi -hanke yhdisti kurseihin sosiaaliohjauksen, suomen kielen opetuksen ja lastenhoitopalvelun. Suomen opetuksesta vastasi Vantaan aikuisopisto, ja lastenhoidosta niiden asukaspuistojen ja avointen päiväkotien henkilökunta, joiden tiloissa toimintaa järjestettiin. Sosiaaliohjauksesta ja koordinoimista vastasivat hankkeen sosiaaliohjaaja ja hankevastaava sekä vuodeksi 2012 palkattu perhetyöntekijä. Vantaalla toimi lukukausittain kolme, neljä kurssia, jotka koontuivat kerran viikossa kahden tunnin ajan.

Espoon työväenopiston Vanhemmat mukaan -hankkeessa pääpaino oli tavoitteellisessa kielinopetuksessa, joka toteutettiin kielitaitotasojen mukaan jaetuissa tasoryhmissä. Työväenopisto vastasi opetuksesta ja koordinoinnista. Kurssien oheen järjestetystä lastenhoidosta vastasi Espoon suomenkielinen varhaiskasvatus. Lastenhoito ostettiin vuokratyönä henkilöstöpalveluyritys Seuresta ja Suomen Tenava päiväkodit Oy:ltä. Toimintaa oli kuudella kurssilla kahdesti viikossa kolmen oppitunnin ajan.

Helsingissä järjestettiin kahdeksan kotivanhempien kielikurssia leikkipuistoissa ja perhetalossa. Suomen kielen opetus ostettiin työväenopistolta ja aikuislukiolta. Tarjolla oli myös mahdollisuus kotoutua ruotsiksi Helsingin ruotsinkielisessä työväenopistossa Arbiksessa. Lasten toiminnasta vastasivat opetuspaikkojen työntekijät yhdessä järjestöjen kanssa. Toimintaa koordinoi Helsingin kaupungin maahanmuutto-osasto. Ryhmät kokoontuivat kaksi kertaa viikossa kaksi tai kolme tuntia kerrallaan.

Tässä artikkelissa kerrotaan pääkaupunkiseudun isojen kuntien kotivanhempihankkeiden kehittämistyöstä ja toiminnan myötä heränneistä ajatuksista siitä, kuinka kotivanhempien kotoutumiskoulutusta tulisi järjestää.

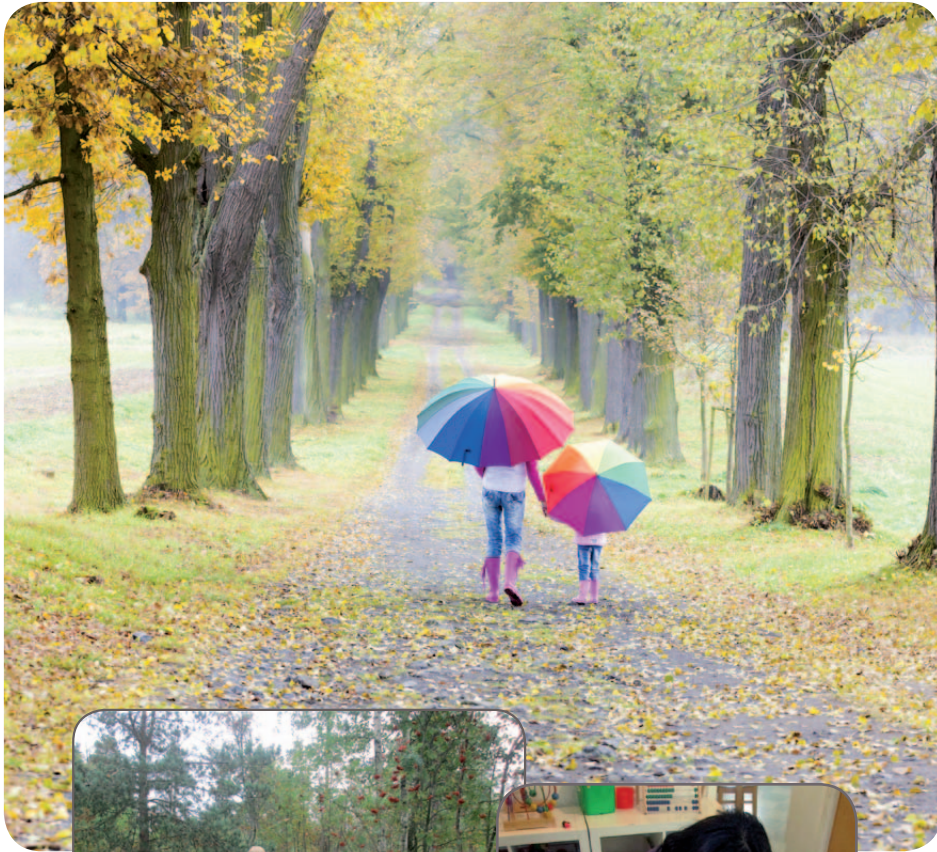
Hyvä käytäntö: kotivanhempien lukujärjestys

Kuntaan muuttanut maahanmuuttajataustainen kotivanhempi saa kunnan kotisivuilla olevan lukujärjestyksen kautta tietoa kunnassa olevista ryhmätoiminnoista, joihin vanhempi voi osallistua yhdessä lastensa kanssa. Lukujärjestyksessä olevia toimintoja voivat olla esimerkiksi jonkin järjestön äiti-lapsikahvila tai kunnan aikuisille järjestämä suomen kielen opetusryhmä, jonka yhteydessä on lastenkerho.

Lukujärjestyksestä hyötyvät myös viranomaiset, koska lukujärjestyksen avulla pystytään kertomaan kotivanhemmille asuinalueella toimivista ryhmistä ja kannustamaan heitä osallistumaan ryhmien toimintaan. Myös itse toiminnan järjestäjät hyötyvät siitä, että niiden toiminta näkyy lukujärjestyksessä, koska näin ne saavat osallistujia toimintaansa.

Kunnassa/järjestössä on yhteyshenkilö, joka kartoittaa kaikki kunnassa lapsiperheille toimintaa järjestävät tahot. Yhteyshenkilö tutustuu järjestettävään toimintaan ja sopii järjestäjien kanssa toiminnan mainostamisesta yhteisessä lukujärjestyksessä.

Lisätietoja: Osaava vanhempi -hanke, Vantaan kaupunki

Kurssista on hyötyä myös lapsille

Lastenhoidon onnistuminen on kotivanhempien kielikurssien edellytys ja suurin haaste, sillä jos toiminta ei ole lapsille turvallista tai lapset eivät viihdy, vanhemmat jättävät tulematta kielikurssille. Pääkaupunkiseudun hankkeissa lasten hyvinvointi pyrittiin ottamaan huomioon kaikissa koulutusjärjestelyissä. Lastenhoitotilat sijaitsivat opetustilojen välittömässä läheisyydessä, tiloja muokattiin tarvittaessa pienten lasten tarpeisiin, kurssiaika oli lapsiperheille sopivasti aamupäivisin pari, kolme tuntia, ja ryhmien koko oli tavallisiin kielikursseihin verrattuna pieni.

Päivähoitolain mitoituksen mukaan yhdellä hoitajalla saa olla kerrallaan vastuulaa neljä 1–3-vuotiasta lasta. Kun päivittäinen toiminta-aika on vain pari tuntia, päivähoitolaki ei määrää hoitajatarvetta, mutta se antaa kuitenkin suuntaviivat lasten hyvälle hoidolle ja rajaa samalla myös vanhempien opiskeluryhmän kokoa. Se, että lapset ovat kenties ensimmäistä kertaa vieraiden hoidossa ja vieraassa kieliympäristössä, tekee hoitotyön tavallista haastavammaksi. Lasten turvallisuudentunteen kehittymisen kannalta on tärkeää, että heillä pysyvät samat, tutut hoitajat ja että heidän päivissään on muutenkin rutiinia. Vantaalla ja Helsingissä on saatu hyviä kokemuksia somali- ja arabitaustaisten kieliharjoittelijoiden käyttämisestä apuna lastenhoidossa. Lasten sopeutumista helpottaa tutunnäköisten ja tuttua kieltä puhuvien hoitajien kanssa oleminen.

Espoon työväenopiston Vanhemmat mukaan -hankkeessa lastenhoito hankittiin henkilöstöpalveluyritys Seuren kautta vuokratyövoimana. Vuokratyövoima voi toimia lasten kannalta hyvin, jos hoitajat eivät vaihtele kurssin aikana, mutta tilaajalle vuokratyövoiman käyttö ei ole kannattavaa, jos minimi tilaus on enemmän kuin kurssin toiminta-aika. Vuokratyöntekijä tarvitsee myös työn ohjausta ja seurantaa, jota ei pystytä toteuttamaan, ellei paikalla ole esimiestä. Toiminnan jatkuvuuden ja kehittämisen kannalta on myös harmi, jos hyvät vuokratyöntekijät vaihtuvat ja vievät saamansa perehdytyksen ja toiminnasta karttuneen kokemuksensa mennessään.

Hankkeissa on kokeiltu myös kursseja, joilla lapset ovat olleet vanhempiensa mukana opetuksessa. Toiminnallisilla kursseilla järjestelystä on saatu hyviä kokemuksia, mutta perinteisempää luokkahuonetyöskentelyä häiritsee, jos lapsia on samassa tilassa useita. Sylivauvojen ja yhden, kahden leikki-ikäisen mukanaolo opetustilassa ei haittaa oppimista.

Haasteista huolimatta useimmat perheet ovat kokeneet, että lastenhoito tukee kurssilla käymistä hyvin ja antaa myös lapselle arvokkaita kokemuksia. Vanhemmat ovat kertoneet, että lapset käyttävät

”Päiväkotiin siirtyminen on käynyt helposti, kun lapset ovat jo tottuneet suomen kieltä puhuviin hoitajiin ja oppineet olemaan ryhmässä toisten lasten kanssa.”

kotonakin lastenhoitajilta oppimia sanoja ja tapailevat lauluja, joita ovat ryhmässä oppineet. Kurssilla lapsiryhmän toiminnan onnistumisen huomaa esimerkiksi siitä, että alussa ujostelleet lapset alkavat tulla ryhmään mielellään, ottavat kontaktia toisiinsa ja lastenhoitajiin, alkavat ehdottaa leikkejä, ja heidän eroitkunsaa vähenee tai jopa loppuu. Päiväkotipaikan saaneiden lasten vanhemmat kertovat, että päiväkotiin siirtyminen on käynyt helposti, kun lapset ovat jo tottuneet suomen kieltä puhuviin hoitajiin ja oppineet olemaan ryhmässä toisten lasten kanssa.

Maahanmuuttajakurssien ohien järjestetty lastenhoito antaa erinomaisen mahdollisuuden lasten kotoutumiseen, minkä vuoksi on tärkeää, että lapsille on järjestetty omaa toimintaa, joka on sekä tavoitteellista että ottaa lasten yksilölliset tarpeet huomioon. Vantaan Osaava vanhempi -hankkeessa laadittiin Monikielisten ja -kulttuuristen pienten lasten kerhojen ohjaajan opas, jota myös Espoon hankkeen lapsiryhmissä on hyödynnetty.

Kielenoppiminen avaa ovia

Kielenoppiminen on tärkeä motivaatio kurssilla käymiseen. Monet kotivanhemmat haaveilevat nopeasta siirtymisestä työelämään tai opiskelemaan ja kokevat, että kielikurssi vie heitä lähemmäksi tavoitetta. Halu oppia kieltä lähtee usein myös henkilökohtaisista syistä. Sellaisissa perheissä, joissa toisena kotikielenä on suomi, maahanmuuttajavanhempi voi kokea jäävänsä perheen sisäisessä kanssakäymisessä ulkopuoliseksi. Yhteinen kieli on tärkeä myös maahanmuuttajan suhteessa suomalaisiin appivanhempiin, jotka voivat olla keskeinen osa perheen tukiverkostoa. Niissäkin perheissä, joissa kaikki perheenjäsenet puhuvat muuta kieltä kuin suomea, vanhemmat pitävät tärkeänä osata kieltä, josta tulee heidän Suomessa kasvavien lastensa toinen äidinkieli.

Lisäksi suomen kieli on avain sosiaalisiin kontakteihin. Erityisesti englantia osaamattoman maahanmuuttajan näkökulmasta suomi on lingua franca, eri kielitaitaisten ihmisten yhteisen kommunikaation muoto. Eräs somaliäiti kertoi innoissaan kokemuksestaan: "Kun minä menen moskeijaan, voin jutella suomeksi egyptiläisten, intialaisten ja kanadalaisten kanssa. Kaikki puhuvat suomea!"

"Spontaanisuus luokahuoneessa voi virittää mielenkiintosiin keskusteluihin, joiden myötä myös kielitaito kehittyy."

Kotivanhempien suomen kielen opetuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille työkaluja, joiden avulla he pystyvät käyttämään suomen kieltä suullisesti ja kirjallisesti kieliympäristössä. Pienten lasten vanhempien on

erityisen tärkeää ymmärtää ja huomata opiskelun hyödyllisyys arkielämässä. Opetus on helppo liittää arkielämän tilanteisiin. Opiskelijat voivat paritoina tehdä dialogeja kuvitelluista arkielämän tilanteista. Koska osa opiskelijoista käy vain silloin tällöin tunneilla, opettajan tulee olla herkkä ymmärtämään viestejä, joita opiskelijoiden keskuudessa viriää. Spontaanisuus luokkahuoneessa voi virittää mielenkiintoisiin keskusteluihin, joiden myötä myös kielitaito kehittyy.

Maahanmuuttajakotivanhemmat ovat erittäin heterogeeninen ryhmä. Heidän kieli- ja koulutustaustansa ovat kirjavat, mikä aiheuttaa eroja heidän oppimisvalmiuksiinsa. Myös heidän Suomessa viettämänsä aika ja aiemmin opitun suomen kielen tasonsa vaihtelevat. Erilaiset oppimistavat ja -tarpeet on pakko ottaa opetuksessa huomioon. Espoon työväenopiston Vanhemmat mukaan -hankkeessa kokeiltiin tavoitteellista kielenopetusta tasoryhmissä, jotka määräytyivät lukuvuoden alussa pidetyn kielitaidon lähtötasotestauksen tulosten mukaan. Lähtötason testaukseen käytettiin Testipisteen kehittämää testiä, jossa arvioitiin paitsi hakijoiden kielitaitoa Eurooppalaisen viitekehysten asteikolla, myös heille soveltuvaa etenemisnopeutta asteikolla hidas, perus ja nopea. Espoossa järjestettiin esimerkiksi seuraavat kurssit: luku- ja kirjoitustaidon kurssi, A1.3 perus, A1.3 hidas ja A2.2 perus.

Myös Helsingin kotivanhempikursseilla on otettu eri tasot huomioon järjestämällä alkeis- ja jatkokursseja sekä luku- ja kirjoitustaidon kursseja. Vantaan Osaava vanhempi -hankkeessa kielitaitoerot otettiin huomioon toisella tavalla. Tasoeroja ei käytetty ryhmien muodostamisen perusteena vaan opetuksessa pyrittiin ottamaan kaiken tasoiset oppijat huomioon.

Vantaalla kokeiltiin suomen kielen opetusta myös toiminnallisissa äiti-lapsi-ryhmissä, joissa äidit ja lapset osallistuivat yhdessä laulutuokioihin, askarteluun ja leipomiseen sekä kävivät lähimetsässä retkellä. Suomen kielen opetuksessa käytettiin paljon kuvia, mutta myös muita havainnollisia materiaaleja kuten hedelmiä, astioita sekä leivontavälineitä ja -aineita. Tapaamisten rakenne oli aina sama: alkulaulu, viikonpäivä, kuukausi, vuosi, sää, toiminta, laulu- tai lorutuokio, kahvihetki, loppulaulu.

Kahvihetken aikana syntyi usein mielenkiintoisia keskusteluja ja äidit neuvoivat toisiaan erilaisissa asioissa. Kunnallisvaalien alla keskusteltiin vaaleista ja äänestämisestä. Yksi äiti ei ymmärtänyt, mitä vaalit tarkoittivat. Muut äidit kertoivat havainnollisesti ja värikkäästi, mitä vaalit on. Lopulta äiti ymmärsi ja oli iloinen, kun hänelle selitettiin asia.

Äitien palaute toiminnallisesta ryhmästä oli myönteinen. Ryhmässä oli seitsemän äitiä, jotka puhuivat viittä eri kieltä. Kaikki – niin koulutetut kuin koulua käymättömät – kokivat olevansa

”Kaikki – niin koulutetut kuin koulua käymättömät – kokivat olevansa tasa-arvoisia oppijoita ryhmässä.”

tasa-arvoisia oppijoita ryhmässä. Tekemällä ja näyttämällä uudet suomen kielen sanat jäivät paremmin mieleen. Palautteissa äidit nostivat esille myös sen, että heidän vuorovaikutustaitonsa olivat kehittyneet ja heidän sosiaalinen verkostonsa oli laajentunut.

Erilaisista järjestelytavoista huolimatta kaikilla kursseilla opiskelijoiden kielitaito on kehittynyt. Siitä todistavat sekä opettajien havainnot, kurssilaisten oma kokemus että ulkopuolisten tahojen tekemät kielitestit, joissa osa vanhemmista on käynyt kurssin jälkeen. Opiskelijoita on käynyt esimerkiksi työvoimapolitiittiseen koulutukseen ohjaavassa testissä, Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä sekä eri oppilaitosten kielitesteissä opintoihin hakemisen yhteydessä.

Vanhemmuuden tukeminen ja sosiaaliohjaus

Vantaan hankkeessa tarjottiin vuoden 2012 aikana perhetyötä hankkeen asiakasperheille. Perhetyöntekijä tuki vanhempia heidän kasvatustyössään ja vahvisti heidän vanhemmuuttaan. Vieraassa yhteiskunnassa maahanmuuttajavanhempien omilta vanhemmiltaan saamat roolimallit eivät välttämättä toimi, joten he tarvitsevat tietoa laista, suomalaisista kasvatuskäytännöistä ja koulutusjärjestelmästä voidakseen säilyttää itsellään vanhemman roolin perheessä. Perhetyöntekijä opasti useita perheitä myös rahankäytössä.

Hankkeen sosiaaliohjaaja antoi ohjausta ja neuvontaa muun muassa erilaisissa Kelan etuuksissa, asunto- ja oleskelulupa-asioissa. Hän kertoi myös vapaa-ajan harrastusmahdollisuuksista, suomalaisesta palvelujärjestelmästä ja auttoi asiakkaita vieraamaan ajan sosiaalitoimistoon, terveysasemalle tai neuvolaan. Hän opasti kädestä pitäen kotivanhempia kulkemaan suomen kielen ryhmiin ja soitti heille, jos he eivät tulleet suomen kielen tunnille.

Sosiaaliohjaaja ja perhetyöntekijä tekivät paljon työtä opiskelijoiden koko perheen kanssa. Niissä perheissä, joissa mies ei ollut opiskelemassa tai töissä, he kannustivat aviomiehiä opiskeluun ja työnhakuun ja olivat yhteyksissä TE-toimistoon. Työntekijät olivat aktiivisesti yhteydessä viranomaisten kanssa asiakkaiden asioissa. Yhteistyötä oli erityisesti lastensuojelun, neuvolan, Maahanmuuttajien yhteispalvelutoimiston ja lapsiperheiden kotipalvelun kanssa. Perheessä olevat epäselvät asiat selvitettiin, ja näin saatiin esimerkiksi äiti jatkamaan suomen kielen opiskelua.

Hyvä käytäntö: alkukartoituksen jalkauttaminen

Jalkauttamalla alkukartoitus maahanmuuttajille tuttuihin paikkoihin tavoitetaan ne maahanmuuttajat, jotka eivät ole TE-toimiston asiakkaita.

Maahanmuuttaja saa tiedon mahdollisuudesta alkukartoitukseen sieltä, missä hän tavallisesti asioi, esimerkiksi avoimesta päiväkodista, sosiaaliasemalta tai koulusta. Yhdessä sovitaan, ottaako henkilö itse yhteyttä alkukartoituksen tekijään, vai pyydetäänkö alkukartoituksen tekijää ottamaan yhteyttä tapaamisen sopimiseksi. Tapaaminen sovitaan maahanmuuttajalle tuttuun paikkaan, esimerkiksi avoimeen päiväkotiin, sosiaaliasemalle tai asiakkaan kotiin.

Lisätietoja: Osaava vanhempi -hanke, Vantaan kaupunki

Myös Espoon hankkeessa havaittiin sosiaaliohjauksen tarve. Kolme kurssia järjestettiin paikoissa, joissa oli tavattavissa sosiaaliohjaaja, ja muissakin vanhemmille järjestettiin tarvittaessa kontakti tukipalveluun kuten sosiaalityöntekijään, lastensuojeluun tai konsultoivaan erityislastentarhanopettajaan. Kursseille myös järjestettiin vierailuja erilaisista lapsiperheitä hyödyttävistä kaupungin palveluista.

Kurskien opetussisältöjen suunnittelussa hyödynnettiin myös järjestöjen, kuten Suomen Punaisen Ristin ja Väestöliiton perheitä tukevia materiaaleja. Vanhempia rohkaistiin siirtämään omaa kulttuuriaan ja äidinkieltään lapsille ja olemaan lastensa kanssa vuorovaikutuksessa.

Osaaviksi ja osallisiksi kansalaisiksi

Ryhmiin osallistuneet kotivanhemmat ovat saaneet rytmiä arkeensa. Heidän arjen hallinnan tietonsa ja taitonsa ovat lisääntyneet, jolloin he ovat selviytyneet itsenäisesti asioimisista eri paikoissa kuten kaupassa, neuvolassa ja lääkärissä. Suomen kielen opiskelun lisäksi he ovat saaneet yhteiskuntatietoutta sekä tavanneet muita samassa elämäntilanteessa olevia maahanmuuttajavanhempia. Hankkeen ryhmissä olleilla kotivanhemmilla on ollut vaikeuksia hoitaa yhteiskuntaamme liittyviä, kantasuomalaisille itsestään selviä asioita, mikä on estänyt heitä elämästä tasavertaista arkea yhteiskunnassa. Hankkeen aikana he ovat saaneet hoidettua erilaisia niin pieniä kuin isoja asioita, jotka ovat olleet esteenä kotoutumiselle.

Kotivanhemmista on tullut aktiivisia aikuisia, joilla on hyvä itsetunto ja joista osa on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi, osa opiskelee suomen kieltä kurssituntien jälkeen kotona netin kautta. Heidän sosiaalinen verkostonsa on laajentunut kursilla solmittujen ystävyysuhteiden myötä sekä siten, että he ovat tulleet tietoisiksi järjestötoiminnasta. Eräs kurssilainen aloitti jopa ryhmän vetäjänä kansalaisjärjestössä, joka tekee hänen ammattialansa työtä.

Epäsäännöllinen osallistuminen johtuu elämäntilanteesta

Kotivanhempien kielikurssien järjestäminen on kallista. Ryhmät ovat pieniä, opettajan lisäksi tarvitaan lastenhoitajia, ja yhden tilan sijasta tarvitaan kaksi tilaa, toinen opetukselle, toinen lapsiryhmälle. Poissaolot ja keskeyttämiset lisäävät koulutuksen suhteellisia kustannuksia ja vaikeuttavat niin opetusryhmän kuin lapsiryhmänkin dynamiikkaa.

Lapsiperheissä sairastetaan keskimääräistä enemmän, mikä aiheuttaa poissaoloja. Jos perheen kaikki neljä lasta sairastuvat vuoron perään vesirokkoon, äidin kurssilla käymiseen tulee pitkä tauko. Sekä äidille että lapselle ryhmään ja opiskelurytmiin palaaminen voi olla vaikeaa. Perheissä on myös erilaisia tapoja toimia lasten kanssa. Toisissa perheissä lapset totutetaan säännölliseen päivärytmiin, toisissa taas äiti sopeutuu lapsen rytmiin niin, että jos lapsi haluaa nukkua aamulla, kurssille ei lähdetä. Tulkinta lapsen terveydentilastakin on erilaista eri kulttuureissa. Jotkut vanhemmat jättävät helposti kurssipäivän väliin, jos lapsella on vähän nuhaa, ja toisaalta ryhmätoverin nuhaoireet voivat olla myös syy lähteä kotiin, jotta oma lapsi ei saisi tartuntaa.

Poissaoloja ovat aiheuttaneet myös matkat sekä sukulaisten vierailut. Vanhempaan osallistumista koulutukseen voi lisäksi vaikeuttaa se, ettei hän osaa liikkua alueella tai ei saa kulkea kodin ulkopuolella ilman puolisoa. Myös sillä on vaikutusta jakamiseen, ovatko koti ja lapset täysin vaimon vastuulla. Onko äiti yksinhuoltaja, onko erotilanne uusi tai odottaako vaimo aviomiehen pääsemistä Suomeen? Monella on asumiseen ja oleskelulupien uusimiseen liittyviä ongelmia tai muita viranomaisasioita selvitettävänä. Osa vanhemmista tarvitseekin erityistä tukea osallistumiseen etenkin kurssin alussa.

On tärkeää kertoa kurssilaisille, että he menettävät kurssipaikan, jos jättävät toistuvasti tulematta, koska halukkaita kurseille osallistujia on niin paljon. Epäsäännöllinen osallistuminen johtuu kuitenkin usein elämäntilanteesta eikä kurssipaikan menettämistä pitäisi nähdä rangaistuksena, vaan epäsäännöllisesti osallistuva vanhempi voidaan ohjata vapaamuotoisempiin, vapaaehtoisten vetämiin ryhmiin.

Pääkaupunkiseudun kotivanhempikursseille osallistuminen on ollut tähän saakka omaehtoista toisin kuin normaali kotoutumiskoulutus, eikä kurssilla käyminen ole vaikuttanut kurssilaisten saamiin etuuksiin. Tulevaisuudessa kannattaa harkita, voisiko kotivanhempia kannustaa aktiiviseen osallistumiseen maksamalla heille kurssipäiviltä kotihoidontuen tai toimeentulotuen lisänä yhdeksän euron ylläpitokorvausta, joka tavallisesti maksetaan kotoutumistuen osana. Ylläpitokorvausta ei maksettaisi niiltä päiviltä, kun vanhempi ei ole osallistunut kurssille mistä tahansa syystä. Rahallinen kannustin olisi syrjäytymistä ehkäisevä toimenpide ja varmistaisi, että opiskelijat todella kävisivät heille järjestetyllä kurssilla. Päätöstä ylläpitokorvauksen maksamisesta ei voi tehdä yksittäisille asiakkaille, vaan siitä pitäisi tehdä kaupungin yleinen linjaus.

Kotivanhempien koulutuksen järjestäminen tulevaisuudessa

Espoon, Vantaan ja Helsingin kotivanhempikursseille osallistuneista valtaosa oli äitejä. Hankkeissa uskotaan, että kotivanhempien ja nimenomaan äitien

”Kotivanhempien ja nimenomaan äitien koulutuksella on laajoja ja kauaskantoisia vaikutuksia perheiden kotoutumiseen ja lasten tulevaisuuteen.”

koulutuksella on laajoja ja kauaskantoisia vaikutuksia kokonaisten perheiden kotoutumiseen ja lasten tulevaisuuteen. Tätä käsitystä tukee esimerkiksi Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsauksessa 1/2009 julkaistu, Pekka Myrskylän kirjoittama artikkeli Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan vanhempien korkea koulutus lisää merkittävästi todennäköisyyttä, että lapset hankkivat samantasoisen tai korkeamman koulutuksen. Tutkimuksessa todetaan myös, että ”äidin koulutus näyttää lisäävän lasten todennäköisyyttä pitkälle kouluttautumiseen hieman enemmän kuin isän koulutus. Lisäksi äidin koulutus näyttää ehkäisevän aavistuksen verran tehokkaammin lasten jättäytymistä pelkän peruskoulun varaan.”

Koulutusta saanut vanhempi välittää lapselleen myönteistä asennetta koulutukseen ja pystyy tukemaan tätä koulunkäynnissä. Maahanmuuttajavanhemman paremmat mahdollisuudet pärjätä Suomen työelämässä tuottavat myös myönteisiä kerrannaisvaikutuksia. Vanhempien työllisyys lisää sosiaalista ja taloudellista tasa-arvoisuutta ja siten lasten hyvinvointia.

Pääkaupunkiseudulla kotona lapsiaan hoitavien maahanmuuttajien ryhmä on niin suuri, että opetuksen järjestäminen kaikille halukkaille vaatisi paljon resursseja. Jo tilakysymys on vaikea. Aamupäivä-

”Kun toimintaa ei ole määritelty millekään toimialalle kuuluvaksi, mikään toimiala ei välttämättä ota siitä vastuuta.”

toiminta sopii useimpien lapsiperheiden arkeen parhaiten, mutta juuri silloin koulu- jen, päiväkotien ja asukas- tai leikkipuistojen tiloja käytetään muutenkin paljon. Myös työntekijäresurssit ovat niukkoja, ja kaupunkien kaikilla toimialoilla tarkkaillaan, mi- hin työaika käytetään. Kun toimintaa ei ole määritelty millekään toimialalle kuuluvaksi, mikään toimiala ei välttämättä ota siitä vastuuta.

Valtion rahoitusta kotivanhempien koulutuksiin tarvitaan, jos kurssit halutaan pitää osallistujille ilmaisina tai edullisina ja ehkäistä näin syrjäytymistä. Jos järjestet- tävien kurssien määrä ei riitä tyydyttämään koulutustarvetta, on kursseille valittava syrjäytymisen ehkäisemiseksi ensisijaisesti haavoittuvaisessa asemassa olevia. Yhteis- kunnalle kannattavaa olisi kuitenkin myös tarjota kielikoulutusta hyvin koulutetuille ja suomea jo jonkin verran osaaville kotivanhemmille, sillä he voivat työllistyä hyvin- kin pian kotihoidontuen lakkaamisen jälkeen. Miehillä on yleensä naisia paremmat mahdollisuudet osallistua iltakursseille, vaikka he hoitaisivatkin lapsia päivisin, joten erityistuettu kurssi ei ole heille välttämättömyys. Osallisena Suomessa -kokeilun aika- na hankkeiden kursseille hakeutui ja otettiin jonkin verran myös koti-isiä, mutta lähes kaikki heistä jättivät kurssin kesken, osa työvoimapolitiittiseen koulutukseen siirtymi- sen vuoksi, osa mahdollisesti siksi, että eivät viihtyneet naisvaltaisessa ryhmässä.

Rahoituksen lisäksi valtiolta kaivataan suosituksia, ohjeita ja malleja, joita voitai- siin käyttää koko Suomessa. Kaikilta osin laadukkaiden kotivanhempien kielikurssien järjestäminen vaatii laajaa yhteistyötä kaupunkiorganisaation sisällä. Oppilaitosten tulisi vastata kielen opetuksesta, varhaiskasvatuksen lastenhoidosta ja aikuissosi- aalityön tai perhetyön sosiaaliohjauksesta. Kohderyhmän tavoittamisessa neuvolat ovat erinomainen yhteistyötaho. Olisi hyvä, jos suomen kielen tuntiohjaajat voisivat osallistua opetuksen sisältöjä käsitteleviin palavereihin ja lastenhoitajat lastenhoidon tavoitteisiin liittyviin keskusteluihin siten, että heille myös maksettaisiin kokouspalk- kiot. Yhteistyöllä on pakko olla kaupunkitasoinen koordinaatio, ja vastuista kannattaa sopia yhteistyösopimuksella.

Paikkakunnilla toimivien erilaisten järjestöjen ja vapaaehtoisten työpanos on ar- vokas lisä toimintaan, mutta toiminnan jatkuvuuden vuoksi ei tulisi nojata liian vah-

”Kaupungin ja kolmannen sektorin yhteistyö vaatii suunnitelmallisuutta, jotta työ olisi kaikille osapuolille mielekästä.”

vasti kolmanteen sektoriin, koska sen rahoituksen saaminen on usein epävar- maa. Kaupungin ja kolmannen sektorin yhteistyö vaatii suunnitelmallisuutta, jotta työ olisi kaikille osapuolille miele- kästä. Vapaaehtoistyön koordinaatioon

ja seurantaan sekä vapaaehtoisten kouluttamiseen ja palkitsemiseen on myös varat- tava resursseja. Viestintä jo kaupungin sisällä on haastavaa, joten kaupungin viestintä

kolmannen sektorin ja vapaaehtoisten suuntaan on asia, johon on kiinnitettävä erityishuomiota.

Kotivanhempien kursseille ei ole tarpeellista laatia omia valtakunnallisia opetus-suunnitelman perusteita niin kauan kuin kurssit järjestetään omaehtoisina. Yleiset kotoutumiskoulutusten perusteet riittävät ohjenuoraksi kurssien suunnitteluun niin, että järjestäjät voivat toteuttaa erilaisia painotuksia omista vahvuuksistaan ja koulutettavien tarpeista riippuen.

Pääkaupunkiseudun hankkeiden kurssien suunnittelussa on hyödynnetty soveltaen Opetushallituksen antamia Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteita. Työvoimapolitiittisen koulutuksen tarpeisiin laadittuja opetussuunnitelman perusteita ei voi käyttää sellaisenaan, koska kotivanhempien kielikurssien tuntimäärät ovat paljon pienemmät ja heidän tarpeensa elämäntilanteesta johtuen erilaiset. Kotivanhempien kielikurssien opetussuunnitelmassa tulisi ottaa huomioon perheiden kotoutumisen ja vanhemmuuden tukemisen näkökulma. Vanhemmat tarvitsevat erityisesti sellaista tietoa ja sanastoa, joka liittyy lapsiperheiden arkeen: perhe, ruoka, terveys, päiväkotiki, koulu, asiointi neuvolassa ja lääkäriillä.

Vantaan hankkeessa suomen kielen opettajat tekivät oppaan, johon oli kerätty keskeinen sanasto, jota kotivanhemmat tarvitsevat arjessa. Opas perustuu valtakunnallisen opetussuunnitelman perusteisiin. Espoon hankkeessa taas käytettiin kaupallisten kustantamojen suomi toisena kielenä -oppimateriaaleja.

Kurssilla ei välttämättä tarvitse käyttää oppikirjaa, mutta oppikirjan käytöllä on hyvät puolensa. Se antaa kurssille rungon ja helpottaa opettajan valmistautumista. Niille vanhemmille, joilla ei ole vahvaa koulutustaustaa, oppikirjan käyttäminen voi antaa erityistä orientaatiota opiskeluun ja valmistaa muodollisempaan opiskeluun tulevaisuudessa. Kirjaa kannattaa kuitenkin käyttää valikoiden, ja opettaja voi täydentää opetusta perheaiheita hyödyntäen.

Kotivanhempien kotoutumiskoulutuksen voimaannuttava vaikutus

Hankkeiden kehittämä kotoutumiskoulutusmalli kotona lapsiaan hoitaville maahanmuuttajavanhemmille on useimmiten heidän kotoutumisprosessinsa alkuvaihe. Koulutukseen sitoutumiseen vaikuttaa suuresti vanhemman oma ja perheen elämäntilanne. Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on tutustuttaa vanhemmat yhteiskuntaan ja suomen kielen opiskeluun ja toimia alkumotivointina sekä työvoimapolitiittisiin suomen kielen koulutuksiin, ammatillisiin koulutuksiin että työnhakuun.

Alkuvaiheen kotoutumiskoulutuksen vaikutukset näkyvät vasta pitkällä aikavälillä. Perheen taloudellinen tilanne ei parane kotivanhemman siirryttyä työvoimapolitiittiseen koulutukseen vaan vasta vuosien kuluttua, kun hän on päässyt töihin. Lyhyemmällä aikavälillä koulutuksen hyöty tuntuu kotivanhemman arjessa muun muassa hänen asioidessaan eri virastoissa. Koulutus vaikuttaa kotona myös siten, ettei kotiäiti ole kaikkien asioiden hoitamisessa riippuvainen miehestään. Esimerkiksi yksi isä huokaisi helpotuksesta, kun vaimo oppi kurssilla suomea niin hyvin, että uskalsi itse käydä kaupassa. Isä sanoi, että hän oli joutunut järjestämään omat menonsa aina vaimon menojen mukaisesti. Nyt, kun vaimo pystyy itse käymään kaupassa, miehen ei tarvitse kiirehtiä töistä hoitamaan kauppa-asioita.

Suomen kielen osaaminen vahvistaa myös kotivanhemman vanhemmuutta. Varsinkin kouluikäiset lapset eivät pysty ottamaan perheessä aikuisen roolia, kun he

”Suomen kielen osaaminen vahvistaa myös kotivanhemman vanhemmuutta.”

eivät ole perheessä ainoita, jotka osaat suomea. Monen kotiäidin itsetunto vahvistui kurssin aikana, kun hän huomasi oppivansa suomea. Eräsikin äiti sanoi kurssille tullessaan, ettei opi ikinä

suomen kieltä, mutta puolen vuoden opiskelun jälkeen hän totesi iloisena oppineensa suomea niin hyvin, että uskaltautui ilmoittautumaan TE-toimiston asiakkaaksi.

Hankkeista saatujen myönteisten asiakaspalautteiden kannustamana kotivanhempien kotoutumiskoulutusta kannattaa edelleen kehittää ja etsiä erilaisia ratkaisuja sen toteuttamiseksi. Kunnan eri tahojen ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistyöllä löytyy jatkossa varmasti vielä uusia toteuttamiskäytäntöjä. Pääkaupunkiseudun kunnat ovat tiivistämässä yhteistyötä kotivanhempien kielikurssien kehittämisessä. Yhdeksi tärkeäksi voimavaraksi, mutta myös haasteeksi, on noussut monitoimijainen työskentelytapa, johon liittyy vahva koordinaatio.

 Heli Mäkeläinen toimi Espoon Vanhemmat mukaan -hankkeen projektikoordinaattorina ja Pirkko Matkaselkä oli hankevastaavana Vantaan Osaava vanhempi -hankkeessa.

Hyvä käytäntö: arjen tietoja ja taitoja kehittävät OKAY-kurssit

OKAY-kurssit tarjoavat mahdollisuuden osallisuuteen ja suomen kielen oppimiseen haavoittuvassa asemassa oleville naisille, nuorille, miehille ja vähäisen koulutustaustan omaaville, jotka eivät ole kotoutumiskoulutuksen piirissä. Kurseilla tuetaan suomen kielen oppimisen ja yhteiskuntatiedon karttumisen myötä maahanmuuttajien kotoutumista, edistetään oma-aloitteisuutta sekä vahvistetaan oman elämänhallinnan perustaitoja.

Delta-kurssi naisille, Nuorten Foorumi -kurssi nuorille ja Alfa-kurssi miehille ovat kestoltaan viisi kuukautta. Karavaani-kurssi, joka on vasta maahan tulleiden, vähäisen koulutustaustan omaavien intensiivinen suomen kielen kurssi, on kestoltaan kolme kuukautta. Osallistujat kurseille valitaan yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa.

Lisätietoja: Vaasan Osallisena Suomessa -hanke, Vaasan kaupunki

SUOMEA SENIOREILLE -KOULUTUS KUOPION KANSALAI SOPISTOSSA

Anna-Maria Koivistoinen

Yksi Kuopion kokeiluista keskittyi seniori-ikäisten maahanmuuttajien aktivoimiseen. Kuopion kansalaisopistossa järjestetty Suomea senioreille -koulutus kehitettiin lähinnä työvoimapolitiittisen koulutuksen ulkopuolelle jääville seniori-ikäisille maahanmuuttajille, jotka ilman ulkopuolista aktivointiapua eivät saisi mahdollisuutta kehittää kielitaitoaan, ja mahdollisesti jäisivät vähäisen kielitaidon sekä tiedon puutteen vuoksi suomalaisen yhteiskunnan toimintojen ja tapahtumien ulkopuolelle.

Koulutuksen osallistujamäärä oli alussa vähän alle 20 henkilöä, mutta koulutuksen päättyessä keväällä 2013 osallistujia oli jo 25. Suurin osa osallistujista oli inkerin-suomalaisia paluumuuttajia, ja joukkoon mahtui osallistujia myös esimerkiksi Yhdysvalloista, Sri Lankasta ja Sudanista.

Sosiaalisen verkoston voima ja muita tiedotuksen oppitunteja

Aloitimme koulutuksen markkinoinnin loppukesästä 2011 ja levitimme siitä tietoa kansalaisopiston omien tiedotuskanavien (esim. kansalaisopiston jokaiseen kotiin jaettava esite sekä ilmoitustaulumainostaminen) kautta. Lisäksi välitimme tietoa koulutuksesta kansalaisopiston sidosryhmien, kuten TE-toimiston, sosiaalitoimen ja kaupungin pakolaisyksikön kautta. Valitsemamme markkinointitapa ei kuitenkaan toiminut odotetulla tavalla. Tiedotuksemme ei yksinkertaisesti tavoittanut kohderyhmää. Kansalaisopiston tiloissa toimi tuohon aikaan maahanmuuttajille suunnattu neuvontapalveluhanke, jossa työskenteli venäläistaustainen työntekijä. Lopulta koulutus käynnistyi, kun neuvontahankkeen työntekijä soitteli venäläistaustaisille tuttavilleen ja kutsui heitä tutustumaan alkavaan koulutukseen. Henkilökohtainen kutsu tutun ihmisen välityksellä toimi. Jatkossa ryhmä on laajentunut juuri ryhmäläisten kertoessaan tuttavilleen siitä ja kutsuessa heitä mukaan.

Toinen tiedotukseen liittyvä asia, jonka kohtasimme, oli kokoontumisajan muistaminen. Ryhmäkokoontumisten ajankohdan muistaminen osoittautui joillekin osal-

listujille vaikeaksi, jos ryhmää ei kutsuttu koolle edellisenä päivänä erillisellä tekstiviestillä. Siksi siirryimme tähän käytäntöön.

Koulutuksen tavoitteet ja toiminta

Koulutus kehitettiin seniori-ikäisten maahanmuuttajien aktivoimiseksi, kaupungin tapahtumiin mukaan lähtemiseen rohkaisemiseksi, suomen kielen taidon aktivoimiseksi ja vahvistamiseksi, paikalliseen elämänmenoon sekä kotikaupungin tapahtumiin ja toimintoihin tutustuttamiseksi, kotoutumisen edistämiseksi sekä paikallisiin ihmisiin tutustumiseksi. Kaiken kaikkiaan tavoitteena oli eristyneisyyden ja ulkopuolelle jättäytymisen ehkäiseminen sekä aktiiviseksi kansalaiseksi rohkaiseminen suomen kielen taitoa ja paikallistuntemusta lisäämällä. Koulutuksen ideana oli myös, että eristyneisyyteen ja ulkopuolelle jättäytymiseen puuttuminen edistäisi maahanmuuttajajeniorin kokonaisterveyttä. Kielitaidon kehittyessä seniorin mahdollisuudet vaikuttaa omaan elämäänsä Suomessa parantuisivat. Pienten käytännön ongelmien ratkaisemisen ryhmän ohjaajan kanssa vähentäisi myös viranomaisten ja sosiaalitoimiston sekä kotiaavun tarvetta.

Omasta kulttuuritaustasta ja kokemuksista puhuminen samantaustaisten ihmisten kanssa oli merkityksellistä. Monet ihmiset halusivat kertoa taustastaan ja elämänsä tapahtumista, jolloin he saivat tukea tunteilleen muilta saman kokeneilta. Omasta historiasta kertominen myös lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta osallistujien välillä.

” Monet ihmiset halusivat kertoa taustastaan ja elämänsä tapahtumista, jolloin he saivat tukea tunteilleen muilta saman kokeneilta.”

Kokoontumiset, joissa katsottiin valokuvia ja kerrottiin omasta elämästä, olivat hyvin intensiivisiä ja tunteentäyteisiä. Myös musiikki herätti tunteita. Esimerkiksi keran suomalainen laulu lapsuudesta pitkästä ajasta kuultuna sai inkerinsuomalaisen miehen, joka ei ollut puhunut suomea juuri lainkaan aikaisemmin, laulamaan ääneen suomeksi musiikin mukana kyyneleiden valuessa hänen silmistään. Lopuksi hän sanoi: *”Äiti lauloi minulle tätä laulua, kun olin pieni.”* Tästä eteenpäin puhuimme miehen kanssa suomea. Laulu lapsuudesta herätti alitajunnassa uinuneen suomen kielen.

Vain osa tapaamisista oli muistelua. Monet kerrat jalkauduimme myös kaupungille tutustumaan mukaviin ja/tai tarpeellisiin paikkoihin, jonne maahanmuuttajajeniorin voi päivällä mennä. Kun tutustuimme paikkoihin ensin yhdessä, kynnys lähteä sinne yksin kotoa toisena päivänä madaltui. Välillä opiskelimme suomea hyvin käytännönläheisesti pelaamalla kielipelejä ja tutkimalla paikallislehtiä sekä kuuntelemalla uutisia.

Ryhmä tapasi kansalaisopistolla kahden viikon välein. Tämä oli mielestämme so-
piva tapaamisväli pitämään yllä ryhmän yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja toimin-
nan intensiteettiä. Toisaalta kahden viikon kokoontumisväli ei käynyt huonompikun-
toisillekaan senioreille liian raskaaksi.

Palautetta ja tulevaisuuden suunnitelmia

Olemme keränneet ryhmästä palautetta puolivuositain. Osallistujat ovat olleet tyy-
tyväisiä, mistä toki iso ryhmäkoko ja osallistujien uskollisuuskin kertovat. Ryhmän
jouluun alla 2012 antaman palautteen mukaan toiminta oli erittäin tervetullutta, ja se
paransi osallistujien elämänlaatua. Ryhmän mukana osallistujat ovat kokeneet oppi-
neensa monia uusia asioita suomalaisesta yhteiskunnasta sekä paikallisista palveluis-
ta. Ryhmän kanssa he ovat päässeet kokemaan myös hienoja ja mukavia hetkiä. He
ovat päässeet kurkistamaan myös suomalaisten seniorien arkeen esimerkiksi paikalli-
sissa palvelutaloissa, mutta myös matalan kynnyksen terveystaloiden asiakkaana.
Kurssin lopulla osallistujat tottuivat kuuntelemaan suomalaisia uutisia ja tutkimaan
paikallisia lehtiä, mitä suurin osa osallistujista ei ollut ennen tehnyt. Kurssin loppua
kohden Suomea senioreille -ryhmän jäseniä alkoi näkyä paikallisissa tapahtumissa. He
olivat nyt uskaltaneet lähteä kotoaan muiden ihmisten pariin!

Hyvien kokemusten siivittämänä Kuopion kansalaisopisto jatkaa maahanmuuttajaseniorien kurssia kokeilun päättymisen jälkeen perustamalla ryhmästä valtionosuuskurssin. Kurssille tulee pieni osallistumismaksu, joka ei osallistujaenemmistön mukaan rajoita halukkuutta osallistua toimintaan.

- *Anna-Maria Koivistoinen toimi Kuopion Osallisena Suomessa -hankkeessa seniori- ja äiti-lapsiryhmien opettajana.*

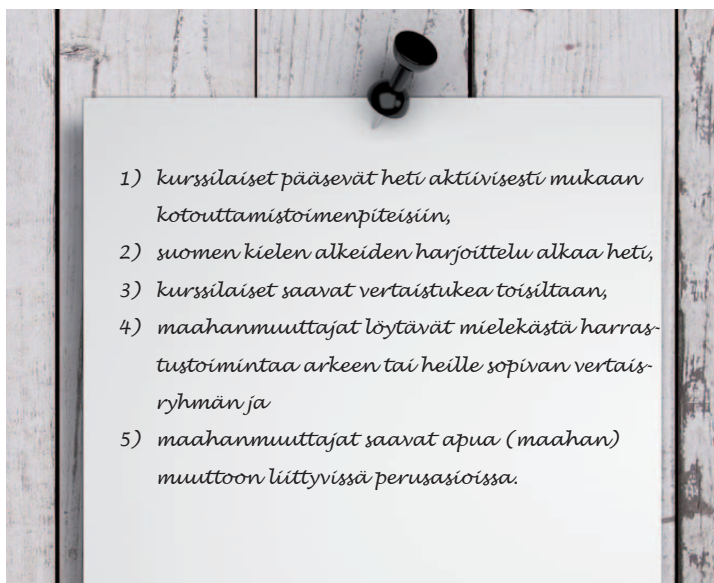
TERVETULOA SUOMEEN! KOLMANNEN SEKTORIN TOIMIJA KOTOUTUMISKOULUTTAJANA

Maarit Rönköharju, Eija Teerineva ja Tsega Kiflie

Kuopion kaupungin kokeiluissa yhdistyy pyrkimys kokonaisvaltaiseen maahanmuuttajien kotouttamiseen. Työ ei olisi mahdollista ilman useiden toimijoiden yhteistyötä. Kuopion Settlementti Puijola vastasi Kuopion kokeilussa Tervetuloa Suomeen! -intensiivikurssien kehittämisestä. Kurssit olivat tarkoitettu maahanmuuttajille, jotka muuten olisivat joutuneet odottamaan varsinaiseen aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen pääsyä.

Kurssit oli ensisijaisesti suunnattu työmarkkinoilla jo oleville tai sinne nopeasti suuntaaville, toisin sanoen henkilölle, joilla oli edellytykset työllistyä. Lisäksi kurssin tuli olla hakijalle ensimmäinen Suomessa käyty suomen kielen ja yhteiskuntatietouden kurssi lukuun ottamatta mahdollisia omaehtoisia suomen opintoja. Käytännössä tämä tarkoitti myös sitä, että hakijat olivat olleet vasta lyhyen aikaa maassa.

Päätavoitteena kursseilla oli tukea juuri maahan muuttaneiden arkista asettumista siten, että:

Kurssille osallistui nuoria aikuisia

Kursseja järjestettiin kokeilun aikana yhdeksän, ja niille osallistui yhteensä 113 opiskelijaa 40 eri kansallisuudesta. Opiskelijat olivat nuoria ihmisiä, tyypillisesti noin 20–35 vuoden ikäisiä. Kurseille tulijoita olisi ollut paljon enemmän kuin heitä voitiin ottaa. Yhdelle kurssille osallistui keskimäärin 13 henkilöä.

Käytännössä kurssille hakeutui TE-toimiston asiakkaina olevia työttömiä työnhakijoita. Kurssille haettiin täyttämällä lomake, joka jätettiin TE-toimistoon. Yhteistyö TE-toimiston kanssa oli välttämätöntä, jotta kurseille valikoituisivat siitä eniten hyötyvät henkilöt. TE-toimisto teki esiselvitykset hakijoista ja heidän lähtökohdistaan, minkä jälkeen kurseille pääsijät valittiin yhdessä. Kuopion Setlementti Puijolan alaisuudessa toimivan monikulttuurikeskus Kompassin kurssien opettaja osallistui valintatilanteeseen. Tämä osoittautui erittäin hyödylliseksi, koska noin viidennes hakijoista oli jo aiemmin osallistunut Kompassin maksuttomille ja kaikille avoimille suomen kielen tunneille. Näin Kompassin suomen kielen opettaja pystyi arvioimaan muun muassa hakijoiden suomen kieltä ja valinnan osuvuutta. Hankkeen aikana huomattiin myös puskaradion tehokkuus. Monet tulivat suoraan Kompassille kysymään Tervetuloa Suomeen! -kurseista kuultuaan niistä muilta maahan muuttaneilta.

Kurssin sisältö

Kurssit kestivät neljä viikkoa, ja opetusta oli neljä tuntia päivässä. Kurssit koostuivat suomen alkeisopetuksesta (40 tuntia) sekä ohjauksesta ja neuvonnasta (40 tuntia). Ohjauksen ja neuvonnan oppitunneilla keskityttiin antamaan perustietoja suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen toiminnasta. Kurssiin sisältyi myös henkilökohtaista ohjausta. Lisäksi kurseilla vierailtiin erilaisissa kulttuuri- ja vapaa-ajankohteissa. Kurssit tarjosivat siten ensiapua Kuopioon saapuneille maahanmuuttajille niin kielen perusteiden opiskelussa kuin kaupunkiin/Suomeen muuttamiseen liittyvien asioiden hoitamisessa.

Keskinäinen yhteistoiminta hankekumppaneiden kesken toteutui erittäin hyvin. Olennaisiksi yhteistyön käytänteiksi muodostuivat opiskelijoiden valinta yhdessä TE-toimiston kanssa ja heti kurssin päätyttyä yhteistapaaminen jatkokoulutuksen opettajien kanssa. Tässä tapaamisessa suunniteltiin kurssilaisten jatkokoulukuja Tervetuloa Suomeen! -kurssin kokemusten pohjalta.

Palautetta muilta toimijoilta

Saamamme palaute yhteistyökumppaneilta oli erittäin myönteistä. Esimerkiksi Savon ammatti- ja aikuisopiston opettajat antoivat seuraavaa palautetta:

- hieno asia, että maahanmuuttaja pääsee mahdollisimman pian Suomeen tulonsa jälkeen opiskelemaan säännöllisesti
- opiskelijat tutustuvat kurssilla toisiinsa ja ovat usein jo ryhmyytyneet ennen kotoutumiskoulutukseen tuloa
- opiskelutahti kurssilla on sopiva: kaksi tuntia suomea ja kaksi tuntia ohjausta on juuri hyvä annos kielenopiskelun alkuvaiheessa
- kun kurssia on jokaisena arkipäivänä, opiskelija saa hyvän päivärytmin
- opiskelijat saavat kurssilla hyvät perusvalmiudet kielenopiskeluun: he hallitsevat keskeistä sanastoa ja fraaseja
- opiskelijat ovat jo tutustuneet suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, joten näiden asioiden käsittely on helpompaa kotoutumiskoulutuksissa
- opiskelijat oppivat tuntemaan kaupunkia, kun käyvät kurssin aikana esimerkiksi museossa jne.
- kotoutumisprosessi käynnistyy jo kurssin aikana, ja siitä on hyvä jatkaa kotoutumiskoulutuksessa

- opettajat saavat arvokasta palautetta opiskelijoista jo ennen kuin he aloittavat kotoutumiskoulutuksessa

Arvioita koulutuksen vaikuttavuudesta ja kolmannen sektorin roolista

Tervetuloa Suomeen! -kurssi toimi hyvänä kotoutumisen käynnistäjänä ja nopeana väylänä jatkopoluille. Hankkeen tavoite lyhyelle odotusajalle toteutui erinomaisesti, sillä yli 80 prosenttia kaikista kurssin käyneistä opiskelijoista aloitti Tervetuloa Suomeen! -kurssilla vain noin neljän kuukauden jälkeen siitä, kun olivat rekisteröityneet työnhakijoiksi Suomessa. Suurin osa kurssin suorittaneista pääsi jatkamaan kotoutumiskoulutukseen Savon ammatti- ja aikuisopistoon. Opiskelijoista 13 pääsi palkkatöihin. Kahdeksan henkilöä muutti pois Kuopiosta melkein heti sen jälkeen, kun olivat käyneet Tervetuloa Suomeen! -kurssin. Kaksi henkilöä keskeytti kurssin.

Kuopion Setlementti Puijolan kaltaisen järjestön rooli koulutuksen järjestäjänä on ollut merkittävä juuri alkuvaiheen kotoutumisen näkökulmasta. Tervetuloa Suomeen! -kurssin järjestäjä on monikulttuurisen työn toimija, joka voi tarjota kotoutumista edistäviä palveluita ja antaa tukea erityisesti sosiaaliseen ja vapaa-ajan kotoutumiseen myös kurssin jälkeen. Järjestön rooli on tärkeä myös silloin, kun kotoutuja jää ilman jatko-opiskelupaikkaa tai hänen on vaikea löytää omaa paikkaansa tai itselleen sopivaa yhteisöä uudessa kotimaassa. Myös Tervetuloa Suomeen! -kurssin opiskelijoiden perheenjäsenille Kuopion Setlementti oli merkityksellinen kiinnekohta.

Suurin osa opiskelijoista osallistui Kompassin toimintoihin ja käytti palveluita kurssien jälkeen. Tämä korostui varsinkin, jos henkilö ei ollut päässyt jatkokoulutukseen tai jos hän odotti seuraavan kotoutumiskoulutuksen käynnistymistä. Tässä tilanteessa opiskelija on voinut osallistua muun muassa Kompassin suomen tunneille (12 t/vko) ja/tai harrasteryhmiin. Opiskelijat ovat useimmiten käyttäneet myös paljon Kompassin neuvonta- ja ohjauspalvelua. Muutama opiskelija aloitti Kompassilla myös vapaaehtoistyön ja kolme oli harjoittelijoina.

Hankkeen kahden toimintavuoden aikana Kompassi loi luottamukselliset ja hyvät suhteet suureen osaan Kuopioon tuona aikana muuttaneista maahanmuuttajista. Nämä siteet kantavat hedelmää vielä pitkään ja useimmat kurssin käyneet jatkavat Kompassin palveluiden käyttäjinä. Mikäli tämä erinomainen, säännöllinen, systemaattinen ja suhteellisen kattava tapa luoda ensikontaktia maahanmuuttajiin ei enää jatku, on tämä hyvin harmillista sekä Kompassin, mutta erityisesti Kuopioon saapuvien maahanmuuttajien kannalta. Ilman Tervetuloa Suomeen! -kurssia monet varsinkin länsimaista Suomeen muuttaneet eivät välttämättä olisi tulleet Kompassin kävijöiksi.

Toimijuus valtakunnallisessa hankkeessa järjestönä on ollut arvokas kokemus Kuopion Setlementti Puijolalle. Haluamme kiittää kaikkia Kuopion hankkeen yhteistyökumppaneitamme.

- *Eija Teerineva toimi Setlementti Puijolan edustajana Kuopion Osallisena Suomessa -hankkeen ohjaus- ja projektiryhmissä. Maarit Rönköharju toimi Tervetuloa Suomeen! -kurssien käytännön hallinnollisissa tehtävissä ja Tsega Kiflie kurssien yhteiskuntatietouden opettajana ja ohjaajana.*

MAAHANMUUTTAJAJÄRJESTÖJEN KANSSA TEHTY YHTEISTYÖ – KUNNAN NÄKÖKULMA

Elina Mäntylä

Maahanmuuttajataustaisia ja/tai heille toimintaansa suuntaavia järjestöjä on Turussa valtava määrä. Suurten valtakunnallisten järjestöjen kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Suomen Pakolaisavun ja Suomen Punaisen Ristin lisäksi on paikallisia, yhteiseen alkuperämaahan tai etniseen, uskonnolliseen, kielelliseen tai kulttuuriseen yhteenkuuluvuuteen perustuvia järjestöjä. Samallakin etnisellä ryhmällä (esim. kurdit ja somalit) on Turussa useampia järjestöjä. Turussa toimii lisäksi Varsinais-Suomen monikulttuuristen yhdistysten liitto, Sondip ry, sekä Yhdessä Yhdistys ry, joissa on molemmissa useita järjestöjäseniä. Osassa järjestöistä on hyvin vilkasta ja monipuolista toimintaa, kun taas osassa järjestö esimerkiksi toteuttaa vain yhden juhlatilaisuuden koko vuoden aikana.

Kaks puol aittaa

Järjestöjen ja kaupungin (tai muun julkisen sektorin) välisen yhteistyön voisi tiivistää neljään toimintoon. Ensinnäkin järjestöjen avainhenkilöt voivat toimia viestinviejinä julkiselta sektorilta omaan yhteisöön päin. Näin saatetaan tavoittaa niitäkin henkilöitä, joilla on hyvin vähän kontakteja yhteiskuntaan. Toiseksi järjestöt pystyvät välittämään tietoa jäsenistönsä tarpeista julkiselle sektorille. Tämä kahdensuuntainen tiedonvälitys ei ole ongelmaton eikä kaikenkattavaa, mutta huomattavasti parempaa kuin täydellinen informaatiokatkos. Kaupungin viranomaiset eivät pysty kyselemään kuulumisia henkilökohtaisesti jokaiselta noin 16 500 muunkieliseltä turkulaiselta. Kolmanneksi järjestöt voivat toteuttaa palveluntuottajina markkinahintaan julkisen sektorin tilaamia palveluja. Neljänneksi järjestöt voivat toteuttaa omaehtoisesti muuta toimintaa, esimerkiksi palvelujen tuottamisesta yli jäävällä rahoituksella, avustuksilla tai jäsenmaksuilla.

Järjestöjen näkökulmasta suurimpia haasteita ovat jatkuva rahoituksen epävarmuus ja tästä johtuvat henkilövaihdokset, kilpailu samoista avustuksista toisten järjestöjen kanssa, mahdollisesti myös turhautuminen kaupungin massiivisen ja vaikeaselkoisen byrokratian edessä. Järjestöjen vahvuuksia taas ovat oman yhteisönsä

jäsenten tuntemus, kielitaito ja kulttuurituntemus, ruohonjuuritason innovointi sekä motivaatio tehdä jotain oman yhteisönsä hyväksi.

Kaupungin näkökulmasta järjestökenttä näyttäytyy hallitsemattomalta, kun uusia järjestöjä syntyy ja toisia kuolee. On työlästä pysyä perillä nettisivuttomien järjestöjen vetäjistä ja yhteystiedoista. On myös haasteellista päättää, millä perusteilla avustus jollekin toiselle yhdistykselle myönnetään ja toiselta evätään. Joillakin yhdistyksillä on paljon osaamista ja kokemusta erilaisten rahoitusten hankkimisessa, toiset järjestöt taas saattavat jäädä jalkoihin. Kaupungin omien avustusten jakoperusteita olisi hyvä harkita esimerkiksi suhteessa kieliryhmään kaupungissa. Järjestöissä on joka tapauksessa valtava voimavara, jota ei pidä jättää vaille huomiota.

Yhteistyötä Turun Osallisena Suomessa -kokeilussa

Turun hanke on tehnyt monenlaista yhteistyötä järjestöjen kanssa: järjestöille on ollut tarjolla koulutusta palvelujen tuotteistamisesta, hankinnoista ja sopimusjuridiikasta. Lisäksi järjestöt ovat osallistuneet muihin, laajalle kohderyhmälle tarkoitettuihin koulutuksiin. Koulutusten tarkoituksena on ollut antaa järjestöille lisää tietoa ja osaamista, jotta yhteistyö ja palvelun tuottaminen julkiselle sektorille voisi vahvistua. Järjestöt ovat toteuttaneet hankkeen rahoituksella useita omakielisiä yhden opintoviikon laajuisia kursseja (moduuleja). Kotivanhempien koulutukseen on hankittu ostopalveluna järjestöltä myös kaksi lastenhoitajaa. Virolaisten yhdistys toteutti hankkeelle pienimuotoisen selvityksen virolaisten ja venäläisten kotoutumistarpeista Turussa. Hankkeen aikana toimijoille järjestettiin täydennyskoulutuksena maatietokoulutuksia, joita toteutetaan edelleen.

Omakieliset moduulit osana kotoutumiskoulutusta

Hanke toteutti useita ”Suomen yhteiskunta ja arjen taidot” -kursseja osana kotoutumiskoulutusta. Lisäksi toteutettiin yhden opintoviikon laajuisia Vanhemmuuden tukeminen -kursseja sekä oman äidinkielen kurssi. Kurssit toteutettiin kaikkiaan 14 kielinä, arabian, kurdin, somalin ja viron kielellä. Kurssit olivat yhden opintoviikon laajuisia (35 oppituntia), jotta ne olisivat yhdenmukaisia Opetushallituksen Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden kanssa. Osa koulutuksista toteutettiin kotoutumiskoulutusta järjestävien oppilaitosten tiloissa, osa muualla, kuten esimerkiksi omakielisellä neuvontapiste Infotorilla, maahanmuuttajille työpaikkoja etsivän Triangelin tiloissa tai järjestön omassa toimipaikassa.

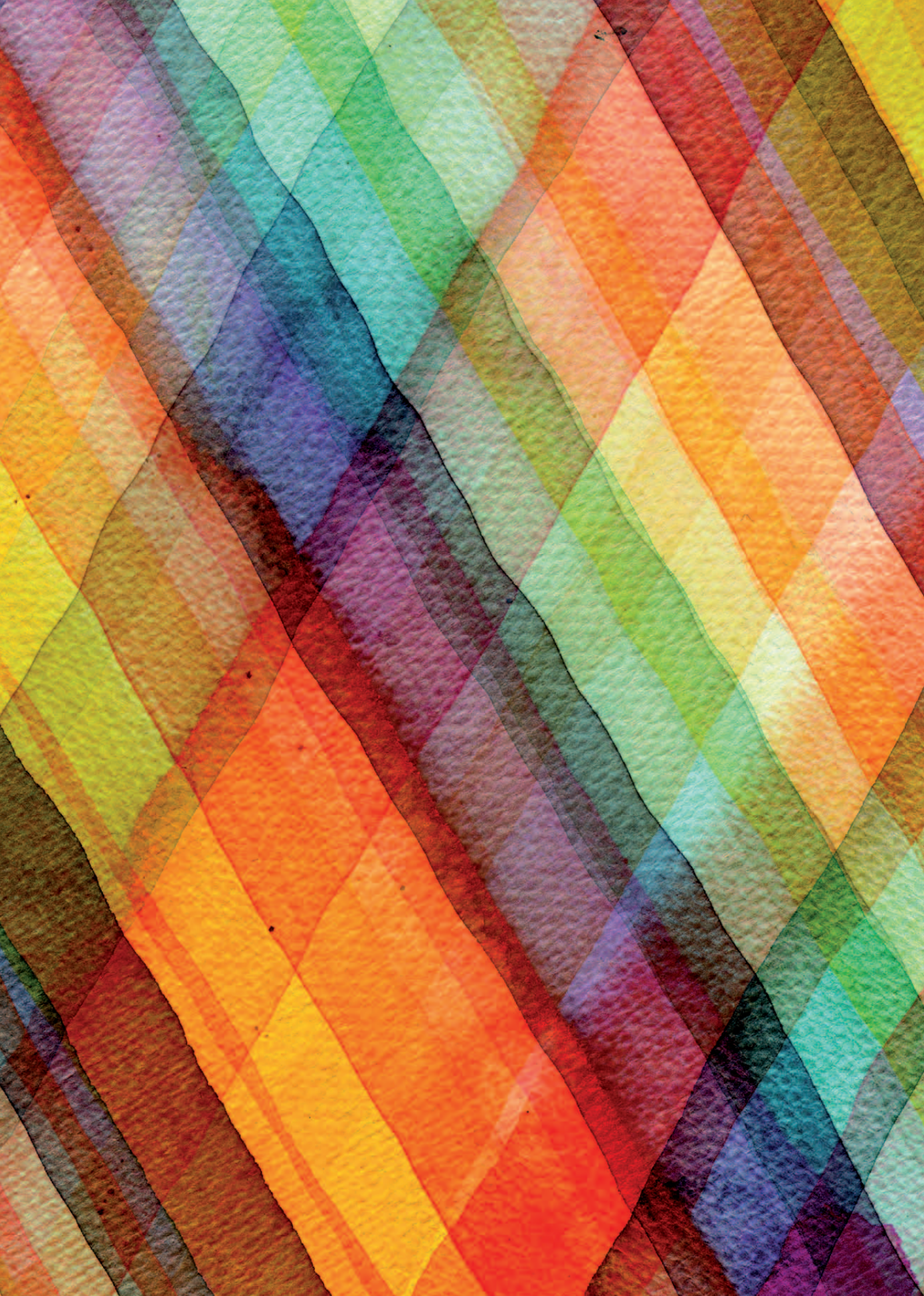
Omakielisten Suomen yhteiskunta -moduulien tarkoituksena on ollut tarjota tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta omalla äidinkielellä, kulttuurisensitiivisesti silloin, kun henkilö ei vielä kykene opiskelemaan näitä asioita suomen kielellä. Silloinkin, kun ei vielä osaa suomea, pitää asua, liikkua kaupungilla, asioida terveyskeskuksessa. Yhden opintoviikon kurssi on tarjonnut keskeisintä tietoa seuraavista asioista: asuminen, liikkuminen, ravinto, hyvinvointi ja terveys, pukeutuminen, kuluttaja-asiat ja kierrätys, raha- ja pankkiasiat, koulutus ja työnteko, sosiaaliturva, Suomen lain keskeisimmät asiat, oikeudet ja velvollisuudet Suomessa, perhe-elämä ja ihmissuhteet. Koska aiheiden kenttä on kovin laaja, on selvää, että kursseilla on keskitytty vain näiden aiheiden olennaisimpiin kohtiin ja pyritty siihen, että jatkossa opiskelija kykenisi löytämään tiedon lähteille itsenäisesti. Asiakaspalautteiden mukaan omakielisiin moduuleihin on oltu erittäin tyytyväisiä, ja niiden on toivottu olevan pidempiä. Muun muassa lapsiin ja avioliittoon liittyvistä asioista on toivottu lisää tietoa. Oppilaitoksilta saadun tiedon mukaan erityisesti somalinkielinen kurssi on ollut tärkeä, sillä kattavaa suomi-somali-sanakirjaa ei ole olemassa, eikä oman maan yhteiskuntarakenteessakaan ole kovin paljon yhteistä Suomen kanssa.

Kurssien vetäjiltä ei vaadita pedagogista koulutusta. Hankkeen aikana kurssien vetäjiksi valittiin ”hyviksi tyypeiksi” tiedettyjä henkilöitä, joilla arvioitiin olevan riittävä osaaminen seuraavasti: pitkä asumisaika Suomessa, hyvä suomen kielen osaaminen, maantuntemusta, työpaikka, jossa saatu substanssiosaamista kurssilla käsiteltäviin asioihin (esim. tuntiopettaja, ohjaaja, neuvoja omakielisellä neuvontapiste Infotorilla), mahdollisesti opetuskokemusta sekä henkilön hyvä maine ja motivaatio.

Järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö juurtuu vähitellen. Hankkeen alussa esitetty tavoite siitä, että kotoutumiskoulutusta järjestävät oppilaitokset hankkisivat tulevai-

suudessa koulutuksia järjestöiltä osana kotoutumiskoulutusta, osoittautui – ainakin lähitulevaisuuden kannalta – epärealistiseksi. Järjestöjä on kovin paljon, ja oppilaitosten on hankalaa ja aikaa vievää pysyä niistä ajan tasalla. Lisäksi eri kieliryhmien edustajien määrä koulutuksissa vaihtelee, mikä osaltaan hankaloittaa pysyvien yhteistyömuotojen luomista järjestöjen kanssa. Yhteistyö Turussa kuitenkin jatkuu. Kaupunki, oppilaitokset ja järjestöt ovat suunnitelleet ja toteuttaneet Suomen yhteiskuntaan tutustuttavia englanninkielisiä kursseja ja vanhemmuutta tukevia kursseja.

● *Elina Mäntylä toimi Osallisena Suomessa -Turun hankkeen projektikoordinaattorina.*

5

INTEGRATION
PÅ SVENSKA

KOTOUTUMINEN
RUOTSIKSI

Alternativa lösningar och tillvägagångssätt för integration på svenska eftersträvades i projektet Delaktig i Finlands fyra försöksprojekt. Försöksprojekten genomfördes på olika håll i Finland och målsättningarna var inriktade på regionernas och kundernas behov. I huvudstadsregionens Delaktig i Finland-projekt byggde man upp svenskspråkiga integrationsvägar och kanaler för förmedling av information om integration på svenska i samarbete med myndigheter, utbildningsleverantörer och organisationer. I Raseborg var målsättningen att erbjuda tvåspråkig utbildning, utveckla handledarkunskaper, sprida information till integrationsdeltagare och skapa fungerande nätverk med arbetsgivarna. I tidigare projekt inom K5-kommunerna i Kust-Österbotten har man satsat på handledning och rådgivning i ett tidigt skede, och målsättningen med Delaktig i Finland-försöksprojektet var att utveckla en virtuell språkinlärningsmiljö. I försöksprojektet med barn i Vasa utvecklades utnyttjandet av språkbadsmetoderna (se kapitel 2) och beaktandet av vuxna invandrades behov av språkkunskaper med tanke på tjänsterna och näringslivet i Vasa-regionen.

Försöksprojekten som främjade svensk- och tvåspråkig integration hade nya banbrytande möjligheter som gemensam nämnare. I försöksprojektet i huvudstadsregionen utfördes ett pionjärbete för identifiering av svenskspråkiga integrationsvägar och målgrupper, och i det syftet samlades även forskningsdata in. En central slutsats är att behoven hos personer som integreras på svenska inte tillräckligt identifieras i myndighetsarbetet, vilket bland annat beror på bristande information och strukturella problem. Till exempel vid upphandlingen av integrationsutbildning för vuxna invandrare är kraven på gruppstorlek för höga, för att svensk- eller tvåspråkig utbildning ska kunna ordnas. Frivillig nybörjarutbildning i svenska ordnas dock av läroanstalter inom det fria bildningsarbetet. Utbildningarna är avsedda för alla som vill delta och inte bara för invandrare, vilket har stött en dubbelriktad integration.

I försöksprojektet i huvudstadsregionen utvecklades även samarbetet mellan föreningar och organisationer som erbjuder utbildning samt deras arbetsfördelning gällande information och undervisning. Resultaten gick i samma riktning som i många andra Delaktig i Finland-försöksprojekt: organisationerna har sådana arbetsätt och kanaler som gör att de når invandrarna mer heltäckande än myndigheterna. Integrationsdeltagarna själva ansåg att det även är viktigt att deras sociala nätverk utvidgas tack vare utbildningen. Den här slutsatsen förenar många finsk- och svenskspråkiga försök.

Det starka budskapet i Raseborgs försöksprojekt är att tvåspråkig utbildning och ens lite kunskaper i svenska ökar möjligheterna att hitta ett arbete på de tvåspråkiga orterna kring huvudstadsregionen. Verksamhetsförutsättningarna för Raseborgs försöksprojekt påverkades med säkerhet mest av den ekonomiska recessionen. Raseborgs näringsstruktur är koncentrerad till småföretag, ofta även till familjeföretag.

Rekrytering av invandrare för arbetspraktik visade sig vara en risk särskilt i sådana företag, som inte hade någon tidigare erfarenhet av invandrare som arbetstagare.

I Kust-Österbotten har man redan länge gjort ett bra arbete för att främja integrationen. I Delaktig i Finland-projektet varen nymålsättning att utarbeta alternativa pedagogiska lösningar genom att utnyttja elektroniska inlärningsplattformar och inläring på distans. Arbetet fick god fart inom försöksprojektet och fortsätter även efter projektet. Virtuella inlärningsmiljöer är nyttiga såväl i den regionala utvecklingen av svenskspråkig integrationsutbildning som i den landsomfattande.

Vad gäller invandrarnas sysselsättning kan tillräckliga språkkunskaper även behandlas utifrån perspektivet om integrering i arbets- och yrkesgemenskapen utöver de lagstadgade kraven. Även om det inte finns något egentligt hinder för anställning i en organisation där ett av arbetsspråken är svenska, kan arbetsprestationerna och trivseln på arbetet försvagas av bristande kunskaper i svenska. I Vasa deltog studerande med målsättningar fokuserade på tvåspråkiga områdens behov i den finskspråkiga portföljutbildningen (se kapitel 4) inriktad på snabb anställning. En del studerande kom från svenskspråkiga orter och fräschade upp sina kunskaper i finska, medan arbetspraktiken hjälpte andra att förstå att kommunikation på två språk är en bra kundbetjäning vardag. Vägar som utgick ifrån individens behov utvecklades i Vasa, och handledning spelade en avgörande roll i detta.

Enligt statistik från Befolkningsregistercentralen (enligt situationen i september 2013) hade nästan 3 000 invandrare med främmande språk på tvåspråkiga orter och cirka 1 000 på enspråkiga orter uppgett svenska som sitt kontaktspråk. Delaktig i Finland-försöksprojektet har förstärkt uppfattningen om att det handlar om en växande heterogen grupp. Utvecklingen av integrering på svenska förutsätter en övergripande uppfattning som beaktar regionala särskilda behov, för att rätten till val av språk ska förverkligas även i integrationsutbildningen.

Synpunkter på och framtidsvägar för integration på svenska presenteras i följande artiklar:

- Ann-Jolin Grüne, Gunborg Gayer, Lilian Ivars, Börje Mattsson, Camilla Mäki-Hokkonen och Anita Sahlström beskriver försöksorternas särdrag och behov samt motiverar sin slutsats om behovet av en övergripande utveckling.
- Ann-Jolin Grüne berättar om utmaningarna med integreringsarbetet i huvudstadsregionen och beskriver särskilt samarbetet mellan myndigheter, läroanstalter och organisationer.
- Börje Mattsson berättar om utvecklingsarbetet som gjorts under åren i Raseborg, resultaten av Delaktig i Finland-försöksprojektet och integreringsarbetets framtida utmaningar.

- Lilian Ivars funderar kring betydelsen av samarbetet kommunerna emellan och framtidsutsikterna för integreringsarbetet i Kust-Österbotten.
- Ulrica Taylor berättar om svensk- och tvåspråkig integrationsutbildning inom det fria bildningsarbetet med hjälp av fungerande exempel från orterna som deltagit i Delaktig i Finland-projektet.

Osallisena Suomessa -hankkeen neljässä kokeiluhankkeessa etsittiin vaihtoehtoisia ratkaisuja ja toimintatapoja ruotsin kielellä kotoutumiseksi. Kokeiluhankkeet sijaitsivat eri puolilla Suomea, ja niiden tavoitteet ponnistivat alueiden ja asiakkaiden tarpeista. Pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland -hankkeessa rakennettiin yhteistyössä viranomaisten, koulutuksen tarjoajien ja järjestöjen kanssa ruotsinkielisiä kotoutumispolkuja ja kanavia välittää tietoa kotoutumisesta ruotsiksi. Raaseporissa tavoitteena oli tarjota kaksikielistä koulutusta, kehittää ohjausosaamista, jakaa tietoa kotoutujille sekä luoda toimivia verkostoja työnantajien kanssa. Rannikko-Pohjanmaan K5-kunnissa on aiemmissa hankkeissa panostettu alkuvaiheen ohjaukseen ja neuvontaan ja Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeen tavoitteena oli kehittää virtuaalista kielenoppimisympäristöä. Vaasassa lasten kokeiluhankkeissa kehitettiin kielikylpymenetelmien hyödyntämistä (ks. luku 2) sekä aikuisten maahanmuuttajien kielitaitotarpeiden huomioimista Vaasan seudun palvelujen ja elinkeinoelämän kannalta.

Ruotsinkielistä ja kaksikielistä kotoutumista edistävissä kokeiluhankkeissa oli yhteistä uusien urien avaaminen. Pääkaupunkiseudun kokeiluhankkeessa tehtiin pioneerityötä ruotsinkielisten kotoutumispolkujen ja kohderyhmän tunnistamiseksi, ja tätä varten kerättiin myös tutkimustietoa. Keskeinen havainto on, että ruotsin kielellä kotoutuvien tarpeita ei riittävästi tunnisteta viranomaistyössä, mikä johtuu muun muassa tiedon puutteesta sekä rakenteellisista ongelmista. Esimerkiksi aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen hankinnassa volyyminvaatimukset ryhmien muodostumiseksi ovat liian korkeat, jotta koulutusta saataisiin järjestettyä ruotsiksi tai kaksikielisesti. Ruotsin kielen omaehtoista alkeiskoulutusta järjestetään kuitenkin vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Koulutukset on tarkoitettu kaikille halukkaille – ei vain maahanmuuttajille – mikä on tukenut kaksisuuntaista kotoutumista.

Pääkaupunkiseudun kokeiluhankkeessa kehitettiin myös järjestöjen ja koulutusta tarjoavien organisaatioiden yhteistyötä ja työnjakoa tiedottamisessa ja kouluttamisessa. Kokemukset olivat samansuuntaisia kuin monissa muissa Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeissa: järjestöillä on sellaisia toimintatapoja ja väyliä, joiden avulla ne tavoittavat maahanmuuttajia viranomaisia kattavammin. Kotoutujat itse pitivät myös tärkeänä sitä, että koulutuksen myötä heidän sosiaalinen verkostonsa laajeni. Tämäkin havainto yhdistää monia suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä kokeiluja.

Raaseporin kokeiluhankkeen vahva viesti on, että kaksikielisellä paikkakunnalla pääkaupunkiseudun kupeessa kaksikielinen koulutus ja pienikin ruotsin kielen taito lisää mahdollisuuksia työllistyä. Raaseporin kokeiluhankkeessa taloudellinen taantuma vaikutti varmasti eniten sen toimintaedellytyksiin. Raaseporin elinkeinorakenne painottuu pienyrityksiin, usein vieläpä perheyriityksiin. Maahanmuuttajan rekrytointi työharjoitteluun näyttöä riskinä etenkin niissä yrityksissä, joissa ei ollut aiempaa kokemusta maahanmuuttajista työntekijöinä.

Rannikko-Pohjanmaalla on pitkään tehty hyvää työtä kotoutumisen edistämiseksi. Osallisena Suomessa -hankkeessa uutena tavoitteena oli kehittää vaihtoehtoisia pedagogisia ratkaisuja hyödyntämällä sähköisiä oppimisalustoja ja etäopetuksen keinoja. Kokeilussa päästiin tällä alueella hyvään vauhtiin, ja työtä jatketaan hankkeen jälkeen. Virtuaalisesta oppimisympäristöstä on hyötyä paitsi alueellisesti myös valtakunnallisessa ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen kehittämisessä.

Maahanmuuttajien työllistymisen kannalta kielitaidon riittävyttä voidaan tarkastella paitsi lainsäädännön asettamien ehtojen, myös työ- ja ammattiyhteisöihin integroitumisen näkökulmasta. Vaikka varsinaista estettä ei olisi työllistyä organisaatioon, jossa yhtenä työkielenä on ruotsi, työstä suoriutumista ja työssä viihtymistä voi heikentää ruotsin kielen taidon puute. Vaasassa nopeasti työllistyville suunnattuun suomenkieliseen portfoliokoulutukseen (ks. luku 4) osallistui opiskelijoita, joiden tavoitteissa kiteytyivät kaksikielisen alueen tarpeet. Jotkut opiskelijat olivat tulleet ruotsinkieliseltä paikkakunnalta ja päivittivät koulutuksessa suomen kielen osaamistaan, kun taas joillekin työharjoittelu auttoi ymmärtämään, että kommunikointi kahdella kielellä on hyvän asiakaspalvelun arkea. Vaasassa kehitettiin yksilön tarpeista lähteviä polkuja, ja ohjaus oli tässä avainasemassa.

Väestörekisterikeskuksen tilastojen (tilanne syyskuussa 2013) mukaan kaksikielisissä kunnissa lähes 3 000 ja yksikielisissä kunnissa noin 1 000 vieraskielistä maahanmuuttajaa oli ilmoittanut asiointikielekseen ruotsin. Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeet ovat vahvistaneet käsitystä siitä, että kyseessä on kasvava heterogeeninen ryhmä. Ruotsinkielisen kotouttamisen kehittäminen edellyttää kokonaisvaltaista ja alueellisia erityistarpeita huomioivaa ymmärrystä, jotta oikeus kielivalintaan toteutuisi myös kotoutumiskoulutuksessa.

Näkemyksiä ja tulevaisuuden suuntia ruotsinkielisille kotoutumispoluille tarjotaan seuraavissa artikkeleissa:

- Ann-Jolin Grüne, Gunborg Gayer, Lilian Ivars, Börje Mattsson, Camilla Mäki-Hokkonen ja Anita Sahlström kuvaavat kokeilupaikkakuntien erityispiirteitä ja tarpeita sekä perustelevat näkemystään kokonaisvaltaisen kehittämisen tarpeista.
- Ann-Jolin Grüne kertoo ruotsinkielisen kotouttamistyön haasteista pääkaupunkiseudulla ja kuvaa erityisesti viranomaisten, oppilaitosten ja järjestöjen yhteistyötä.
- Börje Mattsson kertoo Raaseporissa vuosien varrella tehdystä kehittämistyöstä, Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeen tuloksista ja kotouttamistyön tulevaisuuden haasteista.
- Lilian Ivars pohtii kuntien yhteistyön merkitystä ja tulevaisuuden näkymiä Rannikko-Pohjanmaan kotouttamistyössä.

- Ulrica Taylor kertoo ruotsinkielisestä ja kaksikielisestä kotoutumiskoulutuksesta vapaassa sivistystyössä tuoden esimerkkejä toimivista käytänteistä Osallisena Suomessa -paikkakunnilta.

INTEGRATION PÅ SVENSKA I FINLAND KRÄVER EN HELHETSSYN

Ann-Jolin Grüne, Gunborg Gayer, Lilian Ivars, Börje Mattsson,
Camilla Mäki-Hokkonen och Anita Sahlström

Samarbetet

I det nationella projektet Delaktig i Finland ingick tre svenska projekt och ett svenskt delprojekt. De tre projekten fanns i huvudstadsregionen, Raseborg, K5 (Närpes, Kaskö, Kristinestad, Korsnäs, Malax) och delprojektet i Vasa. Under projekttiden arbetade vi också tillsammans för att lyfta fram olika frågor som berör svenskspråkig integration och påbörjade kartläggningen av arrangörer av integrationsutbildning på svenska i Finland, vilket Bildningsalliansen tog över år 2012 som ett särskilt uppdrag av Kulturfonden. Projekten ordnade tillsammans fyra seminarier under projekttiden inklusive slutseminariet i samarbete med Hanaholmen i juni 2013.

Olika verkligheter

De svenska projekten finns på områden där den språkliga vardagen skiljer sig kraftigt från varandra. Orterna varierar från landsbygd till huvudstad och arbetskraftsbehoven i de olika områdena skiljer sig från varandra. Integrationslösningarna har utvecklats olika beroende på behovet. I huvudstadsregionen har man utvecklat lösningar för stora mängder av människor medan man på mindre orter har möjlighet till ett mer personligt bemötande. En titt på den språkliga fördelningen i de olika områdena ger en bild av verkligheten (tabell 3):

TABELL 3. Den språkliga fördelningen i DiF-kommunerna i slutet av 2012.

Kommun	Andel med svenska som modersmål	Andel annat modersmål än svenska och finska
Vasa	22,6 %	6,8 %
Närpes	85,5 %	8,7 %
Kristinestad	55,8 %	2,6 %
Kaskö	27,8 %	6,3 %
Malax	86,5 %	4,0 %
Korsnäs	88,4 %	8,6 %
Raseborg	65,6 %	3,7 %
Helsingfors	5,9 %	12,2 %
Esbo	7,9 %	11,3 %
Vanda	2,8 %	11,9 %
Grankulla	36,9 %	4,5 %

Statistikcentralen: Befolkningsstruktur

Vasa, Raseborg, huvudstadsregionens kommuner (Helsingfors, Esbo, Vanda och Grankulla) samt Kaskö och Kristinestad är alla tvåspråkiga kommuner. Svenska är ett minoritetsspråk i huvudstadsregionen och Vasa medan finska är ett minoritetsspråk i Raseborg, Malax, Kristinestad, Närpes, Korsnäs och Kaskö. Närpes och Korsnäs är enspråkigt svenskspråkiga kommuner med en mycket liten andel finskspråkiga. I alla de övriga områdena, förutom huvudstadsregionen, är svenska en naturlig del av vardagen. Trots det är huvudstadsregionen en finlandssvensk tätort. Svenska hörs i gatumiljön, men då var femte finländare bor i huvudstadsregionen är de svenskspråkigas antal i relation till den övriga befolkningen förhållandevis liten. Kunskaper i de båda nationella språken är viktiga i alla de tvåspråkiga orterna. I huvudstadsregionen behövs inte svenska lika mycket i serviceyrkena, men kunskaper i svenska förbättrar ens möjligheter att söka arbeten inom kommun, stat och näringslivet.

”Kunskaper i de båda nationella språken är viktiga i alla de tvåspråkiga orterna.”

Utbudet av kurser i svenska är mindre än motsvarande på finska i nästan alla kommuner förutom i de enspråkigt svenska kommunerna. Majoriteten av invandrarna väljer finska som första integrationsspråk men eftersom utbudet är glesare på svenska inverkar det givetvis också på efterfrågan. Marknadsföringen av det alternativa integrationsspråket är också bristfällig på arbetsförvaltningens nationella hemsidor. På sidorna nämns endast möjligheten att

studera finska för invandrare, trots att det enligt lagen finns ett val mellan finska och svenska, samt att arbets- och näringsbyrån faktiskt också erbjuder kurser i svenska.¹

De svenska projekten

I K5-området, i synnerhet i Närpes, finns det behov av mera arbetskraft. Arbetslösheten är tre procent i kommunen. Invandringen till Närpes är främst arbetskraftsinvandring vilket betyder att invandraren börjar arbeta genast efter ankomst. I Närpes är det svenska som gäller både inom arbetslivet och i samhället. Därför utvecklade K5 inom ramen för Delaktig en virtuell inlärningsmiljö för att möjliggöra språkstudier på distans. Avstånden kan vara långa och efter en arbetsdag är det tungt att åka iväg till en språkkurs. Många har sina familjer med sig vilket gör att tiden för språkstudier är begränsad. Ett annat mål med den virtuella inlärningsmiljön var att ge medborgarinstitutens språklärare ett nytt verktyg i undervisningen. Med facit i hand kan man konstatera att förväntningarna med att utveckla den virtuella inlärningsmiljön var litet för stora i relation till tillgängliga resurser. Det hade behövts mera personella resurser för ett så stort utvecklingsarbete. Resultatet blev att det finns en bas för den virtuella inlärningsmiljön, behovet av en sådan är uppenbart, men det krävs tilläggsresurser för att fullfölja projektplanerna och få en mera funktionell inlärningsmiljö. Inlärningsmiljön finns på www.sfif.fi.

I Vasa, som ligger 80 km från Närpes, förutsätter arbetsgivarna i området att personer som arbetar inom servicebranschen och med kundtjänst skall kunna ge service på både finska och svenska. Eftersom orten också för övrigt har en fungerande tvåspråkighet vill en stor del av arbets- och näringsbyråns kunder lära sig både finska och svenska. Invandraren frågas om intresset för integrationsspråk i samband med den första intervjun på arbets- och näringsbyrån i Vasa. Vilket språk som väljs avgörs av invandraren själv, med beaktande av bland annat familjespråk, boningsort och önskan om möjlighet till rörlighet på arbetsmarknaden. Flertalet väljer finska, dels eftersom det är majoritetsspråk i Finland och dels för att kursalternativen är flera tack vare en större efterfrågan. Integrationsutbildningar anskaffas via arbetsförvaltningen främst på finska, men även på svenska när ett tillräckligt stort behov finns. Detta har främst skett när svenskspråkiga kommuner i området tagit emot grupper av kvotflyktingar. I övriga situationer har de utbildningar som finns att tillgå via den fria bildningen använts och erbjudits som alternativ med möjlighet till integrationsstöd.

1 http://www.mol.fi/mol/en/02_working/01_services/011_immigrant_client/01_language_course/index.jsp

I Raseborg erbjuds Lärkkulla, som hör till den fria bildningen, språkkurser i svenska som motsvarar arbets- och näringsbyråns krav, men det är sex år sedan (2007) en kurs i svenska ordnades via arbets- och näringsbyrån. Den största orsaken är att Närings-, trafik- och miljöcentralen kräver för stora grupper för att man ska kunna påbörja en kurs i svenska. Invandraren har i teorin möjlighet att välja, men i praktiken måste personen vänta på obestämd tid innan det finns en tillräckligt stor grupp.

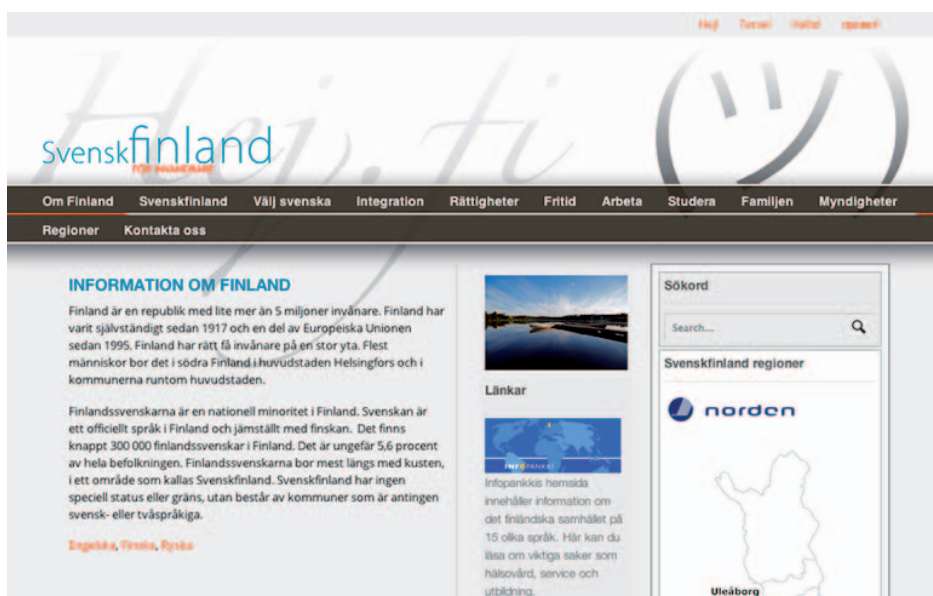
Svenska behövs i Raseborg både i vardagslivet och i arbetslivet. Majoritetsspråket är svenska och arbetet kräver ofta kunskaper i båda språken, men enligt de regler som finns nu kan man endast få stöd för att gå en språkkurs i ettdera språket som arbetssökande, inte för bägge. I Raseborg utvecklades därför en kurs som kombinerade arbete och språkinläring och därför kunde ses som en arbetskraftspolitisk kurs. Raseborg-projektets utmaning var att hitta dem som redan kunde svenska, för tanken var till en början att kursen skulle förstärka kunskaperna från tidigare. Eftersom det inte fanns tillräckligt med sådana personer ändrades kursen till att bli en språkkurs för dem som hade kunskaper i finska men behövde kunskaper i svenska. Raseborg-projektet visar att det kan finnas behov för både finska och svenska, vilket är något som man inte har beaktat i den integrationslag som finns i dagsläget.

I huvudstadsregionen är kunskaper i finska viktiga men det finns de som vill lära sig svenska först. Rapporten *Via svenska*, som gjordes inom ramen för projektet, undersökte målgruppen och visade att målgruppen till en stor del bestod av personer med en svenskspråkig partner, och av invandrare som lärt sig svenska i Österbotten eller i ett annat nordiskt land, men också av sådana som inte har någon anknytning till det svenska överhuvudtaget. Vanliga orsaker till att välja svenska är att man vill kunna tala svenska med sin familj, lära sig ett av de nationella språken så fort som möjligt för att kunna avlägga den allmänna språkexamen på mellannivå, eller för att kunna påbörja studier på svenska och för att kunna arbeta inom Norden. Svenska upplevs som lättare att lära sig för dem med ett närbesläktat modersmål.

Huvudstadsregionens projekt utvecklade en integrationsväg på svenska för att tillfredställa målgruppens behov. En viktig milstolpe längs vägen var att starta den första integrationsutbildningen på svenska i huvudstadsregionen hösten 2012. Kursen möjliggör ett integrationsval på svenska men är inte ett likvärdigt alternativ till en integrationsutbildning på finska. Kursen SFI Arbis, som startade 2012, är inte en av arbets- och näringsbyråns egna kurser (de har inga på svenska) utan är en kurs som är möjlig att delta i ifall man kommer överrens om det med arbets- och näringsbyrån. Antalet veckotimmar är betydligt färre än i de kurser som arbets- och näringsbyrån erbjuder sina kunder. Helsingfors arbis använder sig av sina befintliga timresurser, som är subventionerade med hjälp av studiesedlar, för att bekosta utbildningen. Eleven måste också betala för kursen och böckerna själv fastän socialbyrån i vissa

fall bistår eleven med dessa kostnader. Integration på svenska i huvudstadsregionen finansieras alltså inte av staten utan av kommunen och eleven själv.

Liksom i Vasa och Raseborg är eleverna i huvudstadsregionen intresserade av att lära sig både finska och svenska. Många svenskspråkiga yrken inom kommunens socialsektor kräver kunskaper i bägge språken. Det finns alltså ett behov av kunskaper i de båda officiella språken men därtill finns ett behov av att välja vilket språk man börjar med.

Vad har vi gemensamt förutom språket?

Under arbetets gång har vi lärt oss om varandra och insett att integration på svenska borde ses som en helhet. Om man lär sig svenska i en region borde man ha möjlighet att fortsätta på svenska i en annan. För att det ska vara möjligt behövs information och kunskap om de svenskspråkiga nätverken i de olika områdena. I huvudstadsregionens projekt utvecklades webbplatsen www.hej.fi vars syfte är att erbjuda information för invandrare om det svenska i Finland, vilka möjligheter svenska ger en och för att ge information om de svenska nätverken i de olika regionerna. Utvecklingen av webbplatsen måste fortsätta ännu efter projektets slut för att fullständigt nå sin målsättning, men är åtminstone en början. Den kan ge den som integreras på svenska större valfrihet med tanke på boningsort och arbete.

Delaktig-projekten har diskuterat möjligheterna med integration på svenska. Kunde svenska utvecklas till ett verktyg i integrationspaletten? I lagen om främjande av integration finns möjligheten till en inledande kartläggning för arbetssökande och behovsprövat för övriga målgrupper. Kartläggningens syfte är att kunna stödja en person att utveckla en integrationsplan, en handlingsplan, för att integreras. Om man i den handledningen kände till vilka språk som tillhör samma språkfamilj som svenska och kände till varför det är lättare att lära sig ett språk ur samma språkfamilj, kunde också personens modersmål tas i beaktande på ett djupare plan då en integrationsplan görs. En professionell handledning är neutral. Den informerar och ger stöd till personen att göra egna val. Personens modersmål och de möjligheter det ger är en naturlig del av en god handledning. Om personen exempelvis vill studera och dess modersmål står närmare svenska än finska kunde svenskan vara en snabbare väg till en studieplats. Handledningen inom arbets- och näringsbyråerna och socialbyråerna bör vara neutral och i vissa områden, så som i huvudstadsregionen, behöver handledarna utbildning om vilka möjligheter svenskan kan erbjuda.

Informationen om möjligheten att välja svenska och vad det innebär brister oftast på statliga och kommunala webbplatser. Det här har projektarbetarna påpekat och till en viss del har detta förbättrats, men ännu finns det stora brister. Allmän information om Finland omnämns också i den nya lagen om integration. Tanken är att de som klarar av att hitta rätt med hjälp av Internet lyckas finna information. I det avseendet är bristen på information om svenskspråkiga integrationsmöjligheter också något som inte uppfyller det som står skrivet i lagparagraferna. Kunskaper i finska är viktiga. Landet är tvåspråkigt och många statliga och kommunala tjänster krävs kunskaper i bägge språken. Därför borde det finnas möjligheter till språkkurser där man lär sig både finska och svenska eller fler möjligheter att som arbetslös kunna studera det andra språket. Det borde också vara möjligt att välja integrationsspråk på tvåspråkiga orter på riktigt och inte endast i teorin. NTM-centralerna borde beakta att svenska är ett officiellt språk i Finland, fastän möjligheterna till att erbjuda kurser i svenska som ett likvärdigt alternativ till kurser i finska kräver egna lösningar. Gruppstorlekskraven för kurser i svenska borde ändras och vara mer flexibla för att möjliggöra undervisning i mindre grupper. I upphandlingarna borde NTM-centralerna beakta utbildningsanordnarens kompetens att erbjuda integrationsutbildning på finska och på svenska skilt för sig. Det här är viktigt eftersom integration på svenska ställer krav på utbildningsanordnaren som innefattar lokalkännedom, samt kunskaper om svensk service, svenskspråkigt föreningsliv och utbildningsutbud.

” Det borde också vara möjligt att välja integrationsspråk på tvåspråkiga orter på riktigt och inte endast i teorin.”

Gemensamt för alla Delaktig-projekten var att ett liv på svenska i Finland ofta är kopplat till föreningsliv och att tredje sektorn spelar en stor roll i integration på svenska. I exempelvis huvudstadsregionen måste man känna till de svenska rummen för att kunna finna det "svenska livet" i området. Vänner, möjlighet att öva språket och nätverk är viktiga i en språkinlärningsprocess. Därför kräver professionell handledning inom en integrationsutbildning på svenska kunskaper om de svenska nätverken. Åttio procent av arbetena i Finland förmedlas via nätverk, och således höjer nätverken inte endast välmående utan ökar också på möjligheterna till sysselsättning. Utbildningsanordnarens kunskap om dem är därför viktiga att bedöma i en upphandling av svenskspråkig integrationsutbildning.

Avslutningsvis

Projektet har möjliggjort att de svenska projekten haft möjlighet att lära känna olika verkligheter bättre och diskutera vad vi har gemensamt. Vi har kunnat föra fram våra åsikter till arbets- och näringsministeriet under projektets lopp, och intresset för de svenska projekten på myndighetshåll har ökat under projektets gång. En modell för hur vi i Finland löser den kvistiga frågan om hur man integrerar på ett minoritetsspråk och vad det kräver kan vara av internationellt värde en dag. Finland är inte det enda

"Vår utmaning är att kunna möjliggöra integration på ett eller två språk kostnadseffektivt och med kvalitet."

landet med fler än ett officiellt språk. Vår utmaning är att kunna möjliggöra integration på ett eller två språk kostnadseffektivt och med kvalitet. Man måste också lita på att invandrare kan göra ett självständigt val av integrationsspråk förutsatt att man får

tillräckligt med neutral och saklig information. För att göra integration på svenska till ett hållbart alternativ i längden skulle det vara till fördel om staten skilt beaktade de behov integration på svenska har i statens program för integrationsfrämjande. I synnerhet arbetsförvaltningen skulle behöva tydligare riktlinjer för hur invandrades rätt att välja integrationsspråk ska beaktas i upphandlingen av integrationsutbildningar, informationen till kunderna, i den inledande kartläggningen och då en integrationsplan görs. Ett nationellt forum för integration på svenska kunde skapas för att utveckla det nationella perspektivet för att integreras på svenska.

- *Ann-Jolin Grüne verkade som projektledare för huvudstadsregionens Delaktig i Finland-projekt.*

Gunborg Gayer verkar som rektor för Helsingfors Arbis.

Lilian Ivars fungerade som projektkoordinator för Delaktig i Finland -projektet i K5-kommunerna.

Börje Mattsson fungerade som projektledare och Camilla Mäki-Hokkonen som projektkoordinator för Delaktig i Finland-projektet i Raseborg.

Anita Sahlström arbetar med integrationstjänster vid Österbottens arbets- ja näringsbyrå.

VAD KRÄVER INTEGRATION PÅ SVENSKA I HUVUDSTADSREGIONEN?

Ann-Jolin Grüne

To be or not to be? Att vara eller inte vara var den shakespearanska frågan om integration på svenska i huvudstadsregionen. År 2010 samlades svenskspråkiga aktörer inom staten, kommunen och tredje sektorn vid det finlandssvenska kultur- och informationscentret Luckan. Minister Pär Stenbäck agerade som ordförande för gruppen som sammankallades på Luckans initiativ. "Vad gör man för integration på svenska?" var temat. Man ansåg att frågan inte är om man ska eller inte ska integrera på svenska, utan vad man konkret gör för att möjliggöra det. Det visade sig att diskussionen ändå befann sig på nivån: ska vi eller ska vi inte integrera på svenska? Är det marginaliserande att integreras på svenska? Ska man kunna välja svenska som integrationspråk i huvudstadsregionen där majoriteten talar finska? Ska man kunna fortsätta på svenska i huvudstadsregionen om man lärt sig svenska i Österbotten eller i ett annat nordiskt land? Kan man integreras i ett tvåspråkigt land som Finland på endast ett språk eller borde man ha möjlighet att lära sig bägge?

Bakgrund

I huvudstadsregionen var avsaknaden av förutsättningarna för att välja svenska problemet. Det fanns endast en handfull aktörer som arbetade med integration på svenska i huvudstadsregionen år 2011. Det fanns inte information i regionen om de svenska kommunala och statliga strukturerna eller på vilket sätt man som invandrare har beaktats i dem. Det var svårt att bilda sig en uppfattning om vad ett svenskspråkigt integrationsalternativ innebär, var man talar svenska, vem talar svenska, hur stöder den svenskspråkiga skolan invandrarbarns språkutveckling, var kan man träffa personer som talar svenska osv. Integrationsvägen i huvudstadsregionen gick in i de finskspråkiga strukturerna. Målgruppen, invandrare som talar svenska eller vill lära sig svenska, var okänd och ansågs så liten att ifall den eventuellt existerade, vilket officiellt betvivlades, var det en målgrupp som man inte hade möjlighet att uppmärksamma. Det fanns inte en språkutbildning på svenska som motsvarade arbets- och näringsbyråns kriterier på svenska, det fanns ingen som ansvarade för integration på svenska

inom huvudstadsregionens kommuner och samservicekontorens kunskap om de finlandssvenska strukturerna var begränsad. Integration på svenska skedde därför endast informellt i huvudstadsregionen då Delaktig i Finland i huvudstadsregionen startade.

Gränsöverskridande samarbete för att skapa integrationsvägar på svenska

Delaktig i Finland i huvudstadsregionens (DiFh) huvudman var Helsingfors arbis med Luckan som samarbetspart. Projektets målsättning var att utveckla en fungerande integrationsväg på svenska enligt skissen som utarbetades i början av projektet. Tanken var att utveckla en struktur som kunde leva vidare efter projektets slut. Därför arbetade man för att foga samman de verksamheter som redan fanns hos de svenska aktörerna, utveckla dem och endast skapa det som inte fanns från tidigare.

Grundtanken i projektet, vilket återspeglades i hela projektadministrationen, var att en integrationsväg på svenska i huvudstadsregionen kräver ett gränsöverskridande och tvärssektoriellt samarbete över kommungränserna. Resurserna är begränsade och därför behövs det ibland egna men likvärdiga lösningar för att kunna förverkliga de lagstadgade tjänsterna på svenska. Behovet att hitta fungerande samarbetslösningar mellan de olika aktörerna är viktigt för att kunna skapa en servicehelhet som fungerar. Man insåg i DiFh att för att det här ska kunna förverkligas i framtiden krävs det en kommunal befattning som har ansvar för att utveckla och koordinera integrationsvägar på svenska. Arbis direktionsordförande motionerade därför i Helsingfors stadsfullmäktige 2012 för att en ny befattning ska grundas. Motionen godkändes i slutet av 2012 av fullmäktige. En invandrarkoordinator med uppgiften att utveckla och koordinera de olika verksamheterna kunde börja hösten 2013.

” Integrationsväg på svenska i huvudstadsregionen kräver ett gränsöverskridande och tvärssektoriellt samarbete över kommungränserna.”

Samarbete med tredje sektorn

Att utveckla nya samarbetsformer mellan tredje sektorn och kommunen var en av Delaktig i Finlands målsättningar. Projektet samarbetade i synnerhet med två föreningar. DiFh samarbetade med det Mångkulturella feståret (MKF) genom att stöda föreningen att utbilda en dramapedagog och finansierade utvecklingen av en

minimimodell av feståret. DiFh diskuterade också möjligheten att inkludera MKF i den kommunala läroplanen för att etablera verksamheten. Den målsättningen måste man ändå lämna i ett tidigt skede eftersom utbildningsverken inte ansåg det vara möjligt. Att utveckla en väg för barn och unga ingick i DiFhs projektplan. Projektet hann inte utveckla en väg specifikt för den här målgruppen utan gjorde några mindre satsningar för att utbilda S2-lärare om invandrades rätt att välja ett svenskspråkigt alternativ, och genom att arbeta för att öka kunskapen om olika kulturer i de finlandssvenska skolorna via MKF. Genom att utbilda en dramapedagog och stöda utvecklingen av ett lätthanterligare utbildningspaket för lärare ville projektet stöda MKFs förutsättningar att kunna fortsätta sin verksamhet också i framtiden.

Den andra föreningen var givetvis Luckan. Helsingfors arbis var huvudman för projektet, men Luckan delade ansvaret för projektets förverkligande och fanns representerad i varje beslutsfattande organ. Luckan rf är en förening som upprätthåller ett informations- och kulturcenter med låg tröskel i köpcentrumet Forum i Helsingfors. Luckan erbjuder verksamhet för barn, unga, vuxna och seniorer samt invandrare.

Utveckling av integrationsvägen

I början av projektet skisserades integrationsvägar på svenska för de olika målgrupperna. Man utgick från den nya integrationslagen och följande punkter ingick i basstrukturen som skisserades fram: a) information om det svenska alternativet, b) personlig handledning och information om svenskspråkiga möjligheter, c) integrationsutbildning på svenska och d) kunskap om arbetsmöjligheter på svenska eller studier på svenska. En förutsättning för att vägen fungerar kräver förutom de åtgärder som beskrivs i samband med varje enskild punkt också utbildning av den personal som handleder invandrare, vilket jag diskuterar i slutet av artikeln. Men för att komma igång började projektet med att utreda målgruppen och dess behov.

Utredning av målgruppen och dess behov

Vid Luckan och Arbis hade man träffat många invandrare som talade svenska eller ville lära sig svenska under årens lopp. Det fanns också föreningar så som Ifisk, Svensk-ryska föreningen och svensk-somaliska kulturföreningen som visade att målgruppen existerade. Men det behövdes mer information och därför var en undersökning om målgruppen en av projektets viktigaste målsättningar. Rapporten Via Svenska skriven av Karin Creutz och Mika Helander blev färdig i maj 2012 och gjordes i samarbete med Tankesmedjan Magma. Utredningen hittas på Magmas hemsidor. Rapporten visar att målgruppen främst består av personer som har en

finlandssvensk partner och av personer som bott på en svenskspråkig ort och sedan flyttat till huvudstadsregionen. Målgruppen bestod också av sådana som upplevde svenska som ett enklare språk att lära sig. De flesta som intervjuades kände sig välkomna i det svenska sammanhanget. I samband med rapporten skickades en enkätundersökning till 1 000 utländska medborgare i huvudstadsregionen (inte till svenskspråkiga inflyttade från Sverige). Av respondenterna uppgav 10 procent att de kunde skriva och läsa svenska, 20 procent uppgav att de förstod svenska och över hälften var intresserade av att lära sig både finska och svenska. Det fanns alltså potentiellt fler som var intresserade av det svenska i huvudstadsregionen.

Utveckling av information

DiFh skapade en webbplats hej.fi, för att utveckla informationen om svenskspråkiga integrationsalternativ. Webbplatsens syfte är att ge information om vad det betyder att integreras på svenska, hur man gör det och hur man hittar de svenska nätverken i de olika regionerna. Webbplatsen är även tänkt att fungera som komplement till infobanken.fi och kanske en dag integreras med den. Efter att projektet tagit slut ansvarar den nya invandrarkoordinatorn vid Helsingfors arbis för webbplatsens uppdatering och utveckling. För att förbättra informationen om det svenska "samhället" i huvudstadsregionen utvecklade projektet en broschyr 'Courses, Social life, Programmes'. Broschyren samlar på ett ställe ihop information om de svenska arbetar- och medborgarinstitutens kursutbud för invandrare, de svenskspråkiga föreningarnas och läroanstalternas verksamhet och utbildningsutbud för invandrare.

Personlig handledning och information om svenskspråkiga möjligheter

I DiFh arbetade man fram en tydligare beskrivning av Luckans Bridge-tjänst för att den skulle kunna ingå i den svenska integrationsvägen. Luckans roll i integrationsvägen är, i den modell DiFh utvecklade, att fungera som ett komplement till kommunernas samservicekontor med specialkunskap om det finlandssvenska samhället. Bridge-tjänstens roll är att informera om svensk service och verksamhet. För att kunna informera och handleda om dessa krävs kunskap om det finlandssvenska samhället och den svenskspråkiga kommunala servicen och hur den fungerar. Lösningarna skiljer sig ofta från de finskspråkiga. Utöver det skulle det i tjänsten ingå yrkes- och studievägledning för eleverna som genomför Helsingfors arbetsintegrationsutbildning.

Luckan har arbetat i flera år för att huvudstadsregionens kommuner gemensamt skulle betala för den service Luckan har möjlighet att erbjuda. Lösningen är mycket kostnadseffektiv, med tanke på att i den ingår information och handledning om det svenskspråkiga alternativet, hela Luckans breda nätverk till det finlandssvenska samhället och utöver det yrkes- och studievägledning för integrationsutbildningens elever. Inom DiFh fortsatte arbetet för att hitta finansieringslösningar för tjänsten men tyvärr utan resultat. Ett av argumenten för att inte anlita Luckans Bridge-tjänst som ett tillskott till det kommunala samservicekontornätverket är oviljan att utlokalisera

informationen om det svenska till en utomstående. Med allt knappare resurser kunde man ändå överväga att anlita Luckans tjänster för att tillföra kommunerna fortlöpande och uppdaterad information om svensk service i huvudstadsregionen. Lösningen kunde underlätta kommunernas arbete på ett kostnadseffektivt sätt.

Integrationsutbildning på svenska

Vid Arbis utvecklades en integrationsutbildning som man kan avlägga som frivilliga studier med integrationsstöd. Kursen började hösten 2012. Tanken var att utveckla ett program som motsvarade Utbildningsstyrelsens läroplan för integrationsutbildningar fastän Arbis inte hade möjlighet att erbjuda en fullödlig integrationsutbildning med 38 timmar per vecka. Programmet 'Swedish for Immigrants' bestod delvis av kurser som fanns redan från tidigare, så som Swedish Intensive-kurser och Finnish for Beginners (i kursen ingår basfärdigheter i finska), och delvis av nya kurser som planerades för att komplettera utbildningen. Som nya kurser planerades Activate your Swedish, en konversationskurs i svenska, och Finnish history som behandlade Finlands historia och samhälle. Kursen innehöll utöver det vägledning och en arbetslivsperiod. Vi hade som mål att få sju deltagare och lyckades nå vårt mål. Under året hade vi kring tio deltagare som kom från olika delar av världen. Fyra av deltagarna på kursen valde att göra en arbetslivsperiod. Var och en fick en svenskspråkig arbetsplats som motsvarade hens önskemål. Integrationsutbildningen fortsätter i Helsingfors arbis efter projektets slut.

År 2013 deltog Arbis i Nylands närings- trafik- och miljöcentrals upphandling av integrationsutbildningar. Arbis offert godkändes inte denna gång. Upphandlingsblanketten är enbart finskspråkig med möjlighet att kryssa för i en ruta längst ned i blanketten om man kan erbjuda en integrationsutbildning på svenska.

Erfarenheten visade att integrationsutbildningar upphandlades i Nyland med en blankett som skulle fyllas i på finska (det fanns inte en blankett på svenska). Blanketten borde förnyas för att NTM-centralen skulle ha möjlighet att kunna utvärdera innehållet i den utbildning i svenska som utbildningsanordnaren uppger att den kan erbjuda.

Utveckling av en gemensam lösning för handledning inom ramen för utbildningen

Arbis samarbetade med Luckan i vägledningen av kursdeltagarna. Arbis har ingen studiehandledare och den kompetensen har Luckan i och med Bridge-tjänsten. En viktig tanke i vägledningssamarbetet mellan Luckan och Arbis är att kunna bredda kursdeltagarens kunskap om det finlandssvenska samhället eftersom det vid Luckan också finns samlad information om det finlandssvenska samhället överlag. Läsåret 2012–2013 uppdelades vägledningsarbetet mellan Luckan och Arbis så att

projektledaren för DiFh kartlade och koordinerade vägledningsbehovet. Deltagare träffade projektledaren för DiFh enskilt och kom gemensamt överens om sin handledningsplan. Handledningsplanen förverkligades med Luckans hjälp. Vissa fick en mentor via Luckans EU-projekt FIKA medan andra fick individuell handledning av Luckans Bridge-tjänst.

DiFh gjorde också två webropol-undersökningar för att kartlägga arbetsplatser på svenska i huvudstadsregionen. Rapporterna kan beställas av Helsingfors arbetsinvandrarkoordinator. Luckan har en god kunskap om studieplatser på svenska och kartläggningen av dessa gjordes främst i samband med handledningen av eleverna.

Utbildning av personal

Viljan att integreras på svenska väcker ofta känslor. Tyvärr kan det leda till att invandrare blir osakligt behandlade av myndigheterna. Det här kom fram i rapporten Via Svenska och något man ofta får höra av invandrare som vill välja svenska. Det vore till fördel för alla parter om den personal som kommer i kontakt med invandrare (t.ex. vid samservicekontoren, socialbyråerna och arbets- och näringsbyråerna) utbildas i invandrares rätt att välja mellan de två inhemska språken. Inom Nylands arbets- och näringsbyrå kunde man utveckla riktlinjer för hur invandrare som vill integreras på svenska ska handledas. Man kunde till exempel överväga att utveckla ett system för att följa med när elevunderlaget är tillräckligt stort för att starta en kurs. I fall invandrare skulle informeras om sin rätt att välja mellan en kurs i finska eller svenska skulle troligtvis efterfrågan för en kurs i svenska öka. I dagens läge, då det inte finns någon handlingsplan för hur man kan integreras på svenska inom arbets- och näringsbyrån, skapar det lätt frustration både hos den som handleder och den som blir handled.

Integration på svenska är möjligt men kräver fungerande strukturer

Försöket Delaktig i Finland möjliggjorde, tack vare den finansiering och stöd som projektadministrationen gav, att arbetet för att utveckla en integrationsväg på svenska tog ett stort steg framåt. DiFh skapade en grundstruktur. Projektet möjliggjorde en utredning om målgruppen, utvecklade en integrationsutbildning på svenska, en webbplats för att förbättra informationen om det svenska, fick en ny befattning till kommunen för att koordinera integrationsvägar på svenska och genomförde två arbetsplatskartläggningar. Resultatet skulle inte ha varit möjligt utan alla de olika

organisationer och aktörer som samarbetade med DiFh. Arbetet under projekttiden har bekräftat projektets grundtanke om att integration på svenska kräver ett flexibelt samarbete över kommungränser, förvaltningar och med tredje sektorn. Men DiFh lyckades inte under projekttiden hitta en lösning för hur Luckans Bridge-tjänst kunde få stadigvarande kommunal finansiering. Det har lett i sin tur till att Arbis saknar en handledningsresurs för integrationsutbildningens elever. DiFhs projektledare fortsatte under hösten 2013 som tf. invandrarkoordinator vid Helsingfors arbis. Luckan samarbetar fortfarande med Arbis i handledningen av eleverna men utan ett etablerat avtal med finansiering och tydligt ansvar för att utföra vissa uppgifter (enligt DiFhs modell). Då har en större andel av handledningen tillfallit invandrarkoordinatören. Integrationsutbildningen har hösten 2013 tjugo deltagare, vilket är en stor framgång, men samtidigt har givetvis handledningsbehovet också ökat. Invandrarkoordinatören har därmed främst arbetat med handledningen av eleverna hösten 2013. För att invandrarkoordinatorns befattning ska kunna ge mest nytta behövs en lösning för hur Luckans Bridge-tjänst kan finansieras så att DiFhs modell kan fungera.

 Ann-Jolin Grüne verkade som projektledare för huvudstadsregionens Delaktig i Finland-projekt.

Kommentti

Jaana Suokonautio

Erityisasiantuntija

Työllisyys- ja yrittäjyysosasto / Kotouttaminen

Työ- ja elinkeinoministeriö

Näkökulma ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen hankintaan

Ruotsinkielisen kotoutumisen tarpeita ei riittävästi tunnisteta TE-toimistojen ja ELY-keskusten työssä. Työntekijöille on tarpeen tarjota lisää tietoa siitä, mitkä ovat ruotsinkielisen kotoutumisen mahdollisuudet esimerkiksi Uudellamaalla, missä ruotsin kielellä ei ole yhtä vahvaa asemaa kuin vaikkapa ruotsinkielisellä Pohjanmaalla. Jotta työntekijät voisivat tukea ja ohjata maahanmuuttajia kotoutumiseen ruotsiksi, heillä tulee olla riittävät tiedot jatkopoluista ja luottamusta siihen, että kotoutuminen on mahdollista myös toisella kotimaisella kielellä, esimerkiksi hyvin toimivan ohjauksen ja toimivien verkostojen vuoksi.

ELY-keskusten tulisi kilpailuttaa ruotsinkielinen kotoutumiskoulutus omana kokonaisuutenaan. Palvelua ostettaessa voitaisiin ottaa huomioon laajempi palvelukokonaisuus, johon voisi sisältyä esimerkiksi tavalista enemmän ohjauspalveluita. ELY-keskusten tulisi linjata vaadittava ryhmäkoko, joka voisi olla jonkin verran pienempi kuin normaalisti kotoutumiskoulutuksessa. Uudet, laajemmat TE-toimistojen toiminta-alueet mahdollistavat sen, että koulutukseen osallistujat voitaisiin kerätä maantieteellisesti laajemmalta alueelta. Kaikista näistä järjestelyistä huolimatta monilla alueilla kävisi todennäköisesti niin, että koulutuksiin ei saada riittävän suuria ryhmiä pitkien matkojen ja yhtä aikaa tulleiden maahanmuuttajien vähäisen määrän vuoksi. Linjauksia on kuitenkin tarpeen tehdä, koska maahanmuuttajien määrän kasvaessa myös niiden määrä, jotka haluavat kotoutua ruotsiksi, kasvaa. Aito valinnanvapaus on tavoite, jota ei vielä ole pystytty toteuttamaan. Vähintään kotoutumiskoulutuksen valinnaisiin osioihin tulisi saada enemmän ruotsin kieltä. Kokeiluhankkeista saadun kokemuksen mukaan vähäiselläkin ruotsin kielen taidolla on esimerkiksi asiakaspalvelussa suuri merkitys.

MAAHANMUUTTAJATYÖ RAASEPORISSA JA LÄNSI-UUDELLAMAALLA

Börje Mattsson

Yhteistyössä on voimaa

Maahanmuuttajatyö käynnistyi Länsi-Uudellamaalla 1990-luvun alkupuolella ja keskittyi aluksi pakolaisten vastaanottoon, johon alueen kunnat osallistuivat yhteistyössä. Kuntien yhteistyö tiivistyi entisestään, kun perustettiin Länsi-Uudenmaan maahanmuuttajatoimisto. Aluksi käsitelimme toimistossa pakolaisasioita, mutta 1990-luvun puolivälistä lähtien toimisto on hoitanut kaikkiin maahanmuuttajiin liittyviä asioita riippumatta maahanmuuton syystä. Alueen ensimmäinen pakolaistyön integraatio-ohjelma laadittiin vuonna 1996.

Vuosituhaten vaihteessa Länsi-Uudenmaan maahanmuuttajatyössä otettiin askel eteenpäin. Lähtökohdaksi tuli, että maahanmuuttajatyö ei kuulu vain yksittäiselle toimistolle tai henkilölle, vaan se on osa kuntien ja virkamiesten tavallisia tehtäviä. Siirtyminen uudenlaiseen toimintaan ei tapahtunut silmänräpäyksessä, vaan muutos on tullut ajan kuluessa. Maahanmuuttajatoimisto toimii matalan kynnyksen periaatteella: maahanmuuttajat voivat tulla kysymään heitä koskevista asioista aikaa varaa-matta. Heidän asiansa joko käsitellään maahanmuuttajatoimistossa tai tarvittaessa heidät ohjataan oikean viranomaisen luo. Palvelemme toimistossa kaikkia maahanmuuttajia samalla tavalla statuksesta ja maassa asumisajasta riippumatta.

Vuosien kuluessa maahanmuuttajatyöhön on rakennettu kuntien sisäisiä ja kuntien välisiä viranomaisten verkostoja, joissa on kuntien viranomaisten lisäksi mukana valtion viranomaisia, kuten TE-toimisto, maistraatti, poliisi ja Kela. Yhteistyö eri viranomaisten välillä on saatu hyvin toimivaksi, ja yhteistyön avulla pystytään esimerkiksi seuraamaan yksittäistä maahanmuuttajaa ja tarjoamaan hänelle tarvittaessa tukea.

Osallisena Suomessa

Lähdimme kehittämään Raaseporin Osallisena Suomessa -hankkeessa toimintamme heikoimpaa osaa eli yhteistyötä alueen työnantajien kanssa. Tavoitteena oli rakentaa toimiva verkosto, jonka avulla voisimme paremmin nähdä, millaisia tarpeita työnanta-

jilla on maahanmuuttajataustaisen työvoiman suhteen. Tarpeisiin vastaisimme muun muassa tarjoamalla maahanmuuttajille alakohtaisia kursseja. Pyrkimyksenämme oli luoda hyvät yhteydet työnantajiin ja kouluttaa heitä, jotta yritykset kykenisivät ottamaan maahanmuuttajataustaiset työntekijät mahdollisimman hyvin vastaan.

Maahanmuuttajille suunnatut alakohtaiset kurssit (esim. ravintola-ala) oli suunniteltu kaksikielisiksi, koska Raaseporissa maahanmuuttajan on vaikea työllistyä, jos hän osaa vain joko suomea tai ruotsia. Suunnitelmista huolimatta kurssit yritettiin

*” Alueellamme työvoimapoliti-
tisten kotoutumiskoulutusten
on oltava kaksikielisiä, sillä
molempien kielten hallitseminen
parantaa merkittävästi
työllistymismahdollisuuksia.”*

aluksi järjestää ruotsinkielisinä, mutta nopeasti osoittautui, että yksikielisesti ruotsinkielisille kursseille oli vaikea löytää osallistujia. Kurseista tehtiin loppujen lopuksi onnistuneesti kaksikielisiä. Yhtenä hankkeemme johtopäätöksenä onkin, että alueellamme työvoimapolitiittisten kotoutumiskoulutusten on oltava kaksikielisiä, sillä molempien kielten hallitse-

minen parantaa merkittävästi työllistymismahdollisuuksia. Koulutuksissa yksi kieli voi olla pääkieli, mutta toisenkin on oltava mukana.

Yhteistyön alku työnantajien kanssa ei ollut paras mahdollinen. Järjestimme työnantajille seminaarin ja tapaamistoimintaa, mutta emme saaneet niihin osallistujia. Pelkäsimme, että suunnitelma tiiviimmästä yhteistyöstä työnantajien kanssa ja maahanmuuttajien työllistymisestä kaatuisi tähän. Hetken tilannetta pohdittuamme päätimme, että meidän on mentävä työnantajien luo ja keskusteltava siitä, miten me voisimme palvella heitä. Keskustelut työnantajien kanssa olivat antoisia. Keskusteluita kävi ilmi, että yritykset eivät olleet laman takia palkkaamassa uusia työntekijöitä, ei suomalaisia eikä maahanmuuttajakaan. Jos yrityksellä olisi tarvetta juuri tiettyyn työhön koulutetulle työntekijälle, se etsisi hänet omia kanaviaan käyttäen Suomesta tai esimerkiksi Virossa. Hetkelliseen suurempaan työvoiman tarpeeseen yritykset käyttivät rekrytointiyrityksiä.

Työnantajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta tulimme siihen johtopäätökseen, että meidän tulee olla tietoisia siitä, millaista kausittaista erikoisosaamista

*” Käsitimme myös, että meidän
on luotava suoria yhteyksiä
ja verkostoja rekrytointi-
tyksiin.”*

eri yritykset tarvitsevat. Silloin olisi mahdollista etsiä maahanmuuttajia, joilla on kyseistä osaamista, sekä kehittää maahanmuuttajille suunnattuja tehtäväkohtaisia koulutuksia. Käsitimme myös, että meidän on luotava suoria yhteyksiä ja verkostoja rekrytointiyrityksiin.

Olemme jo aloittaneet neuvottelut yritysten kanssa ja luomme toimintatapoja, joilla saisimme tiedon siitä, millaista työvoimaa rekrytointiyritykset kulloinkin tarvitsevat.

Olemme valmiita järjestämään maahanmuuttajille työhön valmistavia kursseja, jotta rekrytointiyritysten olisi helpompi rekrytoida heidät.

Katse tulevaisuuteen

Hankkeen alussa suunnittelemaamme yhteistyöverkostoa yritysten kanssa ei lamas-
ta johtuen syntynyt. Saimme kuitenkin realistisen kuvan työmarkkinoista ja aloimme
kehittää järjestelmiä, jotka toimisivat nykyisessä tilanteessa. Nyt tiedämme suurin
piirtein, miten maahanmuuttajien työllistymistä edistävää verkostoa tulevaisuudessa
pitää kehittää. Lisäksi alamme työvoimaviranomaisten ja oppilaitosten kanssa suunni-
tella kotoutumiskoulutukseen uudenlaista ja entistä paremmin toimivaa mallia. Kou-
lutuksen tulisi olla elävästi kaksikielinen, ja kielenoppimisen tulisi tapahtua entistä
enemmän luokkahuoneen ulkopuolella, esimerkiksi työpaikoilla. Se lyhentäisi tietä
maahanmuuttajien työllistymiseen.

 Börje Mattsson toimi Raaseporin Delaktig i Finland -hankkeen projektipäällikkönä.

INTEGRATIONSSAMARBETE I KUST-ÖSTERBOTTEN

Lilian Ivars

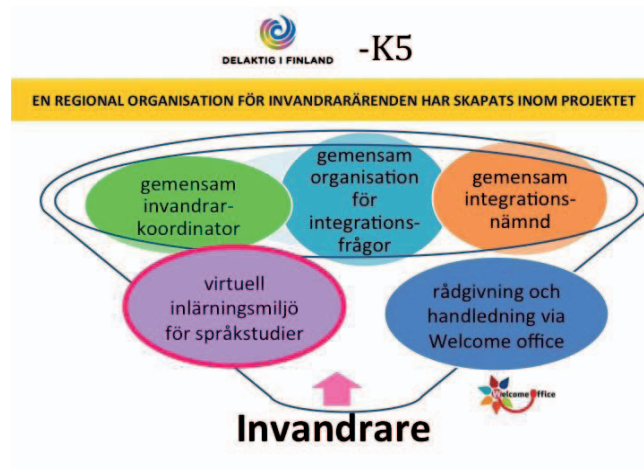
Projektet Delaktig i Finland i Kust-Österbottens samkommun uppgjordes på basen av de behov som tydligast krävde åtgärder inom området. Kust-Österbottens samkommun för social- och primärhälsovård är K5:s officiella namn och består av de fem kommunerna Malax, Korsnäs, Närpes, Kaskö och Kristinestad. En kartläggning av situationen visade att de fem kommunernas utgångsläge var i stort sätt likadant. Man har sedan slutet av 1980-talet tagit emot flyktingar i olika repriser och perioder. Antalet arbetsinvandrare har ökat starkt de senaste åren på grund av god sysselsättningssituation och brist på arbetskraft. Ett tydligt behov som var gemensamt för samtliga kommuner var bristen på en kommunal permanent organisation för att sköta invandrarärenden. Ett annat behov var att möta arbetsinvandrarnas specifika behov av språkundervisning. För flyktingar kan språkundervisning ordnas på ett organiserat sätt dagtid. För arbetsinvandrarna är situationen en annan. De arbetar dagtid vilket ger dem begränsad tid till deltagande i språkkurser.

Hur ska integrationsutbildningen vara för att bäst främja vuxna invandrades behov och integration? Svaret på den frågan är att integrationsutbildningen ska svara mot de behov som finns bland ortens invandrare. Språkkurserna bör innehållsmässigt och tidsmässigt anpassas till invandrarnas och arbetsgivarnas speciella behov. Skraddarsydda språkkurser för olika yrkesroller bör därför också finnas. De europeiska referensramarnas fastställda innehåll för grund-, mellan- och högre nivåer är en god utgångspunkt för hur man ska lägga upp språkkurser.

I Kust-Österbottens Delaktig i Finland-projekt var utvecklandet av en virtuell inlärningsmiljö i svenska för arbetsinvandrare ett av projektmålen. Det fanns ett klart uttalat behov av speciallösningar för dem, som arbetar dagtid och oftast har familj med barn, som kräver omsorg på kvällarna och annan ledig tid. Studiemöjligheter till virtuella studier finns nu att användas som ett komplement till den fria bildningens språkkurser efter projekttidens slut. Med facit i hand kan man konstatera att resurserna inom projektet var för knappa och att tiden blev för kort för att hinna skapa en fullständig inlärningsmiljö. Den virtuella inlärningsmiljön kommer att behöva tilläggsresurser för att kunna vidareutvecklas.

Skapandet av en gemensam organisation för K5-området har förverkligats under projektet. Ett gemensamt integrationsprogram enligt den modell som finns i den nya integrationslagen har uppgjorts och godkänts av samtliga kommuner. Programmet omfattar även en modell hämtad från Skåne-regionen i Sverige kallad RÖK-modellen. RÖK står för regional överenskommelse.

Samarbetet med andra integrationsrelaterade projekt i Österbotten har varit aktivt. Nämnas kan THL:s projekt "Från invandrare till kommuninvånare" och Vasa stads "Welcome office"-projekt. Welcome offices verksamhetsområde är hela Österbotten och ett kontor finns inom K5-området. Invandraren får rådgivning och handledning i de mest varierande frågor man ställs inför när man kommer till ett nytt land och samhälle. Projektresultatet kan beskrivas med följande Figur (4). Inom K5 har följande permanenta organisation skapats tack vare projektet.

FIGUR 4. Resultat inom K5-projektet.

Närpes-modellen som ett exempel på lyckad integration har fått mycket uppmärksamhet under projekttiden. Närpes-modellen har varit och är föremål för forskning, undersökningar, pro-graduarbeten och har fungerat som presentationsmodell under ett flertal seminarier och föreläsningar. Närpes-modellen har dokumenterats i Migrationsinstitutets bok "Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta – Närpiön-malli maahanmuuttajien kotouttamisessa", skriven av Markku Mattila och Krister Björklund (2013). Projektsamordnaren har även medverkat som föreläsare i nordiska och europeiska sammanhang gällande integrationsmodellen.

”Att skapa nätverk tar sin tid och dess nytta kan inte nog värderas.”

Under projekttiden har samarbetet mellan de svenskspråkiga DiF-projekten utvecklats till ett sammanhållande kitt för erfarenhetsutbyte mellan de olika regionerna. Många gånger har vi konstaterat varandras olikheter, men även likheter i form av problem vi gemensamt försökt lösa för att lyckas bättre med integrationsfrågor. Samarbetet har varit givande och förhoppningen är att det fortsätter även efter projekttidens slut. Att skapa nätverk tar sin tid och dess nytta kan inte nog värderas.

● *Lilian Ivars fungerade som projektkoordinator för Delaktig i Finland -projektet i K5-kommunerna.*

Närpiön malli

Pohjanmaalla sijaitsevassa Närpiön kunnassa 85 prosenttia asukkaista on ruotsinkielisiä, yhdeksän prosenttia vieraskielisiä ja kuusi prosenttia suomenkielisiä. Vieraskielisten asukkaiden määrä on siis huomattava. Närpiö otti vastaan pakolaisia jo 1980-luvulla, mutta maahanmuuttajien määrä lähti nopeaan nousuun vuoden 2004 jälkeen työperäisen maahanmuuton myötä. Närpiö alkoi rekrytoida työvoimaa ulkomailta kasvihuoneviljelyssä ja metallialalla olleen suuren työvoimapulan vuoksi.

Närpiön onnistunut kotoutumismalli perustuu neljään tekijään: henkiseen ilmapiiriin, kuntaan voimavarana, työnantajiin sekä maahanmuuttajiin itseensä. Hyvä henkinen ilmapiiri ja maahanmuuttajamyönteisyys johtuvat Närpiön historiasta siirtolaisten lähtöalueena, kuulumisesta kielivähemmistön vähemmistöön närpiöläisen ruotsin murteen vuoksi sekä yrittäjämönteisyydestä. Närpiön kunta taas on voimavara sopivan kokonsa vuoksi; yhteistyö yli hallinto- ja organisaatorajojen on vaivatonta. Myös pakolaisia varten luodut valmiit rakenteet helpottavat työperäisten maahanmuuttajien vastaanottoa, ja tiedotustyö ja asennemuokkaus kuntalaisten ja työnantajien keskuudessa edistävät myönteistä ilmapiiriä.

Työnantajien rooli on ollut merkittävä, koska työnantajat ovat työvoiman tarpeen vuoksi sitoutuneet maahanmuuttoon ja kotouttamiseen muun muassa auttamalla työntekijöitä asunnon hankinnassa ja kielikursseille osallistumisessa. Yritysten ollessa pääasiassa pieniä työnantajan ja työntekijän välille syntyy henkilökohtainen ja luottamuksellinen suhde. Kotoutumista on edistänyt myös maahanmuuttajien tulo Närpiöön kokonaisina perheinä. Vanhempien saadessa töitä ja lasten päästessä päivähoitoon tai kouluun perheen on helpompi juurtua Närpiöön. Maahanmuuttajat ovat houkutelleet sukulaisiaan ja tuttaviaan entisestä kotimaastaan Närpiöön, mikä on entisestään lisännyt viihtymistä. (Mattila & Björklund, 2013.)

Kommentti

Virpi Harilahti-Juola

*Pudasjärven Osallisena Suomessa
-hankkeen projektikoordinaattori*

Kunnat oppimaan toisiltaan

Pudasjärvi on tällä hetkellä oikeastaan siinä tilanteessa, missä Närpiö on ollut ottaessaan vastaan ensimmäisiä kiintiöpakolaisia. Jonkinlaisessa pioneerivaiheessa siis. Tässä hetkessä luodaan sitä viestiä, palveluja ja niitä mahdollisuuksia, joita Pudasjärvi voi tarjota. Pudasjärven kaupungin palvelut alkavat pikku hiljaa vastata myös maahanmuuttajien tarpeisiin. Se, mitä kaupunki seuraavaksi tarvitsee, on lisää asuntoja ja uusia työpaikkoja. Koko kaupungin elinkeinotoimen, työnantajien ja yrittäjien on yhdessä mietittävä mahdollisia uusia elinkeinoja ja mahdollisuuksia luoda uusia työpaikkoja. Tämä koskee ihan yleisesti kaikkia kuntalaisia, ei vain maahanmuuttajia. Myös toisen asteen opiskelupaikkojen pysyminen Pudasjärvellä on erityisen tärkeää kaikkien, ei vain maahanmuuttajien, kannalta. Tämä taas puolestaan osoittaa sen, että maahanmuuttotyön on oltava osa kaikkea kunnan kehittämistyötä - pelkät palvelut eivät riitä, on oltava opiskelu- ja työpaikkoja. Toisaalta Närpiön mallista ja kokemuksista voisi olettaa, että kaikenlainen maahanmuutto tuo mukanaan muutakin maahanmuuttoa. Vaikka kaupunki aloittaa työn humanitaarisen vastaanoton kautta, se voi tulevaisuudessa tuoda tullessaan myös esimerkiksi työperäistä maahanmuuttoa. Kuntien tulisi ilman muuta olla tulevaisuudessa enemmän tietoisia myös toistensa tekemästä työstä, malleista ja kokemuksista. Myös hyvin erilaiset kunnat voivat oppia toisiltaan. Kehittämisjohtaja Mikko Kälkälä totesi Pudasjärven ja Tampereen välisestä yhteistyöstä, että ”jos halutaan kehittää jotain uutta, niin mitä järkeä olisi laittaa kahta samanlaista yhteen?” Minunkin mielestäni kahden samanlaisen toimijan keskustelu, ajatukset, käytänteet ja mallit voivat jo lähtökohtaisesti olla niin samanlaiset, että vuoropuhelu on enemmänkin jo olemassa olevan viilaamista ja toistamista.

GODA MODELLER FRÅN DEN SVENSKSPRÅKIGA FRIA BILDNINGEN

Ulrica Taylor

Integration på två språk och i kombination med praktiska ämnen

Inom den fria bildningen har man under de senaste åren i rask takt utvecklat undervisningen för invandrare bland annat med hjälp av finansiering i form av kvalitets- och utvecklingsfinansiering och studiesedelbidrag. Målgruppen växer snabbt, volymerna och kursutbudet ökar och det ger också möjlighet till större specialisering. Här presenteras några exempel där man på svenskspråkigt håll dels har jobbat med tvåspråkiga modeller samt med verksamhet där man integrerar språk med mer praktiska ämnen. På tvåspråkiga orter är det till stor fördel att få lära sig både finska och svenska eftersom det ses som en merit när man söker jobb och för att det ger tillgång till flera sociala nätverk. De praktiska och samhällsinriktade ämnena har man tagit med för att de medför en aspekt av meningsfullhet, ger pedagogiska fördelar och ser till invandrarnas behov som helhet också med tanke på deras fortsatta integration. Materialet har samlats in i form av fokusintervjuer med ledare, lärare och deltagare under våren 2013 vid Medborgarinstitutet Raseborg, Folkhälsan Utbildning och Helsingfors arbis.

Mot större volymer och ett mer samhällsinriktat utbud

Vid Medborgarinstitutet Raseborg har man under det läsåret 2012–2013 mer än fördubblat sitt utbud i svenska för invandrare jämfört med ett par år tidigare. Förutom mer traditionella språkkurser på tre nivåer (nybörjarkurs, kurs på mellannivå och avancerad kurs) har man också ordnat till exempel veckoslutskurser för invandrare, både svensk- och finskspråkiga, där man har varvat språkinläring med motion och kultur. Man märkte också att det fanns behov att ordna kurs för nyanlända. Den kursen var också tvåspråkig och handlade dels om att de nyinflyttade skulle få kunskap om finländsk kultur samt att de skulle få de vardagskunskaper de behöver för att klara sig i det finska samhället:

Sedan var det t.ex. en sekreterare från stadens hyresbostäder som kom till kursen och berättade hur det är att bo hos stadens hyresbostäder och hur man ansöker om en större lägenhet eller understöd för hyran och annat sådant. Många invandrare vill också veta hur man använder datorer i vissa fall, att hur man betalar om man har bankkonto eller till exempel beställer en bilbesiktning via nätet. Det var många sådana saker som man inte själv tänkte på innan.

Maarit Hujanen, rektor Medborgarinstitutet Raseborg

Gerd Fors, som har jobbat som invandrarlärare i över 20 år, både på Västra Nylands folkhögskola, Lärkkulla och vid Medborgarinstitutet Raseborg, berättade om sina undervisningsmetoder. Hon använder sig av suggestopedi och Total Physical Response vilket innebär att deltagarna uppmuntras att använda språket kommunikativt och på ett sådant sätt att hela kroppen och båda hjärnhalvorna är med.

Men den här nybörjarkursen, den var jättelyckad för där var de så motiverade och de hängde med på allting, på alla danser, alla sånger och de tyckte det var så roligt. Och där hade vi nog en lärobok också men vi utvidgade nog väldigt mycket från den där läroboken, så att...Det blev väldigt livfullt och det blev lyckat. Riktigt.

Gerd Fors, lärare Medborgarinstitutet Raseborg

Fors framhöll nyttan av att ha finskspråkiga blandade med invandrare på kurserna i svenska. De finskspråkiga blev mer frimodiga och vågade mera än de skulle ha vågat i en grupp med enbart finländare. De smittas av invandrarnas mer livfulla och mer avslappnade förhållningssätt och när de märker att de kan gå in i en roll (som man gör inom suggestopedin) och inte behöver vara sig själva så vågar de släppa loss.

Språkstudier i kombination med handledning till yrkesstudier

Vid Västra Nylands folkhögskola undervisade Gerd Fors för något år sedan en grupp invandrarkvinnor i en kurs som hette "Ett hantverk som yrke". Målsättningen med kursen var att kvinnorna efter slutförd kurs skulle kunna fortsätta på en vidareutbildning inom hantverk, till exempel vid ett yrkesinstitut. Fors berättar, att kursen också i praktiken fungerade på det sättet. Någon hade till exempel kommit in på en utbildning i konstsmide. Hon påpekar, att det inte är rimligt att de efter kursen ska kunna livnära sig på det hantverk de specialiserat sig på, men att det var meningen att de skulle få in foten någonstans och att det sedan skulle leda till en karriär inom området.

Vi hade kvinnokursen för två år sen som koncentrerade sig kring hantverk. Det var silversmide, det var sömnad och keramik. Det här var nånting helt nytt som vi hade jobbat fram under ett par års tid. Vi hade förhandlat med Arbetskraftsbyrån.

Och de skulle få behålla sina dagpengar, trots att de gick dagtid. Och det lyckades vi med. Och då visade det sig att de här kvinnorna så de flesta hade gått sin integrationsutbildning på finska, så att den gick på finska som huvudspråk. Jag höll i trådarna för den och då hade vi finska, och nybörjarsvenska, som jag höll då...Lite data, lite samhällskunskap, och så de där hantverken. Och när det gäller hantverk så var de enligt en sån pedagogik att man lär sig mera när man gör saker. Man förklarar vad man GÖR. Och därför så var finskläraren med ibland på de här hantverkstimmarna, och de fick förklara för finskläraren vad de gjorde.

Gerd Fors, lärare Medborgarinstitutet Raseborg

Enligt ett liknande koncept har man nyligen i Vörå, vid Folkhälsan Utbildning, från och med läsåret 2012–2013 påbörjat en kurs i svenska för invandrare där motion utgör en viktig ingrediens. Deltagarna, främst män, men även någon enstaka kvinna, har undervisats i svenska 20 timmar per vecka och haft olika typer av motionspass 4–6 timmar per vecka. Under våren 2013 deltog 22 studerande i kursen. Folkhälsan Utbildning har främst samarbetat med flyktingförläggningen i Oravais och har

sett kursen som en möjlighet för till exempel asylsökande att få en meningsfull sysselsättning medan de inväntar sitt beslut. Kursen fungerar också som en språngbräda till andra utbildningar. Läraren ger alla deltagare handledning för att ge bästa möjliga stöd för den fortsatta integrationen.

Samarbetet fungerar också på det sättet att när den grundläggande utbildningen slutar så är det då min uppgift att hitta en lämplig plats, ett lämpligt ställe för alla studerande att fortsätta nästa höst. Vissa kommer att fortsätta här, men andra kommer att börja studera till något lämpligt yrke. Så via den vägen har jag samarbete väldigt mycket med YA [Yrkesakademin], i Vasa och i Korsnäs. Och vi försöker hitta olika studiestigar som är lämpliga för deltagarna i den här gruppen.

Tuija Österman, lärare Folkhälsan Utbildning

Folkhälsan Utbildning har också samarbete med de lokala idrottsföreningarna och har lotsat in flera av deltagarna i till exempel fotbolls- och volleybollföreningen vilket ger dem både ett värdefullt socialt sammanhang och ett naturligt forum att förbättra sina språkkunskaper i på ett naturligt och praktiskt sätt.

Deltagarnas behov, kulturella skillnader som resurs

Lärarna är mycket medvetna om att de kurser de undervisar i handlar om så mycket mera än språkinläring och också det att kulturella skillnader och deltagarnas "bagage" och situation påverkar inläringen på ett märkbart sätt.

Nåja, om man nu tänker att man på två år ska ha en sån språklig nivå att man ska kunna studera till ett yrke så det fungerar för vissa, som har studievana sen tidigare och som kanske har ett modersmål som liknar svenska, så det är lätt att lära sig, eller man har ett hjälpspråk som engelska t.ex. gemensamt med läraren. Men om man t.ex. kommer från Burma som vissa av våra studerande, som inte har något gemensamt språk med läraren, som inte har någon studievana sen tidigare och som upplever Finland som ett väldigt annorlunda land och det är mycket inläring som pågår hela tiden vad som gäller mat, väder, klimat, där allting är annorlunda, att...Det sker så mycket inläring samtidigt, att man kan inte förvänta sig att de lär sig språket som andra som kommer från en annan kultur som är mera lik vår. Det varierar väldigt mycket, men jag tycker det är bra att man har målsättningar, konkreta målsättningar, men det är inte alla som uppnår dem.

Tuija Österman, lärare Folkhälsan Utbildning

Det är ju kanske just det här att i en vanlig skola så är det just det här tekniska överförandet av kunskap och information. Men här är läroprocessen en större del av det här, för de ska integreras i samhället och de behöver kunskap om samhället på ett annat sätt. Så det är mera att man umgås tillsammans och diskuterar, och som lärare tar reda på vilka luckor de har i sitt kunnande. För de har så olika bakgrund, som gör att de har så olika behov och olika kunskaper som man som lärare då får ta reda på. Att undervisningen är mera skraddarsydd. Jag gör en plan alltid för dem, jag träffar gruppen men jag får nog ändra alltid jättemycket sen när jag ha träffat dem.

Tuija Österman, lärare Folkhälsan Utbildning

Vid Helsingfors arbis har man byggt ett program där deltagarna kan välja en kurs i svenska, en kurs i finska, en kurs i historia där samhällskunskap också ingår, samt en kurs i praktisk svenska som innehåller främst diskussions- och uttalsövningar samt studiebesök. Dessutom har deltagarna möjlighet att delta i Luckans mentorskapsprogram FIKA. FIKA står för Förening, Integration, Kommunikation och Aktivitet och har som primärt mål att förbättra möjligheter att integreras i det finlandssvenska samhället med hjälp av föreningar och frivilliga. För mammor med småbarn finns också en mamma-barngrupp där Arbis ordnar barnpassning med aktiviteter för barnen medan mammorna deltar i språkkursen. De har sett ett mervärde i att deltagarna får träffa flera olika lärare som tillför olika saker. Det gör också att lärarna kan stöda deltagarna på ett annat sätt. Olika lärare ser olika saker och kan förmedla vad de enskilda deltagarna kan behöva stöd med och ser vem i lärarteamet som bäst sköter de uppgifterna.

I början av kursen blir varje deltagare intervjuad så man kan reda ut på bakgrund, förutsättningar och målsättningar både med språkinläringen och vad man vill med sina språkkunskaper, vart man tänker söka sig efter kursen osv. Utgående från det har man gjort upp individuella planer. Det här gör att deltagarna känner sig sedda som individer på ett sätt som de uppskattar mycket.

En deltagare som går i mamma-barngruppen berättade hur mycket hon som mamma uppskattade den arbetsformen eftersom det gav henne möjlighet att delta i undervisningen vilket hon inte annars hade haft. Hon berättade även, att hon uppskattade att det helt tydligt fanns en klar tanke också bakom verksamheten i barngruppen. I barngruppen hade de sjungit barnsånger som man sedan också gått igenom med mammorna, vilket hade gjort att de hade kunnat sjunga sångerna tillsammans hemma och därmed fått en gemensam kontaktyta till det nya språket.

And before now, I was taking some courses in school in Finnish, and trying now to speak Finnish. But it was a little difficult for me, maybe because of my background learning your language is [exhausting?]. But when I found out about this Swedish integration programme I decided to give it a try as well, since it's an official language, and it was a bit easier for me than Finnish because there are a lot of similarities with the Germanic language, so...And they've been very helpful also, especially with the affiliation they have with Luckan, for example the mentorship programme FIKA and they also got me a mentor, a Finnish man, advising me on what to do and how to, like, integrate properly...Before then it was difficult, it was as if I was left out in society, I just found I was walking and I was getting depressed, I couldn't really integrate in the old way. So it was really difficult.

Deltagare från Nigeria, Helsingfors arbis

A lot of my friends are Swedish Finns. And also a very good friend of mine, she is a Swedish Finn. And it also has to do with documentation and some of that, because most of the paperworks you have to do are either in Finnish or in Swedish, so...I decided that I need to really have one official language first. I would definitely love to learn Finnish, but I don't want to learn it with frustration and under pressure. Because I know I'm no good at learning new languages, so if it has to do with frustration and pressure it will turn to anger. So I want to learn it with ease, and calmly. So I decided "Okay, let me go for Swedish. Maybe it will be much more easier for me to assimilate culture, communicate and maybe to do the paperworks."

Deltagare från Nigeria, Helsingfors arbis

I learned that, of course if you look at the job market, Swedish and Finnish are required in many work places, or Swedish is also an advantage to have. And of course Finnish must be the basis, but since I have to prioritize something and I saw and I heard from people in this area that you can actually have an advantage if you know, let's say Swedish, English, and Russian, for example. It would be an advantage, as opposed if you have basic of this and basic of that, so you should actually achieve good level and Swedish could be an advantage in the work place as well.

Deltagare från Ukraina, Helsingfors arbis

Utbildning som en väg in i sociala nätverk

Deltagarna tyckte också att man genom Helsingfors arbis samarbete med Luckan öppnat upp dörrar till många viktiga sociala nätverk och hade uppfattat att det verkade lättare att komma in i de finlandssvenska nätverken än i de finska. Man upplevde att man i de finlandssvenska, mindre kretsarna hade lättare att få stöd och nya användbara kontakter. Dessutom ansåg de att svenskan öppnar dörrar till att söka arbete både i Österbotten och i Norden.

Jenny Kajanus undervisar invandrare i svenska vid Helsingfors arbis och anser att samarbetet med Luckan och de möjligheter det har erbjudit att få in deltagarna i olika sociala sammanhang är till stor fördel när det gäller integrationen.

Jag tror att integration ganska långt handlar om att trivas och känna sig hemma. Det handlar förstås om språk och arbete och studier, men sen handlar det också om att ha någonstans att gå, ha nån att ringa till. Så att en jätteviktig bit är också stämningen i gruppen och att göra den sån att de blir vänner med varandra. Naturligtvis är det viktigt att lära känna finländare, men minst lika viktigt att man har en stödgrupp med personer som är i samma situation som man själv. I takt med att de lär känna varann kan de också stöda varann, och utbyta erfarenheter om t.ex. hur man får en mentor eller ett Fpa-kort.

Jenny Kajanus, lärare Helsingfors arbis

Det är tydligt att de lärare som undervisar invandrare alla tycker att det är mycket motiverande och givande, även om grupperna ofta är heterogena och därför ger lärarna många olika typer av utmaningar.

Det är jätteroligt att jobba med det här, för det känns så meningsfullt. Det finns ju ett alldeles tydligt behov. Dels ett praktiskt behov av att få in en fot i samhället och lära sig språket för att kunna ansöka om medborgarskap eller få jobb. Men också ett socialt behov, som gör att man känner att kursen är viktig för deltagarna. Och fast man inte alla gånger kanske själv är på topp, så är kursdeltagarna ändå entusiastiska. Så att ja, det är väldigt tacksamma grupper för en som lärare, de ger mycket.

Jenny Kajanus, lärare Helsingfors arbis

I Raseborg har man också haft som mål att se kursdeltagarna som resurser för den egna organisationen. Man har bland deltagarna rekryterat både lärare och praktikanter. Det har varit en äkta win-win-situation där invandrarna fått en meningsfull plats i samhället samtidigt som de har agerat ambassadörer för medborgarinstitutets verksamhet och kunnat lotsa in nya deltagare genom de egna sociala nätverken.

Mot integrationsutbildning där man ser hela människan

Exemplen från Raseborg, Vörå och Helsingfors är alla modeller där man utgår ifrån att integration handlar om något mycket mera än att lära sig ett språk. De är säkerligen inte unika men visar på det som borde utgöra grunden i all integrationsundervisning: att se individerna som helheter med behov att bli integrerade i samhället, vare sig det då är på ett eller flera språk, att lära sig språket eller språken, få de kunskaper de behöver för att klara av vardagen i det finska samhället, hitta meningsfulla sociala nätverk och få det stöd som krävs för att de ska kunna ta följande steg in i yrkesutbildning eller in i arbetslivet. På tvåspråkiga orter är det viktigt att man kan erbjuda möjlighet för invandrarna att välja båda språken och att man inte bygger upp modeller som tvingar dem att välja. Man kunde också mer systematiskt utveckla modeller för mentorskap. Den verksamhetsformen fungerar inte bara till fördel för invandrarna utan är lika

värdefullt för dem som fungerar som mentorer. Det ger en större medvetenhet och förståelse för de invandrades situation samtidigt som man känner att man får ge något meningsfullt. Gärna kunde man också i högre utsträckning samarbeta med lokala föreningar som kan ha otroligt stor betydelse för integrationen både som en naturlig arena för språkinlärning, men framför allt genom att det ger individerna en tydlig roll i ett meningsfullt sammanhang samtidigt som det öppnar upp dörren till nya sociala nätverk.

- *Ulrica Taylor är verksamhetsledare vid Bildningsalliansen och har haft i uppdrag att samla in enkät- och intervjumaterial från aktörer som erbjuder svenskspråkig utbildning för vuxna invandrare.*

6

ASIAANTUNTIJOIDEN
OSAAMISEN
KEHITTÄMINEN

UTVECKLING AV
EXPERTERNAS KUNNANDE

Yhteiskunnan monikulttuuristuminen ja monikielistyminen ovat tuoneet mukanaan uudenlaista asiantuntijuutta, mutta myös edellyttäneet uudenlaisen perus- ja täydennyskoulutuksen luomista. Asiantuntijoilla tarkoitetaan tässä maahanmuuttajataustaisten kanssa työskenteleviä kantasuomalaisia ohjauksen, neuvonnan ja opetustyön ammattilaisia sekä maahanmuuttajataustaisia asiantuntijoita. Erona heidän välillään on tavallisesti se, että kantasuomalaiset ovat hankkineet usein asiantuntijuutensa monikulttuurisesta ja monikielisestä työstä työkokemuksen ja täydennyskoulutuksen kautta, kun taas esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset opetusalan asiantuntijat täydentävät muualla hankkimaansa tutkintoa tai suorittavat koko tutkinnon saavuttaakseen työelämän edellyttämän kelpoisuuden.

Tietoisuus asiantuntijoiden osaamisen kehittämistarpeista sekä niihin liittyvistä toimintakulttuureiden ja poikkihallinnollisen yhteistyön haasteista näkyy viime vuosien viranomaisdokumenteissa, kotouttamistyöhön liittyvissä lukuisissa hankkeissa sekä erillisillä avustuksilla toteutetuissa koulutuksissa. Esimerkiksi Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen perusteet (OPH 2012) ohjaavat kotoutumiskoulutusta tarjoavia organisaatioita monikulttuurisen yhteisön rakentamiseen, monimuotoisuuden tiedostamiseen sekä sitä tukeviin toimintatapoihin ja käytänteisiin sitoutumiseen. Koulutusorganisaatioiden tulisi rakentaa monikulttuurisuutta tukevia käytänteitä johdonmukaisesti sekä arvioida säännöllisesti tavoitellun ja toteutuneen toimintakulttuurin yhtäpitävyyttä kehittyäkseen organisaationa.

Asiantuntijoiden perus- ja täydennyskoulutustarpeet liittyvät muun muassa kielij- ja kulttuuritietoisuuden ymmärtämiseen, yhteisölliseen koulutukseen sekä oppilaitosten toimintakulttuurin muutokseen. Asiantuntijoiden koulutuksessa on oleellista, että asiantuntijuutta ei nähdä pelkästään yksilön ominaisuutena, sillä työ on luonteeltaan tiimityötä, ja tiimit ovat tavallisesti moniammatillisia. Täydennyskoulutuksen tulisi olla koko yhteisöä kouluttavaa, kertaluonteisuuden sijaan pitkäkestoista sekä eri alojen osaajia yhteen tuovaa. Toimintakulttuurit yhteisöstä riippumatta muuttavat kuitenkin hitaasti, sillä nopeita vaikutuskeinoja työyhteisöjen rakenteisiin, pedagogiikkaan, asiakaspalvelukäytänteisiin, piiloarvostuksiin sekä tieto- ja osaamiskäsitukseen ei ole helppo luoda. Oman haasteensa näihin muutoksiin tuo hallinnonalojen siilomainen ja sirpaleinen rakenne.

Asiantuntijuus lisääntyy tavoitteellisesti kokeilemalla

Osallisena Suomessa -hankkeen kokeiluhankkeissa lähtökohtina olivat moniammatillinen yhteistyö yli hallintorajojen, joustavat ja vaihtoehtoiset tavat tehdä toisin niin hallinnollisesti kuin pedagogisestikin, ennakoiva ohjaus ja neuvonta, asiakaslähtöi-

syys sekä toimintakulttuurien muutos. Nämä ovat mittavia lähtökohtia mutta myös sellaisia, joita ei muuteta pelkästään koulutuksella, joskaan ei myös pelkästään rakenteita muuttamalla ja niitä uudelleen järjestelemällä. Tarvitaan myös muun muassa rohkeutta kokeilla, erehtyä ja oppia, muuttaa totuttuja ajattelutapoja, tehdä tiimityötä yli tehtävä- ja hallintorajojen sekä kykyä tehdä yksilöiden kannalta tarkoituksenmukaisia päätöksiä. Jotkin muutoksista voivat tapahtua hitaasti, joten muutosprosessi voi edellyttää myös aikaa ja tilaa.

Kokeiluhankkeiden tekstit tässä julkaisussa välittävät viestiä siitä, miten nämä lähtökohdat ovat saaneet hankkeissa tuulta alleen joko muuttuneina toimintatapoina, uuden löytämisenä tai vanhan käytänteen hyväksi havaitsemisena. Vaikka tekemiseen ei ole tarjottu täydennyskoulutusta kaikille toimijoille, kokeiluhankkeissa tietoinen suunnittelu ja tavoitteellinen toiminta ovat kehittäneet toimijoiden asiantuntijuutta. Esimerkiksi nuorten ja aikuisten tekstit osoittavat oivaltavasti, miten ohjauksen tukeva vaikutus tai oppimisen tuloksellisuus ovat parhaimmillaan joustavasti tehtävä- ja hallintorajat ylittävää tiimityötä, joka ei välttämättä vaadi lisäresursseja, vaan työn uudelleen järjestämistä ja oman työnkuvan näkemistä yhteisöllisenä yksilösuorituksen sijaan.

Lasten hankkeiden tulokset ja tuotokset puolestaan havainnollistavat, miten monikielisyttä ja monikulttuurisuutta arvostavan työn ja monikielisyttä tukevien käytänteiden luominen lisää työntekijöiden kielellistä tietoisuutta ja valmiuksia tukea lasten kielellistä kehitystä monien muiden taitojen lisäksi. Lisäksi hankkeiden tekstit puhuvat sen puolesta, että totutut tavat toimia eivät välttämättä ole paras ratkaisu ja että ”luvan kanssa kokeileminen” on tuonut mukanaan uusia toimintatapoja ja luonut uudenlaisia tiimi- ja työparimalleja. Tämä on ohjannut tarkastelemaan laajemminkin käytänteiden toimivuutta ja mielekkyyttä. Useissa hankkeissa tavoitteiden mukainen toiminta on johtanut myös uudenlaisten verkostojen syntyymiseen, joka puolestaan on luonut uudenlaista osaamista.

Eväitä Specimasta

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuodesta 2009 tukenut Specima-rahoituksella varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, lukiokoulutuksen sekä ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen piirissä työskentelevän maahanmuuttajataustaisen opetus-, ohjaus- ja neuvontahenkilöstön sekä maahanmuuttajien koulutuksessa toimivan vastaavan henkilöstön koulutusta. Opetus- ja ohjaushenkilöstölle suunnattu koulutus voi olla täydentävän ja valmentavan koulutuksen lisäksi pätevöittävää koulutusta. Koulutusta on tarjottu siis myös sellaisille henkilöille, jotka tähtäävät alalle ja tarvitsevat pä-

tevyuden tai lisää osaamista alallaan. Koulutuksen tavoitteena on lisätä osallistujien kelpoisuutta ja valmiuksia vastata maahanmuuttajataustaisten oppijoiden tarpeisiin sekä vahvistaa työssä tarvittavaa suomen tai ruotsin kielen taitoa. Erityisavustusta ovat voineet ja voivat hakea opettajankoulutusta järjestävät ammattikorkeakoulut ja yliopistot.

Vuosittain on käynnistynyt noin kymmenen Specima-hanketta, ja koulutuksiin on osallistunut noin 900 henkilöä vuosina 2009–2013. Specima-koulutusten sisällöt ovat painottuneet kasvatustieteen opintoihin, suomen kielen ja kulttuurin opetukseen sekä ohjaukseen. Koulutusten pituudet ovat vaihdelleet muutaman päivän seminaarista parin vuoden koulutuskokonaisuuksiin. Viime vuosina painopiste on ollut pitkäkestoisessa koulutuksessa, jossa pedagogisten opintojen laajuus on ollut 30–60 opintopistettä. Specima-rahoituksella on järjestetty koulutusta myös Osallisena Suomessa -hankkeen kokeilujen asiantuntijoille, ja tässä julkaisussa esitellään kahta koulutuskokonaisuutta.

Ulkomaisten tutkintojen tunnustaminen

Opetushallitus päättää ulkomailla suoritetun korkeakoulututkinnon tason rinnastamisesta Suomessa suoritettavaan korkeakoulututkintoon.

Ammatillinen tunnustaminen

- Opetushallitus päättää ulkomaisen tutkinnon antamasta virkakelpoisuudesta tiettyihin säännelyihin ammatteihin (esim. opetus- ja sosiaali-ala).
- Alakohtaiset viranomaiset päättävät ammatinharjoittamisoikeuden myöntämisestä (terveydenhuoltoala Valvira).
- Tutkinnon antaman pätevyyden yksityisen sektorin tehtäviin arvioivat työnantajat yleensä itse.

Akateeminen tunnustaminen

- Korkeakoulut ja oppilaitokset päättävät:
 - tutkinnon antamasta jatko-opintokelpoisuudesta.
 - ulkomailla suoritettujen opintojen sisällyttämisestä Suomessa suoritettavaan tutkintoon.
 - Opetushallitus neuvoo tarvittaessa.

(Opetushallitus, <http://www.oph.fi/tutkintojentunnustaminen>)

Kelpoisuuksia opettajan työhön ja osaamisen täydentämistä

Osallisena Suomessa -hankkeen asettamispäätöksessä (2010) hankkeen yhtenä tavoitteena on kehittää maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta antavien opettajien, ohjaushenkilöstön ja muiden kotoutumiskoulutuksen parissa toimivien osaamista. Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelmassa (2010) tämä tavoite on konkretisoitu seuraavanlaisiin kehittämiskohteisiin: opetushenkilöstön sekä neuvonnan ja ohjauksen asiantuntijoiden monikulttuurisuusosaamisen ja ammatti-identiteettien kehittäminen, oman äidinkielen opettajien, valmistavassa opetuksessa ja koulutuksessa, kotoutumiskoulutuksessa sekä luku- ja kirjoitustaidon koulutuksessa toimivien kelpoisuusehtojen määrittelemineen sekä suomi ja ruotsi toisena kielenä -opettajien kelpoisuusehtojen täsmentäminen. Lisäksi asiantuntijoiden täydennyskoulutuksen suositteltiin olevan koko yhteisöä kouluttavaa ja asiantuntijoiden omaan työhön kytkettyä. Myös kolmannen sektorin toimijoiden asiantuntijuuden kehittäminen nostettiin esiin unohtamatta myöskään tutkimusta asiantuntijuuden kehittämisestä.

Osallisena Suomessa -hankkeessa on tuettu sekä maahanmuuttajataustaisen opetusalan henkilöstön pätevyuden ja osaamisen lisäämistä *Kuulumisia II – opettajankoulutuksen monikulttuurinen horisontti* -opettajankoulutuksella että neuvonnan, ohjauksen ja opetusalan asiantuntijoiden osaamista *Suomea kaiken ikää* -täydennyskoulutuksella. *Kuulumisia II* -koulutuksen vetäjät Tuula Pantzar, Juha Merta ja Outi Stüber ja *Suomea kaiken ikää* -kouluttajat Eija Aalto, Maisa Martin ja Minna Suni kertovat artikkeleissaan koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä sekä arvioivat koulutuksen vaikuttavuutta asiantuntijoiden osaamisen kehittämisessä. Artikkeleita on muokattu aiemmin *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* -lehden julkaisemista kirjoituksista.¹ Lisäksi kolme maahanmuuttajataustaista opettajaa kuvaa kokemuksiaan opettajaopinnoista ja niiden merkityksestä heille hieman eri näkökulmista. Samran Khezri toimii päätoimisena oman äidinkielen opettajana Turun normaalikoulussa ja viimeistelee kasvatustieteen maisteriopintojaan Tampereen yliopistossa. Epp Eskelinen työskentelee Kouvolan kaupungin kansalaisopistossa suomi toisena kielenä -aikuiskouluttajana sekä opinto-ohjaajana Tehdään yhdessä -projektissa. Krisztina Possuth toimii erityisluokanopettajana Tampereella.

Kuulumisia II -opettajankoulutus ja *Suomea kaiken ikää* -täydennyskoulutus edustavat järjestämistavoiltaan ja saavutettavuudeltaan sellaista koulutusta, jonka kautta voidaan vaikuttaa arvostukseen, käsityksiin ja edelleen toimintakulttuurien muuttumiseen. Ne osaltaan uudistavat yksilölähtöiseksi, monikulttuuriseksi ja seg-

1 www.kieliverkosto.fi, marraskuu 2012 ja maaliskuu 2013.

mentoituneeksi kritisoitua kouluttamisen tapaa. Tampereen opettajankoulutus mahanmuuttajataustaisille osoittaa myös sen, että koulutuksen kehittäminen on edellyttänyt vuosien pitkäjänteistä kehittämistyötä. *Suomea kaiken ikää* -täydennyskoulutus puolestaan rohkaisee kokeilemaan ja kehittämään intensiivisemmin koko yhteisöä osallistavaa, vertaismentorointia hyödyntävää ja ammattialat rikkovaa koulutustapaa – unohtamatta tarvetta tuoda näitä periaatteita myös korkeakoulujen perusopintoihin. Kotouttamistyön asiantuntijuus kehittyy parhaimmillaan työyhteisössä, jossa arvostukset, käsitykset, työtä ohjaavat hallinnolliset ja strategiset dokumentit sekä rakenteet ja käytänteet tähtäävät samaan maaliin.

Det mångkulturella och flerspråkiga samhället har fört med sig en ny typ av expertis, men har även gett upphov till krav på att skapa en ny typ av grund- och påbyggnadsutbildning. Med experter avses här urfinländare som arbetar med personer med invandrabakgrund och är yrkesverksamma inom handledning, rådgivning och undervisning samt experter med invandrabakgrund. Skillnaden dem emellan är vanligtvis att urfinländarna ofta har införskaffat sin sakkunnighet om mångkulturellt och flerspråkigt arbete via arbetserfarenhet och påbyggnadsutbildning, medan till exempel experter inom undervisningsbranschen med invandrabakgrund kompletterar en examen som avlagts någon annanstans eller avlägger en hel examen för att få den kompetens som arbetslivet förutsätter.

Insikten om behovet av att utveckla experternas kunnande och de därtillhörande utmaningarna med verksamhetskulturer och tväradministrativt samarbete visar sig i myndighetsdokument från de senaste åren, i flera projekt om integreringsarbete och i utbildningar som genomförts med hjälp av olika bidrag. Till exempel grunderna för integrationsutbildning av vuxna invandrare (Utbildningsstyrelsen 2012) fungerar som vägledning för organisationer som erbjuder integrationsutbildning för att bygga upp ett mångkulturellt samhälle, skapa medvetenhet om pluralism och binda sig till verksamhetsätt och praxis som stöder det. Utbildningsorganisationerna bör konsekvent bygga upp en praxis som stöder mångkulturalism och regelbundet utvärdera överensstämmelsen mellan de uppsatta målsättningarna och den förverkligade verksamhetskulturen för att utvecklas som organisation.

Experternas grund- och påbyggnadsutbildningsbehov rör bland annat insikter om språk- och kulturmedvetenhet, samhällelig utbildning och förändring av läroanstalternas verksamhetskultur. I experternas utbildning är det avgörande att expertis inte enbart ses som en individuell egenskap, eftersom arbetet till sin natur är teamarbete och teamen ofta är yrkesövergripande. Påbyggnadsutbildning bör utbilda hela grupper, vara långsiktig istället för en engångsföreteelse och föra samman sakkunniga från olika branscher. Oberoende av organisation förändras verksamhetskulturer dock långsamt, eftersom det inte är så enkelt att skapa snabba metoder för att påverka strukturerna, pedagogiken, kundbetjäningen, status och uppfattningar om kunskap och kunnande inom arbetsgemenskaper. Förvaltningsområdenas siloformade och splittrade struktur utgör dessutom en utmaning i sig för dessa förändringar.

Ökning av expertis genom målinriktade försök

Utgångspunkterna i Delaktig i Finland-försöksprojekten var yrkesövergripande samarbete över förvaltningsgränserna, flexibla och alternativa metoder för att göra på ett annat sätt både administrativt och pedagogiskt, förutseende handledning och rådgivning, en verksamhet som utgår ifrån kundens behov samt förändrade verksamhetskulturer. Dessa är omfattande utgångspunkter, men även sådana som inte förändras med bara utbildning, och inte heller genom att bara ändra strukturerna och omorganisera dem. Det behövs också bland annat mod att pröva nya saker, göra misstag och lära sig, förändra invanda tankesätt, arbeta i team över uppgifts- och förvaltningsgränser samt en förmåga att fatta beslut som är ändamålsenliga för individen. Vissa förändringar kan ske långsamt, så förändringsprocessen kan kräva tid och utrymme.

Texterna om försöksprojekten i denna publikation berättar hur dessa utgångspunkter har fått vind under vingarna i projekten antingen som förändrade verksamhetssätt och ny praxis eller som ett konstaterande att den gamla praxisen faktiskt är bra. Även om praktisk påbyggnadsutbildning inte har erbjudits alla aktörer har en medveten planering och målinriktad verksamhet inom projekten utvecklat aktörernas sakkunnighet. Till exempel texterna om unga och vuxna visar på ett utmärkt sätt hur stödjande handledning eller resultatnriktat lärande som bäst tar sig i uttryck som flexibelt uppgifts- och förvaltningsgränsöverskridande teamwork, som inte nödvändigtvis kräver tilläggsresurser utan en omorganisering av arbetet och en uppfattning om den egna arbetsbilden som samhällelig istället för som en individuell prestation.

Resultaten och slutsatserna från projekten om barn visar å sin sida hur ett arbete som värderar flerspråkighet och mångkulturalism samt utarbetandet av praxis som stöder flerspråkighet ökar de anställdas språkliga medvetenhet och beredskap att stöda barnens språkliga utveckling utöver många andra förmågor. Dessutom tyder texternas innehåll på att invanda handlingssätt inte nödvändigtvis är den bästa lösningen och att "tillåtna experiment" har fört med sig nya verksamhetssätt och skapat nya team- och arbetsparsmodeller. Det här har lett till en mer omfattande granskning av praxisens funktionalitet och ändamålsenlighet. I flera projekt har en verksamhet som följer målsättningarna även lett till att nya nätverk har bildats, som å sin sida har gett upphov till nya kunskaper.

Stöd från Specima

Undervisnings- och kulturministeriet har sedan 2009 understött utbildning av undervisnings-, handlednings- och rådgivningspersonal med invandrarbakgrund som arbetar inom småbarnsfostran, grundundervisning, gymnasieutbildning och yrkesinriktad grund- och påbyggnadsutbildning, samt motsvarande personal som arbetar med utbildning av invandrare med Specima-finansiering. Utbildning som riktar sig till undervisnings- och handledningspersonal kan utöver kompletterande och förberedande även vara kompetenshöjande. Utbildning har därmed även erbjudits sådana personer som strävar efter att komma in i branschen och behöver kompetens eller mer kunnande inom branschen. Utbildningens mål är att öka deltagarnas kompetens och beredskap att svara på studerande med invandrarbakgrunds behov och förstärka kunskaperna i finska eller svenska som behövs i arbetet. Yrkeshögskolor och universitet som ordnar lärarutbildning har kunnat och kan ansöka om specialunderstöd.

Cirka tio Specima-projekt har startats varje år, och cirka 900 personer har deltagit i utbildningarna från 2009 till 2013. Tyngdpunkten i Specima-utbildningarnas innehåll har legat på studier i pedagogik, inläring av det finska språket och den finländska kulturen samt handledning. Utbildningarnas längd har varierat från seminarier på några dagar till utbildningshelheter på ett par år. Under de senaste åren har tyngdpunkten legat på långvarig utbildning, där studier i pedagogik har uppgått till 30–60 studiepoäng. Utbildning med Specima-finansiering har även ordnats för experterna inom Delaktig i Finland-försöksprojekten, och två utbildningshelheter presenteras i den här publikationen.

Erkännande av utländsk examen

Utbildningsstyrelsen beslutar om likställning av nivån på en examen avlagd i utlandet med en högskoleexamen som avläggs i Finland.

Yrkesmässigt erkännande

- Utbildningsstyrelsen beslutar om den tjänstebehörighet för vissa reglerade yrken (t.ex. inom undervisnings- och socialbranschen) som utländska examina ger.
- Myndigheterna inom de olika branscherna beslutar om beviljandet av rätten att utöva ett yrke (Valvira inom hälsobranschen).
- Arbetsgivarna inom den privata sektorn bedömer oftast själva kompetensen som en utländsk examen ger då de anställer ny personal.

Akademiskt erkännande

- Högskolorna och läroanstalterna beslutar om
 - vilken behörighet för fortsatta studier en utländsk examen ger.
 - tillgodoräkandet av utländska studier som en del av en finländsk examen.
 - Vid behov ger Utbildningsstyrelsen råd.

(Utbildningsstyrelsen, http://www.oph.fi/utbildning_och_examina/erkannande_av_examina)

Behörighet för arbete som lärare och komplettering av kunskaper

I beslutet om grundande av Delaktig i Finland-projektet (2010) var en målsättning att utveckla kunnandet hos lärarna, handledningspersonalen och andra som arbetar med integrationsutbildning av invandrare. I utvecklingsplanen av Delaktig i Finland-projektet (2010) har denna målsättning konkretiserats till följande utvecklingsmål: utveckling av kunskaperna om mångkulturalism hos undervisningspersonalen och experterna inom rådgivning och handledning samt av deras yrkesidentitet, fastställande av behörighetskrav för lärare i det egna modersmålet samt lärare i den förberedande undervisningen och utbildningen, integrationsutbildningen och utbildningen i läs- och skrivfärdigheter, och precisering av behörighetskraven för lärare i finska och svenska som andra språk. Dessutom rekommenderades det att experternas påbyggnadsutbildning skulle utbilda hela grupper och vara kopplad till experternas eget arbete. Även utveckling av kunnandet hos aktörer i tredje sektorn lyftes fram utan att förglömma forskning om utveckling av expertis.

Inom projektet Delaktig i Finland har man understött både en ökning av kompetensen och kunnandet hos undervisningspersonal med invandrabakgrund

med lärarutbildningen *Kuulumisia II – opettajankoulutuksen monikulttuurinen horisontti* och kunnandet hos rådgivnings-, handlednings- och undervisningsexperter med påbyggnadsutbildningen *Suomea kaiken ikää*. Ledarna för *Kuulumisia II*-utbildningen Tuula Pantzar, Juha Merta och Outi Stüber och lärarna för *Suomea kaiken ikää*-utbildningen Eija Aalto, Maisa Martin och Minna Suni berättar i sina artiklar om utbildningarnas målsättningar och innehåll samt bedömer deras effektivitet i utvecklingen av experternas kunnande. Artiklarna har omarbetats från de tidigare publikationerna i tidningen *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*.¹ Dessutom beskriver tre lärare med invandrabakgrund sina erfarenheter av lärarstudierna och deras betydelse för dem ur en lite annan synvinkel. Samran Khezri arbetar som huvudsyssla som lärare i det egna modersmålet i Turun normaalikoulu och är inne på slutrakan av sina magisterstudier i pedagogik på Tammerfors universitet. Epp Eskelinen arbetar som vuxenlärare i finska som andra språk i Kouvola stads medborgarinstitut och som studiehandledare i projektet Tehdään yhdessä. Krisztina Possuth arbetar som specialklasslärare i Tammerfors.

Läroutbildningen *Kuulumisia II* och påbyggnadsutbildningen *Suomea kaiken ikää* representerar till ordningssättet och tillgängligheten utbildningar, med hjälp av vilka man kan åstadkomma förändrade värderingar, uppfattningar och slutligen verksamhetskulturer. Förändringarna förnyar då i sin tur utbildningssättet som har kritiserats för att vara individinriktat, monokulturellt och segmenterat. Tammerfors läroutbildning för personer med invandrabakgrund visar att utvecklingen av utbildningen har krävt ett långsiktigt utvecklingsarbete under flera år. *Suomea kaiken ikää*-påbyggnadsutbildningen uppmuntrar å sin sida till att mer intensivt prova och utveckla ett utbildningssätt som engagerar hela grupper, utnyttjar jämförande mentorverksamhet och sträcker sig över yrkesgränser – utan att förglömma behovet av att införliva dessa principer även i högskolornas grundstudier. Expertisen inom integreringsarbetet utvecklas bäst i en arbetsgemenskap där värderingarna, uppfattningarna, de administrativa och strategiska dokumenten som styr arbetet samt strukturerna och praxisen siktar mot samma mål.

1 www.kieliverkosto.fi, november 2012 och mars 2013.

KUULUMISIA TAMPEREELTA – PÄTEVÖITTÄVÄÄ KOULUTUSTA MAAHANMUUTTAJATAUSTAISILLE OPETTAJILLE

Tuula Pantzar, Juha Merta ja Outi Stüber

”Kuulumisia II – opettajankoulutuksen monikulttuurinen horisontti” on Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikön koulutusohjelma, joka on kohdennettu maahanmuuttajataustaisille opetus- ja kasvatusalalla jo toimineille tai sinne pyrkiville henkilöille. Koulutus pyrkii vahvistamaan laaja-alaista opettaja- ja kasvattajaidentiteettiä sekä antaa väylän pätevyitä opettajaksi muutoksessa olevan suomalaisen koulun toimintaympäristöihin.

Koulutuksen tausta

Tampereen yliopisto on historiansa ajan kantanut mukanaan tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden sekä vahvan yhteiskunnallisen vastuun ja sivistystahdon eetosta. Avoimuus yhteiskunnalliselle muutokselle on näkynyt yliopiston historiassa eri tavoin. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikkö on ottanut vastaan monikielisen ja monikulttuurisen yhteiskunnan mukanaan tuomat koulutuksellista tasa-arvoa koskevat haasteet ja lähtenyt kehittämään opettajankoulutusta yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Koulutuksen päämääränä on kehittää joustavia ja tapauskohtaisia ratkaisuja maahanmuuttajataustaisten opettajien kelpoisuusvaatimuksiin ja pätevytymiseen voimassa olevan hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Tavoitteet

Yhteiskunnallisessa muutoksessa koululla on keskeinen asema. Maahanmuuttajataustaisilla opettajilla on koulun toimintakulttuurin muuttamisessa ja kehittämisessä merkittävä rooli. Kasvatustehtävissä toimivien aikuisten kulttuurinen ja kielellinen monimuotoisuus vahvistaa koulun mahdollisuuksia olla mukana tässä muutoksessa ja saada vahvat tiedolliset, taidolliset ja asenteelliset valmiudet kohdata moninaisuutta kasvatuksen eri konteksteissa. Lisäksi koulutuksella halutaan vastata akateemisesti

koulutettujen maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseen. Koulutuksella pyritään tavoitteelliseen ja pitkäkestoiseen prosessiin ammatillisen yhdenvertaisuuden ja pätevyyden tuottamiseksi niin työmarkkinoilla kuin opettajainhuoneissakin. Lähtökohdiana on laajentaa opiskelijoiden mahdollisuuksia hankkia kelpoisuus siten, että aiemmin opittu tunnustetaan ja tunnustetaan.

Tavoitteena on laaja-alainen pedagoginen kelpoisuus toimia opettajana monikulttuurisessa yhteiskunnassa, jossa työvoimatarpeet muuttuvat ja moninaistuvat. Ajankohtaista on huomioida pääkaupunkiseudun täydennyskoulutustarpeet muuta maata unohtamatta.

Kohderyhmä ja pääsyvaatimukset

Koulutus on suunnattu maahanmuuttajataustaisille ja maahanmuuttajien opetus- ja koulustehtävissä työskenteleville henkilöille, joilla on kandidaatin tutkinto ja/tai ylempi korkeakoulututkinto. Ulkomailla suoritetusta tutkinnosta pitää olla rinnastuspäätös. Hakijoilla tulee olla opintojen suorittamiseen tarvittava suomen kielen taito, vähintään Yleisen kielitutkinnon taso 4.

Koulutuksesta tiedottamisessa keskeisessä asemassa ovat olleet työvoimaviranomaiset, kouluhallinnon eri tasot, maahanmuuttoon liittyvät kolmannen sektorin toimijat sekä yhdistykset. Merkittävä rooli tiedottamisessa on ollut hankkeen koulu- ja opiskelijaverkostolla.

Opiskelijavalinta

Koulutusohjelman valintamalli painottaa erityisesti

- hakijan soveltuvuutta opettajan työhön monikielisen ja -kulttuurisen koulun toimintaympäristössä ja kykyä mukautua uusiin tehtäviin,
- hakijan sitoutuneisuutta laaja-alaiseen opettajan työhön monikielisen ja -kulttuurisen koulun arjessa sekä opettajaksi kouluttautumisen tarvetta, sekä
- hakijan mahdollisuutta ja sitoutumista monimuoto-opiskeluun työn ohessa.

Koulutuksen rakenne

Koulutus toteutetaan opintokokonaisuutena, jonka sisällöissä integroituvat aineenopettajan pedagogiset opinnot (60 op) ja luokanopettajakelpoisuuden tuottavat

monialaiset opinnot (60 op). Integrointia tapahtuu sekä toiminnassa koulutuksen sisällä että laajemmin opettajankoulutuksen perinteisissä ohjelmissa. Aineenopettajan pedagogisissa opinnoissa tarjotaan lisäksi opettajakelpoisuuden lähtömaassaan saaneille opiskelijoille mahdollisuus suorittaa 15 op:n laajuiset täydennysopinnot.

Monialaiset opinnot toteutetaan perinteistä laajempina opintokokonaisuuksina, joissa asetuksessa määrätyt opetettavat aineet ja aihekokonaisuudet ovat sovelletusti mukana. Moduuleja ovat muun muassa kieli- ja kulttuuri, matematiikka ja luonnontiede sekä taide ja kehollisuus.

Toteutusmuoto

Opetus on suomenkielistä, ja se toteutetaan perinteisen opettajankoulutuksen vaatimuksista ja opetuksen tasosta tinkimättä. Vuonna 2013 alkaneessa *Kuulumisia III* -koulutuksessa opinnot jakautuvat kahdelle vuodelle, ja ne noudattavat uuden tieteenalayksikön opetussuunnitelmia siten, että pedagogiset opinnot suoritetaan yhden lukuvuoden aikana ja monialaiset opinnot kahden lukuvuoden aikana.

Opinnot voidaan suorittaa työn ohessa etä- ja monimuoto-opintoina. Lähiopetusjaksot ajoittuvat viikonloppuihin. Jokaisen opiskelijan henkilökohtainen opintosuunnitelma pohjautuu hänen opinto- ja työhistoriaansa, ja sitä pyritään opintojen avulla kohdentamaan alueellisten ja muuttuvien työvoimatarpeiden suuntaan. Koulutuksessa painotetaan tulevien opettajien kollegiaalisuuden, yhteisöllisyyden ja verkostomaisen työskentelyotteen vahvistumista. Opettajina toimivat tieteenalayksikön henkilöstö sekä muut asiantuntijat. Opetusharjoittelun ohjauksesta vastaavat harjoittelukoulujen mentoriopettajat.

Tulevaisuudennäkymiä

Monikielisen ja -kulttuurisen koulun tulevaisuuden arvokas voimavara ovat oman äidinkielen opettajat. Tutkimusten mukaan vahva äidinkielen taito edistää maahanmuuttajataustaisten oppilaiden toisen kielen oppimista ja yleistä koulumenestystä. Useat elinkeinoelämän piirissä tehdyt osaamistarvetiedustelut puolestaan osoittavat, että väestön monipuolinen kielitaito on tärkeä voimavara niin paikallisilla kuin maailmanlaajuisillakin työmarkkinoilla.

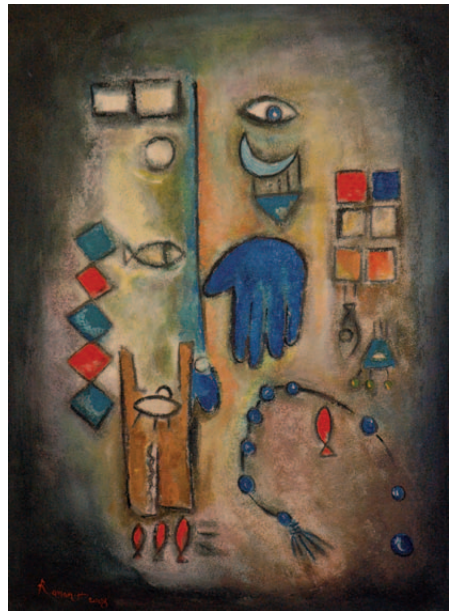
Meneillään olevan koulutushankkeen tavoitteena on ollut valmistaa tietä oman äidinkielen opettajan työnkuvasta lähtevälle kelpoisuuden määrittelylle. Osana hanketta on kehitetty Monikielisen opetuksen opinnot (25 op) osaksi yliopiston opetus-

ohjelmaa. Opintokokonaisuuden opetussuunnitelmassa painotetaan muun muassa oman äidinkielen opettajan tehtävässä tarvittavaa yhtenäiseen perusopetukseen ja erityiskasvatukseen liittyvää osaamista. Sisällöissä näkyvät myös monikieliseen ja kielitietoiseen kouluun liittyvät kehittämistehtävät, kuten maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kaksikielisyyteen kasvamisen haasteet ja koulujen monikielisten käytänteiden kehittäminen siten, että kouluissa olevasta kieli- ja kulttuurivarannosta hyötyvät kaikki oppilaat.

Erillisrahoitetun hankkeen jälkeen tavoitteena on kehittää osaksi yliopiston peruskoulutusta pysyvä väylä, jonka kautta maahanmuuttajataustaiset opettajat voivat täydentää tutkintoansa ja saada kaikilta opettajilta edellytettävän maisterin tutkinnon. Tämä pyrkimys on kirjattu myös Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikön toimintasuunnitelmaan.

Tutkimus on luonteva osa koulutuksen kehittämistä. Koulutus on antanut uusia virikkeitä hankkeessa mukana olleille eri tieteenalojen edustajille, ja meneillään on useita hankkeen pohjalta virinneitä tutkimuksia ja opinnäytteitä.

”Oman äidinkielen opettajat ovat tulevaisuuden monikielisen ja -kulttuurisen koulun arvokas voimavara.”

Yhteistyötahot ja koulutuksen vaikuttavuus

Koulutusta kehitettäessä on luotu laaja, opetuksen ja tutkimuksen monitieteistä asiantuntijuutta hyödyntävä yhteistyöverkosto. Verkostoon kuuluu käytännön opetustyötä tekeviä ja Tampereen yliopiston eri tieteenalojen asiantuntijoita. Yhteistyötä on tehty valtakunnallisesti sellaisten oppilaitosten kanssa, joissa on runsaasti maahanmuuttajataustaisia oppilaita ja opiskelijoita. Oman äidinkielen opettajan tutkintoa suunnittelevassa työryhmässä on asiantuntijoina myös oman äidinkielen opettajia. Hankkeella on lisäksi kansainvälistä yhteistyötä maahanmuuttajataustaisten opettajien koulutukseen suuntautuneiden yliopistojen kanssa.

Kokonaisuudessaan koulutuksen vaikuttavuuden perusteellinen selvittäminen vaatii aikaa, ja täsmällisen numeerisen tiedon kerääminen on vielä kesken. Jos tarkastellaan kuitenkin suuntaa antavasti koulutuksen vaikuttavuutta, opiskelijat ovat koulutuksen jälkeen sijoittuneet opetus- ja kasvatustieteiden tehtäviin, joissa kelpoisuus on määritelty, kuten aineen- ja luokanopettajiksi sekä S2-opettajiksi. Huomattava määrä opiskelijoita toimii tehtävissä, joissa kelpoisuutta ei ole toistaiseksi määritelty. Tällaisissa tehtävissä toimivat esimerkiksi valmistavan opetuksen opettajat eri kouluasteilla sekä oman äidinkielen ja omakielisen opetuksen opettajat. Opiskelijoita on työllistynyt myös maahanmuuttajakoulutuksen hallinnollisiin tehtäviin. Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajataustaisten opettajien työllistyminen on haasteellista. Pidemmällä aikavälillä näyttäisi kuitenkin siltä, että työura etenee lyhytaikaisista sijaisuuksista määräaikaisiin työsuhteisiin ja vakinaistamiseen.

● *Tuula Pantzar ja Juha Merta toimivat Kuulumisia-koulutuksen vastuulehtoreina ja Outi Stüber Kuulumisia-koulutuksen suunnittelijana Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikössä.*

MIELIPITEENI MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN OPETTAJIEN KOULUTUS- JA PÄTEVÖITYMIS- OHJELMASTA

Samran Khezri

Yhteiskunnassa asiat eivät voi olla hyvin, jos kaikki sen palaset eivät loksahda kohdalleen. Tämä tarkoittaa sitä, että jokaisella on oltava oma paikka yhteiskunnassa, missä hänellä on hyvä olla ja kokee olonsa turvalliseksi. Vasta silloin kun kaikki kokevat tullessaan kohdelluksi tasavertaisesti ja saaneen samanlaiset mahdollisuudet, voidaan puhua hyvinvointiyhteiskunnasta.

Suomi on vastaanottanut maahanmuuttajia ja pakolaisia yli kolmekymmentä vuotta. Näiden vuosien aikana maahanmuuttajien ja pakolaisten määrä, johon kuuluu luonnollisesti sekä luku- ja kirjoitustaidottomia että hyvin korkeastikin koulutettuja ihmisiä, on noussut ja tulee nousemaan vielä enemmän maailman tilannetta katsoen. Se mikä pistää heti ensimmäisenä silmiin, on se, miten nämä niin sanotut uussuomalaiset ovat löytäneet oman paikkansa uudessa elinympäristössään ja millaisia koulutautuumismahdollisuuksia ovat saaneet. Tilanne verrattuna Norjaan ja Ruotsiin on aika huolestuttava, koska maahanmuuttajia ei nähdä sellaisissa yhteiskunnan tehtävissä, jotka ovat tärkeitä, vaan heitä on sijoitettu tiettyihin asuinalueisiin ja he työllistyvät eniten yrittäjinä tai palvelualoilla.

Niille maahanmuuttajille ja pakolaisille, joilla on ollut parempi ja korkeampi koulutustausta ja ovat joutuneet aloittamaan niin sanotusti puhtaalta pöydältä, elämä tuntuu paljon raskaammalta. He ovat menettäneet oman asemansa ja työpaikkansa, ja täällä he joutuvat ponnistelemaan moninkertaisesti enemmän kuin kantasuomalaiset saadakseen heidän koulutuksensa mukaiset tehtävät. Kaikkien näiden ongelmien lisäksi epävarma tilanne tulevaisuutta kohtaan lisää huolta ja stressiä, ja elämä vaikeutuu entisestään.

Yksi keino, millä voi saada paljon hyviä tuloksia on saada maahanmuuttajat sel-laisiin tehtäviin, missä heillä on entisestään koulutusta. Loistavana esimerkkinä voidaan pitää maahanmuuttajataustaisten opettajien työllistäminen omakielisinä ja oman äidinkielen opettajina. Siitä on ollut erittäin paljon positiivista vaikutusta, kun maahanmuuttajataustaiset opettajat ovat saaneet mahdollisuuden toimia kouluissa kulttuurien välisenä linkkinä, opettajina ja kasvattajina ja yhteistyön rakentajina koulun ja kodin välissä. Heidän toimenkuvansa ja työtehtävänsä on jo tiedossa ja heidän

tehtävänsä vaikutukset maahanmuuttajaoppilaiden koulunkäynnissä ja motivoitumisessa on ollut todella positiivinen. Tämän lisäksi kodin ja koulun välisessä yhteistyössä heillä on ollut erittäin positiivinen vaikutus ja tehtävä, koska kulttuurieroista johtuen, koulun ja kodin välisessä yhteistyössä on ollut aina konfliktitilanteita, joita kumpikaan osapuoli ei yksin ole pystynyt ratkaisemaan. Siinä maahanmuuttajataustaisten opettajien rooli on noussut esille näkyvimmin, koska he ovat tietoisia molemmista kulttuurista ja ovat pystyneet saamaan osapuolet yhteisymmärrykseen.

Kaikista näistä positiivisista palautteista huolimatta, työsuhteen epävarmuus ja epäpätevänä toimiminen on vaikuttanut negatiivisesti opettajien luottamukseen työn jatkuvuuteen ja siihen, etteivät he ole voineet suunnitella töitään ja työuraansa. Jokaisella opettajalla on ollut pelkoa ja ahdistusta siitä, miten kauan hänen työnsä jatkuu ja mihin asti tätä toimenkuvaa tarvitaan ja rahoitetaan. Työsopimukset olivat määräaikaisia, koska ei ollut pätevyyttä. Kysymykseen, miksi ei saa koulutusta pätevyitymiseen on ollut se, että toimenkuvan kriteerit eivät ole määriteltyjä.

Tampereen yliopiston järjestettyä maahanmuuttajataustaisille opettajille pedagogiset ja monialaiset opinnot sekä viime vuodesta alkaen monikielisen opettajan perusopinnot, ovat avanneet uusia mahdollisuuksia. Tunnelin päästä näkyy valo kirkkaammin kuin koskaan. Koulutus on antanut kaikille, etenkin itselleni, paljon valmiuksia ja vahvistuksia omalle osaamiselle sekä antanut myös luotettavamman kuvan meistä työyhteisöllemme, koska olemme pystyneet suorittamaan pedagogiset opinnot suomalaisessa yliopistossa. Se on todiste ja näyttö siitä, että olemme pystyneet tekemään meiltä vaaditut tehtävät ja suoritukset.

Maahanmuuttajien hyväksi on tehty tärkeitä asioita, mutta voisin rohkeasti väittää näiden koulutusten järjestämisen olleen kaikkein tärkeintä. Asian vaikuttavuutta voidaan katsoa monelta kannalta. Opettajien varmuus omaan osaamiseen ja työn jatkumisen mahdollisuuteen on lisääntynyt, maahanmuuttajaoppilaiden suhtautuminen tulevaisuuteen on kääntynyt positiiviseen suuntaan, koska he näkevät, että koulutuksen ja tutkinnon saamisella on merkitystä, olisi missä tahansa maailmassa. Toisaalta koulun henkilökunnan suhtautuminen maahanmuuttajataustaisia opettajia kohtaan on kääntynyt positiivisempaan suuntaan.

Toivon, että Suomessa asuvilla maahanmuuttajilla olisi mahdollisuus pätevoityä omassa ammatissaan ja Suomessa voitaisiin hyödyntämään tätä maahanmuuttajissa olevaa ammatillista potentiaalia. On ihmettelemisen paikka, kun meillä Suomessa on jo olemassa tämä voimavara, joilla on osaaminen niin monessa asiassa, mutta Suomeen otetaan työvoimaa muualta. Eikö olisi järkevämpää käyttää jo Suomessa asuvien maahanmuuttajien osaamista järjestämällä heille heidän ammattiaan vastaavaa koulutusta, saada heidät pätevoitymään ja vähentää muun muassa tätä kautta maahanmuuttajien korkeaa työttömyyttä?

- *Samran Khezri toimii päätoimisena oman äidinkielen opettajana Turun normaalikoulussa ja viimeistelee kasvatustieteen maisteriopintojaan Tampereen yliopistossa.*

TIENI OPETTAJAKSI

Epp Eskelinen

Muutin Suomeen vuonna 1990 ja muutaman vuoden äitiyslomalla oltuani aloin aktiivisesti etsiä tietoa koulutus- ja työmahdollisuuksistani Suomessa. Opiskelin asioimistulkiksi työvoimapolitiittisissa koulutuksissa ja pääsin tekemään tulkin töitä. Halusin vahvistaa omaa suomen kielen taitoani ja tarvitsin tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja siksi etsin aktiivisesti koulutusvaihtoehtoja. Vuonna 1992 aloitin opinnot Oulun aikuislukiossa ja vuoden 1994 syksyllä kirjoitin ylioppilaaksi. Opiskelu-aika lukiossa antoi minulle aikaa pohdiskella, mihin suuntaan jatkan ja mitä minun tarvitsisi tehdä päästäkseni työelämään.

Päätin pyrkiä opiskelemaan kääntämistä ja tulkkausta Joensuun yliopiston Savonlinnan kansainvälisen viestinnän laitokselle. Opiskelu Savonlinnassa oli mukavaa, mutta aikuisopiskelijana ja kahden pienen lapsen yksinhuoltajaäitinä tarvitsin töitä rahoittaakseni opintoni ja ajattelin hakeutua isommalle paikkakunnalle. Halusin myös opiskella lisää suomen kieltä. Selvittelin opintopaikkani siirtomahdollisuutta Jyväskylän yliopistoon ja vuonna 1996 aloitin opinnot suomen kielen laitoksella. Vuoden 1997 kesäkurssi Kouvolassa oli opintojeni aikana käännekohta, sillä silloin muutin Kouvolaan opettamaan kolmen kuukauden kurssia ja sillä tiellä olen edelleen.

Olen toiminut suomi toisena kielenä -aikuiskouluttajana vuodesta 1997. Vuonna 2007 valmistuin filosofian maisteriksi ja halusin suorittaa myös opettajan pedagogiset opinnot ja siten vahvistaa asemaani työmarkkinoilla. Seurasin aktiivisesti erilaisia tiedotuskanavia, kuten Helsingin Sanomia ja Opettaja-lehteä ja pyrin opiskelemaan Hämeenlinnan ammattikorkeakouluun suorittamaan opettajan pedagogisia opintoja. Minulla oli silloin takanani 12 opetusvuotta, mutta kieltenopettajana tarvittava pistemääräni ammatilliseen opettajakorkeakouluun ei ollut riittävä. Jatkoin erilaisten opintomahdollisuuksieni selvittämistä.

Ilahduin suuresti saadessani hyväksymiskirjeen Tampereen yliopiston opettajakoulutuslaitoksen järjestämään Kuulumisia-koulutukseen. Koulutus on kaikin puolin vastannut odotuksiani ja koulutuksessa on huomioitu maahanmuuttajien erityistarpeet. Vaikka olen Suomessa opiskellut sekä lukiossa että yliopistossa, tiedän, että maahanmuuttajataustaisena tulen aina tarvitsemaan tietoa ja asioiden ”auki”kertomista enemmän kuin kantaväestöön kuuluva opiskelija, mielestäni myös opintopolulta opintopolulle siirtyminen vaatii kouluttajalta enemmän tuen ja ohjauksen antamista

maahanmuuttajataustaiselle. Kuulumisia-koulutuksessa annettiin niille asioille aikaa ja huomiota. Vuorovaikutteisuus, vertaistuki, opintojen henkilökohtaistaminen, yhteisöllinen tapa opiskella ja mahdollisuus suorittaa suomen kielellä vaativimmatkin opinnot tekivät mielestäni Kuulumisia-koulutuksesta erinomaisen. Aikuinen suomen oppija, varsinkin kotimaassaan korkeakoulun suorittanut, on hyvin vaativa oman suomen kielen taitonsa suhteen eikä halua kuulostaa lapselliselta tai naiivilta. Moni maahanmuuttajataustainen saattaa jättäytyä koulutusten ulkopuolelle pelkäessään sanoa jotain väärin. Kuulumisia-koulutus antoi hyvän mahdollisuuden opiskella opettajan työhön tarvittavaa tietotaitoa hyvin käytännönläheisesti, myös meidän omia ajatuksiamme ja kokemuksiamme huomioiden. Kielitaitomme vahvistui huomaamattomasti, kun motivaatiomme oli korkealla ja meitä kannustettiin.

Lisäksi haluan korostaa sitä, kuinka tärkeää oli tämän koulutuksen avulla päästä tutustumaan suomalaiseen kouluun ja luoda omia verkostojamme. Kun tullaan uuteen yhteiskuntaan, yhteistyöverkostojen luominen korostuu ja antaa hyvän pohjan päästä työelämään ja siinä eteenpäin. Koulutus mahdollistaa maahanmuuttajalle verkostojen luomisen, sillä pääsimme tutustumaan suomalaiseen kouluun. Monikulttuurisuuskasvatus koulussa vahvistuu, kun kouluihin saadaan lisää maahanmuuttajataustaista henkilökuntaa ja eritaustaisten opiskelijoiden sekä henkilökunnan vuorovaikutuksesta tulee arkipäivää.

Pedagogisesti pätevä suomi toisena kielenä -opettaja olen vuodesta 2011. Kuulumisia-koulutuksen aikana kypsyi ja vahvistui myös ajatukseni opiskella pedagogisten opintojen lisäksi opintojen ohjausta, sillä maahanmuuttajakouluttajana huomasin, kuinka tärkeää on antaa aikuisille myös opintoihin ja jatkosuunnitelmiin tarvittavaa ohjausta. Olen edelleen huolissani kielikoulutuksissa tarjottavan ohjauksen vähyydestä.

Seurasin aktiivisesti opinto-ohjaajakoulutusten mainoksia ja vuoden 2012 keväällä pyrin Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun järjestämään maahanmuuttajataustaisille suunnattuun opinto-ohjaajakoulutukseen. Ilman tätä mahdollisuutta en olisi ehkä päässyt opinto-ohjauskoulutukseen, koska minulla ei ole opinto-ohjaajan työstä minkäänlaista kokemusta ja suomalaisryhmissä opiskelevat jo opinto-ohjaajan työtä tekevät opiskelijat. Olen todella iloinen, että Specima-projekti mahdollisti minulle tämän pätevyuden hankkimisen.

Tämän vuoden syksyllä päteväidyn laaja-alaiseksi opinto-ohjaajaksi ja tällä hetkellä olen töissä Kouvolan kaupungin kansalaisopistossa suomi toisena kielenä -aikuskouluttajana. Lisäksi olen opinto-ohjaajana kansalaisopiston järjestämän maahanmuuttajanuorille suunnatun Tehdään yhdessä -projektissa. Sekä Tampereen yliopiston opettajakoulutuslaitoksen että Jyväskylän ammattikorkeakoulun ammatillisen opettajakorkeakoulun järjestämät maahanmuuttajataustaisille suunnatut tutkintokoulutukset olen kokenut tärkeinä väylinä päästä sisään suomalaiseen yhteiskuntaan, solmia yhteistyöverkostoja ja vahvistaa pedagogisissa ammateissa vaadittavaa suomen kielen taitoa. Lisäksi olen pystynyt vahvistamaan asemaani työmarkkinoilla muodollisesti pätevä opettajana ja opinto-ohjaajana. Minun työnhakumahdollisuuteni ja valmiuteni toimia yhteiskunnan jäsenenä ovat vahvistuneet. Kiitos maahanmuuttajille suunnattujen koulutusten suunnittelusta ministeriötasolla ja toteutuksesta Tampereen ja Jyväskylän asiantuntevissa koulutusorganisaatioissa.

 Epp Eskelinen työskentelee Kouvolan kaupungin kansalaisopistossa suomi toisena kielenä -aikuskouluttajana sekä opinto-ohjaajana Tehdään yhdessä -projektissa.

LIKUNNANOPETTAJASTA ERITYISLUOKANOPETTAJAKSI

Krisztina Possuth

Olen Possuth Krisztina, sukunimeni kirjoitetaan niin kuin possu ja T H lopussa. Ei voi pahemmalla sukunimellä asua/elää Suomessa tai olla opettajana peruskoulussa.

Tulin vuodeksi Unkarista Suomeen vuonna 1997 au-pairiksi, koska tämä tuntui enemmän seikkailulta kun Budapestissä opettajana oleminen. Olin valmistunut liikunnanopettajaksi yliopistolla, mutta en ole ollut vielä täysin vakuuttunut, että tämä on minun ammattini. Suomessa kävin ensin kansalaisopiston suomen kielikursseilla ja samalla opin paljon perheeltä, jossa minä asuin. Vuoden aikana tapahtui paljon, tapasin silloin aviomieheni, joka on myös unkarilainen ja kun hänellä oli jo työpaikka Suomessa, päätimmekin jäädä tänne. Jatkoin suomen kielen opiskelua Tampereen aikuiskoulutuskeskuksessa (TAKK) ja kun työharjoittelupaikkoja etsittiin, minut laitettiin erääseen erityiskouluun. Tämän kokemuksen ansiosta olen löytänyt paikkani, ja tiesin, että haluaisin olla töissä erityiskoulussa.

Etsin ja hain koulunkäynninavustajan koulutukseen, sainkin paikan sosiaalialan oppilaitoksesta, koulutus kesti yksitoista kuukautta. Samalla tein koulunkäyntiavustajan sijaisuuksia samassa erityiskoulussa, jossa minä olin työharjoittelussa. Koulutuksen päätettyä vuonna 2001 sainkin iltapäiväkerhossa töitä leikinohjaajan apulaisena. Vuoden päästä sain ”ylennyksen”, ja pääsin koulun puolelle koulunkäyntiavustajaksi.

Mutta päätin opiskella työn ohessa lisää ja sen takia hain Unkarista opiskelupaikan, jossa opiskelin erityispedagogiikkaa etäopiskeluna. Kolmen vuoden päästä minulla oli toinen diplomi kädessä. Mutta se ei riittänyt mihinkään täällä Suomessa.

Niinpä, kävi tuuri kun kuulin ystävältäni, että Tampereen yliopisto järjestää ulkomaalaisille opettajille luokanopettajan koulutusta. Hain ja sain paikan. Vuosi oli todella rankkaa, mutta sain paljon tietoa ja mielenkiintoisia lähestymistapoja opetukseen. Loppujen lopuksi kannatti, koska tämän koulutuksen ja erityiskoulun rehtorin luottamuksen ansiosta sain tehdä erityisluokanopettajan sijaisuuksia. Nyt tämä on toinen lukuvuosi kun toimin erityisluokanopettajana peruskoulussa, jossa on kolme erityisluokkaa integroituna.

Olen todella onnellinen eikä edes sukunimikään haittaa enää.

 Krisztina Possuth toimii erityisluokanopettajana Tampereella.

SUOMEA KAIKEN IKÄÄ – KOTOUTTAMISTYÖTÄ TUKEVAA TÄYDENNSKOULUTUSTA

Eija Aalto, Maisa Martin ja Minna Suni

Jyväskylän yliopiston Kielikampus järjesti *Suomea kaiken ikää* -täydennyskoulutusta vuosina 2011–2013. Koulutus toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön Specimarahoituksen avulla. Koulutuskokonaisuus kohdennettiin erityisesti Osallisena Suomessa -hankkeen kokeilukunnissa työskenteleville eri alojen ammattilaisille: varhaiskasvatukseen, esiopetukseen, perusopetukseen ja aikuiskoulutuksen parissa toimiville opettajille ja hallinto- ja koordinoitavia tekeville. Mukaan mahtui myös muiden kuntien toimijoita, ja osallistujia olikin eri puolilta Suomea Kirkkonummelta Pudasjärvelle, mikä rikasti näkökulmia jo itsessään. Koulutuksen aikana kävi hyvin ilmi, että pienemmissä kunnissa kotouttamiseen ja kielikoulutukseen liittyviä asioita voidaan usein kokeilla ja edistää joustavasti, ja eri hallinnonalojen rajat ovat yhteistyön kannalta matalalla. Suurissa kunnissa taas volyyymia, kokemusta ja potentiaalisia yhteistyötoimia on paljon ja vastuunjako on yleensä selkeää. Toisaalta ammatillista liikkumatilaa ja verkostoja saattaa olla yksittäisillä työntekijöillä yllättävänkin vähän.

Koulutuksen sisältö ja toimintatavat

Suomea kaiken ikää -koulutuksessa suomen kielen oppiminen nähtiin koko elämäntaakasta koskevana prosessina ja kotoutuminen koko perheen haasteena. Siksi perheiden ja eri-ikäisten parissa työskentelevät ammattilaiset kutsuttiin samaan koulutukseen rakentamaan yhteistyötä ja yhteisiä toimintamalleja. Useimmista työyhteisöistä oli mukana vähintään kaksi henkilöä; myös kouluttajat jalkautuivat työpaikoille. Koulutus oli yhdessä oppimista sekä osallistujien että koulutettavien kesken: ymmärrystä syvennettiin ja toimintatapojen toimivuutta sujuvoitettiin yhdessä.

Koulutus (yhteensä 30 op) koostui kolmesta kahden moduulin kokonaisuudesta,

”Jalkautumisen ideana oli viedä täydennyskoulutus työyhteisöön ja osallistaa laajemmin työtovereita ja esimiehiä.”

joiden yleisteemoina olivat: 1) Kiinni kielitaitoon, 2) Monikielisyttä ja vuorovaikutusta tukemassa ja 3) Kielenopetus oppijan identiteetin kehittämisenä (ks. kuvio 5). Moduuleissa tavoiteltiin laajaa

tuntumaa kielitaidon kehittymisen ja monikielisen arjen haasteisiin. Niissä etsittiin konkreettisia keinoja muun muassa siihen, miten monikielisen työyhteisön toimivuutta edistetään ja miten työllistymistä tuetaan kielen ja työn rinnakkaisella oppimisella. Kielitaidon vaikutusta arjen hallintaan käsiteltiin erilaisten työnkuvien kautta.

KUVIO 5. Suomea kaiken ikää -koulutuksen kokonaisuus ja moduulit.

Kukin moduuli oli viiden opintopisteen laajuinen. *Kielitaidon kehitys ja ulottuvuudet* -moduuli tarjosi käsitteitä ja taustaa muille jaksoille ja omiin kehittämishankkeisiin. *Kielitaidon arviointi pedagogisena työkaluna* jatkoi kielitaidon etenemisen seurannan ja arvioinnin parissa. *Monikielisyys*-jakso opetti tarkastelemaan monikielisyyttä resursina ja korosti eri kielten läsnäoloa suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulutuksessa. *Vuorovaikutus monikielisessä oppimisyhteisössä* jatkoi tästä ja tarjosi tukea käytännön tilanteisiin: miten puhua ymmärrettävästi, miten käyttää tulkia jne. *Suomi toisena kielenä -opetuksen pedagogiset käytänteet* lisäsi ymmärrystä kielten ja kielitaidon osa-alueiden yhtäläisyyksistä ja eroista ja tarjosi tukea jatkumoiden rakentamiseen ja tekstitaitojen opetukseen. *Kielitaidon ja sisältöjen integrointi* vei kohti kielitietoisen koulun tavoitetta: kielen läsnäolon tunnistaminen ja oppimisstrategioiden sekä digitaalisten tekstitaitojen tärkeys korostuivat.

Moduulit rakentuivat ennakotehtävistä, kahden päivän lähijaksoista, välitehtävistä sekä teemaan liittyvästä lukupaketista. Lisäksi kouluttajat jalkautuivat osallistujien työyhteisöihin

”Kokoontumiset tarjosivat sekä kouluttajille että osallistujille itselleen moninkertaisen mahdollisuuden syventää ymmärrystä ja uusia näkökulmia toimintatapojen rakentamiseen.”

moduulien väleissä. Näitä jalkautumisia kutsuttiin purkupäiviksi, ja niiden ideana oli viedä täydennyskoulutus työyhteisöön ja osallistaa siihen mukaan laajemmin työyhteisön väkeä, työtovereita ja esimiehiä. Purkupäivissä keskusteltiin koulutuksen sisällöistä koko työyhteisön näkökulmasta ja näin tehtiin uusia käytänteitä tutummaksi paikallisesti. Purkupäivät tarjosivat myös mahdollisuuden eri hallinnonalat ylittävään verkostoitumiseen alueittain tai paikkakunnittain.

Kullakin osallistujalla tai osallistujaryhmällä oli koko koulutuksen ajan käynnissä kehittämishanke, joka kytkeytyi omaan työhön ja sen ajankohtaisiin haasteisiin. Kehittämishankkeet olivat hyvin erilaisia: osa materiaalipaketteja, osa erilaisia selvityksiä, osalla taas toimintakulttuurin muutokseen tähtääviä kokeiluja, joista makupaloja on tämän loppujulkaisun lasten osuutta käsittelevässä luvussa. Näitä kehittämishankkeita on esitelty muun muassa osallistujien omissa työyhteisöissä ja Kieli, koulutus ja yhteiskunta -lehdessä.

Merkittävää Suomea kaiken ikää -täydennyskoulutuksessa oli myös eri kouluasteiden ja muiden yhteisöjen toimijoiden osallistuminen koulutukseen yhdessä. Tämä mahdollisti sen, että jatkumo varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen toteutui ja hallinto- ja toimenkuvarajat ylitettiin. On kuitenkin todettava, että ajoittain osa moduulien sisällöistä tai se, miten niitä painotettiin, saattoi tuntua vieraalta. Tällaisissa tapauksissa vaihtoehtoisen ohjelman järjestäminen olisi ollut paikallaan, mutta siihen ei ollut aina mahdollisuuksia. Asioiden painotusta ohjasi kuitenkin jonkin verran se, että suurin osa osallistujista työskenteli tavalla tai toisella opetusalailla. Myös kouluttajille opetuksen, oppimisen, koulutuksen ja viestinnän ilmiöt olivat tutuimpia, minkä vuoksi työelämään, vapaa-aikaan ja vanhemmuuteen liittyvät näkökulmat jäivät vähemmälle.

Kaiken kaikkiaan osallistujien palaute täydennyskoulutuksesta oli myönteistä ja henki innostuneisuutta. Koulutus tarjosi välineitä oman työn kehittämiseen ja ideoita uudentyyppiseen yhteistyöhön. Lähijaksot osoittivat kouluttajille, miten ryhmähenki tiivistyi ja intensiteetti ajatusten ja kokemusten vaihdossa lisääntyi tapaamisesta toiseen. Osallistujien sitoutuneisuus ja työyhteisöjen mukanaolo varmistivat sen, että koulutuksen avulla ja osallistujien työpanoksella on ollut oma vaikutuksensa Osallisen Suomessa -kokeilukunnissa ja muuallakin tehtävään kehittämistyöhön.

Mitä Suomea kaiken ikää -täydennyskoulutus opetti kouluttajille? Täydennyskouluttaminen tarjoaa korkeakouluissa työskenteleville toisenlaista näkökulmaa kuin esimerkiksi tutkimustyö, koska osallistujien ammatillinen arki ja kokemusperäinen tieto ovat jatkuvasti läsnä. Koulutukseen osallistuvat olivat kaikki asiantuntijoita, mutta eri elämänkaarien ja alojen edustajina heidän kokoontumisensa yhteen tarjosi sekä kouluttajille että osallistujille itselleen moninkertaisen mahdollisuuden syventää ymmärrystä ja uusia näkökulmia toimintatapojen rakentamiseen. Tulevissa koulutuksissa

tällaista mahdollisuutta tulisi pystyä hyödyntämään vielä vahvemmin. Suomea kaiken ikää -koulutus herätti myös huomaamaan, miten tämäntyyppistä koulutusta pitäisi pystyä tarjoamaan kouluille niin, että samaan koulutukseen osallistuisivat eri oppiaineiden opettajat ja oppilashuollon edustajat. Täydennyskoulutuksen tulisi olla koko yhteisöä kouluttavaa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi.

● *Eija Aalto työskentelee lehtorina, Maisa Martin professorina ja Minna Suni tutkijatohtorina Jyväskylän yliopistossa.*

Kirjoittajien lisäksi Suomea kaiken ikää -koulutuksen suunnittelu- ja toteuttamistiimissä toimivat: Tuija Lehtonen, Niina Lilja, Sari Pöyhönen, Nina Reiman, Johanna Saario, Marja Seilonen, Mirja Tarnanen, Heidi Vaarala ja Sanna Voipio-Huovinen.

7

LOPUKSI –
KOKEILUHANKKEISTA
OPITTUA

TILL SLUT –
LÄRDOMAR AV
FÖRSÖKSPROJEKTEN

Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeet suunnattiin hankkeen asettamis päätöksessä ja kotoutumistyössä tunnistetuille kotouttamisen kehittämisalueille. Kokeiluhankkeiden kohderyhmää ei rajattu iän, koulutustaustan, elämäntilanteen, asiakkuuden eikä kotoutumiskielen perusteella. Kuten tämän julkaisun tekstit osoittavat, hankkeisiin osallistuneiden joukko oli vaatimattomastikin sanottuna laaja.

Osallisena Suomessa -hanke on monipuolinen, joskin myös hallinnollisesti vaikeasti hallittava kokonaisuus. Tässä mielessä hanke heijastelee osuvasti kotoutumistyön todellisuutta. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen ja aikuisten kotoutumiskoulutuksen sisällyttäminen samaan hankkeeseen saattoi hämmästyttää hallinnon näkökulmasta katsottuna, mutta tämä valinta korosti perhelähtöisyyttä. Kasvavat nuoret ovat puolestaan aikuisuuden kynnyksellä, joten oli perusteltua kehittää nuorten ja aikuisten koulutusta samassa hankkeessa. Kotoutuminen uuteen ympäristöön ei ole myöskään riippuvaista siitä, kenen viranomaisen asiakkaaksi maahanmuuttaja määritellään.

Osallisena Suomessa -hankkeen tavoitteita lähdettiin toteuttamaan kehittämissuunnitelman teesien pohjalta. Nämä teesit olivat: ennakoiva ohjaus ja neuvonta, asiakaslähtöisyys, joustavat ja vaihtoehtoiset tavat (tehdä toisin), moniammatillinen yhteistyö ja toimintakulttuurin muutos. Hankkeen tässä vaiheessa voimme iloksemme todeta, että tulokset osoittavat kehittämissuunnitelman teesien konkretisoituneen ja luoneen onnistuneita kokeiluja. Kehittämistyöstä voi tuskin puhua mainitsematta resursseja. Monet kehittämissuunnitelman teeseistä tähtäävät osaamisen kehittymiseen. Aina uudenlainen tapa toimia ei aiheuta lisäkustannuksia – parhaimmillaan uudenlainen osaaminen tehostaa pitkällä aikavälillä kotoutumista edistävää toimintaa. On kuitenkin selvää, että esimerkiksi koulutuksen saatavuuden parantaminen ja ohjauksen tehostaminen edellyttävät lisäresursseja maahanmuuttajien koulutukseen. Kustannusarvioita esitetään hankkeen ulkoisessa loppuarvioinnissa (Ramboll 2013).

Tämä julkaisu kertoo kokeiluhankkeiden äänellä siitä, miltä kehittämistyö näyttäytyi sen tekijöille. Kokemukset ovat yksilöllisiä, monin paikoin toisiaan täydentäviä. Joissakin asioissa hankkeiden yhteinen ääni vahvistuu. Seuraavassa pohdimme tiivistäen kokeiluhankkeiden antia yksilön elämänsäkaarta seuraten.

Osallisena neuvolassa, varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa

”Koko ajan on toimintatapoja, jotka toimivat ja niitä, jotka eivät toimi. Kysymys on vain siitä, että se pitää nähdä ja mennä eteenpäin.”

Krista Olkinuora, Vantaan kaupungin Pakkalanrinteen päiväkodin johtaja

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten määrän kasvu on tuonut lasten parissa toimivan kasvatusta ja opetushenkilöstön uudenlaisten kysymysten ääreen. Neuvola, varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus ovat paikkoja, joissa voidaan tukea maahanmuuttajataustaisten lasten suomen / ruotsin ja oman äidinkielen kielen kehitystä sekä luoda perustaa koulu- ja työelämässä tarvittaville perusvalmiuksille. Ne ovat myös keskeisiä paikkoja lasten osallisuudelle eli kokemukselle itsestä ryhmän jäsenenä. Siksi maahanmuuttajataustaisen lapsen kannalta on erittäin merkityksellistä, miten hän pääsee osallistumaan lapsille suunnattuihin palveluihin ja miten niissä osataan tukea hänen kasvuaan ja oppimistaan.

Lasten yksilölliset erot ovat tuttu asia kaikille lasten kanssa toimiville. Kokeiluhankkeet korostavat, että myöskään maahanmuuttajalapsen ei saa olla erityisryhmä sinänsä, vaan he ovat lapsia omine yksilöllisine tarpeineen niin kuin kaikki muutkin lapset. Kokeiluhankkeissa on pyritty vastaamaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten yksilöllisiin tarpeisiin muun muassa avaamalla pedagogisten periaatteiden sisältöjä ja kehittämällä uudenlaisia pedagogisia ratkaisuja. Toimintaa on pysähdetty tarkastelemaan kieli- ja kulttuuritietoisuuden näkökulmasta. Henkilöstön osaamisen tukeminen koulutuksen avulla on nähty tärkeäksi ja sitä on kokeiluhankkeissa toteutettu systemaattisesti.

”Osaamisen täytyy olla niin meidän lastenhoitajilla kuin lastentarhanopettajillakin, ja ymmärrys siitä, että suomi toisena kielenä -opetus tapahtuu osana päivähoidon arkea.”

Nina Onufriew, Helsingin Ota koppi! -hankkeen projektikoordinaattori

Kielen kehitystä ja kasvua tulee tukea pitkäjänteisesti ja johdonmukaisesti, jolloin jokainen oppimisen vaihe luo perustan seuraavalle. Erityisesti nivelvaiheiden väliset siirtymät voivat olla haasteellisia ja vaatia erityistä huomiota. Kokeiluhankkeissa haettiin neuvolan, varhaiskasvatuksen ja esi- ja alkuopetuksen yhteisiä periaatteita eri kielijä ja kulttuuritaustaisten lasten huomioimiseksi.

Vanhemmat ovat lastensa ensisijaisia kasvattajia. Lasten kotoutumisen kannalta onkin tärkeää, että vanhempien kotoutumista ja vanhemmuuden edellytyksiä Suomessa tuetaan. Lapsiin kohdistuneet kokeiluhankkeet korostavat vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä. Samalla kokeiluhankkeet viestivät, että kasvatuskumppanuuden syventäminen maahanmuuttajataustaisten vanhempien kanssa vaatii edelleen kehittämistä ja uusia toimintatapoja. Kokeiluhankkeet ovat nähneet tärkeäksi lasten osallisuuden tukemisen myös harrastusmahdollisuuksien kautta.

Maahanmuuttajanuoret ja koulutuksellinen tasa-arvo

”Jos nuorille ei pystytä tarjoamaan mahdollisuutta perustavien taitojen opiskeluun, miten voimme olettaa, että he osallistuvat suomalaisen yhteiskunnan elämään tai kantavat kortensa kekoon työmarkkinoilla?”

Marja Huttunen, Tampereen Osallisuuden avain -hankkeen projektipäällikkö

Suomeen oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tai sen jälkeen saapuneiden nuorten koulutuksen ongelmista on keskusteltu vuosia. Sopivan koulutuspaikan löytyminen on monissa kunnissa ollut joko vaikeaa tai suorastaan mahdotonta. Kysymykseksi on noussut esimerkiksi se, minne ohjata maahan juuri tullut nuori, jolta puuttuu suomen tai ruotsin kielen taito, suomalaisen yhteiskunnan tuntemus ja perusopetuksen opinnot. Tai minne ohjataan maahanmuuttajanuori, jolla on perusopetuksen opinnot omasta maastaan, mutta ei riittävästi kielitaitoa jatko-opintoihin? Viimeisenä, mutta ei vähimpänä: Kuka ohjaisi nuorta pitkäjänteisesti ja kokonaisvaltaisesti?

Kokeiluhankkeissa luotiin koulutusmalleja Suomeen myöhään tulleille nuorille luku- ja kirjoitustaidon hankkimiseksi, perusopetuksen loppuunsaattamiseksi ja toisen asteen opintoihin jatkamiseksi. Ohjauksen malleja luotiin myös niille nuorille, joilla perusopetuksessa eteneminen ei ollut mahdollista. Kokeiluhankkeiden artikkelit luovat mielenkiintoisen katsauksen siihen, miten monin eri tavoin nuorten koulutusta voidaan järjestää.

Kohderymänä "Suomeen myöhään tulleet" ovat lähtökohdiltaan keskenään erilaisia nuoria. Niin ikään kokeiluhankkeiden kunnat ovat olleet hyvin erilaisia ja erikokoisia. Kokeiluhankkeiden kokemukset osoittavatkin, että yhteen malliin nojautuminen ei ole realistista kohderymän nuorten ja kuntien erilaisten lähtökohtien vuoksi. Selvää kuitenkin on, että valtakunnallisten rakenteiden tulee tukea mahdollisuuksia integroida myös suomalaisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelta tulevat nuoret yhteiskuntaan. Nuorille tulee luoda heidän tarpeitaan vastaavia ja kotoutumista edistäviä koulutusmalleja jo olemassa olevia koulutusrakenteita hyödyntäen sekä pedagogisia käytänteitä ja ohjausta kehittäen. Keskeinen valtakunnallinen ongelma on myös opiskelijoiden opintososiaalisten tukien epäselvyys. Turvattu toimeentulo on edellytys opintojen etenemiselle.

Ohjaus ja tuki koulutuksessa sekä laajemmissa verkostoissa on tärkeää nuorten etenemiselle opinnoissa. Erilaisista tarpeista ja elämäntilanteesta johtuen jotkut nuoret tarvitsevat enemmän ohjausta kuin toiset. Kokeiluhankkeiden mukaan opettajan ja ohjaajan työskenteleminen työparina sekä opiskelijahuolto kannattelevat usein yli niiden vaikeuksien, joita vieraalla kielellä, vieraassa ympäristössä ja ajoittain kokonaan ilman lähiverkostoja olevilla nuorilla saattaa ilmaantua. Toisaalta kokeiluhankkeissa nousee esiin myös se, että oppilashuoltopalvelut eivät ole yhdenvertaisesti näiden nuorten ulottuvilla vaan palveluiden saatavuus riippuu siitä, minkä tyyppisessä oppilaitoksessa opetusta järjestetään. Moniammatillisen yhteistyön ja hallinnonalat ylittä-

vän ohjauksen vahvistaminen on monissa yhteyksissä tunnistettu erityisesti syrjäyty-misvaarassa olevien nuorten kannalta tärkeäksi – niin myös näissä kokeiluhankkeissa.

Myöhään maahan tulleilla nuorilla tarkoitetaan Suomeen oppivelvollisuusiän loppuvaiheessa tai sen jälkeen muuttaneita nuoria. He ovat siis ”myöhään tulleita” suomalaisen perusopetuksen oppimäärän suorittamisen näkökulmasta. Sen sijaan työelämän ja yhteiskunnassa toimimisen näkökulmasta aikaperspektiivi näyttää toisenlaiselta: nuoret ovat ikänsä puolesta itsenäistymässä ja siirtymässä työelämään. Koulutuksen tulee viedä yksilöä eteenpäin, tarjota hänelle vaihtoehtoja ammatillisen osaamisen hankkimiseksi, työelämään siirtymiseksi ja myös vapaa-ajan verkostojen karttumiseksi. Moniammatillinen yhteistyö, työelämysuhteet ja verkostot esimerkiksi järjestöihin korostuvat nuorten kotoutumisen tukemisessa. Koulutuksellisten ratkaisujen tulee tukea vuorovaikutusta muiden nuorten kanssa. Yhteistyö perheiden kanssa on myös tärkeää.

Myöhään tulleiden nuorten opetuksessa opettaja saattaa kohdata nuoria, joilta puuttuvat ne opiskelutaidot, joihin suomalaiset lapset ovat tottuneet varhaiskasvatuksesta ja perusopetuksesta lähtien. Heikommalla kielitaidolla opiskelu edellyttää, että opiskelussa tarvittavaa kielitaitoa kehitetään yli oppiainerajojen. Tärkeää on myös se, että käsitteitä ja termejä avataan opetuksessa. Tällöin jokainen nuoren opettaja on myös kielen opettaja. Käsitys opettajuudesta ja opetettavista sisällöistä voi poiketa siitä, mihin olemme tottuneet. Tämä kaikki luo opetukselle haasteita ja edellyttää opettajalta myös uusien opetustapojen etsimistä – ehkä myös opettajuuden pohtimista uudesta näkökulmasta. Pedagoginen muutos ei saisi myöskään jäädä vain yksilön tehtäväksi, vaan se edellyttää koko kouluyhteisön näkemystä yhteisestä tavoitteesta.

”Opetuksen sisällön tuottaminen riittävän monikanavaisesti ja informatiiviseksi vaatii taitoa ja aikaa.”

Marja Repo, Vantaan MAHIS-hankkeen projektipäällikkö

Hankkeen aikana on yhä vahvemmin tiedostettu myös oppimisvaikeuksien tunnistamiseen ja niiden ratkaisemiseen liittyvän tiedon ja koulutuksen tarve. Kokeiluhankkeiden mukaan pienissä ryhmissä oppiminen ja ajallinen joustavuus on tuloksellista ja oppimista edistävää. Pienet ryhmäkoot, yksilölliset tukitoimet ja ajallinen joustavuus edellyttävät kuitenkin lisäresursseja.

Kehittämistyö jatkuu sekä valtakunnallisesti että paikallisesti kunnissa ja oppilaitoksissa sekä TE-toimistoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on syksyllä 2013 asettanut työryhmän tehtävänsä laatia ehdotus pysyvistä järjestämis- ja rahoituskeinoista, joilla oppivelvollisuusiän ylittäneiden maahanmuuttajien mahdollisuudet perusope-

tuksen oppimäärän suorittamiseksi turvataan. Kunnissa ja oppilaitoksissa tulevaisuuden haasteena on luoda ratkaisuja opetuksen joustavaksi toteuttamiseksi. Kokeiluhankkeiden tulokset koulutuksen toteuttamisesta ovat olleet kannustavia ja luoneet toimivia käytänteitä.

”Kun meiltä valmistuu opiskelija, jolla on käsissään sinnikkään työn tuloksena saatu perusopetuksen päättötodistus, sitä kannattaa juhlia.”

Eeva-Maria Rantala, perusopetuksen opinto-ohjaaja Tampereen Osallisuuden avain-hankkeessa

Lukiokoulutukseen valmistava koulutus ja oppimisen tukeminen lukiossa

Maahanmuuttajataustaiset ja vieraskieliset nuoret ovat lukiokoulutuksessa aliedustettuina suhteessa väestöosuuteensa Suomessa. Osallisena Suomessa -hankkeessa kehitettiin lukiokoulutukseen valmistavaa koulutusta (LUVA), jota koskevan lainsäädännön ja opetussuunnitelman perusteiden on tarkoitus astua voimaan vuonna 2014. Lisäksi kehitettiin tukimuotoja lukiossa opiskeleville.

Lukiokoulutukseen valmistavan koulutuksen kokeiluhankkeessa todetaan, etteivät tukitoimet voi olla kaikille samanlaisia. Kokeiluhanke korostaa, että koulumenestyksen takaa löytyy kimppu erilaisia selittäviä tekijöitä kielitaustasta riippumatta, niin äidinkielisillä kuin vieraskielisilläkin. Osa nuorista pystyy korottamaan arvosanojaan perusopetuksen lisäluokalla, osa ei. Kokeiluhankkeessa järjestettiin opiskelijoille monipuolisesti suomi toisena kielenä -opetusta. Kielen oppiminen ei kuitenkaan rajoitu ainoastaan vain S2-tunnille, vaan käytännössä jokainen opettaja on myös oman aineensa kielen opettaja ja siksi tietoisuus kielen merkityksestä oppimisessa on tärkeää yli oppiainerajojen. Kokeiluhankkeessa pohdittiinkin, missä määrin kielitietoinen opetus toteutuu tai ei toteudu lukiossa. Motivaation merkitys nousee esiin myös lukioon valmistavassa koulutuksessa – vahva motivaatio kuljettaa yli vaikeidenkin hetkien. Kodin ja koulun yhteistyötä pidettiin tärkeänä myös lukiolaisten kohdalla ja kokeiluhankkeessa kehitettiin yhteydenpitoa huoltajien kanssa.

”Kunkin kunnan ja lukion tulee miettiä omista lähtökohdista, miten tukea voidaan soveltaa ja toteuttaa omissa lukioissa.”

Hoda Shabrokh, Vantaan Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa -hankkeen projektipäällikkö

Toisessa lukiohankkeessa kehitettiin opiskelua tukevia toimia, jotka nivottiin osaksi lukiokoulutusta. Tämä lähtökohta nähtiin tärkeäksi, sillä hankkeessa ei pidetty mahdollisena eikä toivottavana erillisten koulupolkujen luomista. Tukitoimet haluttiin järjestää niin, että ne edistävät opiskelijoiden luontaista integroitumista. Hankkeessa kehitettiin tukitoimia suomen kielen kehittymisen tueksi, mutta myös esimerkiksi reaaliaineiden opiskelun sujuvoittamiseksi. Hankkeen viesti on, että myös muut kuin maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat hyötynet tukitoimista. Siksi tukitoimia esittelevässä artikkelissa pohditaan: "Missä asioissa maahanmuuttajanuoret tarvitsevat tukea? Ja miksi maahanmuuttajia pitäisi tukea? Voivatko maahanmuuttajataustaiset tukea suomalaisia?" Kehittämistyö jatkuu lukiohankkeen viitoittamaan suuntaan.

Aikuiset maahanmuuttajat eri elämäntilanteissa

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on tarjota edellytyksiä itsenäiselle elämälle uudessa ympäristössä sekä osallisuudelle yhteiskunnassa ja työelämässä. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet määrittelevät koulutuksen tavoitteeksi tukea maahanmuuttajan kotoutumista "kehittämällä sellaisia kielellisiä, yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia, joiden avulla maahanmuuttaja selviytyy jokapäiväisen elämän tilanteissa uudessa ympäristössään sekä kykenee toimimaan työelämässä ja hakeutumaan jatko-opintoihin".

Kotoutumiskoulutuksen kehittämisen yhteydessä on keskusteltu koulutuksen tavoitteista eri näkökulmista. Kotoutumiskoulutusta tarjotaan lähtökohtaisesti maahanmuuton alkuvaiheessa ja asetetut tavoitteet on ajoittain koettu korkeiksi suhteessa koulutuksen kestoon ja laajuuteen. Toisaalta on myös nähty, että koulutus voisi ohjata osallistumaan yhteiskuntaan ja erityisesti työelämään nykyistä nopeamminkin.

Poikkihallinnollisuus ja verkostot

On totta, ettei koulutus voi kerralla ratkaista kaikkia kotoutumiseen liittyviä kysymyksiä. Kotoutuminen on usein pitkäkestoinen prosessi ja siihen liittyy monia yksilön elämään kuuluvia asioita. Koulutuksella on kuitenkin edellytykset luoda siteitä ja ensivaiheen kontakteja, joiden kautta mennä eteenpäin. Koulutuksen poikkihallinnollisuus ja verkostot ovatkin tärkeitä jo alkuvaiheen koulutuksen aikana. Mitä laajemmassa yhteistyössä koulutusta järjestetään, sitä useampia vaihtoehtoja etenemiseen koulutus voi luoda. Pienilläkin ratkaisuilla voidaan edistää maahanmuuttajien tutustumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja luoda vuorovaikutustilanteita muiden kanssa.

Kokeiluhankkeissa poikkihallinnollisuus ja verkostot ovat näyttäneet voimansa usealla eri tavalla. Kotivanhempien ja lasten kotoutumista on tuettu laajassa yhteistyössä kuntarakenteen sisällä ja järjestöjen kanssa. Kunnat ja TE-toimistot ovat tehneet tiivistä yhteistyötä kotoutumispolkujen luomiseksi. Kokeiluhankkeissa on havaittu, että yhteistyössä työnantajien kanssa voidaan tehostaa sekä korkeasti koulutettujen että vähemmän koulutettujen maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista.

Ehjät kotoutumispolut ja korkea osaaminen

Arvioitaessa kotoutumiskoulutuksen tavoitteiden toteutumista nousee esiin myös kysymys koulutuksen laadusta – ja erityisesti siitä, mitä laadulla tarkoitetaan. Hankkeen näkökulmasta laadukkaana voidaan pitää esimerkiksi koulutusta, joka tukee kaikkien maahanmuuttajien kotoutumisen edellytyksiä ja luo asiakkaille heidän tarpeidensa mukaisia polkuja työelämään ja yhteisön jäseneksi. Tällöin koulutukseen nivoutuu pitkäjänteinen ohjaus sekä toimivat alkuvaiheen palvelut, kuten alkukartoitus ja kotoutumissuunnitelma.

Kotoutumisen edistämisessä on viime vuosina painotettu kaikkien maahanmuuttajien oikeutta saada perustietoa yhteiskunnasta ja oppia vähintään kielitaidon perusteet. Kokeiluhankkeissa luotiin malleja alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi. Mahdollisimman nopea pääsy alkuvaiheen koulutukseen todettiin tärkeäksi kotoutumisen käynnistymisen ja jatkopolkujen rakentumisen kannalta. Samoin hallinnonalat ylittävän ohjauksen merkitys korostuu arvioitaessa koulutuspolkujen jatkuvuuden kannalta tärkeitä asioita.

Koulutuksen laatua voi parantaa myös se, että eri toimijat järjestävät koulutusta yhdessä – verkostona. Kokeiluhankkeet painottavat, että vastuiden ja kokonaisuuden

selkeys on ehjien kotoutumispolkujen luomisen edellytys. Vastuiden määrittely on tärkeää erityisesti työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen ulkopuolelle jäävien maahanmuuttajien osalta. Kotoutumiskoulutuksen kehittämisessä tulee myös huomioida kuntien erilaisuus ja erojen vaikutus koulutuksen saatavuuteen.

Kokeiluhankkeet nostavat esiin rakenteelliset ongelmat koulutuksen järjestämisessä. Työvoimakoulutuksena järjestettävän kotoutumiskoulutuksen hankinnassa volyyminen vaatimukset ryhmien muodostumiseksi ovat vaikeuttaneet kotoutumiskoulutuksen järjestämistä erityisesti kunnissa, joissa maahanmuuttajien määrät ovat pienempiä. Volyyminen vaatimukset ovat vaikeuttaneet myös ruotsinkielisen kotoutumiskoulutuksen järjestämistä. Toisaalta kasvukeskuksissa kotoutumiskoulutuksen resurssit ovat olleet riittämättömät suhteessa maahanmuuttajien määrään. Nämä syyt ovat pidentäneet koulutukseen pääsyn odotusaikoja. Tämä jännite osoittaa resurssien tarpeen, mutta myös sen, että yhtä, kaikille ryhmille ja eri alueille sopivaa kotoutumiskoulutuksen mallia on vaikea hahmotella.

Laadukas koulutus vaatii korkeaa osaamista. Rakenteet eivät korvaa osaavaa opetushenkilöstöä, toimivia pedagogisia käytänteitä tai asiakaslähtöisiä koulutussisältöjä. Nämä eri ulottuvuudet liittyvät kehittämistyössä myös usein toisiinsa: Espoon ja Vantaan kotivanhempien koulutushankkeet ja Pudasjärven Suomistartti-koulutus kertovat esimerkkejä rakenteellisten ja pedagogisten ratkaisujen linkittymisestä toisiinsa. Laadukkaan koulutuksen arviointi ei ole kuitenkaan yksinkertaista, esimerkiksi laadun arviointi osana koulutuksen hankintaprosessia voi olla vaikeaa, mutta mahdollista. Turun kokeiluhankkeen yhteishankintakokeilu luo näkökulmia myös koulutuksen hankintaprosessin kehittämiseen.

Yhdenvertaiset mahdollisuudet opiskella

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteista keskusteltaessa esitetään usein kysymys aikuisten kotoutumiskoulutuksen kohderyhmästä.

”Asenteellisuus näkyy eniten erilaisuuden hyväksymisessä – koetaan, että erityistä tukea tarvitsevat henkilöt eivät edes kuulu kotoutumiskoulutukseen.”

Anne Juntunen, Meri-Lapin kotokoulutushankkeessa kannattelun ja erityisopetuksen kokeilujen suunnittelija ja toteuttaja

Yhtenä kotouttamispolitiikan keskeisenä tavoitteena on aikuisten maahanmuuttajien työllistymisen edistäminen. Tälle ajatukselle on perustunut myös kotoutumiskoulutuksen järjestäminen työvoimakoulutuksena. Viime vuosina laadituissa kotoutumis-

laissa ja valtion kotouttamisohjelmassa on kuitenkin aiempaa vahvemmin painotettu kaikkien maahanmuuttajien kotoutumisen edistämistä.

Osallisena Suomessa -hankkeessa kehittämisen tavoitteeksi esitettiin yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kotoutumiskoulutuksen tarjonnassa. Aikuisiin maahanmuuttajiin kohdistuvat kokeiluhankkeet jaettiin kahteen polkuun: nopeasti työelämään suuntautuvien ja erityistä tukea tarvitsevien polkuun. Eri polkujen tunnistaminen on tärkeä signaali siitä, että Suomeen muuttavien ihmisten tarpeet, elämäntilanteet ja taustat eroavat toisistaan. Tästä syystä myöskään kotoutumisen edistämiseksi toteutettavat toimet eivät voi olla kaikille samanlaisia. Esimerkiksi määräaikainen lisätuki, Meri-Lapin hankkeessa kokeiltu ”kannattelu”, voi luoda sillan takaisin kotoutumiskoulutukseen niille, jotka ovat sieltä putoamassa tai pudonneet. Erityisopetuksen avulla on pystytty tukemaan muun muassa vammaisten maahanmuuttajien tarpeiden parempaa tunnistamista ja tukemista.

Kotoutumispolkujen jaottelu nopeasti työmarkkinoille eteneviin ja erityistä tukea tarvitseviin sisältää riskin, joka on tärkeä tunnistaa. Myös ”erityistä tukea tarvitsevien” työmarkkinoille etenemistä tulee tukea, vaikka työllistyminen ei olisikaan juuri sillä hetkellä ajankohtaista. Poluttamisesta ei saa tulla työelämästä syrjäyttämisen välinettä. Uuteen ympäristöön kotoutuminen vaatii maahanmuuttajalta itseltään vahvaa motivaatiota ja katsetta tulevaan, mutta kotouttamistyön järjestämisessä on kyse myös kyvystä nähdä yksilön sen hetkisen elämäntilanteen tai haasteiden yli.

”Monet kotivanhemmat haaveilevat nopeasta siirtymisestä työelämään tai opiskelemaan ja kokevat, että kielikurssi vie heitä lähemmäksi tavoitetta.”

Heli Mäkeläinen, Espoon Vanhemmat mukaan -hankkeen projektikoordinaattori ja Pirkko Matkaselkä, hankevastaava Vantaan Osaava vanhempi -hankkeessa

Yhdenvertaisuuden näkökulmasta mahdollisuudet osallistua itsenäisesti kodin ulkopuoliseen elämään koskevat niin työmarkkinoille suuntaavia, kotivanhempia kuin ikääntyneitäkin. Osallisuus ei ole tietyt edellytykset täyttävien henkilöiden etuoikeus, vaan kaikille kuuluva hyvän elämän lähtökohta. Esimerkiksi Kuopiossa kehitettiin koulutusta seniori-ikäisten maahanmuuttajien aktivoimiseksi. Ryhmään osallistuneet kokivat toiminnan parantaneen heidän elämänlaatuaan. Ryhmän osallistujat oppivat uusia asioita suomalaisesta yhteiskunnasta sekä paikallisista palveluista ja uskaltivat myös osallistumaan paikallisiin tapahtumiin.

“Monet ihmiset halusivat kertoa taustastaan ja elämänsä tapahtumista, jolloin he saivat tukea tunteilleen muilta saman kokeneilta.”

Anna-Maria Koivistoinen, opettaja Kuopion Osallisena Suomessa -hankkeen seniori- ja äiti-lapsiryhmissä

Kotoutuminen ruotsiksi

Kokeiluhankkeissa on pohdittu myös kielivalinnan toteutumista ruotsin kielellä kotoutujien kannalta. Erityisesti kaksikielisillä alueilla on ajoittain koettu, että oikeus kielivalintaan ei toteudu kotoutumiskoulutuksessa. Taustalla on nähty olevan muun muassa tiedon puutetta ja rakenteellisia ongelmia.

Delaktig i Finland -hankkeissa on luotu ruotsinkielisiä kotoutumispolkuja eri maahanmuuttajaryhmien tarpeisiin. Pääkaupunkiseudulla ruotsinkielisen koulutuksen kohderyhmäksi on tunnistettu esimerkiksi ruotsinkielisten henkilöiden Suomeen muuttavat perheenjäsenet sekä Suomen ruotsinkielisiltä alueilta ja muista Pohjoismaista muuttavat. Raaseporin kokeiluhanke korostaa, että kaksikielisten alueiden näkökulmasta joko suomi tai ruotsi -asetelma on kotoutumisen kannalta ongelmallinen. Joillakin alueilla esimerkiksi työllistymisen kannalta on tärkeää osata ainakin jossakin määrin sekä suomea että ruotsia.

Räätälöinti ja asiakaslähtöisyys

Koulutuksen räätälöinti on edellytys asiakaslähtöisyydelle. Asiakaslähtöisyydellä voidaan edistää opiskelijoiden oppimista ja tavoitteiden toteutumista. Yksinkertaistet-

tuna: tarpeiden mukainen koulutus auttaa sekä opiskelijaa että koulutusjärjestelmää poistamalla ”tyhjäkäyntiä”.

”Koulutus on silloin parhaimmillaan erittäin asiakaslähtöistä: viranomaiset räätälöivät omaa toimintaansa asiakkaiden tarpeiden mukaan eikä toisin päin.”

Virpi Harilahti-Juola, Pudasjärven Osallisena Suomessa -hankkeen projektikoordinaattori ja Katja Ruunaniemi, hankkeen projektityöntekijä ja Suomistartin vastuukouluttaja

Koulutuksen räätälöinnin ja yksilöllisen etenemisen mahdollisuuksien merkitystä on helppo kuvata kotivanhempien hankkeiden kautta. Pienten lasten hoito on usein äidin arjen täyttävää työtä. Kokeiluhankkeissa vanhempien osallistuminen koulutukseen mahdollistettiin joko siten, että lapset olivat mukana koulutuksessa tai järjestämällä koulutuksen yhteyteen lastenhoito. Miten muuten pienten lasten vanhemmat olisivat voineet osallistua koulutukseen?

Opetuksen tavoitteet voivat olla opiskelijalle merkityksellisiä vain silloin, kun ne ovat myös hänen henkilökohtaisia tavoitteitaan. Opiskelussa eteneminen ja asetettujen päämäärien saavuttaminen koettiin myös kokeiluhankkeissa tärkeäksi opiskelijoiden motivaation kannalta. Motivaatiota edisti se, että koulutuksen tavoitteet olivat realistisia ja oikeasti saavutettavissa. Motivaation ja sinnikkyuden merkitys korostuu entisestään työnhaussa.

”Työnantajat lähtivät mielellään mukaan hankkeeseen. Myös opiskelijat olivat motivoituneita, koska työllistyminen oli selkeä tavoite, ja he saivat hyödyntää omaa olemassa olevaa osaamistaan sekä kehittää työtehtävissä tarvittavaa suomen kielen taitoa.”

Sinikka Miettinen, Kuopion Työelämän suomea -hankkeen koordinaattori ja Kirsi-Maria Siltanen, Työelämän suomea -hankkeen vastuukouluttaja

Työelämäyhteistyö

On usein vaikeaa saada ensimmäistä työpaikkaa, jossa on mahdollista tehdä oma osaaminen näkyväksi. Kokeiluhankkeissakin nousi esiin tarve tuottaa suomalaisen työelämän tunnistamaa osaamista.

”Opiskelijalla oli mahdollisuus koulutuksen aikana näyttää ja markkinoida osaamistaan suoraan työnantajalle ja näin helpommin päästä mukaan työmarkkinoille.”

Oili Huusko-Tuohino, Meri-Lapin kotokoulutushankkeen pedagoginen neuvonantaja ja kieli- ja työpajatoiminnan suunnittelija

Vahva koulutuksen aikainen työelämäyhteys luo mahdollisuuksia näyttää osaamista työssä, vaikka kielitaito olisi vasta kehittymässä eikä vielä tehtävään vaadittavalla tasolla. Koulutusten aikana suoritettut työturvallisuuskortit ja hygieniaosaamistodistukset nähtiin kokeiluhankkeissa toimivina keinoina osoittaa työnantajille, että henkilöllä on jo ammatillista osaamista.

Kokeiluhankkeilla oli erilaisia kokemuksia työnantajien valmiuksista lähteä mukaan yhteistyöhön. Toisissa hankkeissa koettiin, että erityisesti työnantajat, joilla oli ennenkin ollut monikulttuurista työvoimaa, lähtivät mielellään hankkeeseen mukaan. Toisilla paikkakunnilla yhteistyön aloittaminen oli hankalampaa, minkä koettiin johtuvan myös vaikeasta taloudellisesta tilanteesta.

Järjestöt kotoutumisen edistäjinä

Järjestöillä on tärkeä rooli kotoutumisen edistämässä jo tällä hetkellä. Rooli voisi kuitenkin olla merkittävämpi ja näkyvämpi. Järjestöillä on kotoutumisen edistämässä vahvuuksia, joita ei vielä täysin tunnisteta ja osata hyödyntää.

”Tervetuloa Suomeen! -kurssin järjestäjä on monikulttuurisen työn toimija, joka voi tarjota kotoutumista edistäviä palveluita ja tukea erityisesti sosiaaliseen ja vapaa-ajan kotoutumiseen myös kurssin jälkeen.”

Maarit Rönköharju, Eija Teerineva ja Tsega Kiflie vastasivat Kuopion Setlementti Puijossa Tervetuloa Suomeen! -kursista.

Kokeiluhankkeissa on syntynyt toimintamalleja, joissa järjestöjen rooli koulutuksen tarjoajina ja osallisuuden tukijoina on ollut keskeinen. Järjestöjen monia rooleja ja yhteistyötä viranomaisten kanssa tarkastellaan tarkemmin selvityksessä ”Kumppanuutta kotouttamisen kentillä” (Lautiola 2013), joka toteutettiin Osallisena Suomessa -hankkeen aikana.

Asiantuntijoiden osaamisen kehittäminen

Kokeiluhankkeissa tietoinen suunnittelu ja tavoitteellinen toiminta ovat kehittäneet toimijoiden asiantuntijuutta. Sen lisäksi hankkeissa on järjestetty täydennyskoulutusta. Maahanmuuttajataustaisen opetusalan henkilöstön pätevyyden ja osaamisen lisäämistä on tuettu muun muassa Kuulumisia II – opettajankoulutuksen monikulttuurinen horisontti -opettajankoulutuksella ja neuvonnan, ohjauksen ja opetusalan asiantuntijoiden osaamista Suomea kaiken ikää -täydennyskoulutuksella. Nämä koulutukset saivat rahoituksen opetus- ja kulttuuriministeriön Specima-hankkeesta, jossa tavoitteena on ollut lisätä osallistujien kelpoisuutta ja valmiuksia vastata maahanmuuttajataustaisten oppijoiden tarpeisiin sekä vahvistaa työssä tarvittavaa suomen tai ruotsin kielen taitoa.

Myös tulevaisuudessa on tärkeää vastata asiantuntijoiden perus- ja täydennyskoulutustarpeisiin. Asiantuntijoiden koulutustarpeet liittyvät muun muassa kieli- ja kulttuuritietoisuuden ymmärtämiseen, yhteisölliseen koulutukseen sekä oppilaitosten toimintakulttuurin muutokseen. Asiantuntijoiden koulutuksen toteutuksessa tulee huomioida, että käytännön työ on moniammatillista ja koulutuksen tulee tukea ja vahvistaa tiimityön rakentumista.

Pedagogiikka ja kielen oppiminen

Pedagogiikkaan liittyviä kysymyksiä on haasteellista tiivistää hankkeessa, jonka kohderyhmä edustaa koko yksilön elämänkaarta. Yksi yhteinen nimittäjä on sentään löydettävissä: kielitaitoa opitaan jokapäiväistä elämää – niin sosiaalisia suhteita, asiointitilanteita, opiskelua kuin työelämääkin – varten. Perinteisestä, luokkamutoisesta opetuksesta on pyritty kohti toiminnallisempaa opetusta. Tavoitteena ovat olleet oppijalähtöiset ja osallistavat toimintatavat opetuksessa. Opetus on pyritty sitomaan mahdollisimman tiiviisti käytäntöön.

”Toiminnalliset työtavat aktivoivat opiskelijaa ja tehostavat oppimista. Kielenopetuksessa käytännönläheisyys ja funktionaalisuus ovat keskeisiä periaatteita.”

Elina Mäntylä, Turun hankkeen projektikoordinaattori ja Riina Humalajoki, hankkeen pedagoginen koordinaattori

Kielen oppiminen on monessa mielessä avain yhteiskuntaan. Suomen tai ruotsin kielen taito mahdollistaa kiinnittymisen yhteisöön ja siirtymisen työmarkkinoille. Kielitaito myös kehittyy osana toimintaa ja työtä. Motivaation merkitystä voi tuskin liiaksi korostaa.

”Eryisesti englantia osaamattoman maahanmuuttajan näkökulmasta suomi on lingua franca, eri kielitaustaisten ihmisten yhteisen kommunikaation muoto. Eräs somaliäiti kertoi innoissaan kokemuksestaan: Kun minä menen moskeijaan, voin jutella suomeksi egyptiläisten, intialaisten ja kanadalaisten kanssa. Kaikki puhuvat suomea!”

Heli Mäkeläinen, Espoon Vanhemmat mukaan -hankkeen projektikoordinaattori ja Pirkko Matkaselkä, hankevastaava Vantaan Osaava vanhempi -hankkeessa

Yhä useammin nousee kuitenkin esiin kysymys siitä, milloin ja minkä tasoinen kielitaito on riittävä. Millaisella kielitaidolla voi työllistyä? Tuleeko kielitaidosta koskaan täydellistä? Olisikin aika puhua kielitaidosta jatkumona ja kielenoppimisesta elinikäisenä prosessina.

Loppusanat

Osallisena Suomessa -hankkeen erilaisissa kunnissa toteutettuja hankkeita on vaikea mahduttaa samaan sapluunaan, eikä se ole tarkoituskaan. Erilaisuus tarjoaa mahdollisuuksia katsoa yli oman sammion, oppia uutta.

Toimittajien puolesta kiitämme kaikkia kokeiluhankkeiden toimijoita tämän julkaisun sisällöstä. Kiitos! Tack! Eryiset kiitokset hankkeiden toimijoille myös rohkeudesta kokeilla uutta, analysoida omaa toimintaa ja jakaa kokemuksia lukijoiden kanssa. Toivomme, että julkaisu toimii tarkoituksensa mukaisesti inspiraation lähteenä ja antaa eväitä valtakunnalliseen kehittämistyöhön. Matka jatkuu.

Delaktig i Finland-försöksprojekten allokerades till de utvecklingsområden för integrering som identifierades i etableringsbeslutet för projektet och i integreringsarbetet. Målgruppen för försöksprojekten avgränsades varken på basis av ålder, utbildningsbakgrund, livssituation, kundförhållande eller integrationspråk. Liksom texterna i denna publikation visar bestod de som deltog i projekten av en minst sagt brokig skara.

Projektet Delaktig i Finland är en mångsidig, om än förvaltningsmässigt svårhanterad helhet. I det avseendet återspeglar projektet på ett slående sätt integreringsarbetets verklighet. Exempelvis kan inkluderingen av småbarnsfostran och integrationsutbildning för vuxna i samma projekt förvirra ur förvaltningsmässig synvinkel, men detta val betonade familjefokuseringen. Växande unga står å sin sida på tröskeln till vuxenlivet, så det var motiverat att utveckla utbildning för unga och vuxna inom samma projekt. Integrationen i en ny miljö är inte heller beroende av vilken myndighets kund invandraren definieras som.

Genomförandet av målen för projektet Delaktig i Finland inleddes på basis av teserna i utvecklingsplanen. Dessa teser var: föregripande handledning och rådgivning, en verksamhet som utgår från kundens behov, flexibla och alternativa metoder (för att göra på ett annat sätt), yrkesövergripande samarbete och förändring i verksamhetskulturen. I det här skedet av projektet kan vi till vår glädje konstatera att resultaten visar att teserna i utvecklingsplanen har konkretiserats och skapat lyckade experiment. Det går knappast att tala om utvecklingsarbetet utan att nämna resurserna. Många av teserna i utvecklingsplanen syftar till att utveckla kunnande. Det är inte alltid ett nytt sätt att agera orsakar tilläggskostnader – i bästa fall gör ny kunskap den integrationsfrämjande verksamheten effektivare på lång sikt. Det står emellertid klart att exempelvis förbättrad tillgång till utbildning och effektivare handledning förutsätter tilläggsresurser för utbildningen av invandrare. Kostnadsberäkningarna presenteras i den externa slutbedömningen av projektet (Ramboll 2013).

Denna publikation beskriver med utgångspunkt i försöksprojekten hur utvecklingsarbetet såg ut för dem som genomförde det. Upplevelserna är individuella och kompletterar varandra på många områden. När det gäller vissa ämnen stärks projektens gemensamma röst. Nedan dryftar vi i korthet försöksprojektens resultat genom att följa individens livscykel.

Delaktig på rådgivningen, inom småbarnsfostran, i förskole- och grundundervisningen

”Det finns hela tiden tillvägagångssätt som fungerar, och sätt som inte fungerar. Det gäller bara att upptäcka det och gå vidare.”

Krista Olkinuora, föreståndare för Vanda stads daghem Pakkalanrinne

Ökningen av barn med olika språkliga och kulturella bakgrunder har väckt nya frågor hos fostrings- och undervisningspersonal som arbetar med barnen. Rådgivningen, småbarnsfostran samt förskole- och grundundervisningen är platser där man kan stöda språkutvecklingen av finska/svenska och det egna modersmålet hos barn med invandrabakgrund samt skapa en grund för de basfärdigheter som behövs i skolan och arbetslivet. Dessa platser är också centrala för barns delaktighet, d.v.s. upplevelsen av sig själv som en del av en grupp. Därför har det stor betydelse för ett barn med invandrabakgrund hur han eller hon kan delta i tjänster som är riktade till barn och hur man inom dessa tjänster kan stöda barnets utveckling och inlärning.

Individuella skillnader mellan barn är en bekant fråga för alla som arbetar med barn. Försöksprojekten framhäver att inte heller invandrabarn får räknas som en specialgrupp i sig, utan att de är barn med egna individuella behov precis som alla andra barn. Inom försöksprojekten har man strävat efter att svara på de individuella behoven hos barn med olika språkliga och kulturella bakgrunder bland annat genom att förklara innehållet i olika pedagogiska principer och utveckla nya pedagogiska lösningar. Verksamheten har kunnat granskas med utgångspunkt i språk- och

kulturmedvetenhet. Det har ansetts viktigt att stöda personalens kunnande med hjälp av utbildning och detta har genomförts systematiskt inom försöksprojektet.

Såväl våra barnskötare som våra barnträdgårdslärare måste ha kunskap och förståelse för att inläringen av finska som andra språk sker som en del av vardagen på daghemmet.”

Nina Onufriew, projektkoordinator inom projektet Ota koppi! i Helsingfors

Språkutvecklingen och den allmänna utvecklingen bör stödas långsiktigt och konsekvent, så att varje inlärningsfas skapar en grund för följande. I synnerhet övergångarna mellan olika stadier kan vara utmanande och kräva särskild uppmärksamhet. I försöksprojektet försökte man hitta gemensamma principer för rådgivningen, småbarnsfostran samt förskole- och grundundervisningen vad gäller att beakta barn med olika språkliga och kulturella bakgrunder.

Föräldrarna är sina barns primära fostrare. Med tanke på barnens integration är det viktigt att stöda föräldrarnas integration och föräldraskapets förutsättningar i Finland. I försöksprojektet inriktade på barn betonas vikten av det samarbete som görs med föräldrarna. Samtidigt signalerar försöksprojektet att en fördjupning av fostringssamarbetet med föräldrar med invandrarbakgrund kräver ytterligare utveckling och nya tillvägagångssätt. I försöksprojektet har man betonat vikten av att stöda barns delaktighet även genom möjligheter till fritidsintressen.

Invandrarungdomar och utbildningsmässig jämlikhet

”Om man inte kan erbjuda ungdomar en möjlighet att studera grundläggande färdigheter, hur kan vi då förutsätta att de ska delta i det finländska samhället eller dra sitt strå till stacken på arbetsmarknaden?”

Marja Huttunen, projektchef för projektet Osallisuuden avain i Tammerfors

Man har i flera år diskuterat problemen förknippade med utbildning av unga som anländer till Finland i slutet av läropliktsåldern eller senare. I många kommuner har det varit antingen svårt eller direkt omöjligt att hitta en lämplig utbildningsplats. En fråga som har uppstått är till exempel hur man ska handleda en ung människa som nyss har kommit till Finland, varken talar finska eller svenska samt saknar kunskap om det finländska samhället och grundläggande utbildning. Eller vart ska man hänvisa

en ung invandrare som har avlagt grundläggande utbildning i sitt hemland, men inte har tillräckliga språkkunskaper för fortsatta studier? Sist men inte minst: vem kan handleda en sådan ung människa långsiktigt och helhetsbetonat?

Inom försöksprojekten skapade man utbildningsmodeller för unga som har kommit till Finland i ett sent skede så att de kan inhämta läs- och skrivfärdigheter, slutföra den grundläggande utbildningen och fortsätta att studera på andra stadiet.Handledningsmodeller utarbetades också för sådana unga som inte kunde fortsätta inom den grundläggande utbildningen. Artiklarna inom försöksprojekten ger en intressant översikt över hur utbildningen av unga kan ordnas på många olika sätt.

Målgruppen "sent invandrade unga" har olika utgångslägen sinsemellan. Likaså har kommunerna i försöksprojekten varit mycket olika och av olika storlek. Erfarenheterna från försöksprojekten visar att det inte är realistiskt att förlita sig på en enda modell, eftersom ungdomarna i målgruppen och kommunerna har så olika utgångslägen. Det står emellertid klart att de nationella strukturerna bör stöda möjligheterna att integrera även ungdomar som kommer utifrån det finländska utbildningssystemet i samhället. Man ska skapa utbildningsmodeller för ungdomarna som motsvarar deras behov och främjar integrationen genom att utnyttja redan existerande utbildningsstrukturer samt utveckla den pedagogiska praxisen och handledningen. Ett centralt nationellt problem är också oklarheter i de studiesociala bidragen för studerande. En tryggad utkomst är en förutsättning för studiernas framskridande.

Handledning och stöd i utbildningen samt i bredare nätverk är viktigt för att de unga ska ha framgång i sina studier. På grund av olika behov och livssituationer behöver vissa unga mer handledning än andra. Enligt försöksprojekten kan ofta de svårigheter som uppstår hos ungdomar som måste klara sig på ett främmande språk, i en främmande miljö och ibland helt utan nätverk överbryggas av lärare och handledare som arbetar i arbetspar samt av studentvården. Å andra sidan visar försöksprojekten också att studentvårdstjänsterna inte är jämlikt tillgängliga för dessa ungdomar, utan att tillgängligheten till tjänsterna är beroende av vilken typ av läroanstalt som ordnar undervisningen. Stärkandet av det yrkesövergripande samarbetet och handledningen över förvaltningsgränserna har i många sammanhang identifierats som viktigt för i synnerhet unga som riskerar att marginaliseras – så även i dessa försöksprojekt.

Med sent invandrade unga avses unga som har flyttat till Finland i slutet av läropliktsåldern eller senare. De är alltså "försenade" när det gäller att avlägga lärokursen inom den grundläggande utbildningen i Finland. Däremot ser tidsperspektivet annorlunda ut betraktat ur arbetslivets och samhällsfunktionens synvinkel: ungdomarna är med avseende på åldern på väg att bli självständiga och ta sig ut i arbetslivet. Utbildning ska föra individen framåt, erbjuda honom eller henne alternativ för att inhämta yrkeskunskap, övergå till arbetslivet och även bilda fritidsnätverk. Yrkesövergripande samarbete, relationer i arbetslivet och nätverk till exempel i föreningar betonas i stödet av ungas integration. De utbildningsmässiga lösningarna ska stöda växelverkan med andra ungdomar. Samarbetet med familjerna är också viktigt.

I undervisningen av sent invandrade unga kan läraren möta unga som saknar de studiefärdigheter som finländska barn har vant sig vid ända sedan småbarnsfostran och den grundläggande utbildningen. Studier med svaga språkkunskaper förutsätter att den språkkunskap som krävs för studierna utvecklas över ämnesgränserna. Det är också viktigt att begrepp och termer förklaras i undervisningen. Således är alla som undervisar dessa unga även språklärare. Uppfattningen om läraryrket och det innehåll som lärs ut kan avvika från det vi är vana vid. Allt detta skapar utmaningar för undervisningen och förutsätter också att läraren söker nya undervisningsmetoder – och kanske också funderar över läraryrket ur ett nytt perspektiv. Den pedagogiska förändringen får heller inte bli endast individens uppgift, utan förutsätter att hela skolgemenskapen har en uppfattning om det gemensamma målet.

"Produktion av undervisningsinnehåll som utnyttjar tillräckligt många olika kanaler och är tillräckligt informativt kräver skicklighet och tid."

Marja Repo, projektchef för MAHIS-projektet i Vanda

Under projektets gång har man i allt högre grad blivit medveten om behovet av information och utbildning om identifiering av inlärningsvårigheter och en lösning på dessa. På basis av försöksprojekten ger inläring i små grupper och tidsmässig flexibilitet resultat och främjar inläringen. Små grupper, individuella stödåtgärder och tidsmässig flexibilitet förutsätter emellertid tilläggsresurser.

Utvecklingsarbetet fortsätter såväl nationellt som lokalt i kommunerna och vid läroanstalterna samt på arbets- och näringsbyråerna. Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte hösten 2013 en arbetsgrupp som har till uppgift att sammanställa ett förslag om bestående organiserings- och finansieringsmetoder för att trygga möjligheterna att avlägga den grundläggande utbildningens lärokurs för invandrare som har överskridit läropliktsåldern. För kommunerna och läroanstalterna är en framtida utmaning att skapa lösningar för ett flexibelt genomförande av undervisningen. Resultaten av försöksprojekten vad gäller genomförandet av utbildningen har varit uppmuntrande och skapat fungerande praxis.

”När en studerande utexamineras från oss, med ett avgångsbetyg från den grundläggande utbildningen i handen som ett resultat av hårt arbete, är det värt att fira.”

Eeva-Maria Rantala, studiehandledare inom den grundläggande utbildningen i projektet Osallisuuden avain i Tammerfors

Gymnasieförberedande utbildning och stödande av inläring i gymnasiet

Unga med invandrarbakgrund och som talar ett främmande språk är underrepresenterade i gymnasieutbildningen i relation till deras andel av befolkningen i Finland. Inom ramarna för projektet Delaktig i Finland utvecklades gymnasieförberedande utbildning (LUVA). Enligt planen ska lagstiftningen och grunderna för läroplanen för denna utbildning träda i kraft år 2014. Dessutom utvecklades stödformer för studerande i gymnasiet.

I försöksprojektet för gymnasieförberedande utbildning konstateras att samma stödåtgärder inte kan tillämpas för alla. I försöksprojektet betonas att skolframgången kan grunda sig på en rad olika förklarande faktorer oberoende av språklig bakgrund, både hos elever med finska eller svenska som modersmål och elever som talar ett främmande språk. Vissa unga klarar av att höja sina betyg under ett extra år av grundläggande utbildning, andra inte. Inom försöksprojektet fick studerandena mångsidig undervisning i finska som andraspråk. Språkinläringen begränsas emellertid inte enbart till lektionerna i finska som andraspråk, utan i praktiken är varje lärare också språklärare inom sitt eget ämne och därför är det viktigt att vara medveten

om språkets betydelse för inläringen över ämnesgränserna. I försöksprojektet övervägde man också i vilken omfattning den språkmedvetna undervisningen förverkligas eller inte förverkligas i gymnasiet. Motivationens betydelse framträder också i den gymnasieförberedande utbildningen – en stark motivation bär också i svåra stunder. Samarbetet mellan hem och skola ansågs viktigt också för gymnasieelever och i försöksprojektet utvecklades kontakten till vårdnadshavarna.

”Varje kommun och gymnasium ska på basis av sitt eget utgångsläge fundera över hur stödet kan tillämpas och genomföras i de egna gymnasierna.”

Hoda Shabrokh, projektchef för Vandas projekt Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa

I ett annat gymnasieprojekt utvecklades stödåtgärder för undervisningen, som sammankopplades som en del av gymnasieutbildningen. Denna utgångspunkt uppfattades som viktig, eftersom man inom projektet inte ansåg att det var möjligt eller önskvärt att skapa separata utbildningsvägar. Man ville organisera stödåtgärderna på ett sådant sätt att de främjar studerandenas naturliga integration. Inom projektet utarbetades åtgärder för att stöda utvecklingen av det finska språket, men också för att göra exempelvis studierna i realämnen smidigare. Projektets budskap är att även andra studerande än de med invandrarbakgrund har haft nytta av stödåtgärderna. Därför övervägs följande i en artikel där stödåtgärderna presenteras: ”På vilka områden behöver invandrarunga stöd? Och varför ska man stöda invandrare? Kan personer med invandrarbakgrund stöda finländare?” Utvecklingsarbetet fortsätter i den riktning som gymnasieprojektet anvisar.

Vuxna invandrare i olika livssituationer

Målet med integrationsutbildningen är att ge förutsättningar för ett självständigt liv i en ny miljö samt för delaktighet i samhället och arbetslivet. I grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare definieras som utbildningens mål att stöda invandrarans integration genom att utveckla ”sådana språkliga, samhälleliga och kulturella färdigheter och förutsättningar för balans i livet som hjälper invandraren att klara av dagliga livssituationer i sin nya miljö och hjälper honom eller henne att fungera i arbetslivet och söka sig till fortsatta studier”.

I samband med utvecklingen av integrationsutbildningen har utbildningens mål diskuterats ur olika synvinklar. Integrationsutbildningen erbjuds i första hand i det inledande skedet av invandringen och de uppställda målen har ibland upplevts vara höga i förhållande till utbildningens varaktighet och omfattning. Å andra sidan har man också ansett att utbildningen kunde styra invandrarna att delta i samhället och i synnerhet i arbetslivet snabbare än för närvarande.

Tvärförvaltning och nätverk

Det är sant att utbildning inte omedelbart kan lösa alla problem förknippade med integration. Integrationen är ofta en långvarig process och hör samman med många frågor som tillhör individens liv. Utbildningen har dock förutsättningar för att skapa band och kontakter i det inledande skedet, som kan fungera som en inkörspport. Tvärförvaltning inom utbildningen och nätverk är viktiga redan i ett tidigt skede av utbildningen. Ju mer omfattande samarbetet är kring utbildningen, desto fler alternativ för avancemang kan utbildningen skapa. Även små lösningar kan främja invandrarnas orientering i det finländska samhället och skapa växelverkan med andra människor.

I försöksprojekten har tvärförvaltningen och nätverken visat sin kraft på många olika sätt. Integrationen av hemmavarande föräldrar och barn har stötts genom ett omfattande samarbete inom kommunstrukturen och med organisationer. Kommunerna och arbets- och näringsbyråerna har samarbetat intensivt för att skapa integrationsvägar. Under försöksprojekten har man upptäckt att man i samarbete med arbetsgivarna kan effektivisera sysselsättningen och integrationen av både högt utbildade och mindre utbildade invandrare.

Helgjutna integrationsvägar och kompetens på hög nivå

Vid en bedömning av förverkligandet av integrationsutbildningens mål uppstår också frågan om utbildningens kvalitet – och i synnerhet om vad som avses med kvalitet. Ur projektets perspektiv kan en högklassig utbildning till exempel vara en utbildning som stöder förutsättningarna för integration av alla invandrare och skapar vägar till arbetslivet och möjligheter till gemenskap utifrån kundens behov. Då sammanlänkas utbildningen med långsiktig handledning och fungerande tjänster i det inledande skedet, såsom en inledande kartläggning och en integrationsplan.

I främjandet av integration har man under de senaste åren betonat alla invandrars rätt att få grundläggande information om samhället och lära sig åtminstone grundläggande språkkunskaper. I försöksprojekten skapades modeller för att stöda integration i det inledande skedet. Det konstaterades vara viktigt att så snabbt som möjligt få delta i utbildning i det inledande skedet för att integrationen skulle börja och vägar till fortsatt avancemang byggas upp. På samma sätt betonas betydelsen av handledning över förvaltningsgränserna i utvärderingen av faktorer som är viktiga för utbildningsvägarnas kontinuitet.

Utbildningens kvalitet kan också förbättras av att olika aktörer organiserar utbildning tillsammans – som ett nätverk. I försöksprojekten betonas att tydliga ansvarsområden och -helheter är en förutsättning för att skapa helgjutna integrationsvägar. Definieringen av ansvarsområden är särskilt viktig vad gäller invandrare som hamnar utanför den integrationsutbildning som anordnas i form av arbetskraftsutbildning. I utvecklingen av integrationsutbildningen ska man också beakta skillnaderna mellan olika kommuner och skillnadernas inverkan på tillgången till utbildning.

I försöksprojekten framhävs strukturella problem i organiseringen av utbildningen. I upphandlingen av integrationsutbildning som anordnas i form av arbetskraftsutbildning har anordnandet av integrationsutbildningen försvårats av kraven på vissa volymer för att få bilda grupper, i synnerhet i kommuner där antalet invandrare är mindre. Volymkraven har också gjort det svårare att anordna integrationsutbildning på svenska. Å andra sidan har resurserna för integrationsutbildning i tillväxtcentra varit otillräckliga i förhållande till antalet invandrare. Dessa orsaker har förlängt väntetiden till utbildningen. Den här spänningen vittnar om behovet av resurser, men också om att det är svårt att planera en modell för integrationsutbildning som passar alla grupper och olika regioner.

En högklassig utbildning kräver kompetens på hög nivå. Strukturerna ersätter inte en kompetent undervisningspersonal, fungerande pedagogisk praxis eller ett kundfokuserat utbildningsinnehåll. Dessa olika dimensioner är också ofta sammankopplade i utvecklingsarbetet: utbildningsprojekten för hemmavarande

föräldrar i Esbo och Vanda samt Suomistarttiutbildningen i Pudasjärvi ger exempel på sammankopplingen av strukturella och pedagogiska lösningar. Det är emellertid inte så enkelt att utvärdera utbildningens kvalitet. Det kan till exempel vara svårt, men möjligt, att bedöma kvaliteten som en del av utbildningens upphandlingsprocess. Försöket med gemensam upphandling i Åbos försöksprojekt ger perspektiv också på utvecklingen av upphandlingsprocessen för utbildning.

Jämlika möjligheter att studera

När målet för integrationsutbildningen diskuteras ställs ofta frågan om målgruppen för integrationsutbildningen för vuxna.

“Fördomsfullheten syns mest när det gäller att acceptera olikheter – man upplever att personerna som behöver särskilt stöd inte ens hör hemma i integrationsutbildningen.”

Anne Juntunen, planerare och genomförare av försöken med stöd och specialundervisning inom ramarna för Havslapplands integrationsutbildningsprojekt

En av de centrala målen för integreringspolitiken är att främja sysselsättningen av vuxna invandrare. Även anordnandet av integrationsutbildning i form av arbetskraftsutbildning grundar sig på denna tanke. I lagen om främjande av integration och i statens program för integrationsfrämjande, som båda härstammar från de senaste åren, betonas dock starkare än tidigare främjandet av alla invandrades integration.

I projektet Delaktig i Finland presenterades likvärdighet och jämlikhet i utbudet av integrationsutbildning som ett mål för utvecklingen. Försöksprojekten som fokuserar på vuxna invandrare delades in i två stigar till arbetslivet: en stig för personer med sikte på arbetsmarknader och en stig för personer som behöver särskilt stöd. Identifieringen av olika stigar är en viktig signal om att de människor som flyttar till Finland har olika behov, livssituationer och bakgrunder. Därför kan inte heller åtgärderna för att främja integration vara lika för alla. Exempelvis kan tidsbestämt tilläggsstöd, den typ av stöd som prövades under projektet i Havslappland, skapa en bro tillbaka till integrationsutbildningen för dem som håller på att falla ur eller har fallit ur utbildningen. Med hjälp av specialundervisning har man kunnat bidra till bland annat bättre identifiering och stödjande av handikappade invandrades behov.

Indelningen av integrationsstigarna i stigar som snabbt leder ut på arbetsmarknaden och stigar för dem som behöver särskilt stöd är förknippad med en risk som det är viktigt att identifiera. Också ”personer som behöver särskilt stöd” ska få hjälp att ta sig ut på arbetsmarknaden, även om sysselsättning inte är aktuellt

för tillfället. Indelningen i olika stigar får inte bli ett verktyg för marginalisering ur arbetslivet. Integrationen i en ny miljö kräver stark motivation och framtidsvisioner av invandraren själv, men i organiseringen av integreringsarbetet är det också fråga om en förmåga att se bakom individens aktuella livssituation eller utmaningar.

”Många hemmavarande föräldrar drömmer om en snabb övergång till arbetslivet eller studier och upplever att en språkkurs tar dem närmare målet.”

Heli Mäkeläinen, projektkoordinator för projektet Vanhemmat mukaan i Esbo och Pirkko Matkaselkä, projektansvarig för Vandas projekt Osaava vanhempi

Ur jämlikhetsperspektiv berör möjligheterna att delta självständigt i livet utanför hemmet såväl personer som är på väg ut i arbetslivet som hemmavarande föräldrar och åldringar. Delaktighet är inte ett privilegium för personer som uppfyller vissa förutsättningar, utan en utgångspunkt för ett gott liv för alla. Till exempel i Kuopio utvecklades utbildning för att aktivera invandrare i senioråldern. De som deltog i gruppen upplevde att verksamheten förbättrade deras livskvalitet. Gruppdeltagarna lärde sig nya saker om det finländska samhället och de lokala tjänsterna och vågade också delta i lokala evenemang.

”Många människor ville berätta om sin bakgrund och händelser i livet. Då fick de stöd för sina känslor av andra som hade upplevt samma sak.”

Anna-Maria Koivistoinen, lärare i senior- och mamma-barngrupperna inom ramen för projektet Delaktig i Finland i Kuopio.

Integration på svenska

I försöksprojekten har man också funderat över hur språkvalet förverkligas vad gäller invandrare som integreras på svenska. I synnerhet i tvåspråkiga områden har man ibland upplevt att rätten att välja språk inte förverkligas inom integrationsutbildningen. Bakgrunden till detta har konstaterats vara bland annat brist på information och strukturella problem.

Inom de svenskspråkiga Delaktig i Finland-projekten har man skapat svenskspråkiga integrationsvägar för olika invandrargrupperns behov. I huvudstadsregionen har målgruppen för den svenskspråkiga utbildningen identifierats som till exempel svenskspråkiga personers familjemedlemmar som flyttar till Finland samt personer som flyttar från svenskspråkiga områden i Finland och från andra nordiska länder. Försöksprojektet i Raseborg framhäver att valet mellan antingen finska eller svenska i tvåspråkiga områden är problematiskt med vad gäller integration. I vissa områden är det viktigt att kunna både finska och svenska åtminstone i någon mån med tanke på exempelvis sysselsättningen.

Skräddarsydd och kundfokuserad utbildning

En förutsättning för kundfokuseringen är att utbildningen är skräddarsydd. Genom kundfokusering kan man främja studerandenas inläring och uppfyllandet av målen. Förenklat: utbildning som motsvarar behoven hjälper både studeranden och utbildningssystemet att eliminera "tomgång".

"Utbildningen är då i bästa fall ytterst kundfokuserad: myndigheterna skräddarsyr sin egen verksamhet enligt kundernas behov och inte tvärtom."

Virpi Harilahti-Juola, projektkoordinator för projektet Delaktig i Finland i Pudasjärvi och Katja Ruunaniemi, projektarbetare och ansvarig utbildare för Suomistartti.

Betydelsen av skräddarsydd utbildning och möjligheten till individuellt avancemang kan lätt beskrivas genom projekten för hemmavarande föräldrar. Att sköta små barn är ofta ett arbete som fyller mammans vardag. I försöksprojekten gjorde man det möjligt för föräldrarna att delta i utbildning antingen genom att barnen var med under utbildningen eller genom att ordna barnskötsel i anslutning till utbildningen. Hur skulle annars föräldrarna till små barn ha kunnat delta i utbildningen?

Undervisningens mål har betydelse för studeranden endast när de också är personliga mål för studeranden. Att gå framåt i sina studier och uppnå uppställda mål upplevdes också i försöksprojekten som viktigt med tanke på studerandenas motivation. Motivationen gynnades av att målen för utbildningen var realistiska och

verkligen kunde uppnås. Betydelsen av motivation och ihärdighet betonas ytterligare när man söker arbete.

”Arbetsgivarna ville gärna delta i projektet. Också studerandena var motiverade, eftersom sysselsättning var ett tydligt mål och de fick dra nytta av den kunskap de redan hade och utveckla färdigheterna i finska som behövdes för arbetsuppgifterna.”

Sinikka Miettinen, koordinator för projektet Työelämän suomea i Kuopio och Kirsi-Maria Siltanen, ansvarig utbildare för projektet Työelämän suomea

Samarbete med arbetslivet

Det är ofta svårt att hitta den första arbetsplatsen, där det är möjligt att visa vad man kan. Också i försöksprojekten framträdde behovet av att producera kunskande som det finländska arbetslivet känner igen.

”Under utbildningen hade studeranden möjlighet att visa och marknadsföra sitt kunnande direkt för arbetsgivaren och på så sätt lättare komma in på arbetsmarknaden.”

Oili Huusko-Tuohino, pedagogisk rådgivare för Havslapplands integrationsutbildningsprojekt samt planerare av språk- och verkstadsverksamheten.

En stark anknytning till arbetslivet under utbildningstiden skapar möjligheter att visa sitt kunnande i arbetet, även om språkkunskapen ännu utvecklas och inte är på den nivå som krävs för uppgiften. Avläggandet av arbetssäkerhetskort och hygienintyg under utbildningen visade sig i försöksprojekten vara en fungerande metod att visa för arbetsgivarna att personen redan har yrkeskunskap.

I försöksprojekten hade man olika erfarenheter av arbetsgivarnas beredskap att gå med i samarbetet. I vissa projekt upplevde man att i synnerhet arbetsgivare som tidigare hade haft mångkulturell arbetskraft gärna deltog i projektet. På en del orter var det svårare att inleda samarbete, vilket också ansågs bero på den svåra ekonomiska situationen.

Organisationerna som främjare av integration

Organisationerna har en viktig roll i främjandet av integration redan idag. Rollen kunde dock vara större och synligare. Organisationerna har styrkor vad gäller främjandet av integration som vi ännu inte har identifierat till fullo och kan dra nytta av.

”Arrangören av kursen Tervetuloa Suomeen är en aktör inom mångkulturellt arbete som kan erbjuda tjänster för att främja integration och stöda i synnerhet social integration och integration på fritiden även efter kursen.”

Maarit Rönkönharju, Eija Teerineva och Tsega Kiflie ansvarade för kursen Tervetuloa Suomeen vid Setlementti Puijola

Under försöksprojekten har det uppstått verksamhetsmodeller där organisationerna har haft en central roll i att erbjuda utbildning och stöda delaktigheten. Organisationernas många roller och samarbetet med myndigheterna granskas mer detaljerat i utredningen ”Kumppanuutta kotouttamisen kentillä” (Lautiola 2013), som genomfördes under projektet Delaktig i Finland.

Utveckling av experternas kunnande

Under försöksprojekten har medveten planering och målinriktad verksamhet utvecklats aktörernas expertis. Dessutom har man inom projekten ordnat kompletterande utbildning. Undervisningspersonal med invandrabakgrund har fått stöd för att stärka sin kompetens och kunskap bland annat genom lärarutbildningen *Kuulumisia II – opettajankoulutuksen monikulttuurinen horisontti* och experter inom rådgivning, handledning och undervisningsbranschen har fått stöd för sitt kunnande genom den kompletterande utbildningen *Suomea kaiken ikää*. Dessa utbildningar fick finansiering av undervisnings- och kulturministeriets Specima-projekt, vars mål är att öka deltagarnas kompetens och beredskap att svara på behoven hos studerande med invandrabakgrund samt förstärka kunskaperna i finska eller svenska som behövs i arbetet.

Även i framtiden är det viktigt att svara på experternas behov av grundläggande och kompletterande utbildning. Experternas utbildningsbehov är förknippade med bland annat insikter om språk- och kulturmedvetenhet, samhälls- utbildning och förändring av läroanstalternas verksamhetskultur. I genomförandet av utbildningen riktad till experter bör man beakta att det praktiska arbetet är yrkesövergripande och utbildningen bör stöda och stärka uppbyggandet av teamarbete.

Pedagogik och språkinläring

Frågor med anknytning till pedagogik är svåra att sammanfatta i ett projekt där målgruppen representerar individens hela livscykel. En gemensam nämnare kan dock hittas: språkkunskap inhämtas för det dagliga livet – för såväl sociala relationer som ärenden, studier och arbetslivet. Man har strävat efter att övergå från den traditionella undervisningen i klasser till en mer funktionell undervisning. Målet har varit elevinriktade och engagerande tillvägagångssätt i undervisningen. Man har försökt att i så stor utsträckning som möjligt förankra undervisningen till det som behövs i praktiken.

”Funktionella arbetssätt aktiverar eleven och gör inläringen effektivare. I språkundervisningen är den praktiska inriktningen och funktionaliteten centrala principer.”

Elina Mäntylä, projektkoordinator för projektet i Åbo och Riina Humalajoki, pedagogisk koordinator för projektet

Att lära sig språket är i många avseenden nyckeln till samhället. Om man kan finska eller svenska är det möjligt att komma in i samhället och få en plats på arbetsmarknaden. Språkkunskapen utvecklas också som en del av verksamheten och arbetet. Betydelsen av motivation kan knappast överdrivas.

”I synnerhet för invandrare som inte kan engelska är finska lingua franca, den gemensamma kommunikationsformen för människor med olika språkbakgrund. En somalisk mamma berättade ivrigt om sina erfarenheter: När jag går till moskén kan jag tala finska med egyptier, indier och kanadensare. Alla talar finska!”

Heli Mäkeläinen, projektkoordinator för projektet Vanhemmat mukaan i Esbo och Pirkko Matkaselkä, projektansvarig för Vandas projekt Osaava vanhempi.

Allt oftare uppstår dock frågan om när och på vilken nivå språkkunskapen är tillräcklig. Hurdan språkkunskap krävs för att kunna sysselsättas? Blir språkkunskapen någonsin perfekt? Det vore på tiden att tala om språkkunskap som ett kontinuum och om språkinläring som en livslång process.

Slutord

Projekten som genomfördes i olika kommuner inom ramen för projektet Delaktig i Finland är svåra att klämma in i samma schablon, och det är heller inte meningen. Olikhet ger möjligheter att titta över den egna horisonten, lära sig något nytt.

På redaktörernas vägnar tackar vi alla som har deltagit i försöksprojekten för innehållet i den här publikationen. Tack! Kiitos! Ett speciellt tack till aktörerna som deltog i projektet också för modet att pröva något nytt, att analysera sin egen verksamhet och dela sina erfarenheter med läsarna. Vi hoppas att publikationen fyller sitt syfte som inspirationskälla och ger verktyg för det landsomfattande utvecklingsarbetet. Resan fortsätter.

8

LÄHTEET

KÄLLOR

Kirjallisuus

- Creutz, K. & Helander, M. 2012. *Via svenska: Den svenskspråkiga integrationsvägen*. Helsingfors: Finlands svenska tankesmedja Magma.
- Hynynen, T. 2013. Kotoutumiskoulutusta kehittämässä – tutkimus maahanmuuttajakotiäitien kotoutumiskoulutuksen kehittämistyöstä Osallisena Suomessa -hankkeessa. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.
- Jauhola, L. 2012. *Aikuiset maahanmuuttajat perusopetukseen valmistavassa opetuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa. Selvitys lukuvuodesta 2010–2011*. Raportit ja selvitykset 2012:4. Helsinki: Opetushallitus.
- Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. *Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016: Kehittämissuunnitelma*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavana <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm01.pdf?lang=fi>.
- Kuusipalo, P. 2013. Oppivelvollisuusien ylittäneet maahanmuuttajat, perusasteen oppimäärän suorittaminen ja päättötodistuksen merkitys kotoutumisprosessissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän taustamuistio.
- Lautiola, H. 2013. *Kumppanuutta kotouttamisen kentillä, esimerkkejä järjestöjen ja viranomaisten yhteistyöstä kotouttamisessa*. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
- Maahanmuuttajien tehokkaan kotouttamisen kolme polkua: Kokeilulla toteutettava alkuvaiheen ohjauksen malli Osallisena Suomessa*. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Sisäasiainministeriön julkaisuja 33/2009.
- Mattila, M. & Björklund, K. 2013. *Tomaatteja, teollisuutta ja monikulttuurisuutta: Närpiön malli maahanmuuttajien kotouttamisessa*. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Monikulttuuriset vanhempainryhmät kodin ja koulun välisen yhteistyön tueksi*. Vantaan Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa -hanke. Saatavana http://www.vantaa.fi/fi/opetus_ja_kasvatus/sivistystoimi/kehittamishankkeet.
- Myrskylä, P. 2009. *Koulutus periytyy edelleen*. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 1/2009. Saatavana http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2009_01.html.
- Osallisena Suomessa -hankkeen asettamispäätös 2010*. Sisäasiainministeriö. Saatavana http://www.tem.fi/files/31949/Hankkeen_asettamispaatos.pdf.
- Osallisena Suomessa -hankkeen kehittämissuunnitelma. Pöyhönen, S., Tarnanen, M., Vehviläinen, E.-M., Virtanen, A. & Pihlaja, L. 2010. *Osallisena Suomessa. Kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto. Saatavana <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/ajankohtaista/osallisenasuomessa/osallisenasuomessa.pdf>.
- Ota koppi! Monikulttuurisuus Helsingissä -opas* 2012. Helsinki: Neuvolatyö, varhaiskasvatus ja alkuopetus. Saatavana <http://www.otakoppi-ohjelma.fi/sites/default/files/inline-files/ota-koppi-tutkimus-3-12-2012.pdf>.
- Ramboll 2013. *Osallisena Suomessa -hankkeen arviointiraportti*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Konserni 29/2013.

- Suikkanen, S. 2010. *Selvitys kidutettujen ja vaikeasti traumatisoituneiden turvapaikanhakija- ja pakolaislasten ja -nuorten määrästä sekä heidän psykiatristen palvelujen tarpeestaan*. Diakonissalaitoksen raportteja 1/2010.
- Valtion kotouttamisohjelma: Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kotouttamisohjelmasta: Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Vantaan perusopetuksen toimenpideohjelma 2011. Tuen rakenteet ja opetusjärjestelyiden kehittäminen Vantaan suomenkielisessä perusopetuksessa 2012–2015*. Saatavana http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84525_Vantaan_perusopetuksen_toimenpideohjelma.pdf].

Opetussuunnitelmat

- Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana http://www.oph.fi/download/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf.
- Aikuisten maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana http://www.oph.fi/download/139339_aikuisten_maahanmuuttajien_luku_ja_kirjoitustaidon_koulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf.
- Aikuisten perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana <http://www02.oph.fi/ops/aikuisops/aikuisperusteet.pdf>.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf.
- Perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteet 2009*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana http://www.oph.fi/download/48802_valmistavaops_2009.pdf.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Helsinki: Opetushallitus. Saatavana http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005*. Oppaita 56. Helsinki: Stakes. Saatavana <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>.

Lait ja säädökset

- Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012)
- Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010)

Tilastotiedot

- Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen. Saatavana <http://vipunen.csc.fi> [21.8.2013].
- Opetushallitus. Maahanmuuttajien koulutuksen tilastot. Saatavana http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/muita_koulutustilastoja/maahanmuuttajien_koulutus [4.9.2013].
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lasten päivähoido 2010 – Kuntakyselyn osaraportti. Saatavana http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr37_11.pdf.

Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto (SVT). Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7644. Helsinki: Tilastokeskus [21.8.2013].
Tilastokeskus: Väestörakenne. Suomen virallinen tilasto (SVT). Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [30.8.2013].
Väestökisterikeskus. Tilattu tilasto vieraskielisten kuntalaisten väestökisteriin ilmoittamasta asiointikielestä, tilanne 5.9.2013.

Kuvalähteet

- s. 61, 65 (kesä), 68, 80, 99, 105, 111, 115, 132, 210 (ylin), 233, 301, 311, 317, 320, 324, 326, 332, 335, 340: Shutterstock
- s. 65 (vaatteet, käsienpesu): Päivi Lamberg
- s. 81: Vantaan kaupungin sivistystoimi
- s. 122: Mirja Tarnanen
- s. 126: Minna Hassinen, Vantaan MAHIS-hanke
- s. 129: Anne Nisula
- s. 138: Heli Toivonen, Vantaan Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa -hanke
- s. 148: Jukka Kankaanpää, Vaasan Nuorisoluokka-hanke
- s. 166, 328: Anna Koivisto
- s. 175, 224, 227: Vicente Serra, Kuopion Osallisena Suomessa -hanke
- s. 179: Sari Kanervo, Osallisena Suomessa – Turun osahanke
- s. 183: Anne Juntunen, Meri-Lapin kotokoulutuskokeilu
- s. 185: Virpi Portimo, Meri-Lapin kotokoulutuskokeilu
- s. 191: Niko Valta, Meri-Lapin kotokoulutuskokeilu
- s. 200: Osallisena Suomessa – Turun osahanke
- s. 204: Katja Ruunaniemi, Osallisena Suomessa – Pudasjärvi
- s. 205: Sari Pöyhönen
- s. 210 (keskellä): Pirkko Matkaselkä, Vantaan Osaava vanhempi -hanke
- s. 210 (alin): Piia Tuomola, Espoon Vanhemmat mukaan -hanke
- s. 211: Hanna Kakko, Vaasan OKAY-koulutus
- s. 248: www.hej.fi, Pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland -hanke
- s. 255: Tankesmedjan Magma
- s. 256, 274: Luckan
- s. 267: Siirtolaisinstituutti
- s. 268: Anu Mattila, Osallisena Suomessa – Pudasjärvi
- s. 295: Raman Hussain, "Bets" 2008
- s. 298, 313: Petteri Kivimäki

9

LIITE

BILAGA

Lisätietoa Osallisena Suomessa -kokeiluhankkeista

Pääkaupunkiseutu

Polku 2

- *Vanhemmat mukaan (Espoo)*: Espoon työväenopisto, www.espoo.fi/tyovaenopisto
- *Osaava vanhempi (Vantaa)*: maahanmuuttajakoordinaattori, Vantaan kaupunki

Polku 3

- *Ota Koppi! Lapsen kielitaitoa tukeva ohjelma (Helsinki)*: www.otakoppi-ohjelma.fi
- *Kieli- ja kulttuuritietoisien kasvuympäristön vahvistaminen varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa (Vantaa)*: Vantaan kaupungin sivistystoimi, http://www.vantaa.fi/fi/opetus_ja_kasvatus/sivistystoimi/kehittamishankkeet/prime104_fi.aspx
- *Nuorten maahanmuuttajien opintopolut (Espoo)*: Espoon aikuislukio, www.espoonaikuislukio.fi
- *MAHIS – Myöhään maahan muuttaneiden nuorten koulutusmallin kehittäminen (Vantaa)*: Vantaan aikuisopisto, www.vantaa.fi/aikuisopisto
- *Avoim maahanmuuttajien valmistava koulutus MAVA (Helsinki)*: Helsingin kaupungin opetusvirasto, nuoriso- ja aikuiskoulutuslinja, <http://www.hel.fi/hki/ammattillinen/fi/Nuorten+koulutus/Avoim+ammattiopisto>
- *Lukioon valmistava koulutus maahanmuuttajataustaisille nuorille (Helsinki)*: Vuosaaren lukio/Helsingin kaupungin opetusvirasto
- *Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tukeminen lukiossa (Vantaa)*: Vantaan kaupungin sivistystoimi, nuoriso- ja aikuiskoulutus
- *Pääkaupunkiseudun Delaktig i Finland*: Helsingfors arbis, www.delaktig.fi

Raasepori

- Länsi-Uudenmaan Maahanmuuttajatoimisto/Västra Nylands Invandrartjänst, www.raasepori.fi/migrant, www.raseborg.fi/migrant

Turku

- Turun kaupungin konsernihallinnon hyvinvointi- ja maahanmuuttaja-asioiden kehittämisspäällikkö

Hämeenlinna

- Hämeenlinnan kaupunki, <http://www.hameenlinna.fi/Hameenlinna-tietoa/Kehittamishankkeet/Paattyneet-projektit/Osallisena-Suomessa>

Tampere

- *Luku- ja kirjoitustaidottomien nuorten koulutus:* Tampereen seudun ammattiopisto, <http://www.tredu.fi/koulutukset/nuortenkoulutus/maahanmuuttajakoulutus.html>
- *Perusopetuksen päättötodistus etäopetuksen avulla -hanke:* Tampereen aikuislukio, <http://aikuislukio.tampere.fi/perusopetus>

Kuopio

Polku 1 ja 2

- *Tervetuloa Suomeen:* Kuopion Setlementti Puijola ry, www.puijola.net
- *Työelämän Suomea:* Savon ammatti- ja aikuisopisto, www.sakky.fi

Polku 2

- *Kotoa mukaan (mm. iäkkäät maahanmuuttajat, kotiäidit):* Kuopion kansalaisopisto, <http://kansalaisopisto.kuopio.fi>

Polku 3

- *Polku ammatillisiin opintoihin:* Savon ammatti- ja aikuisopisto, www.sakky.fi

Rannikko-Pohjanmaan K5-kunnat

- Rannikko-Pohjanmaan sosiaali- ja perusterveydenhuollon kuntayhtymä/Kust-Österbottens samkommun för social- och primärhälsovård, <http://kviisi.fi>,
- Den virtuella inlärningsmiljön, www.sff.fi

Vaasa

Polku 1

- *Portfoliotyöskentely ja alkukartoituksen kehittäminen:* Vaasan aikuiskoulutuskeskus, Kielet ja monikulttuurisuus, www.vakk.fi
- *Kesäkoulu:* Vaasan ammattikorkeakoulu, www.vamk.fi

Polku 2 (ja 3)

- *OKAY-koulutus:* Ulkomaalaistoimisto, Vaasan kaupunki
- *Nuorisoluokka:* Vaasa-opisto, www.vaasa.fi/vaasa-opisto

Polku 3

- *Varhaiskasvatus ja esiopetus:* Kasvatus- ja opetusvirasto, Vaasan kaupunki

Pudasjärvi

- Pudasjärven kaupunki, www.pudasjarvi.fi

Meri-Lappi (Kemi ja Tornio)

- Kemin kaupunki, Kemin lyseon lukion maahanmuuttajakoulutus

Asiantuntijoiden koulutukset

- *Kuulumisia II – opettajankoulutuksen monikulttuurinen horisontti* -opettajankoulutus: Tampereen yliopisto, <http://www.uta.fi/edu/kuulumisia/index.html>
- *Suomea kaiken ikää* -täydennyskoulutus: <http://kielikampus.jyu.fi/palvelut/suomea-kaiken-ikaa-koulutus>